IOANA PETRESCU

MARCO POLO
messer Milione

CUTEZATORII

COLECȚIA CUTEZĂTORII

IOANA PETRESCU

MARCO POLO
– messer Milione

Versiunea digitală 1.0 – decembrie 2022

Realizată după volumul apărut la Editura Albatros, București, 1984

Coperta: Angela Pașca

CARTEA ÎNTÂI

I. MARCO POLO ÎL CUNOAȘTE PE CUBLAI-HAN

În palatul de la Shangdu[1] domnea tăcerea. Grădini și încăperi păreau adormite, încremenite de o vrajă, deodată ruptă: tropot de cai și glasuri amestecate…[2]

Marele Han se odihnea, toropit de căldură. O fecioară îi veghea somnul, mișcând încetișor un evantai de pene, ca să-i răcorească fruntea.

Stăpânul Lumii deschise un ochi. Ridică un deget și la semnul lui, fata se repezi în chilia de lângă iatacul Hanului, unde sfetnicul cel mai apropiat, medicul Ngai-Sie, își pregătea leacurile; el se ivi îndată.

Împăratul era curios să afle de unde vine zgomotul.

— Măria ta, spuse sfetnicul, ploconindu-se, s-au întors frații Polo, cei pe care i-ai trimis cu o solie la Papa.

Chipul posomorât al lui Cublai-Han[3] se lumină:

— Să se înfățișeze deseară.

…De la o vreme nu mai găsea plăcere în nimic. Nici vânătoarea, nici frumoasele fete din jurul lui nu-l mai ispiteau. Îl chinuia podagra.

Sosirea fraților Polo îl făcea să-și mai schimbe gândurile. Negustorii petrecuseră aproape doi ani la Curtea lui. Erau oameni iscusiți, în stare să iasă cu bine din orice încurcătură. El îi prețuise și-i socotise vrednici să ducă o solie atât de importantă.

Se împlineau acum, în 1275, opt ani de la plecarea lor și în răstimpul acesta nu dăduseră niciun semn de viață. Călătoriile, se știa, erau foarte anevoioase, dar Hanul nu era prea deprins să aștepte când era vorba să i se împlinească o dorință. Deși înaintat în vârstă și suferind, nu-i uitase pe soli și sperase mereu că se vor înapoia.

Râvnea la prietenia Papei, despre care știa că, în afara puterii lui spirituale, avea o mare înrâurire asupra treburilor politice ale statelor de la Apus; iată temeiuri însemnate să gândească la o înțelegere cu capul creștinătății de la Roma. Dorea liniștea în împărăția sa fără de margini. Îngăduia popoarelor sale toate religiile, țările supuse nu aveau a se plânge de asuprire. Dar Islamul[4] era o primejdie neîncetată; pacea cu atâta străduință menținută era amenințată de sarazini[5]. Alianța cu suveranii apuseni putea stăvili avântul războinic al închinătorilor lui Mahomed[6]. Mersese până acolo Hanul cu viclenia, încât îl încredințase pe papa Clement al IV-lea[7], prin cei doi Polo, că el ar înclina să se creștineze, dacă i s-ar

trimite o sută de teologi, care să poată dovedi în fața învățaților altor culte că religia lui Cristos e calea unică spre mântuire.

Maică-sa, Sorguktani-beki, fusese creștină nestoriană[8] și el nu uitase să le vorbească solilor despre ea, ca să aducă la cunoștința Papei acest amănunt, ce avea să atârne greu și să-i câștige, nădăjduia, încrederea suveranului pontif.

Avea o minte luminată și ageră acest mare Mongol, care venise cu ramura de măslin, după ce bunicul său Gingis-Han pârjolise cetăți și târguri și băgase spaima în popoare, de la răsărit și până la apus.

Pe supușii săi din Katai Cublai-Han nu-i prigonea, îi lăsa să-și vadă mai departe de îndeletnicirile lor, dar pusese biruri mari. Totodată știa să tragă bogate foloase, însușindu-și numeroase din născocirile poporului chin. La curtea sa, adoptase rânduiala și ceremonialul vechilor împărați chinezi.

Prețuia străinii și-i trata cu mare cinste pe cei ce se încumetaseră să ajungă până la Soare-răsare. Printre ei, îndeosebi cei doi negustori venețieni se bucuraseră de hatâruri și vestea că s-au întors îl scoase din toropeala lui. Iată ceva nou! Era nerăbdător să-i vadă.

*

În curtea din dos a palatului oprise un pâlc de călăreți. Erau ca la vreo sută de mândri arcași, așa-numiții *corcini*, aleși pe sprânceană, călări pe armăsari focoși. O bucurie pentru ochi să le vezi zalele lucitoare, chiverele înalte, împodobite cu penaje, hamurile bătute în ținte de argint ca și pintenii. Făceau parte din garda Hanului, trimisă spre orașul Campicion[9] să-i întâmpine pe călătorii venețieni.

Cei doi frați Polo, Niccolò și Matteo, descălecară. Erau bărbați încă în puterea vârstei, încărunțiți, greu încercați în călătorii lungi și primejdioase; după ei se ținea un flăcăiandru sprințar, cu plete castanii și ochi ca peruzelele.

— Marco! spuse cel mai trupeș, cu trăsături aspre – ai grijă să fie descărcate toate baloturile!

— Da, tată!

Tânărul își luă apoi rămas bun de la căpetenia gărzii, *cvesitanul*[10] Kalil, cu care se împrietenise pe drum. Acesta îi făgădui că se vor revedea în curând și-i dădu pe toți trei în primire unui palatin.

În fața lor se înălța un măreț palat de marmură.

Marco pășea cu ochii pe sus, minunându-se. Când să treacă pragul, Niccolò îl apucă de braț:

— Stai!

Fiul său încremeni. Văzuse de-a dreapta și de-a stânga portalului doi gealați înveșmântați în roșu, înarmați cu măciuci, neclintiți ca două stane de piatră menite să împodobească intrarea.

— Ia seama! Altfel aceștia te despoaie de haine și trebuie să le plătești vamă ca să le capeți înapoi. Iar dacă te împotrivești, te mai alegi și cu un ciomag pe spinare.

— Dar de ce?

— Ferește-te să calci pe prag! E semn rău – socoate Hanul – dacă cineva atinge pragul. Pretutindeni în palatele sale e rânduiala asta, ca să-l păzească de izbeliști. Vino după mine!

Făcură un salt și zburară înăuntru.

Tânărul se întoarse spre cei doi cu un zâmbet glumeț, dar ei nici nu clipiră. Apoi vru să afle ce se întâmplă cu alți oaspeți, care nu cunosc oprelișteа.

— Străinii care vin la Curte, îl lămuri Niccolò, sunt purtați de braț de câte un palatin, iar curtenii se feresc din obișnuință. Prea puțini sunt cei ce îndură pedeapsa rușinoasă.

Matteo îi ajunse din urmă împreună cu slujbașul Hanului, și după ei se înșirară slujitorii, purtând calabalâcul călătorilor.

Marco privea în dreapta, în stânga, în sus și în jos. Ar fi vrut să aibă o sută de ochi, să cuprindă totul: tavane aurite, pereți căptușiți cu plăci de aur, jilțuri, vase, sfeșnice, țesături de aur sclipeau, scânteiau orbitor.

— Aur! Peste tot numai aur, ca în basmele Fortunatei.

Urmându-l pe palatin, au trecut prin numeroase săli până la cămara ce le era hărăzită, împodobită cu blănuri și covoare moi, înadins aleasă pentru niște călători trudiți. Curteanul le ură odihnă plăcută și rămaseră singuri. Dar nici n-apucaseră să schimbe câteva vorbe și se iviră trei fete subțirele, drăgălașe, care spuseră zâmbind că ele îi vor servi de-acum înainte. Purtau lighene, ibrice de argint și ștergare, ca să înlăture colbul drumului.

— La tătarii Hoardei de Aur[11] n-ai fi putut vedea așa ceva, nepoate, spuse unchiul Matteo. Îndeobște mongolii, cei ce trăiesc în iurte, disprețuiesc apa și nu se spală aproape niciodată. Dar la Curte s-au împământenit deprinderile rafinate ale supușilor din Katai, care au căzi de baie și le folosesc zilnic.

Își turnă apă în pumni și-și răcori obrazul.

Fetele se întoarseră, aducând pe o tablă de argint un prânz îmbelșugat, apoi se făcură nevăzute.

Marco privise lung la una din ele, care-i răspunsese cu un surâs. Niccolò ținu să-l lămurească:

— Sunt din neamul Unguților, vestit pentru frumusețea femeilor sale, și sunt trimise Hanului ca să-l slujească. Făcu cu ochiul: Văd că n-are să ți se urască aici la Curte.

Se așezară să prânzească. Dar cei doi mai vârstnici, istoviți de lungul drum făcut călare și toropiți de somn, abia gustară câte ceva și adormiră. În schimb Marco se înfruptă din toate, apoi se apucă să scotocească prin baloturi. Dădu de straiele de sărbătoare, cam boțite. Le întinse frumos pe o ladă aurită, pregătindu-le pentru marea întâlnire cu Hanul. Abia pe urmă se culcă și el pe o sofa și închise ochii. Imagini fugare din lunga călătorie i se perindau sub pleoape și retrăia clipe trecute, care i se întipăriseră adânc în minte.

…Idolii poleiți răsărind din întunecimea misterioasă a templului din Campicion: balauri, unicorni, șerpi, figuri rânjite, fioroase, cu zeci de brațe, cu picioare răsucite, vegheau somnul nirvanic al uriașului zeu culcat. Zâmbetul atât de blând de pe buzele lui Sakia-Muni-Fo[12], făgăduind pacea veșnică…

…Călărețiișicaii în galop sălbatic, care îi însoțiseră până la Shangdu…

…Fata din Campicion, cu obraji rumeni, cu un stânjenel la tâmplă. Alta vindea felii de pepeni uscați în piața de la Sapurgan, și avea buze dulci ca pepenii…

…Chipul cu ochii la cer, brațele înălțate ale turcmenului Zurficar, îngenuncheat pe covorașul lui, în mijlocul pustiei, implorând mila lui Allah pentru cei rătăciți…

Năpădit de aste vedenii, trecu pe nesimțite din veghe în somn.

Îl treziră câteva ciocănituri în ușă. Palatinul le spuse să se pregătească pentru a se înfățișa Marelui Han.

Peste o jumătate de ceas, tot el îi însoți, prin sălile străbătute în ajun, până la o ușă înaltă din lemn cioplit și aurit, ca o catapeteasmă. Marco păși smerit în urma tatălui și unchiului. În spatele său veneau slujitorii care purtau darurile.

Tunica de mătase azurie cum e cerul Veneției, cu mâneci largi cusute cu fir, îi strângea ușor trupul subțiratic. Colțunii strâmți desenau forma fără cusur a pulpelor. Peste tunică era aruncată o mantie ce cădea în falduri până la genunchi, prinsă cu un lanț de aur. Încălțările cu vârful ascuțit păreau sortite unei nopți de petrecere și joc și vârful acela bătea nerăbdător în lespezile de marmură.

Ușa se deschise și Marco zări la celălalt capăt al uriașei încăperi tronul împăratului, înălțat pe zece trepte.

Tustrei se îndreptară într-acolo cu pași măsurați, între două șiruri de curteni în strălucite veșminte.

Când ajunseră în apropierea treptelor, se închinară Hanului ca unui zeu, căzând la pământ. Au stat acolo neclintiți până ce, la un semn al lui, câțiva palatini se repeziră să-i ridice.

Scaunul pe care stătea Stăpânul Lumii era scund, dar aurit și bătut cu nestemate. Pe boneta lui țuguiată, presărată cu mărgăritare, își sticlea apele verzi un smaragd cât oul de hulub, iar la picioare, pe o perină de catifea roșie, i se răsfăța un leopard îmblânzit.

Marco se uită pe rând la ochii galbeni ai fiarei și la cei ai împăratului, care pândeau pe sub pleoapele grele: aveau aceleași luciri fugare, aceeași lunecare vicleană printre gene.

O barbă mică și cănită i se rotunjea Hanului pe bărbie, avea obrajii rumeni, trandafirii, nasul puternic, nu turtit ca al celor din seminția lui. Purta caftan de mătase roșie, îmblănit cu *singeap*[13] deși vremea era văratică. În mâna dreaptă, ținea un sceptru de fildeș; măciulia era un cap de taur aurit.

Păru bucuros că-i vede. Le spuse să se apropie și pofti să afle cum le-a mers de când au plecat.

— Prea Mărite, îi răspunse Niccolò, înaintând câțiva pași, am înfruntat multe primejdii și am avut de luptat cu destule greutăți, dar soarta nu ne-a fost potrivnică, am putut învinge toate piedicile, ca să ne împlinim cu bine solia. Simțim mare mulțumire că aflăm pe Înălțimea Voastră în bună sănătate și o rugăm să primească umilele noastre daruri.

Slujitorii au pus la picioarele tronului felurite scumpeturi: un sipet cu giuvaeruri migălos cizelate, laolaltă cu potire de aur și argint, cu junghere având mânerul împodobit cu nestemate, cu miniaturi de o mare gingășie. Pe o perniță de mătase neagră a fost înfățișat un minunat rubin balaș. Hanul îl privi în treacăt. Apoi au fost aduse covoare de mătase, blănuri de samur și

cacom, colți de morsă; Hanul rămase nepăsător; privirile îi fură însă atrase de coliviile cu șoimii și ereții cei mai aprigi din ținuturile înghețate de la miazănoapte.

Catadicsi să primească darurile, apoi se întoarse la grijile sale:

— Vorbiți-mi de solia voastră! Ați izbândit cumva?

Niccolò îngenunchie și-i întinse un sul de pergament cu pecetea papilor, pe care Hanul îl cercetă cu luare-aminte, fără să înțeleagă nimic din ce era scris acolo în latinește.

Matteo se apropiase și el și vru să-i tălmăcească.

— Altădată, spuse Hanul, mi-l va citi Ngai-Sie.

Înscrisul fu pus la loc în sipetul de argint, pe care-l primi medicul împăratului.

La un semn, se apropie un alt slujitor, purtând o pernă de brocart scump venețian, pe care se afla un șipușor de cleștar ferecat în aur.

Niccolò o luă din mâinile lui, și tot în genunchi o înfățișă Marelui Han.

— Aici, Prea Mărite, se află ulei sfințit din candela ce arde neîncetat la Sfântul mormânt al lui Cristos, zise el.

Hanul păru în sfârșit mișcat. Se ridică în picioare și luă șipul de pe perinița lui de mătase, făcându-l să scânteieze în lumină.

— Adevărat? spuse el. Darul acesta, mai ales, mă bucură. Se spune că are putere mare. E un leac ce tămăduiește orice rană. Am să-l port întruna la mine.

Șipul pieri în adâncimile mânecilor lui largi.

Erau doar câteva picături de mir, dar dacă-l mulțumeau pe Han, aveau să-i câștige bunăvoința… gândi Matteo. Nici Papei nu-i putea fi indiferentă o apropiere de Marele Han… Ca și înaintașii săi, suveranul pontif, la rândul lui vital interesat în slăbirea puterii Islamului, năzuia să-și întindă sfera de influență până în Orientul îndepărtat.

— Dar spuneți-mi, rogu-vă, unde sunt cei o sută de învățați pe care i-am cerut? perseveră Hanul.

Niccolò oftă cu prefăcută mâhnire.

— Pe aceia i-am pierdut pe drum, Luminăția Voastră. Sfântul Părinte ne-a dat numai doi călugări cavaleri, vestiți războinici și cărturari, dar când am nimerit noi în rezbelul dus de Sultanul Bondocdar[14] al Egipetului, au luat-o la fugă înapoi și s-au tot dus, de nu i-am mai putut ajunge.

Hanul binevoi să râdă.

— Dacă atât le-a fost bărbăția, ce fel de oameni sfinți erau? Ei, ce pot face eu atunci? suspină. Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus și pesemne că pe fruntea mea nu e scris să ajung creștin de-al vostru. Sunt patru profeți mari pe fața pământului, urmă, cu zâmbetul său dulceag și șiret totodată, care-i juca pe buze și-i făcea ochii să semene cu ai leopardului. Creștinii îl au pe Isus, evreii pe Moise, sarazinii pe Mahomed și cei pe care voi îi socotiți păgâni pe Sakia-Muni-Fo. Eu îi cinstesc pe toți patru și aștept ca cel mai puternic dintre ei, oricare ar fi acela, să mă ajute.

— Dar fără de Isus, Mesia al nostru, nu poate fi mântuire, îndrăzni să-l înfrunte Matteo.

Hanul clătină din cap cu neîncredere.

— Așa ziceți voi! Așa zicea și maica mea – fie-i amintirea veșnică! – fiind ea creștină nestoriană. Dar vezi tu mâna asta a mea? Și Hanul ridică mâna lui grăsuță cu degete bondoace, încărcate de pietre scumpe. I-au fost date cinci degete. Tot astfel trebuie să am grijă să las libere mai multe căi care să ducă la rai.

La asemenea vorbă înțeleaptă, Matteo nu mai avu niciun răspuns.

Marco stătea în spatele unchiului său și aștepta liniștit clipa când împăratul îl va băga în seamă.

Și într-adevăr, Cublai-Han îl întrerupse pe Niccolò, care lăuda negustorește darurile aduse, mai ales păsările răpitoare, știind că sunt slăbiciunea Stăpânului Lumii.

— Cine e tânărul acela?

— E fiul meu, prea milostive Han, și supusul vostru smerit.

Cublai îi făcu semn să se apropie. Îi plăcu închinăciunea plină de grație a flăcăului, care mătura pardoseala de marmură cu penele de la toca lui albă.

— Să fii binevenit! zise și zâmbi.

Sub căutătura aceea pătrunzătoare, Marco roși de bucurie și păru mai încântător. Cutează să privească și el drept în ochi pe puternicul împărat și îi răspunse cu alt zâmbet senin, tineresc. „Pe omul acesta care stăpânește lumea am să încerc să-l cuceresc”, își spuse.

Nu avea de unde să știe că prin schimbul acela de priviri și de surâsuri, i se hotărî soarta.

— Sunt mulțumit de voi, încheie Hanul. V-ați dovedit slujitori de credință și soli destoinici și vreau să vă sărbătoresc sosirea.

Se ridică de pe tron și îndată doi dregători de-ai săi, cu lungi anterie aurite, se repeziră să-l sprijine. Coborî greoi treptele tronului, cu picioarele

lui umflate de podagră. Se îndreptă spre sala de oaspeți. Pe urma lui se înșiruiră toți curtenii, după rang, și odată cu ei și cei trei venețieni.

Pătrunseră într-o sală vastă, clădită în amfiteatru, cu pereții poleiți și lăcuiți, înfățișând copaci, păsări și flori minunate. Pe cea mai înaltă treaptă, la capătul ei, era masa Hanului, iar mesele celelalte erau așezate în coborâre, până la capătul dimpotrivă, astfel ca Hanul să poată vedea totul până în fundul sălii.

Ușa din față se deschise și pe ea înaintă alaiul celor patru împărătese. În frunte mergea o mândrețe de femeie, într-un veșmânt stacojiu țesut cu fluturi de aur, care o prindea de minune. Pe cap purta un coif în formă de picior, împodobit cu pene albe. Oricât de ciudat era acel potcap, nu-i știrbea nimic din frumusețe. De-a lungul obrajilor îi atârnau șiraguri bogate de mărgăritare, care se clătinau la fiecare mișcare, iar pielița ei galben-aurie era înălbită cu un strat de pudră de orez.

— Aceasta-i Djamui, întâia împărăteasă și cea mai dragă Hanului, șopti Matteo la urechea lui Marco.

— De ce poartă pe cap asemenea năstrușnică podoabă?

— E semnul supunerii față de soțul ei și toate domnițele măritate trebuie să-l poarte.

Marco văzu că și celelalte femei din suita ei erau umilite de acel coif care vădea că-și pleacă grumazul sub călcâiul bărbatului.

Hanul merse să se așeze pe jilțul său, ce se înălța deasupra tuturor, cu fața spre miazăzi. În stânga lui se afla împărăteasa Djamui, nemișcată ca o zeiță, sub podoaba ei de pene. La dreapta, se înșirară la niște mese mai joase cei patru fii ai ei – printre care moștenitorul Gingis –; apoi nepotul Timur și celelalte trei împărătese. Capetele lor abia dacă ajungeau la tălpile marelui Han.

La stânga împărătesei veneau la rând ceilalți fii și nepoți, cu soțiile lor, după o rânduială neștirbită. Matteo, care – modest cum era – îl lăsa pe Niccolò să vorbească în orice împrejurare, îi cunoștea pe toți și îi numea pe rând lui Marco; fură poftiți și dânșii, tustrei, la loc de cinste, printre căpeteniile de oști, unde dădură peste cunoștințele lor, doi viteji vestiți, Baian și Mingan, așa-zișii *cunici*, maeștrii de vânătoare ai Hanului; erau bărboși și ciolănoși și semănau între ei ca două picături de apă, fiind frați gemeni. Îl așezară pe Marco între ei, cu mari semne de prietenie.

Ceilalți curteni luară loc, fiecare după cinul său, pe la celelalte mese până în fundul sălii, unde cei mai neînsemnați dintre ei fură buni bucuroși să se

așeze în genunchi pe covoare, numai să ia și ei parte la ospățul împărătesc.

În mijlocul încăperii, între mese, Marco văzu o ladă uriașă, din lemn de sicomor, cioplit cu măiestrie și aurit. În ea se afla un vas de aur cât un poloboc, plin cu vin de struguri din vița de vie de curând sădită în Katai. Din acela beau Hanul și familia sa. În cele patru colțuri ale sălii se aflau patru vase mai mici, pline cu hidromel, *nabid* – rachiul de orez –, *kumis* din lapte de iapă fermentat și alte băuturi tari, pentru oaspeți.

Slujitorii turnau licoarea cu polonicuri de aur în năstrape poleite, destul de mari ca să poată ajunge la opt inși.

După ce frații Polo și ceilalți oaspeți se așezară pe locurile lor, un slujitor se grăbi să le aducă pocalul plin și să-l pună între dânșii, dar nimeni nu bău din el.

Începură să se aducă felurile de mâncare. În jurul Hanului se tot învârteau dregătorii săi cei mai de frunte, punându-i dinainte talgerele de aur. Aveau o năframă cusută cu fir, legată în dreptul gurii și nasului, ca nu cumva răsuflarea lor să atingă bucatele stăpânului. Deodată, dintr-un balcon al sălii se auzi o muzică ce-ți lua auzul. Nakarele bubuiau, țiterele, cornul scoteau sunete ascuțite, lăutele se tânguiau: Marele Han ceruse de băut. Marele Han bea!

Cupe de aur, pline cu vin și *kumis*, fură puse jos pe pardoseala de marmură, la zece pași de masa lui.

Și cu o uimire nespusă, Marco văzu trei vrăjitori bătrâni cu bărbi lungi, înveșmântați în roșu, cu pălării înalte, țuguiate, că se închină în fața Hanului și pornesc a boscorodi cuvinte neînțelese, mișcând mâinile la iuțeală; apoi cel din mijloc ridică nuielușa pe care o ținea între degete și o îndreptă spre cupe. La semnul lui, una din cupe se înălță de pe podea și el o călăuzi de departe, până ce veni să se așeze cuminte, chiar lângă mâna marelui Han. La fel se întâmplă și cu celelalte. Marco se frecă la ochi. Nu visa. Și nici măcar nu apucase să bea un strop de vin, ca să fie amețit de băutură. Cupele care fuseseră lângă piciorul mesei se aflau acum pe masă, toți oaspeții din sală fuseseră martori și niciunul nu părea să se mire câtuși de puțin!

Se ridicară în picioare și se prăbușiră în genunchi, în timp ce tobele bubuiau și chimvalele pocneau.

Baian îi turnă și lui Marco într-o ceașcă ce se afla în fața lui și-l pofti să bea. El duse îndată ceașca la buze, era nerăbdător să guste din faimosul vin de orez al Hanului. Era limpede și plăcut la vedere. Aducea cu vinul de struguri, însă era mult mai aromat, fiind dres cu tot felul de mirodenii rare.

— Bun vin, spuse Marco, după ce deșertă ceașca până la fund.

— Pe lângă vinul de Candia sau de Cipru, nu e decât o poșircă, mormăi Matteo în italienește, ca să nu fie înțeles de cei doi *cunici*.

Marco râse și-și umplu din nou ceașca.

— Mie-mi place, zău, zise el și o duse iar la gură.

— Bagă de seamă unde te afli! îl mustră Niccolò. Bun sau rău, e sigur că vinul ăsta se urcă repede la cap.

Marco însă nu mai suferea să fie dădăcit. Se socotea bărbat în toată firea, care știa să se poarte și la îndemnul gemenilor, care beau zdravăn, goli și el altă cană dintr-o sorbitură.

Slujitorii ridicară mesele din fundul sălii și eliberară un loc destul de mare. Muzicile începură iar să cânte. Ușile din fund se dădură la o parte și o ceată de măscărici năvăli înăuntru, în tumbe, în salturi; unii umblau în mâini, unii înghițeau săbii ascuțite, alții își propteau pe nas teancuri de talere de porțelan și iarăși alții zvârleau flăcări pe gură sau aruncau făclii aprinse, prinzându-le cu mult meșteșug.

— He! He! He! răsuna râsul gros al Hanului. Îl înveseleau nespus giumbușlucurile lor.

Ca la un semn, toți curtenii hohotiră și ei. Doar leopardul se zbârli mârâind și aruncând de jur-împrejur priviri fioroase, dar se domoli când îl atinse Hanul cu biciușca. Se culcă resemnat, ca să viseze la pădurile nepătrunse, pline de sălbăticiuni, după care tânjea.

Hanul golea o cupă după alta și curtenii îi țineau hangul.

Măria-sa se uită râzând spre cei trei venețieni și le făcu semn să se apropie.

— Ei, ce spun credincioșii mei Polo de minunea cu vinul? Oare vrăjitorii voștri creștini se pot lua la întrecere cu aceștia?

— La noi nu sunt vrăjitori, mărite Han, pentru că Biserica îi arde pe rug, chiar pentru o simplă pâră sau bănuială, spuse Matteo.

— Așa! Îi arde? Ce nebunie! Eu mă încred în magi și vrăjitori; vin din Tebet, din Indii, din Persia și-mi sunt de mare ajutor. Noi luptăm cu sabia, ei luptă cu mintea și-mi asigură biruința. Sunt cunoscători ai celor șapte arte și ai tuturor tainelor firii. Puterea lor e nemăsurată. Dacă mi-ați fi adus cei o sută de învățați pe care i-am cerut, mi-ar fi plăcut să-i pun față-n față cu vrăjitorii mei și să-i văd războindu-se. Dacă izbândeau ai voștri, poate că m-aș fi creștinat – ochiul Hanului avu din nou aceeași licărire glumeață – zic „poate”, fiindcă socot mai cuminte să jertfesc din când în când lui Nasigai,

zeul strămoșilor mei, și să rămân deasupra gâlcevilor dintre cărturari și călugări.

La picioarele lui, leopardul căscă și se întinse. Căscă și hanul.

— Vreau să mă odihnesc. M-a obosit atâta vorbărie.

În camera lor, cei trei venețieni se apucară să întoarcă în fel și chip întâmplările zilei.

Marco, ușor amețit, se prăbușise între perne. Niccolò, datorită vinului, ieșise din mutenia lui obișnuită:

— Străinii pe care i-ați văzut aici trag la curtea Hanului ca muștele la miere și toată lumea pleacă mulțumită, închipuindu-și că a câștigat prietenia împăratului. Dar de fapt nimeni nu știe ce poartă el în gând.

— Mie mi s-a părut nespus de prietenos, îl înfruntă Marco.

Niccolò îi aruncă o privire încruntată.

— Ia seama, *figlio mio*, să nu-l judeci numai după înfățișare. Hanul e de-o isteține și de o viclenie puțin obișnuite. Vezi să nu te crezi mai deștept decât el.

Marco se miră cum de i-a ghicit gândul.

— E un barbar de seamă, spuse domol Matteo, în timp ce se dezbrăca – un barbar care a descoperit otrava dulce a civilizației și se înfruptă din ea cu nesaț. Și asta o să-i aducă pieirea lui și a neamului. El crede că i-a cucerit pe cei din Katai, dar nu-și dă seama că de fapt el a fost cucerit și că a început să le semene învinșilor. A ajuns blând și tolerant…

— Nu e chiar atât de barbar cum îți pare ție, îl întrerupse Niccolò. Îngăduința lui față de toate credințele e o faptă politicească și cu tâlc. Îi încântă pe toți cu vorbe, cum te-a încântat și pe tine, Marco, și nu crede de fapt în nimic decât în el însuși și în propria lui putere. E crud și neîndurător cu cei ce i se împotrivesc, aspru cu ai lui, arătându-se blând și îngăduitor numai cu străinii.

— Așa o fi! oftă Marco. Dar mie mi-e drag și simt că o să mă înțeleg cu el.

Cei doi mai vârstnici făcură haz de semeția lui, dar nu-i mai răspunseră. Căscară lung, unul după altul și se gătiră de somn, pe când Marco, cu mâinile sub cap, rămase multă vreme cu ochii deschiși în întuneric.

Era fericit că visele copilăriei lui se împlineau aievea.

*

…Caii de bronz de pe portalul bazilicii Sfântului Marco se mișcau, nechezau, se avântau în văzduh, călăriți de tatăl său și de unchiul Matteo. Zburau și piereau, undeva departe…

II. IL BAMBINO ED IL VECCHIO

— Marco! Marco! *Furfantello!*

Fortunata își șterse mâinile de șorț, luă de pe plită tigaia în care sfârâiau câteva bucăți de țipar și dădu buzna pe ușa cuhniei.

— Unde s-o fi ascuns strengarul? bombănea gâfâind și alergând fără spor cu picioarele ei scurte, că era bondoacă și rotunjoară ca o tărtăcuță. Am să-i rup urechile. Acestea nu erau decât vorbe spuse la necaz. N-ar fi suferit să i se clintească un fir de păr din cârlionții odorului pe care-l alăptase, fiindu-i drag ca ochii din cap.

Marco nu era prea departe.

Meșterise toată dimineața la o bărcuță cioplită de soțul doicii lui, care era *arsenalotto* – lucra adică la corăbiile Republicii – iar el se căznise să-i facă pânze din niște zdrențe șterpelite din bocceaua dădacei.

Privea încântat la jucăria lui. Arăta chiar ca o *gombara*[15] adevărată. Nu mai rămânea decât s-o pună pe apă. Se strecurase pe ușă nesimțit.

În piațeta din fața locuinței lor nu erau decât trei cumetre care sporovăiau și porcii Sfântului Anton, care guițau, scurmând pământul. Erau și ei sfințiți. Nimeni nu se încumeta să-i gonească. Mai toate casele erau de lemn, acoperite cu trestie; se sprijineau unele de altele, de parc-ar fi stat și ele la sfat, precum cumetrele. Între ele, cea mai înaltă și arătoasă era a bunicului lui Marco, fălindu-se cu stema ce-i împodobea fațada: trei stăncuțe pe fond azur.

Băiatul trecu pe sub un portic, ieși în ulița San Giovanni și alergă spre cheiul Pescăriei. Se așeză pe o lespede de piatră, cu picioarele spânzurând și se puse pe așteptat. Trebuia să pândească o clipă când nu trecea nicio gondolă. În sfârșit, dorința i se împlini. Canalul era pustiu. Atunci se culcă pe marginea cheiului, aplecându-se cu jumătatea trupului în afară, și dădu drumul bărcuței lui pe apa verde și somnoroasă. Privea cum se duce, cu pânza umflată în vânt, când deodată se simți săltat în sus de o mână vânjoasă ce se înfipsese în nădragii lui.

— Ce faci aici, diavole? se răsti Fortunata. Dacă-mi căzeai în apă?

— Uite, vezi colo corabia mea, doico? spuse el fără nicio teamă. Ce frumoasă e și cum plutește! Am trimis-o la tata și la unchiul Matteo. Trece marea și ajunge la ei, acolo departe, unde am să mă duc și eu.

Dar dădaca îl mâna grăbită din spate.

— Hai mai repede! Am prăjit un țipar, ți-am făcut și un *pasticcio*, o plăcintă cum îți place ție. Tatăl tău, mormăi mai mult pentru sine, te-a uitat de tot, nu se gândește decât să strângă bani. Of! blestemații ăștia de bani! Doamne iartă-mă! Biata *signora* n-a mai apucat să-l vadă înainte de-a închide ochii. Nici măcar nu s-a ostenit până aici ca să te îmbrățișeze pe tine și să-i pună o floare pe mormânt. Și uite că se împlinesc șapte ani la Adormirea Maicii Domnului… Înduioșată, șterse nădușeala de pe fruntea băiatului și îi mângâie părul inelat. Și cum îi semeni! Ca două picături de apă. Ay! *Poverello!* Sărman băiețel!

Messer Polo, bunicul care-l creștea, întârzie la prânz mai mult ca de obicei. Copilul îl pândea și îi sări înainte ca să-i povestească isprava cu corăbioara. Dar îl văzu încruntat și nu cuteză să vorbească. Bătrânul se aplecă totuși spre el și-l sărută pe frunte.

La șaptezeci și șase de ani bunicul – *il Vecchio*, cum îi spuneau negustorii tineri, care-i știau de frică – era înalt și falnic ca un chiparos din grădinile Chioggiei. Mersul îi era încă sprinten, ochiul ager și glasul poruncitor. Dar pentru micul Marco știa să și-l facă mângâios. Nepotul era slăbiciunea lui. Toți trei fiii fiindu-i plecați departe, dragostea întreagă și-o revărsa asupra acestui vlăstar fraged, singurul care trebuia să ducă pe umerii lui într-o zi faima Casei Polo.

Se trăgea dintr-o veche familie dalmatină scăpătată. Străbunicul său venise la Veneția fără altă avere decât o uriașă ambiție și un blazon cu trei stăncuțe, păsăruica aceasta numindu-se *polo* în graiul locurilor lui natale. În cetatea lagunelor știuse să se descurce, norocul îl ajutase, pusese temelia unui negoț pe care urmașii l-au făcut să înflorească.

De bună seamă, nu era lucru ușor să conduci o casă de negoț atât de însemnată cum era Casa Polo. Aci, în ulița San Giovanni, era focarul de unde se răspândeau în toate părțile razele întreprinderii. Trimetea mărfuri pretutindeni: la Zara, la Durazzo, la Negroponte, în Candia ca și în Arhipelag. La Constantinopol și mai departe, tocmai la Soldaia, în Crimeea, avea agenții. Mărirea și puterea Casei crescuseră treptat, odată cu puterea și fala Veneției.

În sala de jos aștepta călugărul Bonifacio, care era poftit la masă. Se străduia să-l învețe pe Marco să citească. Adeseori, băiatul o zbughea pe chei și lipsea de la lecție. Monahul se plânse bunicului cu o mutră acră.

— E copil, *padre*. Mai greșește și el, îl apără bătrânul. La vârsta lui, răsturnam toată casa și nu știam carte. Auzi, ștrengarule? Cată să fii mai

silitor, îi spuse lui Marco. Fortunata, mai așteptăm mult? strigă către dădacă.

Se așezase în capul mesei, avându-l în dreapta pe Fra Bonifacio și în stânga pe Marco. După ce călugărașul rosti rugăciunea, dădaca le puse în față câte un castronaș plin cu supă de pasăre, grasă și gustoasă. Monahul mai înfulecă lacom câteva felii de pește, trei plăcinte și dădu pe gât două căni cu vin de Candia.

În fața roșcovană, nasul lucea aprins. Zâmbea fericit și-și împreuna cu evlavie mâinile pe pântecul rotund.

— Ce vești aveți de la fiii voștri? întrebă.

Bunicul se încruntă, apoi spuse cu năduf:

— A trecut mai mult de un an de când n-am nicio știre. Atunci mi-au scris fiii mei iubiți că vor pleca spre Soldaia[16] și de acolo mai departe, la Han-Tătar! Frumos le șade unor *padrones* ca ei să colinde lumea, în timp ce eu mă spetesc muncind și mă zbat cu toate greutățile.

— Pesemne că aveau și acolo treburi însemnate.

— Nu zic ba. Dar Andrea le-a chivernisit singur atâta vreme. Ei s-au dus, chipurile, ca să-l ajute. Se împlinesc șapte ani la San Pietro, de când a plecat Niccolò și l-a luat cu el și pe Matteo… Și copilul ăsta, bietul, e ca și orfan…

Băiatul dăduse drumul pisicuței cu care se juca și era atent la spusele bunicului.

— Ei, să lăsăm astea, *padre!* Vă rog, făceți-vă lecția cu Marco! Eu trebuie să plec să-mi văd de treburi.

Acum începea chinul lui Marco. Avea o minte ageră, învăța cu ușurință, dar nu cu tragere de inimă. „Ce păcat că e leneș, și când e treaz parcă visează”, se tânguia călugărul.

Certat, Marco suferea în tăcere. N-ar fi vrut să-l supere pe bunicul, dar nu-și putea struni gândurile, ce hoinăreau departe: Soldaia!… Își închipuia o cetate cu pereți de cleștar, cavaleri în armuri sclipitoare, călări pe cai focoși, caii de bronz de la San Marco…

Nuielușa lui Fra Bonifacio îl plesni peste mână.

— Unde-ți umblă mintea? De ce n-ai scris literele? Să-mi spui de zece ori *Pater Noster!*

Băiatul rosti pe nerăsuflate și fără greș „Tatăl nostru”, în timp ce dascălul său se plimba de colo-colo, citindu-și breviarul. Cu scrisul însă mergea greu. Literele erau dușmancele lui, le făcea strâmbe și anapoda. Se împăca

mai bine cu socotelile, pe care le învăța cu bunicul. Știa să numere, să adune, să scadă și să înmulțească.

— Lasă, îl mângâia bătrânul. Cu atât ai să fii un negustor mai pe cinste. Dar e bine să știi și să scrii și să citești. Eu n-am pus mâna pe o carte în toată viața mea și nu pot zice că mi-a lipsit. Dar tu trebuie să mă întreci. Ale tale au să fie toate bunurile mele.

Sfaturile de felul acesta nu erau chiar cele mai potrivite ca să-l încurajeze pe băiat să fie mai silitor. În schimb, bunicul știa să-i dea și altfel de învățătură. Îl lua de mână și-l ducea cu el, adeseori, acolo unde avea treburi. Se întâlnea cu mulți negustori, îi arăta nepotului mărfurile venite de departe. Lecțiile pe viu i se păreau mai de folos decât catehismul și erau cea mai mare bucurie a copilului.

Ziua aceea avea să se întipărească adânc în mintea micului Marco: se întâmplă ceva neașteptat și tulburător.

După ce scăpă cu bine de călugăr, băiatul alergă la sala unde lucra bunicul cu comisii și mușteriii lui. Bătrânul era mulțumit: vânduse cu preț ridicat unor negustori francezi un săculeț cu piper și doi saci cu scorțișoară. Trebuia să se ducă în port, să-i predea la o corabie. Îl luă pe băiat de mână și porniră spre *fondaco* – antrepozitul unde-și ținea mărfurile.

Barca plutea lin, Marco sugea bobițele roșii dintr-o rodie și întreba mereu câte ceva:

— Spune-mi, *nono*, ai fost și tu băiat de vârsta mea?

— Firește că am fost.

Marco nu și-l putea închipui pe bunic în chip de băiețel nebunatic.

— Făceai și tu atâtea năzbâtii câte fac eu?

— Tu ce crezi? Nici eu nu eram un înger.

Râseră amândoi.

— Adică am să fiu și eu odată bătrân ca tine?

— Poate și mai bătrân.

Marco oftă. Păcat! Ar fi vrut să fie mereu tânăr. Dar uită de ciudățenia asta a vieții, fiindcă ajunseseră la antrepozite.

Adulmecă mirosurile amestecate de pește, de catran, peste care pluteau arome de cuișoare și ghimber. Sugea zeama dulce a rodiei, privind la hamalii vânjoși care încărcau saci pe corabie; furnicarul de oameni, strigătele lor, toată zarva din port îl încânta.

O galeră venită de departe tocmai trăgea la chei. Un marinar care zvârlise o parâmă striga ceva și le făcea semne cu brațele. Ochiul ager al bunicului îl

recunoscu. Păli. Se sprijini de umărul nepotului.

— Bertolotto!

Matelotul sărise sprinten pe chei și alerga spre el.

Fața prelungă era tristă și obosită. Bătrânul nu mai putu răbda și strigă, gâtuit de emoție:

— Spune mai repede, băiete, ce s-a întâmplat?

— Vești rele, messer!

— Andrea e bolnav?

— Nu, slavă Domnului! Dar abia scăpărăm cu viață. Prin ce ne-a fost dat să trecem!

Vorbele parcă i se opreau în gâtlej. Bunicul îl zgâlțâi.

— Zi odată!

— Praful s-a ales de *fattoria*[17] noastră. Glasul îi tremura, își înghiți lacrimile. Imperiul latin s-a prăbușit. Am fugit amândoi cu un barcaz pescăresc până în Moreea[18].

— Ce vorbești? Nu e cu putință!

— Mihail Paleologul[19] – fie-i numele blestemat! – a cucerit Constantinopolul și a făcut prăpăd. Ai noștri s-au împrăștiat pe unde au putut, ca să nu fie căsăpiți.

Lumea se adunase pe chei, se frământa, striga. Vestea îi uluise pe toți. Era prima navă sosită din Levant și marinarii fură împresurați de mulțime.

Il Vecchio apucă de o parte brațul lui Bertolotto, și de cealaltă mâna lui Marco și-i smulse din învălmășeală, împingându-i spre gondola lui.

— Mergem acasă! Ai să-mi povestești acolo.

Tot drumul stătu cu capul plecat, posomorât.

Când ajunseră, porunci să se aducă o cană cu vin și de-ale gurii. Îl îmbie pe noul venit să bea.

— Acum vorbește! Spune-mi totul de-a fir-a-păr. Te ascult.

„Gloria cetăților, ca și gloria oamenilor e vremelnică și are vicisitudinile ei. Soarta potrivnică se înverșunează în clipa asta împotriva Veneției…” Cam așa gândea bătrânul Marco, în timp ce asculta, clătinând din cap cu mare mâhnire, vorbele lui Bertolotto:

— Ați aflat că ser Niccolò și ser Matteo sunt plecați de mai bine de un an de zile spre sălașurile Hoardei da Aur, ca să-i vândă Hanului giuvaeruri pentru nevestele sale și vase de argint, pe care Hanul le prețuiește foarte mult. De la dânșii nu ne-a mai sosit nicio veste, or fi oaspeții Hanului, sau s-or fi rătăcit pe drum…

— Știu asta, îl întrerupse nerăbdător bunicul. Zi mai departe.

— Apoi, ce să zic? Eram singur cu ser Andrea în biroul nostru; treburile mergeau strună, când s-a întâmplat tărășenia. Flota venețiană era plecată cu oșteni în Marea Neagră, ca să recucerească cetatea Dafnusion. Demonul de Mihail, împăratul Niceeii, a știut să se folosească de împrejurare. Numai cu opt sute de mercenari, că atâți a putut plăti, s-a făcut stăpân pe Constantinopol.

— Cum a fost cu putință? Zidurile sunt strașnice.

— Dar la dușmanii dinăuntru nu vă gândiți? Genovezii i-au ajutat să intre prin subterane – nu i-ar răbda Cel-de-Sus! – în timp ce oastea latinilor. Era pe metereze.

— Baldovin al II-lea[20] a abdicat?

— Împăratul era urât de romei – blestemații de bizantini! – și s-a dovedit un om de nimic. La prima încăierare, a dat bir cu fugiții. Messer Ponte, podestatul nostru, și patriarhul au fost sloboziți, plătind o sumă uriașă drept răscumpărare. Pe noi ne-au lăsat în voia soartei. Genovezii sunt la putere, messer. Au căpătat drepturi și privilegii de la Paleologul afurisit; și acum s-au întins peste tot, au cotropit cartierul venețian. Am avut multe de îndurat. Nu mai era chip de trăit, numai jaf și prădăciune și n-aveam cui ne plânge. Grecii ne urăsc. Ne-au poreclit broscoi de mlaștină. Cei mai mulți negustori au luat drumul pribegiei, s-au împrăștiat prin insule, fiecare cum a putut. Noi am închis casa de negoț, am bătut în cuie obloanele, ser Andrea a încărcat ce brumă de mărfuri i-au rămas după jaf pe un barcaz, cu care am pornit spre Moreea.

— Ce se întâmplă acum cu antrepozitul de la Soldaia?

— Nu știu. Corăbiile genoveze priveghează cu strășnicie. Nu mai avem dreptul să facem negoț pe Marea cea Mare[21].

Il Vecchio îl ascultase pe Bertolotto, răsucindu-și neliniștit fuiorul bărbii și privind încruntat în pământ.

— Spui că Andrea e în Moreea?

— Acolo l-am lăsat, avea de încasat bani de la niște greci. Pe mine m-a trimis încoace ca să vă dau de știre, m-am tocmit marinar pe o galeră care venea la Veneția și iată-mă-s!

— Și Niccolò și Matteo – pierduți, poate pentru totdeauna…, șopti bunicul ca pentru sine.

— Nu vă faceți inimă rea, messer. Dacă sunt la Hanul Hoardei de aur, fac bună treabă. Au să se întoarcă într-o zi și o să vă despăgubească pentru toate

pierderile suferite.

*

…Hanul Cublai cobora de pe tron, îmbrăcat ca negustor și-i dăruia un sul de mătase roșie. Leopardul sărea de la locul lui și, smulgându-i mătasea, o sfâșia, apoi se repezea la el…

Fortunata îi șoptea; „Trezește-te! Te cheamă Hanul”…

— Trezește-te! Suntem chemați! striga Niccolò. Îl mustră că a dormit atât de târziu.

III. SENIOR ESSIA

Cei trei Polo fură poftiți de Ngai-Sie în cancelaria unde lucra, el fiind mai mare peste toți diecii și grămăticii Hanului.

Împăratul îl însărcinase să cerceteze scrisorile Papei și să stea de vorbă cu solii. Era omul potrivit, fiind latin ca și dânșii, născut pe undeva în Romagna. Numele lui adevărat era Essia. Se afla de multă vreme în slujba Hanului și nu vorbea bucuros de trecutul său.

În prima lor călătorie, frații nu avuseseră prilejul să-l cunoască, el fiind plecat cu felurite însărcinări în vasta împărăție a Hanului. Știau doar atât: că e un învățat care fugise din tara lui fiind prigonit pentru știința sa și bănuit de vrăjitorie.

Era un om trecut demult de prima tinerețe, cu o figură smeadă și un zâmbet luminos care-i câștigă îndată inima lui Marco. Le arătă multă prietenie venețienilor și-i rugă să povestească întâlnirea cu Papa cu cât mai multe amănunte.

Niccolò o luă înaintea lui Matteo, ca de obicei. El însă nu era un vorbitor. Era cel mai priceput în daraverile negoțului și nu da greș niciodată în socoteli, în schimb nu se pricepea de fel să înflorească o istorie, s-o facă mai plăcută. Începu să vorbească repezit, monoton, fără nuanțe, fără gesturi, așa cum ar fi îndrugat „Crezul” sau „Tatăl Nostru”, sau cum ar fi citit un catastif al mărfurilor din depozit:

— În 1269 ne-am întors la Veneția din călătoria noastră, care durase șapte ani. Prima grijă a fost să ne ducem la Sfântul Părinte cu înscrisurile Marelui Han. Papa Clement al IV-lea nu mai era în viață. Și în locul lui nu fusese nimeni ales. De un an se luptau cardinalii între dânșii și nu se puteau hotărî pe cine să aleagă. Am așteptat doi ani. Văzând că alegerea tot întârzie, am hotărât să pornim din nou către soare-răsare, ca să ne înfățișăm Marelui Han Cublai; am luat cu noi și pe fiul meu, Marco.

Povestitorul se opri și arătă cu bărbia spre feciorul său, iar Essia își întoarse privirile spre tânăr și-i zâmbi cu bunăvoință. Niccolò urmă:

— Am încărcat pe o corabie mărfurile cele mai de preț, ce știam că sunt cerute în Levant[22], aur, argint – șlefuit cum numai venețienii știu s-o facă –, horbote măiestrit lucrate, piele tăbăcită și lucrată, pânze de in, stofe de lână și mărgelărie care ispitește femeile de pretutindeni…

Matteo profită de scurta pauză făcută de frate-său ca să răsufle, și continuă. O luă mai domol, cu multe cotituri și ocolișuri. Era negustor ca și

celălalt, dar ochii lui știau să vadă și să prețuiască și altceva decât mărfurile de vânzare, auzul lui fin prindea și alt sunet decât al arginților.

— Ce puteam face noi, dacă certurile și zâzaniile dintre înalții prelați nu se mai sfârșeau? În palatul de la Viterbo era mare vrajbă. *Camarlingo*[23] Juan de Toledo pare-se că ceruse să se scoată acoperișul sălii în care se întrunea *conclavul*, ca să-i bată vântul și ploaia pe cei închiși acolo și să-i lumineze mai repede Sfântul Duh. Văzând noi cum stau lucrurile, ne-am lipsit de binecuvântarea Prea Sfântului Părinte al Bisericii și am pornit la drum. Era vreme de vară, cerul s-a îndurat de noi, n-a trimis nicio furtună și am ajuns cu bine la Accra[24]. Aveam de gând să ne înfățișăm la Teobaldo Visconti, legatul papei pentru Egipt și întreg Levantul. Ne arătase bunăvoință în prima călătorie și de data aceasta se dovedi la fel de prietenos. Ne dădu un înscris cu care să putem lua ulei sfințit de la candela Sfântului mormânt și o scrisoare către Marele Han Cublai, în care îi deslușea că solia n-a putut fi împlinită, papa nefiind încă ales.

Am mulțumit cardinalului Visconti și am purces la drum spre Ierusalim. După ce am luat sfântul mir, n-am mai zăbovit, ci am pornit spre Layas[25], de unde avea să înceapă marea noastră călătorie. Ajungând acolo, am aflat o veste însemnată, ce ne-a întors din drum…

Marco se tot foia pe scăunașul său.

În timp ce unchiul vorbea, Essia îl examinase. Judecând după privirea ageră, îi păru dezghețat, dar nu ușuratic, ci isteț și cuminte. Pesemne că din lunga călătorie adunase și pusese la păstrare în memoria lui multe cunoștințe și ardea de nerăbdare să le dea în vileag.

Făcu semn lui Matteo:

— Rogu-te, lasă-l pe acest *giovanotto* să vorbească. Văd că e tare înfierbântat.

— Iertați-mă, seniore, dacă v-am părut prea îndrăzneț. Vream să adaug să întâmplarea, sau poate ceva mai presus de ea, a hotărât ca tocmai protectorul nostru, legatul Visconti Placentinus, să fie ales papă. Și în osârdia lui de a împlini dorința Marelui Han, Grigorie al X-lea, cum i se spune acum, a trimis după noi și ne-a chemat la el, ca să ne dea scrisorile pe care le vedeți aici. Tatăl meu m-a luat și pe mine la întrevedere. Îmi închipuiam că am să văd o ființă sacră – suprafirească – în toată măreția și strălucirea odăjdiilor, purtând mitra înaltă, alcătuită din trei coroane; și m-am pomenit în fața unui bătrân palid și surâzător, care n-avea nimic solemn în înfățișare. Purta o rasă albă fără nicio podoabă și o tichiuță pe creștet.

Toată puterea lui stătea în ochii albaștri. Când m-a săgetat cu privirea, m-a răscolit până în adâncul sufletului. L-am ascultat vorbind și n-am uitat nici un cuvințel: „V-am întors din drum, fiii mei, a zis, fiindcă Dumnezeu a vrut să fiu eu astăzi păstorul lumii catolice și să pot împlini măcar în parte dorința Marelui Han mongol. Nu-i pot trimite cei o sută de învățați pe care i-a cerut, dar vă vor însoți doi predicatori care pot ține piept, într-o dezbatere teologică, tuturor cărturarilor de la Curtea mongolă. Călugării vor lucra cu zel, dar eu îmi pun speranța în voi, fiindcă împăratul vă cunoaște și vă prețuiește”. Atât a spus și ne-a dat binecuvântarea și înscrisurile. Era grăbit să plece la Roma, iar noi să ne ducem la ale noastre.

Marco tăcu și se uită cam cu teamă la Essia. Dar nu văzu pe fața lui niciun semn de nemulțumire. Medicul îl ascultase cu plăcere.

La cei douăzeci și unu de ani ai săi, flăcăul dovedea însușiri deosebite. „Vedea” oamenii și-i judeca.

Matteo vorbi mai departe, în felul lui domol și cu miez:

— Gândul convertirii Mongolilor la dreapta credință l-au mai avut și alți papi înaintea lui Grigorie al X-lea. Trimiseră călugări cărturari, franciscani dominicani. Desigur că ai auzit domnia-ta de Piano Carpini, în urmă cu vreo treizeci de ani, sau de și mai vestitul Rubruquis, cu zece ani mai târziu.

— Știu, confirmă Essia, primul a sosit tocmai în timpul când se aduna sfatul cel mare – *curiltai* – care l-a ales Han al Mongolilor pe Guiuk, unchiul împăratului nostru. Iar al doilea a ajuns și el până în tabăra Hanului Munke, fratele lui Cublai. Dar despre creștinarea lor nici n-a fost vorba; hanii țin la religia strămoșilor.

— Drept e, dar acum solia încredințată nouă, în care stăpânitorul Răsăritului dorea să i se trimită atâția învățați și cerea sfântul mir de la mormântul lui Cristos, a îndreptățit noi nădejdi și Papa a căutat să folosească prilejul pentru a-l aduce în sânul bisericii catolice.

— Lucrul acesta nu e cu putință, îl întrerupse Essia. Dar Hanului îi place să asculte controversele între teologi. Cât despre uleiul sfințit, vrea să-i frec cu el mădularele umflate de podagră, fiindcă a auzit că e un leac miraculos.

— E o vulpe bătrână, bombăni Niccolò, ca pentru sine.

— Chiar dacă e așa, reluă Matteo cu căldură, acest schimb de scrisori deschide drumul spre o înțelegere, poate chiar spre o alianță împotriva dușmanului comun, Islamul. Este o speranță a mea…

— Ai chibzuit bine, făcu Essia, gânditor. Sarazinii ne dau mult de lucru, ca și apusenilor creștini. Văd că Hanul a știut să-și aleagă solii. Doi

negustori pricepuți, cu minți iscusite, cum sunteți voi, pot ajuta la înfăptuirea acestei legături dorite de el.

— Într-adevăr, spuse zâmbind Matteo, putem ajuta chiar foarte mult. Două lumi atât de deosebite stau față în față și nu se cunosc. Negoțul le ajută să se descopere. Ceva din obiceiurile, felul de viață, modul de a gândi al oamenilor de aici poate pătrunde astfel, încetul cu încetul, în țările noastre prea înțelenite în vechile lor deprinderi; Orientul poate afla cum trăim noi. Schimbul de mărfuri aduce cu el o înnoire, o prefacere din care și răsăritul și apusul au de câștigat…

*

Întâmplarea făcea ca, în același timp – chiar când la Shangdu avea loc convorbirea celor trei Polo cu Essia – la Conciliul ecumenic de la Lyon Papa să exclame în fața înaltelor fețe bisericești: „O, Ierusalime, dacă te-aș uita vreodată, uita-m-aș pe mine însumi!”

Cuvintele acestea le rostise și în ziua investiturii, după formula sacramentală: *„Accepto !”*, știind că ia asupră-și o sarcină greu de împlinit.

Două din țelurile lui fuseseră atinse: pacificarea Imperiului german prin alegerea lui Rudolf I de Habsburg și întrunirea acestui Conciliu la Lyon… Dar obosise. Inima îi bătea când prea repede, când prea slab. „Acum, sfârșitul?”… se întreba. Nu putea muri! Avea încă atâtea de pus la cale. Sarazinii, care stăpâneau Portugalia, Spania, Egiptul și întregul Levant trebuiau să fie înfrânți cu ajutorul Mongolilor. Și Sfântul mormânt eliberat din mâinile păgânilor. Nu va muri înainte de a-și vedea înfăptuit aievea visul lui cel mai scump. Poate chiar în clipa asta, gândea el, cei doi călugări în care și-a pus toată nădejdea propovăduiesc în fața lui Cublai-Han; poate că au izbutit să-l convingă…

*

Tocmai despre cei doi trimiși ai Papei era vorba acum la Shangdu.

Essia întrebase cine erau acei vestiți teologi, care ar fi trebuit să-i biruie pe idolatri și să le facă praf credința. Se uita la Marco, părea că mai vrea să-l asculte povestind și acesta vorbi:

— Unul din ei era Nicolaus da Vicenza. Trupeș, rotund ca un poloboc – dacă învățătura i-ar fi stat în pântec, ar fi întrecut negreșit orice alt cărturar într-o dezbatere teologică. A doborât doi catâri, care nu l-au putut duce în spinare. Abia au găsit unul pe măsura lui.

Essia zâmbi în barbă. Nu-l supăra lipsa de respect a flăcăului, avusese el însuși destul de suferit în tinerețe din partea slujitorilor bisericii. Îi știa pe mulți dintre ei fățarnici, orgolioși, lacomi de bani și nu-i avea la inimă. Îl încurajă:

— Și cum era celălalt?

— Fratele Guglielmo din Tir era mai înalt și plin de ifose. Cu un glas care parcă vestea Judecata de Apoi ne-a spus că ei doi sunt trimiși de marele magistru al Templierilor, Guillaume de Beaujeu, ca să întreprindă creștinarea lui Cublai-Han și a tuturor mongolilor, prin predici și dispute filozoficești. Pe noi ne priveau ca pe niște călăuze, ei fiind adevărații soli ai papii Grigorie al X-lea.

Pornirăm la drum, într-o caravană. Făceam popasuri dese. În Armenia, templierii au numeroase așezări și domenii întinse, prilej de ospețe și petreceri nesfârșite, după care cei doi cuvioși monahi trebuiau să se odihnească. Înaintam cu încetineala melcului. Pe drum, burdufurile cu vin dulce și merindele căpătate la metocuri[26] piereau înghițite de cei doi gămani.

La un popas întâlnirăm o altă caravană, care se îndrepta spre Layas. Negustorii porniți spre acel port vestit – răscruce a drumurilor între Apus și Levant – au renunțat să meargă mai departe, înspăimântați de un zvon: năvăliseră în Armenia mamelucii sultanului Bondocdar, făceau prăpăd pe unde treceau și se apropiau de cetatea de scaun Sys[27].

Regele, sub cuvânt că pleacă la vânătoare, căutase adăpost într-un castel în munți, neavând oaste destulă ca să le țină piept.

Cei doi cuvioși parcă uitaseră de solia ce aveau de împlinit și voiau să se întoarcă la Accra. Tata le-a spus câteva cuvinte bine simțite. N-au avut încotro și s-au supus. Călăuza ne-a dus pe poteci ocolite, printre stânci și povârnișuri repezi. Nu întâlnirăm nici picior de mameluc, până se lăsă noaptea.

Marco pufni în râs.

— Să-i fi văzut pe bieții călugări cu rasele agățate într-un tufiș de mărăcini – de-abia i-am scos de-acolo. Am așezat tabăra lângă un izvor, amărâții de ei au îmbucat ceva, au mai prins curaj cu o dușcă de rachiu și trudiți cum eram ne-am culcat cu toții și eu am adormit buștean. Când, ce să vedeți, seniore, abia se crăpa de ziuă, simt că cineva îmi strânge brațul. Era călăuza, care dormea lângă mine. Îmi șopti „Ascultă!” Peste clipocitul izvorului se auzea zvon de voci și ropot de copite. Parcă erau undeva

deasupra noastră. Armeanul mă trase după el. Știa el pe-aproape o gură de peșteră. I-am sculat pe ceilalți și ne-am târât fără zgomot printre bolovani, până la văgăuna dibuită de călăuză. S-au strecurat înăuntru unul după altul, toți ai noștri până la Fra Nicolaus, care nu încăpea, deschizătura fiind foarte îngustă; l-au tras de mâini, eu l-am împins din spate și l-am rostogolit înăuntru ca pe un balot. Zgomotele se auzeau tot mai limpede. Monahii își întrerupseră rugăciunile, nimeni nu mai crâcni. Ședeam cu toții grămădiți în mocirlă, în beznă. Armeanul se apropie târâș și trase cu ochiul prin gura peșterii. Izbucni într-un hohot de râs: „Nu sunt mameluci! Sunt călugări de la mănăstire. Au fost sus la munte să ia brânză de capră și lână de la oile lor.” Am răsuflat ușurați și după atâta spaimă ne-a pufnit râsul și pe noi. Monahii s-au închinat, mulțumind Sfintei Fecioare că i-a scăpat de izbeliște.

Essia zâmbea înveselit de schimele pe care le făcea Marco, imitându-i pe cei doi vajnici luptători pentru credință.

Niccolò vorbi scurt și răspicat, ca de obicei:

— S-au înapoiat cu convoiul celorlalți monahi. Ne-au lăsat sulurile cu înscrisuri și ne-au încredințat solia. Ne-au binecuvântat și ne-au urat drum bun.

— V-ați întâlnit cumva cu mamelucii? vru să știe Essia.

— Nu! reluă Marco. Ocolind șleaurile umblate, am mers pe cărări știute de armeanul nostru până la Eufrat. Dar alte primejdii ne-au pândit pe drum.

Un curtean veni să spună ceva în șoaptă medicului.

Acesta se ridică în grabă. Strânse sulurile desfășurate:

— Despre acele primejdii îmi veți istorisi altădată, amicii mei. Sunt chemat la Înălțimea Sa Hanul, care s-a trezit. Îi voi vorbi despre Papa, despre osârdia cu care v-ați împlinit solia, și sper să-l înveselesc cu povestirile hazlii ale lui Marco. Vă făgăduiesc că veți fi răsplătiți pentru ostenelile voastre. Ne vom întâlni în curând la vânătoarea pe care a poruncit-o stăpânul nostru. Cât despre tânărul acesta, nutresc alte gânduri…

După ce Ngai-Sie s-a retras, cei trei s-au întors în camera lor încântați. Marco încerca să ghicească ce taină ascundeau cuvintele medicului.

IV. PRINTRE FIOROȘII CARAONI

Cerul era înnourat, ploaia se cernea subțire, îndărătnică. Pârâiașe tulburi se scurgeau pe alei. Niccolò gemea. Îl dureau încheieturile. De la Aljai, tânăra care le aducea prânzișorul, aflară că și Marele Han suferă la fel. Nu primește pe nimeni și se vaită. Lângă el e acceptat numai Ngai-Sie, care-i pune cataplasme.

Marco urmărea mișcările vioaie ale fetei: turna lapte de iapă în căni, așeza scovergi pe un taler și furișa câte o privire focoasă spre flăcăul care o mânca din ochi. Apoi ieși, mlădiindu-se. Marco o urmă și lângă ea uită de ploaie și de vânătoarea amânată…

În lipsa lui, Hanul trimise totuși pe cineva să-l aducă la el. Zarvă mare. Niccolò, Matteo și slujbașul porniră în căutarea tânărului. Răscoliră palatul. Îi găsiră pe cei doi porumbei într-un ungher mai întunecos, Aljai fugi și Marco înghiți mustrarea aspră a tatălui, în timp ce-și trăgea la iuțeală pe el straiele cele bune.

Când ajunse în odaia de culcare a împăratului, se aruncă la pământ și rămase neclintit, până ce Cublai-Han îi porunci să se ridice.

Privirea Stăpânului Lumii întârzie asupra pletelor răvășite și a obrajilor îmbujorați, dar nu păru supărat. Zâmbi cu înțeles spre Ngai-Sie.

— Tinerețe!… Am aflat că nu ți-e limba legată. Știi să îndrugi la povești. Vreau să ascult și eu.

— Ce anume, Luminăția Voastră?

— Cava care să mă facă să uit durerile astea blestemate. Au! Fie-ți milă de mine, vraciule! Stătea întins pe divan și medicul îi freca ușor încheieturile bolnave cu uleiul sfințit adus de Niccolò. …Hai, spune-mi o întâmplare mai deosebită, vreo primejdie prin care ați trecut. Stai jos!

Marco se așeză pe covor, cu picioarele încrucișate. Leopardul mârâi, trezit din somn și hanul îi arse una cu biciușca.

— Între Cormos[28] și Cherman[29], începu molcom povestitorul, este un ținut plin de spaime, pe care oamenii caută să-l ocolească, dacă e cu putință. Dar noi a trebuit să-l străbatem. La Cormos am vrut să ne îmbarcăm pe o corabie care pornea pe marea Indiei, dar șaicele sarazinilor sunt șubrede și ușurele, făcute din snopi de trestii împletite și cusute meșteșugit cu sfori din scoarța nucilor de cocos. Noi, fiind deprinși cu pânzarele venețiene trainice, întocmite din scânduri bătute în cuie de fier, am socotit că nu-i cuminte să înfruntăm furtunile pe o asemenea jucărie, care mai era și încărcată peste

măsură cu mărfuri și cai pe deasupra. Am hotărât deci să pornim spre Cherman cu o caravană. Dar până a se alcătui convoiul, am mai avut de așteptat. Și era un zăduf cumplit, de nici nu puteai să-ți tragi sufletul. Bătea un vânt fierbinte – *simunul* – care aducea nisip din deșert, și-l băga în ochi și scrâșnea în dinți și-ți tăia răsuflarea. Oamenii umblau năuci, alergau spre țărm și se aruncau în apă. Nu mai zăreai nici țipenie pe uliți. Cât vedeai cu ochii nu erau decât capete spălate de valuri. Am făcut și noi ce făcea toată lumea, ne-am dus de ne-am scăldat în mare și așa am stat alături de tot poporul, cu apa până la nas, până ce s-a mai potolit vântul turbat…

Hanul își pierdu răbdarea.

— Ziceai că e un ținut plin de spaime…

— Ajung și la el. I se spune Reobar[30]…

Marco are în fața ochilor costișa goală și stearpă pe care coborau. Jos în vale – cetatea Comadi, pustiită și prădată de năvălitori. Simunul se pornise din nou, cu răbufniri puternice, șuierând, hăulind și zvârlind trâmbe de nisip peste călătorii îmbrobodiți ca vai de ei și peste animalele care bâjbâiau, căutându-și drumul…

Un palatin vârî capul printre draperiile grele de mătase și-i șopti ceva lui Ngai-Sie.

— Ce vrea? se burzului Hanul.

— Marele *Șșeng*[31] Ahmed roagă să fie primit.

— Nu-l primesc.

— Slăvite stăpâne, stărui medicul, poate că aduce vești însemnate, care nu suferă amânare.

Împăratul îi aruncă o privire piezișă, totuși bombăni ceva ce semăna a încuviințare.

Dregătorul se afla în dosul perdelelor și pesemne că ascultase, că se și ivi îndată.

Era un sarazin înalt și mândru. Înaintă fluturându-și veșmântul alb și se închină adânc, ca în fața Profetului însuși.

Hanul îi făcu semn să se ridice și el scoase din mânecă un sul. Își drese vocea și citi cu glas răspicat:

— Din Tangut vine știrea că s-au răsculat clanurile de la miazăzi. Va trebui să trimitem întăriri.

— Trimite!

— În ținutul Taianfu a bântuit seceta. Nu s-au făcut grâne. Nu s-au putut încasa dările.

— Să fie iertați cei nevoiași. Să li se împartă ajutoare și sămânță din hambarele împărătești.

— Mulți negustori din Katai se îndreaptă spre Indii. Schimbul de mărfuri le aduce câștiguri însemnate. Ar fi nimerit să sporim vama, ca să tragă și stăpânirea foloase de pe urma acestor câștiguri.

— Să mai vedem! mârâi Hanul și-l privi pe Ngai-Sie. Lasă aici însemnările acelea. Te chem mai târziu.

Ahmed îi întinse sulul lui Ngai-Sie. Din colțul în care se retrăsese, Marco surprinse uitătura dușmănoasă ce i-o aruncă medicului. Dar apoi se închină iarăși, smerit, și ieși cu fața spre împărat, tot făcând la temenele.

Hanul își mângâie barba. Vru să afle ce s-a petrecut în ținutul spaimelor.

— Caravana nu mai putea înainta, reluă Marco. Paznicii noștri adulmecau o primejdie, priveau îngrijorați cerul care se întuneca treptat, în plină zi. Se întâmplă un lucru nemaipomenit. Lumina soarelui slăbi, de parcă s-ar fi strecurat printr-un zăbranic, apoi deodată se stinse ca o lumânare în care sufli. Se făcu întuneric. Aveam o perdea neagră în fața ochilor, că nici degetele mâinii nu mi le mai puteam vedea.

Îl auzeam strigând pe Suphi, *caravan-bashi*-ul:

„Opriți! *Caraonii*[32]!”

Și să fi vrut, nu puteam merge mai departe. Ne ghemuirăm unii lângă alții, după ce am descălicat. „Allah să ne aibă-n pază!” se tângui careva. „Vrăjitorii, îmi șopti la ureche prietenul Ali, fiul lui Suphi. De-acum suntem în mâna lor.” Catârii sforăiau speriați, cămilele îngenuncheate behăiau. Îmi pipăiam pumnalul la brâu. *Caraonii!* Ființe omenești sau strigoi? Cum să te lupți cu ei, dacă nu-i vezi?

În tăcerea de spaimă, un ropot de copite. Se cutremura pământul. Urlete, chiote, tot iadul dezlănțuit. Torțe luminau chipuri hâde, schimonosite…

Un uriaș bărbos se repezi rânjind la mine, încerc să mă apăr, nu-i veneam decât până la piept, îmi zboară jungherul din mână și cu un pumn mă trântește la pământ și mă leagă fedeleș. Ali se rostogolește lângă mine, legat și el ca un balot; îmi șoptește:

„Pe noi, cei tineri, ne vând ca robi. Iau preț bun.” „Nu-i nicio scăpare?” zic. „Numai o minune… Allah e mare și puternic.”

Făcliile… Ridicând capul, zăresc niște umbre, care cotrobăiesc prin calabalâcurile noastre. Au descoperit și traistele cu merinde și burdufurile cu vin de curmale. S-a încins un chef strașnic.

Eram îngrozit: nu știam ce s-o fi întâmplat cu ai mei. „Pe bătrâni îi curăță, îmi șoptește Ali, dacă nu mai pot munci, nu-i cumpără nimeni.” Auzeam văicărelile unor negustori sarazini trântiți lângă noi. „Mi-au luat giuvaerurile”, zicea unul. „Mie, fildeșul și mătăsurile.” „Rămânem săraci.” La viața lor, că puteau s-o piardă, nu se gândeau.

Mă zbuciumam în legăturile mele, mintea mea lucra, trebuia să găsesc o ieșire, nu mă puteam lăsa în voia soartei, nici a lui Allah, în care spera Ali.

Glasurile tâlharilor se aud tot mai tare, nu mai sunt chiote vesele ca la beție, ci strigăte mânioase. „Pesemne că au început să-și împartă prada, spune Ali, aici stă toată nădejdea noastră… Dacă se ceartă…”

N-apucă să spună mai mult. Umbra uriașului de mai înainte e deasupra noastră, urmată de o altă umbră, care îl ajunge și i se așază în față. Cei doi, încleștându-se, nu mai formează decât o singură umbră…

De jos urmăream lupta cu sufletul la gură. „Pentru noi se bat”, șoptește Ali. „Ce o să se aleagă?”

Uriașul se desprinde cu un răget, se clatină și se prăbușește; în timp ce mâinile lui îl gâtuiau, potrivnicul i-a înfipt iataganul în pântec. Cade și cel sugrumat, horcăind, peste Ali, care strigă înăbușit sub leșul caraonului: „Taie-ți legăturile! Ajută-mă!” Sabia, plină de sânge, e chiar lângă brațul meu; în ultimele lui zvârcoliri, uriașul și-a smuls-o din trup. În ea stă scăparea!

Mi-am încordat mușchii, m-am smucit cât am putut, m-am răsucit câte puțin, așa ca brațul să-mi ajungă deasupra tăișului ascuțit. După câteva încercări am izbutit și am apăsat cu putere. O durere cumplită, dar nu m-am lăsat, am apăsat mai tare. Funia s-a rupt odată cu carnea. Mai departe n-a fost decât un joc: am ieșit din strânsoarea legăturilor și m-am întors spre Ali, care abia putea răsufla. L-am slobozit și pe el și amândoi am împins mortul la o parte. Noroc că nimeni nu lua seama la noi. Înghesuiți în jurul prăzilor, tâlharii, amețiți de băutură, se luaseră la harță și în tărăboiul iscat puteam fugi. Brațul meu sângera. Ali mi-a legat strâns rana cu basmaua lui, apoi am pornit-o târâș; el ținea în mână iataganul. Dibuind prin întuneric, l-am descoperit pe tata și apoi pe unchiul Matteo. Căutarăm mai departe și Ali îl găsi pe taică-su, legat cobză între doi negustori. Le-am tăiat legăturile la toți. „Haidem! murmură Suphi. Să nu pierdem vremea! Țineți-vă după mine!” Se târî șerpește, cu mare iuțeală și toți șase l-am urmat, unul câte unul, până ieșirăm din locul cu primejdia, unde se răfuiau caraonii. Cărăușul și fiul său păreau că văd în întunecime ca mâțele. Eram la

adăpostul valului de pământ care întărea cetatea pustiită. Dincolo de el, caii lotrilor păşteau liniştit, fără pază.

„Am putea încăleca şi s-o luăm la goană", spusei. „Greşeşti, mi-o întoarse Suphi. Dacă aţi fi cu toţii buni călăreţi, am putea încerca. Dar bătrânii abia se ţin în şa. Mai bine să ne strecurăm nevăzuţi, dar pe tâlhari îi lăsăm să creadă că am fugit călări. Ali, tu rămâi în urmă; când voi fluiera, dă drumul cailor; sperie-i, ştii tu cum, fă-i să se împrăştie în galop şi vino după noi, colo, pe costişă."

Pornirăm fără să mai zăbovim. Când întorsei capul, îl văzui pe tata că se împovărase cu o boccea şi o căra anevoie. Venii lângă el cu unchiul Matteo, care-l mustră:

„Leapăd-o, frate! Vrei să ne pierzi pe toţi?"

„Mai bine mor decât s-o las aici!" Dacă văzui aşa, am luat-o eu în spate şi ne-am grăbit să-i ajungem pe ceilalţi…

În focul povestirii, Marco uitase în faţa cui se afla. Retrăia clipele acelea de groază.

— Zi înainte! Cum aţi scăpat?

Hanul stătea sprijinit în cot şi asculta cu încordare. Flăcăul nimerise tocmai o întâmplare care putea să-i placă mongolului…

— Ajunserăm la o coastă stâncoasă pe care o văzuserăm de cu zi, la adăpostul tufelor ce creşteau pe-alocuri. Suphi fluieră de trei ori. Auzirăm îndată ropotul cailor porniţi vijelie; nu trecu mult şi Ali fu lângă noi, în timp ce pornisem să ne căţărăm printre stânci, călăuziţi de taică-su. Acolo sus, întunericul se subţiase. Îi puturăm zări pe cei din vale, la lumina focurilor aprinse de ei, cum se zbuciumă, alergând încoace şi încolo după cai. Suphi cunoştea bine locurile: eram ascunşi într-o crăpătură dintre stânci în aşa fel încât nici diavolul nu ne putea da de urmă, bucuroşi că am scăpat cu viaţă. Numai tata cu cei doi negustori sarazini se căinau şi plângeau mărfurile şi scumpeturile pierdute.

Hanul încruntă o sprânceană.

— Poate că avea şi taică-tău dreptate. Un fiu nu trebuie să-şi judece părintele. Spune mai departe!

— Am înnoptat în despicătura aceea. A doua zi negura se risipi şi se arătă un soare palid, ca bolnav de gălbinare. Printre fâşii de ceaţă despletite, văzurăm câmpia răscolită, cu hoituri sfâşiate de şacali, peste care zburau vulturi, ciugulind rămăşiţele. Ne-am făcut cruce, bucuroşi că pe noi soarta a vrut să ne cruţe. „Şi acum încotro? întrebă unchiul Matteo. Dacă ne

întâlnim iar cu ucigașii?” „Nu vă fie teamă, n-o să-i întâlnim, îl liniști Suphi. Suim până pe muchea dealului și coborâm povârnișul de partea cealaltă. E puțintel cam repede, dar acolo vom afla cetatea Conosalmi[33], unde vă puteți odihni și găsi mijloace să mergeți mai departe.”

„Cu ce bani? De unde bani?” se tânguiră negustorii și tata le ținu isonul, mângâindu-și fără voie brâul bucșit cu galbeni pe dedesubt. „Las’ că găsiți măriile voastre, bombăni cărăușul. De mine e mai rău, că mi-am pierdut cămilele și catârii.” Oftă și clătină din cap, cu resemnarea ce o au toți închinătorii lui Mahomed Profetul: „*Hamdulilah!* Slavă lui Allah! Suntem întregi, nevătămați. *Coais!*” „*Coais!*, răspunse și Ali, fatalist – e bine!” „N-ai grijă! spuse unchiul Matteo, o să te despăgubim.”

Negustorii tăcură îmbufnați. Îl urmarăm pe Ali și pe taică-su pe o potecă îngustă și povârnită pe marginea unei râpe. Veșmintele ni se agățau și se sfâșiau în țepii ascuțiți ai mărăcinilor.

„Asta-i pentru capre, nu pentru oameni ca noi”, se văitau tata și cei doi burtoși, în timp ce Ali și cu mine ne cățăram destul de ușor, deși brațul mi se umflase și mă durea.

Cu chiu cu vai ajunserăm pe culme și de-acolo văzurăm așezarea pitită în vale, Conosalmi, cu parapete și ziduri strașnice, care o apărau de dușmani. Mai prinserăm inimă la această priveliște. Coborârea fu mai ușoară. Noi tinerii ne-am făcut vânt, parcă zburam, iar cei mai vârstnici se așezară jos pe povârnișul repede și se lăsară să alunece, coborând mai iute decât ar fi dorit, cu straiele rupte și dosul zgâriat. Nu luară în seamă amănuntele acestea, mulțumiți că se află printre oameni de treabă, care voiau să ne ajute.

Cărăușul Suphi, călăuza caravanei noastre, ne duse în casa primitoare a unui *mulah*[34], cu care avusese adesea de-a face. Am fost cinstiți și ospătați de acel bătrân învățat care ne-a găzduit ca și cum n-am fi fost niște „câini de creștini”. I-am povestit nemaipomenita întâmplare și împrejurarea datorită căreia am putut scăpa de robie.

…Hanul stătea tot pe o coastă, nemișcat, atent. Vru să afle mai multe despre acei vrăjitori.

— *Mulahul* nu credea că ar fi vrăjitori: bănuia că s-ar afla printre tâlhari unii care au știință despre starea vremii, se pricep minunat de bine să folosească *simunul*, furtunile de nisip, ceața, întunecimea iscată de vreo pricină firească.

— Ce tot spui? se supără Hanul. Eu am vraci din Tebet și Kesmur, care sunt în stare să schimbe starea vremii, să facă din lumină întuneric, să aducă ploaie, furtună sau orice le poruncesc.

Marco tăcu și privi spre Ngai-Sie, care-i zâmbi cu înțeles. Se auzea clipocitul ploii îndărătnice, pe care n-o putuseră stăvili farmecele.

— Vorbește! mârâi Hanul. Cine erau deci acei Caraoni atât de temuți? Din ce neam făceau parte?

— *Mulahul* spunea că ar fi cete răzlețe din oastea lui Nogodar, nepot de fiu al lui Ceagatai-Han[35]. Nogodar și-a părăsit bunicul și a trecut în slujba lui Hulagu[36], stăpânitorul Persiei; și apoi, trădându-l și pe acest unchi al său, când Hulagu s-a războit cu Borak-Han al ceagataienilor, a plecat în India cu cei zece mii de călăreți a căror căpetenie era. A ajuns în ținutul Dilivar, l-a descăunat pe rajah și i-a luat locul.

— Deci, Caraonii…?

— …Rămășițe, scursori, care nu s-au încumetat să ajungă până în Indii, că drumul era prea lung și greu pentru unii ca ei. S-au apucat de jaf și prădăciuni, prinzând călători și vânzându-i ca robi. Tot ținutul tremură de spaima lor. Se apără oamenii cum pot. Cei din Conosalmi și-au durat cetate trainică și pun pază bună. Și tâlharii n-au cutezat niciodată să-i calce.

Partea aceasta a istorisirii o ascultase Hanul cu și mai mare luare-aminte decât tot ce aflase până aci.

— Iată că se petrec în împărăția mea și dincolo de hotarele ei lucruri de care eu n-am habar! Nu știam nimic despre acei tâlhari, nici de isprăvile lui Nogodar, el fiindu-mi și mie nepot, după spusa ta. Ngai-Sie, dăruiește-i flăcăului un inel, că-mi place cum povestește.

Uluit, Marco dădu în genunchi și primi prețiosul dar; apoi scurtă povestea, ca să nu-l obosească pe împărat.

În casa bătrânului *mulah*, pribegii aflaseră liniștea de care simțeau nevoie după spaima prin care trecuseră. Odihniți, începură să se gândească la plecare.

În starea lor, scăpați ca prin urechile acului numai cu ce purtau pe ei, aveau trebuință de o grămadă de lucruri. Jertfiră câțiva galbeni ca să-și cumpere îmbrăcăminte potrivită, să tocmească un catârgiu care să-i ducă prin țara Cherman și prin Persia. Suphi și Ali aveau de gând să se întoarcă la Cormos.

Matteo îi despăgubise pe salvatori cu o pungă de ducați, lucru care Niccolò nu se îndurase să-l facă. Apoi își luară rămas bun. El, Marco, îl

îmbrățișase pe Ali și-i spusese: „Te voi căuta, frățioare, când vom trece prin Cormos la întoarcere.” Dar n-aveau să se mai întâlnească niciodată.

V. MARCO „PUNE SARE” ÎN POVEȘTI

Cerul nu se însenina, cu toate descântecele și farmecele vrăjitorilor. Hanul era posomorât și numai poveștile lui Marco îl mai înveseleau. Multe lucruri spuse de el le cunoștea mai dinainte, dar tânărul se pricepea să le pună sare și piper, încât Stăpânul Lumii zâmbea, ascultându-l.

Când vru să-i vorbească despre Persia, Cublai făcu semn cu mâna, oprindu-l:

— Lasă Persia! O cunosc prea bine. Altceva!

Marco răscoli în amintirile lui.

Lăsă deci la o parte „orașul steagurilor înalte”, Balc[37], la hotarul Persiei, unde zic locuitorii că s-ar fi însoțit Icsander – Alexandru cel Mare – cu domnița Roxana. Din cetatea strălucită, azi nu mai rămăseseră decât pietre cioplite și coloane sfărâmate, au fost arse palatele, templele, așezarea fiind pustiită tocmai de hoardele mongole; nu se cuvenea să pomenească acest lucru în fața marelui Han. Altceva?

— Părăsind Persia, am poposit, după multă trudă, în Taican, târg vestit al grâului, unde se adunau negustorii să cumpere rodul pământului. Noi n-aveam de gând să cumpărăm grâne, dar ne-am odihnit într-un *caravan-serai*, unde băurăm un vin strașnic și ne-am ospătat cu chebap gustos.

Hanul a poftit să se înfrupte el însuși dintr-un chebap de căprioară.

Până să vină friptura, Marco a continuat:

— În zorii zilei am purces mai departe. Călăream spre miazăzi și soarele răsărind lumină munții care străluceau orbitor, de parcă ar fi fost palate de cleștar.

„Sunt munți de sare”, mi-a zis călăuza.

La amiază am făcut popas la poalele lor. Mulțime de oameni mișunau acolo. Cu răngi mari de fier și dălți izbeau în inima stâncii, de săreau bulgări sclipitori, care se rostogoleau până jos, unde așteptau măgarii să fie încărcați. „Cea mai bună sare din lume”, îmi spuse omul nostru. Stau lucrători pe pământ și pisează cu ciocanele sarea-gemă și o prefac într-o pulbere cenușie. Mi-am luat ca amintire o fărâmă care sclipea ca un olmaz, mi-am presărat azima cu un praf de sare și mi s-a părut mai gustoasă.

Ne-am continuat drumul. Am călărit trei zile până ce am pătruns într-un oraș numit Scassem, străbătut de un râu mare și repede, cu maluri înverzite.

Pe acele meleaguri, am avut parte de o întâmplare puțin obișnuită. O ceată de vânători se duceau să vâneze arici. Mă alăturai lor. Haita de câini o

luase înainte prin tufișuri, amușinând și lătrând. Descoperiseră aricii căutați, dar aceștia erau adunați cu toții într-un mușuroi mare, nu se vedeau decât țepii, în care copoii își sângerau în zadar boturile fără a izbuti să-i clintească din loc. Am gândit atunci că au rămas biruitori, fiindcă au fost uniți. Pe unul singur câinii l-ar fi rostogolit pe spate și l-ar fi sfârtecat, însă cetățuia asta apărată de ghimpi n-au putut-o înfrânge. Ce animale înțelepte! Uneori oamenii sunt mai puțin isteți decât aricii.

Am călătorit mai departe printre podgorii, după aceea am întâlnit în drum așezări. Casele erau de lut, oamenii păreau sălbatici, purtau în chip de veșminte numai piei de animale, bine tăbăcite, capul și-l înfășurau cu o coadă lungă împletită din părul lor. Fugeau dinaintea noastră și se ascundeau.

Curios cum sunt eu din fire, am vrut să mă apropii, să-i văd mai bine, dar călăuza m-a oprit. Mi-a spus să mă feresc de ei. Nu iubesc străinii. Sunt cruzi, dușmănoși, mai ales la beție. Fiind vânători dibaci, dacă nu-i lași în pace te poți aștepta să-ți înfigă o săgeată în spate. Mi-a povestit apoi că sunt tătari. Hanii cei mari, după ce au cucerit ținutul, au trimis oșteni să se așeze temeinic, luându-și femei din ținutul Scassem. Ei aveau să apere faimosul Drum al Mătăsii, străbătut de caravane, sădind tufișuri de mure, de agude și duzi și viță de vie ca oprească nisipurile spulberate de vânt. Asta a fost în vremuri de demult. Urmașii lor se închină lui Allah, dar păcătuiesc bând vin până-și pierd mințile. De aceea s-au ticăloșit. „Vinul e dușmanul omului, îmi zicea călăuzii, a știut El, Profetul Mahomed, de ce ne-a oprit să-l bem.”

Hanul se posomorî.

— Sarazinul tău era un nerod. Vinul nu e dușmanul omului, e cel mai bun prieten, care-ți aduce mângâiere și te îmbărbătează în clipele grele. Cum aș putea înghiți aceste frigărui de căprioară dacă nu le-aș stropi cu puțină băutură?

Vederea licorii rubinii, turnate într-o cupă de fata nurlie care-l slujea, avu darul să-l însenineze. Sorbi cu sete.

— Aș putea vorbi Înălțimii Voastre despre nobilul oraș Sanmarcan sau Samarkand[38]…

— Nu vreau s-aud nimic despre Samarkand. Acolo domnește nepotul meu Caidu, dușmanul cel mai înverșunat. De-ajuns pentru astăzi.

Și se întoarse cu fața la perete.

*

Prilej de mare bucurie la Shangdu: a patra împărătească, cea mai tânără, născuse un băiat. Era al douăzeci și doilea fiu legiuit al lui Cublai și urmaș direct al marilor Hani. Primul născut al lui Djamui, Gingis, desemnat ca moștenitor al tronului împărătesc, avea la rândul lui un copil, pe prințul Timur. Alți șapte feciori domneau în țări stăpânite de părintele lor, Cublai. Iar alți douăzeci și cinci de fii mari sau mici, făcuți cu celelalte neveste sau țiitoare – care n-aveau rang împărătesc – trăiau cu toții la Curte și se bucurau de mare cinste.

Într-o dimineață noroasă în care, cu toate invocațiile și descântecele preoților lama și ale vrăjitorilor, soarele zgârcit nu trimise nicio rază să lumineze sărbătoarea, pruncul fu înfățișat împăratului.

Cublai-Han îmbrăcase o hlamidă presărată cu nestemate și fu dus de subțiori de palatini până în sala „Belșugului ceresc”, unde avea loc ceremonia. Deși îl supăra piciorul bolnav, vederea odraslei sale păru să-l însenineze și zâmbi.

Învelit în scutece de mătase, noul născut fu adus de o dădacă și un scutier, care purta un arc și săgeți aurite, simbol al viitoarei bărbății.

— He! He! făcu Hanul și ceru să fie desfășat.

Plodul, înfrigurat, scânci, apoi țipă ca din gură de șarpe. Mișca din mânuțele și piciorușele lui ca un cărăbuș răsturnat.

Hanul îl ridică în brațe, să-l vadă mai bine la flacăra lumânărilor.

— E slăbuț, zise, dar are inimă în piept, după cum orăcăie.

Îl arătă curtenilor și dregătorilor, care, împreună cu toate nevestele, îl înconjurau și toată lumea izbucni în urale.

Marco strigă cu ceilalți, dar se gândi la o întâmplare petrecută cu un an în urmă, pe când se afla la Campicion.

…Mergea pe o uliță mărginașă, cu oameni săraci. Dintr-o casă răzbăteau sunete de lăută și glasuri vesele. Un bărbat între două vârste, cu o față zâmbitoare ca luna plină, ieși la ușă și atârnă un arc deasupra ei. El, Marco, s-a oprit din mers și nu s-a putut stăpâni să nu întrebe de ce face asta.

Omul întoarse spre el o figură strălucind de fericire.

„A patra nevastă mi-a născut un băiat. Până acum n-am atârnat decât năframe. Opt fete! Dacă ai binevoi să sărbătorești împreună cu noi această bucurie și să calci pragul bordeiului meu, mi-ai face cea mai mare cinste.”.

Marco intră în casă, unde erau adunate rudele și vecinii, primi o ceașcă de *kumis* din mâna uneia din numeroasele soții și închină cu ceilalți, urând sănătate noului născut.

Pruncul acela n-avea scutece de mătase, nici podoabe aurite. Dar era aidoma cu cel de-acum: zbârcit, chel și plângăreț. Nicio deosebire între un prințișor și un sărăntoc. Amândoi zbierau de mama focului, parcă le părea rău că și-au făcut intrarea în viață…

Ceremonia se sfârși cu un ospăț, cu mare veselie și beție, însă Hanul se retrase, sprijinindu-se de Marco.

După ce lepădă hlamida aurită, se întinse pe divan, căscă de câteva ori și zise:

— Aș dori să mă plimb cu tine pe „Calea Mătăsii”…

*

— Să știe Înălțimea Voastră că „Drumul Mătăsii” m-a fermecat de când i-am auzit întâia oară numele rostit, începe Marco. Mi-l închipuiam altcum decât toate celelalte, alb, neted, desfășurându-și panglica strălucitoare printre cetăți mândre și livezi încărcate de poame. Unchiul Matteo a râs de închipuirile mele și mi-a zis că vom întâlni desigur și orașe, holde, grădini, dar vom avea de străbătut și locuri sălbatice, prăpăstioase și pustietăți înfiorătoare.

„Dar nu putem afla o cale mai ușoară?” am întrebat. M-a mustrat, spunându-mi că doar n-om fi noi mai firoscoși ca alții, că de o mie și mai bine de ani se perindă pe acolo caravanele. Deci ne vom sili să înfruntăm toate primejdiile și nu ne vom lăsa abătuți, ca să ajungem în fața Luminăției sale Împăratul Lumii, să ne împlinim solia și să-l slujim.

Hanul catadicsi să zâmbească. Îl măgulise înflăcărarea cu care vorbea flăcăul.

Ochii micșorați aveau o privire șugubeață:

— Pe Drumul Mătăsii își primejduiesc viața sumedenie de negustori. Și dacă o fac, înseamnă că asta le aduce câștiguri însemnate. Zi mai departe!

Marco înghiți un nod și continuă:

— În fața noastră, lanțul munților Hindukuș, cu crestele ascunse în nori, închide zarea. În stânga și în dreapta alte piscuri, cu căciuli de zăpadă. Suntem ca în fundul unei căldări și drumul se îngustează tot mai mult. Ne strecurăm pe o potecă plină de grohotiș, pe malul unui râu înspumat. Copitele cailor lunecă și munteanul îi îndeamnă cu strigăte din gâtlej. Intru în vorbă cu el. Vreau să aflu cum o duc oamenii prin partea locului. Se uită la mine, zâmbind: „Cum s-o ducă? Cum vedeți și domniile voastre. La noi trei lucruri sunt prea mult și trei prea puțin. Prea mult vânt, prea puțină

ploaie, prea mult nisip, prea puțină iarbă, prea mult pietriș și prea puțin pământ.” O ia înaintea noastră. Trebuie să fim cu băgare de seamă. Drumul se agață de stânci de-a lungul râului Kocha, care se zbuciumă în vâltori. Cerul e plumburiu, bate un vânt aspru, călăuza noastră își îndeasă căciula uriașă pe urechi. „Nu-i a bine! spune. O să ningă. Aveți ceva haine groase?” Iarna își trimisese vestitorii, deși nu era așteptată.

Poteca e lunecoasă. Caii și catârii, învățați cu muntele, pășesc cu grijă, cumințiși ne lăsăm în voia lor.

Vântul s-a întețit, cu răbufniri care ne tăiau răsuflarea. În curând se porni o furtună de zăpadă. Văzduhul întreg era un potop de fluturi albi. Viscolul sufla turbat și ne zvârlea ninsoarea în obraji orbindu-ne. Nu era chip să mergem mai departe.

Munteanul nostru ne-a adăpostit într-o văgăună scobită adânc de ploi în inima stâncii. Ne-am ghemuit unii într-alții, ca să ne încălzim. Tot el ne-a făcut focul, adunând mărăcini aduși de vânt. Mâncarăm turte de mei și am sorbit pe rând din vinul podgorenilor din Scassem, care ne-a încălzit inima și mădularele. Înfășați în pături, ca niște prunci în scutece, înghesuiți unul lângă altul, am adormit îndată. Călăuza a întârziat ca să dea tainul dobitoacelor și să le bage la adăpost. Într-un târziu, a venit și s-a culcat lângă mine. I-am simțit răsuflarea caldă. Cred că s-a sculat de câteva ori, să pună pe foc ghemotoace de mărăcini, să nu se stingă.

Trei zile și trei nopți a durat viscolul și el ne-a fost paznic credincios. Apoi vremea se îmblânzi și soarele luci iar pe cer. Peste munți plutea o ceață ușoară, zăpada se topea și ne-am putut continua drumul. Era Drumul Mătăsii, vechi de mii de ani…

I se păru că Hanul a ațipit și vorbi în șoaptă, ca pentru sine:

— Munții, pustietățile, marea… În acele vaste spații tăcute pe care le-am străbătut, oamenii se simt mai aproape de cer, sunt mai legați între ei, se înfrățesc. Omului care ne-a vegheat somnul nopți la rând, cum i-am fi putut răsplăti truda? Cu bani, atât cât îl tocmise tata, la care unchiul Matteo a mai adăugat un galben? Eu ce-aș fi putut da? L-am îmbrățișat pe tânărul nomad, când ne-am despărțit și l-am văzut că se bucură…

Hanul tresări, pufni, tuși și se holbă la Marco:

— Ce ziceai?

— Munteanul ne duse la un *robat*, unde ne puteam odihni și întrema. Era un han sărăcăcios, o colibă de piatră și lut, la fel cu cele cincizeci de locuințe ale satului. O singură încăpere cu un acoperiș țuguiat ca o turlă,

alcătuit din bârne așezate cu chibzuială, cu o deschizătură la mijloc ca să iasă fumul. Dar fumul se împrăștia peste tot, era înecăcios și nici nu ne vedeam om cu om. Hămesiți și înfrigurați, înfulecam o fiertură de linte. Mirosul de pastramă friptă în spuză era îmbietor și am mâncat pe săturate.

Deasupra *robatului*, pe creasta stâncii, se înălța o cetate de unde ostașii regelui privegheau și apărau drumul care ducea printre munții cu căciuli de zăpadă pe malul râului ce se zbuciuma neostenit. Aerul era aspru și îmbătător ca vinul. Am călărit până noaptea târziu, când am ajuns la marginea orașului ce se numea Badahșan[39]. Eram trudiți și înfrigurați. Am poposit la cel dintâi *caravan-serai*. Când unchiul Matteo vru să descalece, mă chemă pe mine să-l sprijin. Avea amețeală, mâinile îi ardeau, și se clătina în mers. L-am culcat, tata i-a pus o cârpă cu apă rece pe frunte. Atunci l-a apucat un tremurici de-i clănțăneau dinții în gură. L-am acoperit cu toate păturile și cojoacele, dar tot tremura de se zgâlțâia lavița pe care-l culcasem.

Eu nu m-am dezlipit de lângă el. Munteanul nostru, priceput în leacuri, îi aduse o fiertură din ierburi și se căzni să-l facă s-o bea. Unchiul înghiți de câteva ori, se înecă, tuși. Veni apoi și tata, cu o cană de vin fiert. Pe aceea o sorbi bucuros până la fund. Pesemne că amândouă leacurile l-au ajutat, că tremuriciul încetă, unchiul năduși și căzu într-un somn adânc. L-am vegheat, învelindu-l ca pe un prunc, umezindu-i buzele, schimbându-i mereu cârpa umedă pe frunte. Au ajutat îngrijirile, au ajutat și hapurile de revent cumpărate de la un vraci și buruienile munteanului, și unchiul a început să se întremeze. Era însă slăbit și abătut. Își pierduse nădejdea. Se văita că n-o să mai poată ajunge la Luminăția Voastră, că o să moară aici. Iar cu căutam să-l îmbărbătez.

Hanul căscă. Se uită sastisit la Marco.

— Nu-mi plac poveștile cu boli, nici bolnavii. Destul că sufăr eu. Mâine să-mi spui ceva mai vesel. Cu mâna îi făcu semn să plece și se întoarse spre Ngai-Sie:

— Noi doi avem de lucru.

*

Tânărul își frământă mintea. Ce să-i spună Hanului ca să-i fac pe plac? Vânătoariea, războaiele, aurul și nestematele, vinul și poate femeile – judecând după frumusețea fetelor de care era înconjurat – erau tot lucruri despre care putea vorbi, atunci când Cublai avea stenahorie.

A doua zi abia cuteză să se înfățișeze împăratului, dar acesta era în toane bune.

— He! He! râse. Ai și sosit, povestitorule? Ce istorie îmi mai torni acum?

— Despre femeile din Badahșan sau, cum i se mai zice, Balahșan, Înălțimea Voastră. Sunt frumoase și poartă șalvari stacojii, prăzulii, naramzii…

— Nu-i nimic deosebit în asta, mormăi Hanul.

— Dacă le-ar vedea Luminăția Voastră, cred că s-ar prăpădi de râs. Că în șalvarii muierilor, mai ales a celor de neam mare, intră până la vreo sută de coți de pânză subțire, străvezie; ele arată ca niște polobocele și de rotunjoare ce sunt, îți vine să le dai de-a rostogolul. Stam și cugetam, privindu-le: Oare de ce atâta risipă de bumbac sau alte cumașuri[40]? Și-ar putea acoperi trupul numai cu cinci coți, și când își scot clădăria de pe ele sunt cu mult mai ispititoare. Pe urmă, de la una din ele, am aflat taina: bărbaților din partea locului le plac femeile dolofane, cu șolduri mari; cu cât sunt mai grăsane, cu atât sunt socotite mai răpitoare și atunci ele, sărmanele, nu precupețesc cheltuiala. Dacă vreuna a băgat șaizeci de coți în nădragii ei, vecina pune cu douăzeci mai mult, ca să-i facă în necaz. Când trece una pe uliță trebuie să te lipești de perete ca să-i faci loc, căci peste șalvari se înfășoară într-o *burga*, o manta, ce le ascunde toate farmecele și le apără de frig. Suflă vântul și le umflă mantaua, de parcă ar fi pânza unei corăbii. Dar în schimb ce desfătare când dai de una care se îndură să lepede atâția coți de pânză…

— Mi se pare că ți-a rămas inima la aceea care s-a milostivit, râse Hanul. Și mai departe?

— Mai departe, spuse foarte grav Marco, sunt balașele, *balasci*, adică rubinele, că de la Balahșan li se trag numele și faima.

— Tatăl tău mi-a adus o piatră de rubin cu ape viorii, care întrece în frumusețe pe toate celelalte. De acolo l-a cumpărat?

— Firește! Dar nu l-a cumpărat, i-a fost dăruit de însuși regele. E o poveste lungă…

— Grăiește! Vreau s-o ascult.

— Regele care domnește în acel ținut se numește Zulcarnein (adică Alexandru, pe limba sarazină) – aceasta fiind o poreclă moștenită de stirpea regească de la chiar Alexandru cel Mare, ce i-ar fi fost strămoș. Fie că e adevărat, fie că se laudă, știu că are bogății nenumărate, fiind munții lui plini de rubine. Măria-Sa le păstrează pe toate pentru sine. Părintele meu,

dornic să agonisească și el câteva pietre, văzând că în oraș nu are de unde cumpăra, a hotărât să pornească la muntele Sighinan de unde se scot aceste balașe. Eu l-am însoțit; pe unchiul Matteo l-am lăsat în grija hangiului. Am purces la drum dis-de-dimineață și tot întrebând în dreapta și în stânga, am ajuns pe la amiază într-o vale unde auzirăm răsunând ecoul unor lovituri de ciocan și de târnăcop. Nu ne-am putut apropia de munte, era paza strașnică. Am mers noi ce am mers, până ce ne-au oprit străjerii. Tata a arătat tăblița de aur, care ne fusese de folos de atâtea ori, dar cei de-acolo n-o cunoșteau și n-o luau în seamă. Ne-au spus că nu recunosc decât pe Măria-sa Zulcarnein și că răspund cu capul dacă lasă vreun străin să se apropie. Oamenii aceștia nici nu se lăsau mituiți, cum ar fi vrut părintele meu. Ne-am întors plouați la *caravan-serai* și tata și-a mutat gândul de la pietricelele râvnite. În schimb, a adunat mult *lapislazuli*, frumoase nestemate azurii, ce se găsesc din belșug în munții Balahșanului, care în inima lor mai au și mult argint, plumb, aramă și fier, bogății care pe tata îl lăsau nepăsător.

Nu mai vorbea niciodată de rubine, fusese înfrânt și nu-i plăcea să-și amintească de înfrângerile lui. Dar când uitase aproape de ele, întâmplarea îi veni în ajutor. Hotărâsem să rămânem locului până în primăvară. Iarna era aspră, drumul spre podișul Pamirului troienit – nespus de primejdios, unchiul Matteo prea slab ca să poată călători. Eu îmi treceam vremea colindând prin oraș, stăteam de vorbă cu oamenii, învățam graiul lor. Într-o zi, m-am oprit în fața unei moschei, care mi s-a părut nespus de frumoasă. Priveam piatra dăltuită ca o horbotă și mozaicurile strălucitoare.

Un *mulah* ieși pe poartă cu învățăceii săi. Se opri să-mi vorbească, fiindcă văzuse că mă minunam de frumusețea acelui lăcaș. M-a întrebat de unde vin. I-am spus că sunt venețian, că avem și noi mozaicuri aurite în bazilica San Marco, dar că faianțele de aici, în culori vii, mi se par încântătoare. I-am povestit apoi câte ceva din călătoria noastră și pesemne că i-a plăcut, că mă tot îndemna să-i mai spun. Am adus vorba despre rubine, despre muntele Sighinan, despre rege, cu gândul că el ne-ar putea ajuta să căpătăm o învoire pentru acele nestemate mult dorite de tatăl meu.

„Măria-sa nu îngăduie să fie înstrăinată nicio pietricică. Zadarnic ați încerca să ajungeți până la el. Mai ales de când e bolnav nu primește pe nimeni”. „De ce boală suferă?” „I-a slăbit vederea și sunt temeri că va orbi… Roiesc medicii și vracii în jurul regelui și nu-l pot ajuta! Printre ei, am și eu un prieten foarte învățat, care mi-a spus că s-au încercat toate

leacurile, fără niciun folos.” Mi-a străfulgerat atunci prin minte că noi aveam o unsoare minunată, care vindeca bolile de ochi.

— Ce unsoare? se interesă Hanul, Mie de ce nu mi-ați dat? Ngai-Sie, s-o iei în primire și s-o cercetezi. De unde ați căpătat-o?

— Asta e altă poveste. Eram la hotarul ținutului Cherman – despre care v-am mai povestit, Luminăția Voastră – în marea cetate Cobinan, vestită pentru minele sale de fier, cel mai bun fier, ce se cheamă *andanică*. Se lucrează acolo faimoasele oglinzi de oțel, din care am cumpărat și noi. Îmi plăcea să mă duc la cuptoarele în care se punea pământul scos din vâna muntelui: după ce ardea, pe grătarul de fier de deasupra, din fum și din aburi se alegea *tuzia*, în timp ce pe fund rămânea zgura. De la oamenii care lucrau la cuptoare am aflat că această funingine, *tuzia*, e foarte prețuită, fiind cel mai sigur leac pentru bolile de ochi. Un bătrân persan care stătea lângă mine și-a luat o porție bună și m-a poftit să merg la el acasă să cumpăr unsoarea pregătită, care nu are pereche de bună ce este. L-am urmat mai mult din curiozitate și mi-a vândut o alifie neagră într-o cutiuță de lemn. I-am dăruit-o unchiului Matteo, care avea încă ochii umflați și roșii, din pricina vântului și nisipurilor deșertului. El s-a uns de câteva ori și s-a vindecat. Atunci luarăm de la persan toată unsoarea pe care o avea pregătită, fiindcă un astfel de leac e neprețuit…

Așadar, i-am spus *mulahului* despre minunata *tuzia*. Am vrea s-o ducem regelui s-o încerce. *Mulahul* a făgăduit că va vorbi prietenului său, ce stă în preajma Măriei-sale. Acesta ne va căuta la *caravan-serai*. Să așteptăm un semn de la el. Am dat fuga acasă, să-i povestesc tatălui isprava mea și după câteva ceasuri ne pomenirăm cu spițerul trimis de Măria-sa ca să-i dăm unsoarea. S-a uitat la ea, a mirosit-o, a luat puțină pe deget: îi era cu totul necunoscută. Desigur însă că regele va dori s-o încerce.

După ce el plecă, unchiul Matteo clătină din cap, îngrijorat:

„Numai de i-ar folosi leacul! Regii au putere de viață și de moarte și nu cumva să ne poarte pică, crezând că l-am înșelat.” „De ce să punem răul înainte? am zis. Poate că avem noroc și se vindecă. Să așteptăm!” Altceva nici nu aveam de făcut. De plecat tot nu puteam pleca…

Și așteptarăm, Aproape că pierdusem nădejdea, când într-o bună zi veni un sutaș să-l aducă pe Niccolò Polo la palat. Tata era plecat, după treburi. Chemarea o fi semn bun sau rău? Am hotărât cu unchiul Matteo să mă duc eu în locul lui, că doar eu făcusem pozna. Am îmbrăcat dulama lui căptușită cu samur și l-am însoțit pe sutaș; mi-era inima cât un purice. Am pătruns în

palatul vestit pentru strălucirea lui: numai aur, argint și nestemate, dar eu nu vedeam mai nimic, de tulburat ce eram. M-a primit un dregător. I-am spus că sunt fiul lui Niccolò Polo, care e plecat.

„Spune-i tatălui tău că Măria-sa e bucuros. Leacul l-a ajutat. Ochii nu-l mai dor, nu mai lăcrimează și vede mai bine ca înainte. Dacă mai aveți unsoare, voiește s-o cumpere. Cât cereți pe ea?”

Mi-am luat inima în dinți:

„Știu că tatăl meu voia s-o păstreze pentru el. Dar va fi fericit s-o dăruiască Măriei-sale. Vă pot mărturisi însă, dacă-mi îngăduiți, că tatăl meu avea o dorință, una singură; să cumpere câteva balașe, câteva pietricele, oricât de mici. Dacă înălțimea-sa ar binevoi să îngăduie…”

Dregătorul spuse numai atât: „Bine, bine! Vom vedea!”

M-am ploconit și am plecat.

Mi-era cam teamă. Nu cumva fusesem prea îndrăzneț? Ce-o să zică tata, că am vorbit în locul lui? Am povestit la han cele petrecute și unchiul Matteo suspină: „De s-ar sfârși cu bine povestea asta!”

Părintele meu era vesel:

„Lasă, frate, că o scoatem noi la capăt.”

Se grăbi să ducă borcanul cu unsoare, dar nu primi niciun răspuns. Trecură două zile. Mai trecură trei. Și într-o dimineață ne pomenirăm cu un pâlc de oșteni cu arcuri și sulițe în fața hanului. Eu am încremenit. Doar nu ne duc în temniță pentru o vorbă proastă de a mea! Și tata se sperie.

„Au și vai! Ăștia sunt pentru noi! Numai tu ești de vină, își vărsă el focul pe mine. Tu și cu *mulahul* tău, vedea-l-aș spânzurat!”

Nici n-am apucat să-i răspund, că oștenii se așezară pe două rânduri. Într-o caretă cu două roți se afla tocmai dregătorul care mă primise la palat. Înfofolit în blănuri, de nu i se zăreau decât sclipirea ochilor și vârful nasului.

Pe mine m-a văzut întâi și m-a recunoscut. Mi-a zâmbit și mi-a făcut semn să mă apropii. „Îl caut pe părintele lău. I-am adus un dar din partea Măriei sale.”

Tata era în spatele meu. Se ploconi și primi din mâna lui o pungulință de piele.

— Am ghicit ce se afla în punguță, se veseli Hanul: frumosul meu rubin trandafiriu.

— Și încă trei mărunțele. Ne-am bucurat de mare trecere la palat și am rămas în Balahșan până în vara următoare. Atunci am pornit de-a lungul

râului cu același nume. Am călărit douăsprezece zile încheiate pe malul lui și când a fost să trecem prin vad, caii sforăiau, apa curgea repede, învolburată, umflată de ploi. Ciobanii mânau o turmă, vrând să treacă odată cu noi. Câini puternici, lățoși se repezeau la oi, ca să le facă să înainteze. Erau oi mari, sălbatice[41], cu coarne răsucite, lungi de șase palme, cum nu mai văzusem. Turma a trecut cu bine, în urma berbecului din frunte, înconjurată de dulăi; mieii cei de curând fătați îi duceau în brațe ciobanii. O mioară fu luată de un vârtej și behăia speriată. Am scos frânghia de la oblânc și am făcut un arcan, cum mă învățase Ali. L-am aruncat, i-am prins un corn tocmai când era să piară într-un sorb și am adus-o binișor la vad.

Aveam același drum cu ciobanii, care își mânau turmele spre podișul Pamir, unde sunt pășunile cele mai bune. „Dacă lași acolo o mârțoagă sfrijită timp de zece zile, o găsești grasă și frumoasă” – așa ne spunea un cioban, în timp ce ne da să bem lapte cald, într-un căuș făcut dintr-un corn de oaie. După un urcuș greu prin munții stâncoși și prăpăstioși, am ajuns pe podiș…

Hanul ascultase, dar părea nerăbdător. Izbucni:

— Cred că tatăl tău n-o fi fost atât de nesăbuit să-i dea regelui aceluia toată unsoarea.

— Negreșit că am păstrat și pentru Înălțimea Voastră. Pot să v-o aduc îndată.

— S-o dai lui Ngai-Sie. Acum poți pleca. Vreau să visez la rubinele din munții Badahșanului; țara asta bogată într-o zi trebuie să facă parte din împărăția mea…

VI. DESPRE STRUNGA MIOARELOR, DUHURI RELE ȘI GAZDE BUNE

Aula „izvorului fermecat”…

Un șuvoi de apă vie susură vesel în mijlocul încăperii, între lespezi de marmură. Ghirlande de flori albastre, cu mireasmă pătrunzătoare, împodobesc pereții.

În acel loc plin de farmec în fiecare an sunt înfățișate Curții cele o sută de fecioare alese pe sprânceană și aduse la Curte de către solii din tribul Unguților. Se grămădesc una într-alta, ca niște mioare sperioase. Sunt acolo atâți palatini care le mănâncă din ochi și este însuși marele stăpân, pe care-l vor sluji…

Toate poartă ca veșmânt numai un văl de *musulin*, ce lasă să se ghicească frumusețile ascunse. Brățări și coliere le împodobesc brațele și grumazul și astfel gătite trec una după alta, tremurând, să îngenuncheze în fața Hanului, care parcă și-a mai uitat de suferință și a întinerit.

Dar acum, după ceremonie, când împăratul și Curtea s-au retras, vine partea cea mai grea. A aflat-o Marco de la Aljai, care trecuse și ea prin „strunga mioarelor”.

Însoțitoarele mai vârstnice ale împărăteselor – erau vreo trei sute – le iau în primire pe bietele fecioare și le cercetează zi și noapte, de scot și sufletul din ele – nu cumva să aibă vreo hibă sau un cusur trupul lor neprihănit. Frumusețea lor e măsurată în carate, ca aurul și olmazurile. Cele ce au norocul să atingă douăzeci sau douăzeci și unu de carate sunt socotite vrednice să stea la porunca Hanului.

Aljai a mărturisit că ea nu se bucurase de mari hatâruri, că Stăpânului îi plăceau fetele plinuțe și zdravene, iar ea este atât de subțirică și plăpândă că lui Marco îi e teamă să n-o frângă când o strânge în brațe.

Dar rămăsese la Curte ca și celelalte. Soarta îi va surâde într-o zi. Va fi poate soața unui *cvesitan* sau dregător de frunte, va căpăta o zestre bună și-i va naște mulți fii.

*

Hanul se dedulcise la poveștile lui Marco, și-i cerea tot mereu altele. Tânărul le înflorea nițel, ca să-i fie pe plac împăratului, dar temeiul istorisirilor rămâneau cele văzute:

— Am călărit printr-un ținut bogat în roade și vii și bumbac. Se numește Cotan[42]. Dar bogăția lui cea mai de seamă este alta: jadul – piatră rară și scumpă. Ai mei au găsit cu cale să cumpere cât de mult, ca să-l lucreze meșterii de aici din Catai.

Mai departe aveam să trecem prin încercarea cea mai grea din călătoria noastră: Deșertul Lop[43] și duhurile rele.

— Spune, spune repede! se bucură împăratul. Deșertul îl cunosc, însă duhuri rele? N-am întâlnit niciodată.

— Ne aflam în Ciarcian[44], ținut nisipos cu câteva oaze înverzite, din Turcia Mare[45]. Curgea pe acolo un râu în albia căruia se găseau pietre de jasp și calcedonie. Tatăl meu a cumpărat o traistă întreagă pe câteva cuțite și zece coți de bumbac. Atunci l-am cunoscut pe prietenul meu Zurficar. El ne-a sfătuit ce pietre să cumpărăm și cu caravana lui am pornit spre Marele Pustiu Lop. Făcea și el negoț și cunoștea Drumul Mătăsii și deșertul ca-n palmă. Ni s-au mai alăturat doi negustori din Katai și un neamț, pornit să cunoască lumea și să-și caute norocul la Soare-răsare. După cinci zile am poposit în cetatea Lop, la marginea pustiei. „Aici, ne spune Zurficar, cată să ne odihnim cu toții o săptămână întreagă. Au nevoie și cămilele și asinii de odihnă și hrană bună, înainte de a străbate vreme de o lună deșertul Lop, sperietoarea călătorilor.”

Am cumpărat tot ce ne-a sfătuit el, am umplut burdufurile cu apă, sacii cu mei și cu făină, traistele cu carne uscată și turte de orz.

Eu eram nerăbdător, văzând că turcul ne îndemna să mai luăm merinde, că nu-s de ajuns.

„Am putea hrăni o oaste întreagă cu câte s-au cumpărat”, am bombănit. „Așa crezi, băiete? Omul se usucă în deșert, piere de foame, de sete. Lop este un loc de spaimă. Știm când plecăm, nu știm când ajungem, mai ales de s-or porni vânturile potrivnice.” „Nu e întâia oară când trecem prin pustiu, m-am sumețit eu. Am mai întâlnit nisipuri și primejdii prin țara sarazinilor.” „Uită-te la el! a râs cu blândețe Zurficar. Am să te văd eu îndată de ce ești în stare.” Apoi se întoarse spre ai mei și-i povățui să mai ia lapte uscat de-al tătarilor și carne afumată, dar nesărată, că sarea naște sete.

Tata i-a urmat sfatul. Femeile au copt pentru noi turte cu ulei de susan, ce se țin proaspete timp de o lună, de la păstori a cumpărat burdușele de brânză și pastramă de berbec.

Când turcul a zis „destul”, toate merindele și burdufurile cu apă proaspătă și calabalâcurile au fost încărcate, am încălecat și noi și caravana s-a urnit

din loc.

Se înșirară cămilele una după alta, călăreții pe de lături și măgărușii cu poverile la coadă și părăsirăm orașul în lătratul îndârjit al câinilor și cu o droaie de copii care ne făceau alai, trăgând nădejde să pice câte ceva din samarele prea încărcate.

În curând priveliștea se schimbă. Mai întâi am suit pe un dâmb golaș și sterp, apoi am coborât spre un lac de sare, cum mai întâlnisem atâtea în deșertul din ținutul Chermanului. Mai încolo se întindeau, până în zare valurile de nisip sclipind în soare.

Călăream pe lângă Zurficar, cocoțat pe cămila lui și-l întărâtam spunând că drumul nu mi se pare greu, că în deșertul Chermanului arșița era mai nesuferită.

Bătrânul s-a uitat la mine chiondorâș, cu un zâmbet zeflemitor. Dar glasul îi era tot blajin:

„Prea te pripești! Suntem abia la început. N-am pătruns în inima deșertului. Acolo omul face dovada răbdării și a bărbăției. Dacă nu piere… Să te văd când o fi lună plină.”

Acum era în ultimul pătrar și în lumina ei marea de nisip cu talazurile ei părea de argint. Nopțile erau răcoroase și răscumpărau căldura din timpul zilei. Dormeam înfășurat în blănuri, lângă Franz, flăcăul neamț cu care mă înțelegeam de minune prin semne. Ne trezeam la miezul nopții și porneam la drum. Cerul înalt, spuzit cu stele, vărsa răcoare peste lume.

După o săptămână, îmi pierise avântul și puterea cu care mă lăudam la început. Mă legănam în șa între somn și trezie.

Nisip… Valuri de nisip, neclintite… Oseminte înălbite, căpățâni de cai, de cămile, cu dinții rânjiți se înșiră străjuind drumul care nu duce nicăieri. Poate numai la moarte. De cinci ori pe zi Zurficar și cămilarii lui își întind covorașele și-și spun rugăciunea, ridicând brațele la cer: *„Allah akbar!”* – Puternice Allah! Umbrele se întind lungi, la stânga. Amiază. O cămilă cade istovită. Zurficar e lângă ea. Trebuie să fete. Popas. Vântul s-a pornit din senin, ușor, ca o adiere, apoi s-a întețit șuierând, urlând. Simunul îl știam eu din Reobar. În Marele Pustiu i se spune *hamsin* și e mai înspăimântător. Întreb din ochi pe Zurficar, care clatină din cap resemnat: *„Allah isselmak!”* – Allah să se îndure de noi! Cămila lui scapă un behăit lung și jalnic, chinuindu-se în durerile facerii. Un vârtej cumplit ne răsucește – oameni și animale – ca pe titireze, smulge corturile, risipește bulendrele. Amețiți, orbiți, ne bulucim unii peste alții, făcând din cămilele îngenuncheate un fel

de apărătoare. Tromba uriașă de nisip se abate peste noi. Sunt îngropat de viu. Mă înăbuș, mă zbucium din răsputeri să ies la lumină, nu izbutesc, mă pierd cu firea, nu mai pot lupta. Simt că mă sfârșesc. Totul a durat numai o clipită. Când eram gata să-mi dau duhul, mâini vânjoase au scormonit nisipul și m-au tras afară. M-am trezit în brațele prietenului Franz, care mă readusese la viață. După ce mi-a curățat obrajii, ochii, nările și gura și mi-a dat să sorb câteva picături dintr-un rachiu al lui, am putut privi în jur și m-am îngrozit. Am văzut mogâldețe mișcându-se, zbătându-se să iasă din movilele de nisip. M-am auzit strigat de unchiul Matteo; fusese scos din nisip de Zurficar și de cămilarii lui, care mai înfruntaseră asemenea urgii. Se agățaseră de spatele cămilelor; ele, simțind primejdia, s-au ridicat în picioare, depășind valul de nisip. Am pornit pe dibuite în căutarea părintelui meu, care nu se vedea nicăieri. L-a găsit Franz îngropat până la gât, alături de negustorii din Katai. Unul dintre ei murise, poate de spaimă, și-l ținea încleștat pe celălalt, care mai avea un licăr de viață. Tata leșinase. Cu greu l-a readus Zurficar în simțiri, tot frecându-l și dându-i să bea din rachiul cel minunat. Apa din burdufuri se vărsase, cămila fătase un pui pipernicit, care părea că n-are de gând să trăiască.

De mai multe ori Hanul voise să-l întrerupă, dar se răzgândise, prins fără voie de însuflețită povestire pe care Marco părea că o retrăiește în fața lui.

…— Noaptea am auzit glasurile. Îmi povestise Zurficar despre ele că amăgesc călătorii, îi înspăimântă, îi fac să rătăcească drumul, dar eu tot nu credeam.

Poate că de vină o fi fost oboseala. Mintea îmi era încă tulburată de groaza prin care trecusem. Se făcuse frig. Tremuram. M-am înfășurat în blănurile de lup și așteptam somnul să mă liniștească. Dormeau vlăguiți și caii și măgarii și cămilele și oamenii. Poate că am adormit și eu, sau poate că eram treaz. Dar deodată în tăcerea încremenită am auzit bătând tobele. Or fi bătut într-adevăr sau îmi zvâcnea sângele în urechi? Îmi încordai auzul: „Oymé! Oymé!” Glasuri care se văitau și gemeau. În tabăra noastră nu mișca nimic. Vocile veneau de undeva departe. Deodată cineva a strigat „ajutor!” Am fost sigur că recunosc glasul unchiului Matteo; mă chema să vin la el. Am înlemnit, pe urmă m-am scuturat, am sărit în picioare, doar știusem că s-a culcat lângă mine. Am pipăit. Era acolo, răsufla adânc, i-am luat mâna, era caldă. L-am lăsat să doarmă și am ascultat. Duhul care mă amăgise râdea, chițcăia pe-aproape, pe deasupra mea, mă chema la el, mă îndemna să plec, să nu pier în pustie. Ceva nenumit mi se strecura în suflet

și-l înghețа. O gheară parcă mă strângea de gât, pe mână simții o atingere ușoară. „Tu ești, unchiule?” am șoptit, gâtuit de emoție. Degetele mi s-au încleștat pe ceea ce credeam eu că e mâna lui. Dar era altceva. O vietate măruntă, catifelată la pipăit, care se zbătu, mă mușcă de deget și fugi. Durerea ascuțită m-a trezit de-a binelea. L-am scuturat de umăr pe Zurficar, care nu dormea. Auzise și el vocile, dar era obișnuit cu ele, nu-l mai tulburau. Iar animalul care mă speriase, îmi spuse, e șoarecele deșertului. „Nu se prea arată de obicei, e fricos, dar pesemne că l-o fi zăpăcit furtuna. Dacă s-a ivit e semn bun, trebuie să fie vreun izvor prin apropiere.”

„Cum poate să trăiască în pustiu? Cu ce se hrănește?” l-am întrebat.

„Allah are grijă de el, ca de toate viețuitoarele pământului. Cum a avut și de noi, că n-am pierit în furtună”, a zis el, scormonind prin nisip; l-am ajutat și eu și am descoperit niște tufe sărace de iarba cămilei. Acolo se ascunsese șoarecele.

Era lună plină și sub tufe am văzut licărind ceva. Am auzit un susur slab. Ce alt sunet mai plăcut poate fi auzit în mijlocul deșertului? Era un izvor.

„Apă! Apă!” I-am sculat și pe ceilalți. Și-au potolit setea. Și după aceea am avut parte de un praznic. Puiul cămilei murise în timpul furtunii. Zurficar îl jupuise și-l tăvălise prin sare. Carnea lui ni s-a părut cea mai bună din lume. Îmbărbătați, cu puteri înnoite, am umplut burdufurile cu apă, am ridicat tabăra și am pornit îndată la drum, pe răcoare.

Ne deprinsesem cu „duhurile” și nu ne mai înspăimântau. Le auzeam uneori noaptea: voci, muzici, tobe, hohote de râs, o zarvă cumplită, jurai că-s chiar vrăjitoarele la sabatul lor. Alteori erau numai șoapte misterioase în plină zi, care parcă voiau să ne abată din drum. Poate că nu era decât *hamsinul*, vântul uscat în care s-ar fi întrupat un duh rău, cum îmi spunea Zurficar, și care-și bătea joc de noi, chicotind, dănțuind peste nisipuri, sau urlând ca turbat…

Ngai-Sie se apropie. Hanul îl întrebă din ochi ce vrea să-i spună.

— Stăpâne, au sosit doi călugări din Tibet, zicând că sunt trimiși de *Dalai-Lama*[46] cu leacuri și rugăciuni de vindecare.

Leacuri? Iată ce-i putea face mare plăcere Hanului.

— Adu-mi-i aci îndată!

Cei doi *lama*, desculți, cu tichii galbene pe creștetul ras și în veșminte de aceeași culoare, se prosternară în fața împăratului.

Vorbi cel mai vârstnic:

— Aducem Hanului salutul și binecuvântarea lui Madi-Divad-shana, Marele Lama, întruparea lui *Bhodhisatva* pe pământ. Primește, Măria Ta, aceste sfinte daruri.

Într-o casetă pe care o deschise se aflau suluri cu o scriere necunoscută și o punguță cu ierburi descântate.

Apoi continuă:

— Am făcut drumul pe jos din sacra cetate Lhasa, luni de zile ne-au trebuit până să ajungem și estimp ne-am rugat întruna pentru sănătatea Înălțimii Tale.

O pauză. Hanul cerceta împreună cu Ngai-Sie pergamentele. După aceea, monahul zise cu glas solemn:

— Legea noastră poruncește ca la începutul fiecărui an să jertfim un om duhurilor rele, ca să le îmblânzim. Anul acesta *Dalai-Lama* a vrut ca jertfa să fie pentru slăvitul împărat: ca duhurile să se îndure, să înceteze de a-l mai chinui și să-i aline durerile. Tânărul ales a fost adus la mănăstirea noastră *Same*, cu chipul vopsit după canoane, jumătate alb și jumătate negru. A fost sacrificat, în timp ce noi făceam rugăciunile cerute.

Hanul ascultase într-o adâncă reculegere vorbele călugărului, pe când Marco și Ngai-Sie schimbau priviri, indignați de ce auziseră și de smerita prefăcătorie a celor doi trimiși.

Când se făcu tăcere, Cublai tresări și spuse medicului:

— Ai grijă să li se dea acestor sfinți părinți loc de odihnă, iar la plecare să le înmânezi o mulțumire scrisă de tine și pecetluită cu pecetea mea, o punguță cu mărgăritare din cele mari, trandafirii, un șirag de mătănii din pietre de agat, acestea pentru *Dalai-Lama*, iar pentru mănăstirea Same, unde a avut loc jertfa, trei măsuri de aur.

Ngai-Sie se închină și nu-și putu stăpâni un oftat, petrecându-i pe cei doi „sfinți”.

Rămas singur cu Marco, Hanul, cu gândul probabil tot la duhurile rele, își aminti de cele din pustiu și pofti să afle de la Marco sfârșitul povestirii.

— Zi după zi mereu înainte, urcând și coborând dunele cu tufe sărace de iarbă neagră… Timpul parcă se oprise în loc și noi nu ajungeam nicăieri. Până la capătul lumii, nimic altceva decât stepa pustie. Mă legănam în șa, beat de lumină. Unchiul Matteo, vlăguit, se cocoșase de tot și fusese legat strâns, ca să nu cadă de pe catârul lui. Tata suferea, dar nu scotea o vorbă, posomorât și mânios. De n-ar fi fost Zurficar… El singur îmi zâmbea, îmi

dădea curaj: „Mai avem puțin…” „Ce-a fost greu a trecut…” Era la fel de răbdător ca și cămilele lui și-mi cerea și mie să am răbdare.

Fața lui ca scoarța copacului, uscată, bătucită de vânturi, cu ochi arzători… Era de-ajuns s-o privesc ca să-mi recapăt nădejdea. Parcă-l văd rugându-se îngenuncheat în mijlocul pustiei, cu brațele înălțate la cer. Știa să se apropie de fiecare cu un cuvânt bun și conducea caravana cu chibzuință. Mai găsea vreme să-mi povestească din când în când câte ceva. Multe am învățat de la el.

„Islamul, îmi spunea, este credința noastră într-un singur Dumnezeu – Allah –, voinței căruia trebuie să ne supunem, iar Mahomed – fie-i numele slăvit de trei ori! – este profetul său. Noi, conducătorii de caravane, îl cinstim și-l simțim aproape de sufletul nostru, fiindcă el în tinerețe a trudit ca și noi, ducând prin deșert cele cinci cămile moștenite de la tatăl său, Abdallah.”

Îmi vorbea de Mecca, orașul sfânt, unde fiecare credincios trebuie să meargă măcar odată în viață în hagialâc. A fost și el și a văzut *Kaaba*, piatra neagră, căzută din cer, ținută în sanctuar, sub o perdea de catifea. Zeci de mii de pelerini erau acolo, veniți din toate părțile lumii și se închinau și se băteau cu pumnii în piept, cerând îndurare. Mă gândeam că atâta credință îți dă tărie și credinciosul Zurficar, care urma toate regulile de viață ale Coranului, era o pildă vie a puterii acestei învățături cu care mahomedanii supuseseră atâtea noroade.

Într-o bună zi, când soarele era mai arzător și aerul încins fierbea și toată făptura simțeai că se topește, stoarsă de vlagă, țineam ochii închiși ferindu-i de razele orbitoare, când deodată auzii un chiot: un cămilar tânăr, ce o luase puțin înaintea noastră, ținând mâna streașină la sprâncene, arăta ceva în zare și chiuia întruna, vestindu-ne marea bucurie. Zadarnic mi-am ațintit privirea acolo unde arăta cu mâna, nu am văzut nimic. Dar cu toții, înviorați, ne-am îndemnat caii și catârii și cămilele și în curând am văzut minunea pe care ne-o vestise flăcăul: pe o movilă de nisip un călăreț singuratic, neclintit cu cal cu tot, părea de piatră. Când caravana s-a apropiat însă, își luă avânt și coborând în goană clina, se făcu nevăzut.

Eram la marginea deșertului, pătrundeam într-un ținut locuit. Chinul se sfârșise.

Curând ne întâmpină o ceată de călăreți.

„Oare au gânduri rele?” l-am întrebat pe Zurficar, amintindu-mi de caraoni.

„Sunt oameni pașnici”, mi-a spus. „Păstori mongoli.”

Sălașul lor era în apropiere. Câteva iurte rotunde de pâslă, așezate pe schelete de răchită. Femei mărunțele, durdulii, cu fața turtită și zâmbitoare ieșeau din corturi să vadă caravana. Purtau câte un prunc în brațe, cei mai măricei se agățau de fusta lor, iar cei trecuți de șase ani erau cu bărbații, îi ajutau la paza turmelor. Câteva fete erau la fântână. Trăgeau de frânghie și răsturnau găleata de piele în jgheabul de adăpat oile. Noi, însetații, ne-am înghesuit odată cu turma.

Priveam cu nesaț la șuvoiul care se revărsa din jgheab, la băltoacele în care se bălăceau copiii. Mi-am cufundat capul în găleata pe care mi-o întindea o fetișcană, după ce băură ai mei, și mi s-a părut că nu poate fi altă fericire pe lume decât să-ți simți obrajii scăldați, răcoriți și să sorbi din apa aceasta mai de preț decât toate comorile.

Păstorii au împărțit apoi frățește cu noi *burgulul*, grâu uscat și fiert, îndulcit cu miere. Fete aduseră lapte proaspăt, muls în ciubere de lemn purtate pe creștet. Pășeau sprintene, sfioase, cu ochii plecați. Au turnat laptele în străchini și s-au retras. Am rămas între bărbați. Au fript un berbec și ne-au ospătat. Păstorii aceștia atât de omenoși erau din marea țară Tangut, ce se află sub oblăduirea Înălțimii Voastre. Și aș mai spune…

— Taci! strigă Hanul. Au! Vai! Mă doare de-mi ies ochii din cap. Cheamă călugării! Să aducă leacurile. Dacă nu-mi trece, pun să-i biciuiască. Mincinoșii! Zic că au jertfit un om pentru mine, parc-aș fi zeu!

*

Dar după două zile, Marco fu chemat iar de Cublai-Han. Se simțea mai bine și avea chef de vorbă:

— Spune-mi ceva, acum despre țara Tanguților[47]. Acolo a murit bunicul meu, Gingis-Han – fie-i slăvită amintirea! Pe o iarnă grea, pe viscol, pe un fluviu înghețat a întâmpinat căpeteniile răsculate, în frunte cu regele din Tangut. Lupta a fost grea. Au pierit sute de mii de oameni. Marele Han a învins, dar frigul îl cuprinsese, îi intrase în oase, se simțea vlăguit, și peste puțin timp și-a dat sfârșitul în mijlocul hoardei lui – în cortul lui, printre căpetenii, așa cum a trăit, fără bogății, fără strălucire, ca un viteaz nebiruit.

Marco ascultase smerit istorisirea împăratului. O tăcere… Apoi stăpânul spuse:

— Povestește-mi, tinere, ce ai văzut la Tanguți.

— Am văzut lanuri bogate de grâu și de secară. Erau o mângâiere pentru ochi, după pustietatea prin care trecusem. Am ajuns în orașul Saciu[48] pe înserat. La *caravan-serai* era mare înghesuială și, sfătuiți de Zurficar, ne-am căutat adăpost într-o casă arătoasă. Părintele meu a arătat tăblița de aur și furăm primiți cu mare cinste. Gazda ne-a poftit într-o chilie, unde s-au așternut blănuri și lăicere pentru noi trei, pentru Franz și cei doi negustori. Ceilalți tăbărâseră în ogradă, la lumina stelelor, ca să grijească dobitoacele și să apere de furt baloturile. Ni s-a adus o cină cam săracă, stăpânul casei cerându-și iertare că n-a fost pregătit să ne primească. După ce am îmbucat ceva, am stins opaițul și ne-am culcat.

Mie nu mi se lipea somnul de gene. Mațele mele, nemulțumite cu cât le dădusem, cântau în cor, cerând de mâncare. Uleiul rânced din opaiț răspândise un miros greu și în cămăruță se făcuse o căldură înăbușitoare. Ceilalți sforăiau pe felurite glasuri și mi-era ciudă, eu neputând adormi. Mă ridicai binișor și dădui să mă strecor la Zurficar, el era deprins să se culce afară, sub stele, la aer curat. Tot bâjbâind pe întuneric, nu mai nimerii ieșirea și mă pomenii într-o săliță unde ardea o lumânare groasă de seu. Văzui o ladă lungă, frumos cioplită și zugrăvită, pe care se aruncase o țesătură moale din lână de cămilă. Pe masa din fața ei, ce să văd? Parcă nu-mi credeam ochilor – tot felul de bunătăți: friptură de batal bine rumenită, pâinișoare de grâu, turte cu miere și susan și un ulcior cu vin, ca pentru un ospăț la miezul nopții. Îmi lăsa gura apă. Nu stătui mult la gânduri, mai ales că pântecul îmi da ghes. Și calicul acela care se văicărea că nu ne poate da o cină mai îmbelșugată! M-am așezat pe ladă și fără nicio remușcare am golit talerul și ulciorul cu vin, apoi m-am întins peste lâna moale. Mă cam supăra mirosul ciudat de camfor și alte balsamuri care plutea în jurul meu, dar nu m-a împiedicat să adorm bușteau.

Când se crăpa de ziuă, m-a trezit nechezatul cailor și behăitul cămilelor. Mirosul greu parcă se înteți se și m-am grăbit să ies, a fost lesne să găsesc ușa pe lumină, m-am dus drept la Zurficar și i-am povestit pățania de cu noapte.

Bătrânul izbucni în râs și ortacii lui la fel.

„Te-ai înfruptat din mâncarea mortului”, izbuti să spună printre hohote.

„Care mort?” Nu înțelegeam nimic.

„Bine că nu pricep Tanguții ăștia vorba noastră. Iar domnia-ta te vei lămuri îndată. Lada pe care ai dormit un somn atât de adânc nu e altceva decât sicriul în care zace leșul care așteaptă să fie ars. Așteaptă cam de

multișor, fiindcă vracii care au fost întrebați au hotărât că zodia nu este prielnică și trebuie să adaste acolo până ce steaua lui va fi într-un anume loc pe cer.”

„Cum adică?” De tulburat ce eram îmi pierise și glasul. „În lada aceea se afla un mort?”

„De bună seamă! Și toate bunătățile de pe masă erau hrana lui, ca să nu flămânzească pe ceea lume, poate că se scoală noaptea și i-o fi foame. Ei, ce-i cu tine! Vino-ți în fire, flăcăule!”

Pe mine mă treceau sudori și icneam la gândul că mortul era acolo, dedesubt, de unde îmi venea mirosul acela ciudat. Îmi tremurau genunchii și m-am așezat lângă Zurficar. Mi-a dat să beau, dar aveam un nod în gât, nu puteam înghiți și el spunea că arăt chiar ca dușii de pe lume.

— He! He! făcu Hanul, râzând cu poftă. Nu-mi plac poveștile despre morți, dar isprava ta a avut haz. Nu-i așa, Ngai-Sie?

Râdea și medicul și leopardul ciudos deschise un ochi, dar îl închise repede la loc.

— Și pe urmă ce-a mai fost, când s-a descoperit că ai înfulecat mâncarea răposatului? întrebă Ngai-Sie înveselit.

— Tocmai că nu s-a descoperit. Eu m-am ferit să vorbesc, de frica celor patru feciori ai mortului care m-ar fi jupuit de viu. Nu mă văzuse nimeni, așa că au rămas în credința că a ieșit cel din ladă și s-a îndestulat cu toate bunătățile puse pe masă. Peste două zile se împlinea sorocul hotărât de cititorul în stele și mortul trebuia scos din casă și dus la locul rugului. Se adunară toate rubedeniile, casa se umplu de larmă, cei mai tineri și voinicoși puseră mâna să ridice lada și porniră cu ea pe umeri, dar se ivi atunci alt bucluc. Ușa casei era spre apus și vracii au socotit că nu e cu priință să-l scoată pe acolo, aflându-se în partea aceea a cerului unele stele neprielnice. Și neavând altă poartă, au spart zidul dinspre răsărit, ca să poată ieși coșciugul.

Ajuns în uliță, se alcătui alaiul, cu năsălia în frunte și cu mulțimea rubedeniilor, prietenilor și cu tot norodul, la care m-am alăturat și eu, că muream de curiozitate să știu ce se mai întâmplă.

Merserăm ce merserăm și deodată ne-am oprit. În mijlocul drumului fusese ridicat un chioșc din trestii împletite, împodobit cu covoare și mătăsuri. În el se aflau din belșug merinde și băuturi. Năsălia a fost pusă pe pământ chiar acolo în față și muzicanții care însoțeau convoiul au bătut din chimvale, au scârțâit din lăute, au bubuit cu tobele și s-au mai ajutat și cu

niște flaute lungi, cu o pâlnie în vârf, ce mugeau de parc-ar fi fost o cireadă de bivoli. Când au socotit feciorii lui că mortul s-a îndestulat din toate acele bunătăți, odată cu mulțimea și că a fost cinstit cum se cuvenea, au indicat năsălia și au pornit mai departe. După vreo sută de pași, aflarăm alt chioșc, alte bucate, altă cinstire. Tot așa am dus-o în sunet de lăute și chimvale, până la locul unde fusese înălțat rugul.

Cei patru au pus năsălia jos; în timp ce ridicau mortul pe brațe, giulgiul s-a dat la o parte puțin și i-am văzut încălțările – erau de mătase și pe ele erau brodate un broscoi și o gâscă, printre flori de nufăr. Îmi bătui capul, încercând să ghicesc ce or fi vrut să însemne imaginile acestea și Zurficar, care le știa toate, m-a lămurit. Tanguții cred că acele semne magice te ajută să treci fluviul morților. Așezat sus pe rug, cadavrul primi și felurite daruri: chipuri de oameni, de cai, de cămile, frumos tăiate din hârtie și colorate ca pentru joaca unui copil aveau să-l însoțească pe lumea cealaltă, ca să nu-l lase singur. Apoi s-a dat foc și vreascurile îngrămădite printre bușteni s-au aprins, scăpărând scântei. Vâlvătaia a cuprins figurinele de hârtie și giulgiul și, în fumul iscat, trupul păru că plutește în văzduh. Muzicile cântau și din toate piepturile izbucni un vaiet prelung, prin care cei de față își luau rămas bun.

— Obiceiul acesta al idolatrilor de a-și arde morții mi-era cunoscut, spuse Hanul. Orice credință are regulile ei, la care oamenii se supun de bună voie.

Ngai-Sie adaugă:

— Tanguții sunt de același neam cu tibetanii. Tipicurile acestea sunt socotite sfinte, preoții lama care slujesc în temple și călugări ca aceia care au sosit aci sunt la ei în mare cinste…

— Chiar așa! vorbi Marco. Am fost la templu și am văzut cum veneau părinții cu copiii lor și aduceau un miel fript; îl puneau în fața idolului în timpul slujbei. Idolul se mulțumea cu mirosul, iar preoții luau bucățile cele mai bune. Rămășițele le duceau închinătorii acasă, le mâncau împreună cu rudele și toate oscioarele le păstrau, fiind sfințite.

— Dar după povestea asta jalnică nu poți spune ceva mai vesel, că m-am întristat de tot?

— Desigur, Înălțimea Voastră! Am să spun acum o întâmplare hazlie, petrecută în provincia Camul[49], de pe lângă țara Tanguților. Am străbătut o pădure de pini și am coborât apoi într-o vale mănoasă. Am trecut prin mai multe așezări, dar nu ne-am oprit, deși oamenii din partea locului erau prietenoși, ne pofteau și ne ospătau cu ce aveau mai bun. Am mers într-un

oraș mare, la o casă înstărită, unde ne îmbiase gospodarul, care se arătă bucuros de oaspeți; și-a chemat nevasta tânără și nurlie și a poruncit să ni se aducă bucate alese. Am mâncat pe săturate, am băut fără măsură, că femeia ne umplea mereu paharele și gazda ne cânta, ca să ne înveselească. Pot spune că am petrecut de minune. Apoi ni s-au pregătit culcușurile și omul acela atât de primitor ne-a îmbrățișat și ne-a urat noapte bună. Și dus a fost. Noi am stins opaițul și ne-am culcat. Și ce să vedeți, Înălțimea Voastră, în timp ce bătrânii mei începuseră să sforăie, simt două brațe subțiri și fragede cum mi se încolăcesc în jurul gâtului și încep să mă dezmierde. Sfânt să fi fost și nu m-aș fi putut împotrivi. Dar nu-mi tihneau îmbrățișările ei, de frica bărbatului. Abia a doua zi am aflat de la Zurficar că n-aveam de ce să mă tem. M-am trezit văzând deasupra mea mutra lui șugubeață:

„Scoală, voinicule, că ai dormit destul și ai visat frumos. Trebuie să pornim la drum. Ia-ți pălăria din cui, ca să poată veni și gospodarul acasă."

„Ce zici? Care pălărie?" Eram buimăcit.

„Apoi cât timp e pălăria agățată în fața ușii, bărbatul nu are ce căuta, ca să nu-i tulbure pe oaspete și pe soața lui."

„Cum adică? El știe?" „Vezi bine! Așa e obiceiul locului. După ce ai ospătat un drumeț, neapărat trebuie să-i faci și o bucurie, trimițându-i nevasta să-i țină de urât."

Hanul făcu mare haz de povestea asta și Ngai-Sie spuse:

— Rânduiala asta, stăpâne, a vrut s-o schimbe fratele Măriei-Voastre Munke-Han, amenințându-i cu pedepse pe Camuli, dar s-au răzvrătit, apoi s-au dus la el cu daruri scumpe, rugându-l în genunchi să nu strice obiceiul moștenit de la moși-strămoși, care nu vatămă pe nimeni și este atât de plăcut zeilor, încât aceștia îi blagoslovesc cu roade bogate, bunăstare și copii mulți.

VII. CUM PETRECE HANUL

După un răstimp, ploaia încetă. Soarele se arăta sfios printre nori. Împăratul se simțea întremat, nu-l mai dureau mădularele, avea chef să se plimbe și să vâneze în desișurile din apropierea palatului.

Cei trei Polo fură poftiți la petrecere și se înfățișară în curtea din față, unde așteptau vânătorii. Marco pășea semeț, purta o cămașă ca șofranul; Aljai găsea că-l prinde de minune. Dar nimeni nu-l băgă în seamă. Toți ochii erau atrași de o priveliște neobișnuită.

Mulțime de vrăjitori din acei care făceau să salte cupele la ospețe erau adunați în curte. Ridicau brațele, îngânând descântece. Mânecile roșii fâlfâiau și-și purtau la cele patru vânturi nuielușele de argint, amenințând cerul cu ele. Mai încolo, astrologi în lungi hlamide negre cercetau norii, priveau prin niște sticle, țineau sfat și scriau tot felul de socoteli pe tăblițele lor. Printre ei, Marco recunoscu pe cei doi *lama*.

— Mincinoșii! exclamă Matteo. Acum se prefac că alungă vremea rea. Pe lângă aceștia din Tebet, uite-i și pe ceilalți *Kesmuri*, adică din Kașmir, un ținut mărginaș din Indii.

Bolta cerului părea plăsmuită dintr-o uriașă peruzea, norii parcă se topiseră și soarele era stăpân peste întreaga fire. Marco se îndoi că vracii izbutiseră cu adevărat prin farmecele lor s-aducă atâta senin; cunoscând starea vremii din alte părți, prin curierii sosiți, prevedeau timpul frumos, statornicit de vânturi și curenți, și apoi se împăunau cu gloria că li se datorește lor. Iar cei doi *lama* se lăudau la toți, că ei l-au vindecat pe Han.

Fie că era într-un fel sau într-altul, soarele strălucea ca niciodată și Hanul fu vestit că poate începe vânătoarea.

Marco se bucură când îi regăsi pe cei doi *cunici*, Baian și Mingan. Arătau falnici în veșmintele lor bogate de căpetenii vânătorești, unul stacojiu, celălalt albastru, dar Marco n-ar fi știut să spună care din ei era Baian și care Mingan. Cel roșu îi zâmbi cu prietenie și-i făcu semn să se apropie.

— Te bucuri, după cum văd. Îți place să vânezi cu șoimi?

Marco se codi să răspundă.

— Nu prea mă pricep la vânătoare, mărturisi.

— Cum e cu putință una ca asta? Dacă-i așa, ai să vezi lucruri de care ai să te minunezi, deși va fi doar o joacă prin sihlele și hățișurile din jurul palatului. Dar altă dată, când voi porni eu cu cei zece mii de vânători și

cinci mii de câini ai mei spre Marea Ocean[50], te voi lua cu mine. Ai să vezi abia atunci ce înseamnă o adevărată vânătoare a Marelui Han!

În clipa aceea, poarta cea mare și aurită se deschise și împăratul ieși din palat. Purta straie de piele și cizme roșii de saftian. Se mișca greoi și fu ajutat să încalece un armăsar alb sireap, cu coama ca o spumă și cu stea neagră în frunte. Fluieră lung și leopardul sări pe șa în spatele lui. Calul nechează, se scutură, dar pesemne că era obișnuit cu asemenea povară, căci se liniști îndată. Fiecare curtean căpătase un arc și o tolbă cu săgeți. Toată lumea încălecase într-o clipă și alaiul porni după Han, cu șoimarii în frunte, ținându-și păsările agățate pe mănuși de piele. Străbătură grădinile și ieșiră la câmp deschis, unde se răzlețiră, răspândindu-se furtunos ca o apă care și-a rupt stăvilarul. Marco însă căuta să se țină cât mai aproape de Cublai-Han, care se îndrepta spre o pădurice din fața lui. Văzu cum slobozește leopardul, care da semne de neliniște. Fiara zvâcni de pe cal ca fulgerul, adulmecând niște urme proaspete și Hanul porni în galop după ea.

Marco făcu la fel și n-o slăbi din ochi. Văzu cum, în câteva sărituri, ajunge o căprioară, cum o rostogolește din fugă și începe s-o sfâșie.

— He! He! auzi râsul crud al Hanului. Scoase apoi un fluierat ascuțit. Slujitorii se repeziră asupra leopardului să-i smulgă prada. El o lepădă cu un răget furios și sări pe cal, în spatele stăpânului.

Un stol de potârnichi fu slobozit și șoimarii dădură drumul răpitoarelor, care se înălțară pe dată. Ajunseră în curând păsăricile și se iscă o învălmășeală cumplită.

Marco urmări un timp lupta șoimilor. Văzu cum unul câte unul săgetează văzduhul în coborâre, cu prada în gheare.

În spatele lui, o voce glumeață strigă:

— Cum se simte messer Polo?

Era Kalil, *cvesitanul* care-i însoțise la Shangdu, cu o cohortă.

— Mă simt… uimit, prietene, răspunse Marco. De ce-ar fi mărturisit că nu-i place cruzimea? Kalil nu l-ar fi înțeles.

Călăriră alături, povestind vrute și nevrute.

Străbătură hățișurile, în care se ascundea vânat de tot felul. Dincolo de ele erau pajiști verzi smălțuite cu flori. Mai departe se zărea zidul înalt pe care-l văzuseră la sosirea din Campicion.

— Zidul acesta, spuse Kalil, împrejmuiește o întindere de pământ de patruzeci și patru de *li*[51], pe care sunt grădinile și parcurile palatului. E cât o moșie din cele mai mari.

În fața lor se întindea un covor catifelat de flori albastre, la fel cu cele ce împodobeau sala izvorului fermecat. Răspândeau o mireasmă dulce.

— Ia seama! vorbi Kalil. Aceasta e floarea lui Ha-Han. Nu cumva să fii ispitit să culegi vreuna. A adus-o însuși împăratul din ținutul îndepărtat unde s-a născut și ține la ea ca la ochii din cap.

Ocoliră ca să iasă într-o alee largă, pietruită și străjuită de platani înalți.

Sună cornul de vânătoare.

— Eu trebuie să mă duc, zise *cvesitanul*, să-i adun pe ai mei, care s-au răzlețit. Atâta sfat îți dau: Stai tot mereu în preajma Luminăției Sale, dacă și-a aruncat ochii asupra ta și te-a plăcut. Vei avea parte de toate bucuriile și cinstirile pe care și le poate dori un om. Caută să-l slujești cu credință, fiindcă așa cum nu sunt doi sori pe cer, nu sunt nici doi Ha-Hani pe pământ. Acum ia-o pe cărăruia asta. Ne vom revedea curând.

După ce străbătu drumeagul, Marco dădu într-un luminiș.

În lumina dulce ca de miere se înălța o clădire ciudată, care semăna cu o corabie ancorată pe uscat, fiind prinsă cu odgoane groase de mătase. Aduna pe ea razele soarelui și, poleită cum era, scânteia ca un uriaș giuvaer desprins de la gâtul unei zeițe.

Marco descălecă și-și luă calul de căpăstru, vrând să vadă minunea mai de-aproape. Trecu prin mulțimea de robi și slujitori, care se foiau încoace și-ncolo, pregătind totul pentru venirea Hanului. Îl văzură răzlețit de vânătorii ceilalți și nu luară seama la el, astfel că putu să privească în voie.

Pavilionul se sprijinea și pe un șir de stâlpi. Pe fiecare stâlp se încolăcea câte un balar aurit, care ținea cu capul acoperișul ce-și întindea nervurile delicate îndoite în sus, de parcă ar fi fost gata să zboare.

Văzând că e străin, un slujbaș se apropie de Marco și-i vorbi cu bunăvoință:

— Clădirea e întreagă din trestie de bambus, care nu se află pe la noi, în Catai. E adusă tocmai din țara Mangi sau din Indii. Acolo i se spune lemnul săracului, fiindcă crește sumedenie și nu costă nimic. Se împletesc coșuri, funii, pânze de corăbii, rogojini, până și olane, cum vezi aici, pe acoperiș.

Marco asculta, dar nu-și lua ochii de la micul palat ce-i părea înălțat de vrăjitorii Hanului… Și tot prin farmecele lor, putea pieri într-o clipă, ca un fum…

În curând se auzi ropot de copite și larmă de glasuri. Alaiul se apropia.

— Ce faci tu aci, Marco? se răsti la el Niccolò. Te-am căutat. De ce ai pornit singur, de capul tău, ca un smintit? Stăpânul va fi supărat…

N-apucă să zică mai multe, căci trebuiră să se închine în fața Marelui Han, care descălecă greoi și pătrunse în pavilion.

După cină, în poiana largă din fața seraiului, luminată de pâlpâirea faclelor nenumărate, se desfășură o serbare vânătorească. Dintr-o parte, scutieri în tunici roșii, cu cizme înalte, sloboziră douăzeci de cai albi ca spuma valurilor, de o nemaipomenită frumusețe.

— Încă nu mi-a fost dat să văd cai atât de minunați, messer Baian, spuse Marco maestrului de vânătoare ce se afla lângă el.

— Vezi că aceștia nici n-au pereche pe lume: sunt din vestitele herghelii ale Marelui Han. Zece mii de iepe cresc acolo, ca să-și dea laptele pentru masa Hanului.

— Și Hanul singur bea laptele celor zece mii de iepe? întrebă Marco cu prefăcută nevinovăție.

— Nu chiar singur de tot, râse Baian, sticlindu-și dinții.

— Ni se dă și nouă câte o cană la prânzișor, printre alte bunătăți. La drept vorbind, eu nu prea gust din el.

— Înseamnă că Ha-Hanul vă face un hatâr. Numai *horiații* și *bahadurii* au dreptul să bea laptele iepelor împărătești.

— Și cine sunt aceștia ce se bucură de atâta trecere?

— *Horiații* sunt căpetenii, iar *bahadurii* vitejii care l-au ajutat pe Han să învingă în războaie. Baian și cu mine, zise el, ne bucurăm și noi de cinstea asta.

Auzindu-l că pomenește de Baian, Marco se uită mai bine la el și-și dădu seama că greșise, că acesta cu care sta de vorbă nu era altul decât Mingan, dar că niciodată el nu va fi în stare să-i deosebească pe cei doi frați gemeni, păroși și bărboși.

Cunicul continuă vorba începută:

— La începutul toamnei, când Stăpânul Lumii pleacă să se așeze în palatul din Cambaluc[52], laptele celor zece mii de iepe este muls și zvârlit în văzduh și pe pământ de către vraci, pentru a potoli duhurile și a le face prielnice.

„Ciudate apucături!” gândi Marco.

Între timp, caii ocoliseră poiana, jucaseră în două picioare și făcuseră, cu mare măiestrie, tot felul de pași învățați. Deodată, din partea cealaltă, se dădu drumul la zece leoparzi și la zece ogari, care veniră în goană și săriră în spinarea cailor. Aceștia porniră din nou, ținându-se roată, fiecare cu botul

la coada celui dinainte și se învârtiră o vreme; apoi, la o poruncă, se despărțiră și merseră pe rând să îngenunche în fața Marelui Han.

Se aduse apoi tot vânatul din timpul zilei, care se adună în grămezi, fu sfâșiat și dat câinilor. În timpul acestei crude petreceri, Hanul îl zări pe Marco și binevoi să-l cheme la el. Vru să știe dacă i-a plăcut vânătoarea.

Marco găsi bun prilejul să-i strecoare câteva cuvinte măgulitoare, pregătite cu meșteșug.

— Te-ai gândit ce cale ai să-ți alegi în viață? îl ispiti.

Tânărul, amintindu-și de sfatul lui Kalil, căută să folosească întrebarea pentru a se înfățișa într-o lumină cât mai prielnică.

— Cele mai înguste cărări au farmecul lor, dar cel zorit să ajungă departe se teme ca nu cumva să se rătăcească pe ele. De aceea, le ocolește și cată să meargă numai pe drumuri largi și gata bătătorite. Eu nu mă grăbesc: aleg cărarea cea mai lungă și neumblată. Merg domol, privesc în jurul meu și iau aminte la tot ce văd.

Hanul zâmbi, îi plăcuseră vorbele lui.

Ambiția prea mare la un supus i se părea neliniștitoare. În schimb, lipsa de ambiție era de disprețuit la oricine. Marco se descurcase cu dibăcie și răspunsul lui se nimeri să fie pe gustul Hanului.

— Tânărul acesta merită să stea în preajma mea, spuse el celor de față. Are o minte sănătoasă și nimeni nu știe povești ca el.

Și intrând în palat, la sfârșitul petrecerii, îi făcu semn să-l urmeze.

*

În seara aceea, Marco spuse povestea Salamandrei:

— După ce ieșirăm din țara bărbaților încornorați de bună voie, străbăturăm ținutul *Cinchintalas*[53]. Vreme de șaisprezece zile, am trecut prin târguri și cetăți în care am poposit și am fost primiți cu bunăvoință, fiind și acest ținut tot sub oblăduirea Înălțimii Voastre. Erau acolo și creștini nestorieni și idolatri și trăiau în bună pace.

Dar nu despre ele vreau să vorbesc, ci despre altceva, mai deosebit. Treceam pe la poalele unor munți înalți și am văzut mulțime de oameni trudind și cărând bolovani și pământ, scoase din vâna muntelui. Am vrut să știu ce minereu de preț se găsește acolo și l-am întrebat pe Zurficar.

„Se scoate fier din cel mai bun, dar nu numai în el stă bogăția locurilor acestea, ci în alt lucru cu mult mai rar, căruia voi latinii îi spuneți *Salamandră*.” „Cum? m-am repezit eu. Aici se află lighioana aceea vrăjită,

cu trup de broscoi și cap de pisică? Dacă cineva o prinde și o aruncă în foc, nu arde. La Veneția se povestea că atunci ia chipul unei femei al naibii de frumoase, care ademenește bărbații și-i duce la pierzanie.” „Ptiu! stupi tata nemulțumit. Știi bine că Ucigă-l crucea se ascunde sub înfățișarea ei, de aceea flăcările n-o mistuie.”

Zurficar râdea. „Nu vă mai sfădiți! Că Salamandra nu e nici muiere, nici broscoi, ci o vână din inima muntelui: Fiind eu în slujba Marelui Han, am trudit vreme de trei ani în beznă, în adânc, ca s-o scoatem la lumină, spre folosul Măriei sale. Când dădeam de vâna cu pricina, o desprindeam, o despicam în fâșii, o pisam în piuă de aramă după ce se uscase. Venea apoi la rând spălatul în câteva ape ca să îndepărteze tot pământul Din firele curate se țesea o pânză trainică, mai mult gălbuie, dar care pusă în foc nu ardea, ci se făcea albă ca laptele. Să știi că ploaia nu trece prin ea, flăcările nu o strică, de aceea e atât de prețuită.”

Așadar, Salamandra nu-i nici satană, nici vrăjitoare, ci o pânză năzdrăvană! Și-mi mai spuse Zurficar: „Trei ani am trudit în mină, apoi m-am lăsat de munca asta grea. Prinsesem ceva cheag, am cumpărat trei cămile și m-am apucat de negoț. Am străbătut drumul ăsta de atâtea ori, câte fire de păr am în barbă, iar acum, precum vezi, sunt încă plin de vlagă.” L-am întrebat câți ani are, dar el le pierduse șirul…

Obosit după vânătoare, Hanul îi făcu semn că vrea să se odihnească.

Marco ieși tiptil. Pe tăcerea din jurul palatului numai luna era stăpână. Nu-i era somn. Se așeză pe o bancă. Gândul îi rămăsese la Zurficar. Parcă-l vedea: cu turbanul albastru spălăcit și cu haina vătuită, care-l apăra și de frigul iernii și de arșița verii. Zâmbea cu toată gura știrbă și fața i se încrețea în sute de cutișoare mărunte. Ce-o fi făcând acum? S-a întors la cele patru neveste și la droaia de feciori și nepoți cu care-l fericise Allah? Ar fi fost timpul să se odihnească și să-și lase fiii să ducă în locul lui caravana. „Când voi închide ochii, spunea, voi merge drept în raiul Profetului, că am urmat litera Coranului, n-am băut vin, n-am mâncat carne de porc, m-am închinat smerit pe oriunde mă apuca ceasul rugăciunii. Trag nădejde să mănânc pilaf pe săturate și să mă jelesc cu *huriile,* cu frumoasele care ne așteaptă pe lumea cealaltă. Într-o singură privință am greșit; n-am luptat niciodată pentru izbânda Islamului împotriva necredincioșilor. Sunt un om pașnic și iubesc oamenii, chiar și pe cei ce nu țin de legea mea.”

Spusele acelui turc înțelept și omenos le depănă Marco a doua zi, când fu poftit să sfârșească povestea Salamandrei, întreruptă în ajun.

— Când am ajuns la cetatea Campicion, ne-am luat rămas bun de la el, își aminti. Avea lacrimi în ochi și-i tremura glasul când mi-a zis: „Mergi sănătos, feciorașule! Nu știu dacă ne vom mai revedea. Allah atotputernicul să te călăuzească în viață, deși ești creștin. El știe că ești curat la suflet.” M-a îmbrățișat, apoi s-a închinat în fața noastră – Salaam! – cu mâna la frunte, la piept și la buze.

— Destul cu Zurficar al tău! îl întrerupse Hanul. Eu am sfat cu dregătorii și stau și te ascult cum băsnești…

*

Într-o mică sală alăturată se și adunaseră demnitarii. După ce-l sprijini pe împărat împreună cu palatinul de serviciu și-l așezară pe scaunul său, Marco se retrase în dosul draperiilor care despărțeau cele două încăperi. De acolo putea privi fără să fie văzut. Din ce se vorbea nu prindea decât frânturi, dar nu lua seama la spusele, ci la chipurile și purtarea celor doisprezece, care chiverniseau treburile împărăției.

Ședeau pe covor – după tipicul urmat în orice *curiltai* – iar scaunul Hanului, cu un scăunaș pentru piciorul bolnav, era pus pe o piele de iapă.

După înfățișare și după port, nouă dintre dregători erau sarazini de-ai lui Ahmed; Ahmed însuși ședea de-a dreapta lui Cublai. În stânga Hanului, se afla Ngai-Sie, latinul. Al unsprezecelea sfetnic era un Uigur, bătrân și fonfăit; tocmai citea o lungă dare de seamă a Curții de Judecată, căci ei alcătuiau și Curtea supremă. Ultimul era un Chereit, un creștin învățat din neamul regesc al Popii Ioan[54].

După ce sfârși Uigurul, vorbi Ahmed. Scoase niște terfeloage și citi cu glas răspicat numele cârmuitorilor din zece provincii, care se făcuseră vinovați de abateri grave. Propuse alți zece în locul lor.

La urmă, vistiernicul înșiră un lung pomelnic de venituri încasate din dările orașelor.

Isprăvi și el și așteptau cu toții, într-o tăcere smerită, cuvântul Hanului, care se sfătuia în șoaptă cu Ngai-Sie. Marco descifra pe chipurile dregătorilor încordarea, amestecată cu o slugarnică umilință. Când Hanul începu să vorbească, pe fețele tuturor se ivi încântarea. Oare era vreunul sincer?

Cuvântul Hanului fu scurt, dar plin de miez. Hotărî în privința osândelor date de Înalta Curte, încuviință numirea ocârmuitorilor și pedepsirea celor înlăturați. Cât privește veniturile, ceru să fie folosite pentru îmbunătățirea

drumurilor și săparea unor noi canale între fluvii, ca să ușureze schimburile de mărfuri între orașele tributare.

Cu asta, consfătuirea se încheie și Cublai se putu întoarce la patul lui de odihnă.

— Marco, băiete, oftă, gândeam să viu în vara asta la Shangdu să mă liniștesc și să petrec, dar clănțăii aceștia ai mei nici aici nu-mi dau pace… Pregătește ceva pentru mâine. Aș vrea să-mi vorbești despre țara de la miazănoapte și despre cetatea Cara Corum[55], pe care n-am văzut-o de vreo treizeci de ani. Vreau să cunosc toate întâmplările, așa cum te pricepi tu să le înșiri: darea de seamă a lui Ngai-Sie n-a făcut decât să-mi stârnească pofta să te ascult.

VIII. CETATEA NEAGRĂ DE LA MIAZĂ-NOAPTE

A doua zi, Marco începu să-și depene povestea:

— Luminăția Voastră știe că noi am hălăduit un an întreg la Campicion, în așteptarea poruncilor de la Curte. La drept vorbind, mă întristase amânarea aceasta, eu fiind nerăbdător să ajung și să mă închin slăvitului Împărat.

Mi-a trecut însă supărarea când am cunoscut mai bine bogata cetate de scaun a Tanguților, în care viața era nespus de plăcută. Într-o casă vecină cu a gazdei noastre locuia o fată ce purta un stânjenel în păr… Ea m-a mângâiat și mâhnirea mea s-a topit ca zăpada la razele soarelui. Tata mă mustra că nu-l ajut destul în negoțul lui, că umblu hai-hui, ca un zăbăuc, dar ce puteam face? Erau atâtea lucruri vrednice de privit. De pildă, templul de pe coama dealului, cu acoperișul ca o pălărie, cu borurile largi și întoarse în sus. Ardeam de nerăbdare să urc până acolo. Porni să sui treptele de piatră. Ușile de bronz erau deschise. Făcui câțiva pași și mă oprii nehotărât. După lumina de afară mă izbi întunericul. Când mi se obișnuiră ochii, deslușii în umbră monștri fioroși, care din adâncimi nelămurite mă pândeau. Îmi luai totuși inima în dinți și înaintai printre figuri schimonosite și rânjite, ce mă priveau amenințătoare, în timp ce altele, cu zâmbet blajin și cu nenumărate brațe ca păianjenii, parcă-mi făceau semn să intru.

Mergeam sfielnic printre ele, ca să nu tulbur tăcerea și pacea lăcașului sfânt. La un capăt al vastei încăperi se zăreau lumini licărind slab. Mă îndreptai într-acolo. În spatele unui grilaj împletit cu măiestrie și poleit, zării uriașa statuie de aur a unui zeu adormit. Un surâs blând și viclean totodată îi flutura pe buze. Învăluit în fumul de tămâie ce se înălța din cățui și în pâlpâirea lumânărilor, idolul părea că se mișcă. Pornii de-a lungul lui și numărasem zece pași când auzii un glas. Un preot firav, cu veșmânt galben, la fel cu al călugărilor lama, ieși de după tălpile gigantului.

„*Sakia-Muni* nu te va pedepsi că ai venit atât de aproape. Ai gânduri curate. Lebăda nu are nevoie să se spele ca să fie albă.”

Nu am înțeles prea bine vorbele, dar păreau spuse cu bunăvoință. M-am închinat. Preotul întinse mâna: „Ofrande!” șopti.

Învățasem și cuvântul și obiceiul. Am scos din sân câțiva firfirici și i-am pus în palmă, apoi m-am grăbit să ies din templu. Într-un maidan se înălța minaretul unei moschei; muezinul chema pe închinătorii lui Mahomed cu voce ascuțită. La o biserică creștină sunau clopotele.

Trei credințe sălășluiau laolaltă în bună pace, sub oblăduirea Înălțimii Voastre…

Vara a trecut pe nesimțite. Nu se putea spune că îmi pierdeam vremea, învățasem limba uigură de la fata cu stânjenelul. Mă sileam să fiu îndatoritor, mergeam cu tata în târg, îi căram mărfurile cumpărate; pe lângă blănuri adunase mult revent, căutat de spițerii de pretutindeni. Îl alegeam, puneam de o parte rădăcinile din care se fac hapuri și de alta frunzele late, lucioase, cu codițele lor. Din ele știa doica mea să pregătească o dulceață, de-mi lingeam degetele.

— Mai aveți revent? se interesă Hanul.

— Un sac întreg, Înălțimea Voastră.

— Auzi, Ngai-Sie? Să-l iei în primire.

— Prea bine, Măria-ta.

— Oricât de plăcută mi-ar fi fost șederea la Campicion, continuă Marco, obișnuit cu întreruperile, eram tot cu gândul la plecare. Când auzeam clinchetul clopoțeilor de la cingătoarea unui olăcar și-l vedeam alergând de-i sfârâiau călcâile, inima îmi tresălta în piept. Știam că vine de la Shangdu. Poate că el aduce vestea bună. Dar el preda ștafeta altuia, la fel gătit, cu basma roșie și centură cu clopoței, care o lua la goană să ducă știrile mai departe. Și eu plecam acasă dezamăgit. Tot așa, până într-o zi, când ai mei au fost chemați de împuternicitul locului. Când s-au întors, i-am văzut îngrijorați. „Nu pornim încă spre Shangdu, a bombănit tata, mergem întâi la Cara Corum și mai departe soli ai Marelui Han.” Nu era treabă ușoară, după câte am înțeles. Triburile nesupuse întâmpinau cu săgeți pe slujbașii stăpânirii; oamenii nu primeau bucuroși pe străini , „dar noi, ca negustori – spuneau tata și unchiul – ne vom strecura mai ușor și, momindu-i cu mărfurile de care au nevoie, vom putea cădea la învoială”. Am dat zor să facem pregătirile de plecare, nu cumva să ne apuce iarna pe acele meleaguri, unde – după cum ni se spusese – e cumplită și întunecată. Și am pornit din Campicion într-o dimineață însorită de vară târzie, tata, unchiul și cu mine. Ni s-a dat un Tangut, care cunoștea limba și apucăturile oamenilor de la miazănoapte, să ne fie călăuză și să poarte de grijă celor doi *hemioni* – măgari sălbatici mai voinici decât catârii – împovărați cu baloturi și traiste. Vreme de douăsprezece zile am călătorit tot printr-un deșert, ce ține de țara Tanguților. Am poposit la cetatea Ezima, ce se află la hotarul dinspre miazănoapte, ne-am odihnit și am făcut rost de merinde, căci de acolo mai departe începea greul.

Patruzeci de zile am călătorit numai prin pustietăți. Înduram singurătatea, spaima, dar ce n-am fi răbdat ca să mulțumim pe Înălțimea Voastră? Străbăturăm o pădure de pini piperniciți unde, în sfârșit, am zărit și oameni, care păreau la fel de sălbatici ca fiarele pe care le vânau. Se ascundeau de noi și săgețile ne vâjâiau pe la urechi. Dacă ar fi vrut, ne-ar fi putut ucide, că erau buni țintași; voiau însă numai să ne amenințe, ca să-i lăsăm în pace. Noi ne-am văzut liniștiți de drum, gândindu-ne cum să facem să-l îmblânzim. Am ajuns într-un luminiș, unde erau câteva iurte și unde trebăluiau numai femeile încotoșmănate în blăni și alergau copii neastâmpărați. Am scos din baloturi tot lucruri sclipitoare de fier și oțel: vârfuri de săgeți, cuțite de spintecat, cârlige, ace mari de cusut blănile și frumoase brățări și șiraguri de mărgele. Femeile – știut este că-și pierd capul la vederea unei podoabe oarecare. Au început și acestea să aleagă și să se împopoțoneze. Bărbații, întorși de la vânătoare, s-au arătat printre pinii cu crengile încărcate de zăpadă. Au stat o vreme și au privit, dar nu mai păreau dușmănoși. În cele din urmă, s-au apropiat. Călăuza s-a putut înțelege cu ei. Au primit darurile cu mare plăcere și ne-au dat în schimb blăni de veverițe, soboli și căprioare. Altceva nu doreau decât să fie singuri stăpâni pe pădurile și pe vânatul lor. Vor ține sfat cu toții și vor trăi în pace, dacă li se împlinește cererea. Am căutat să-i facem să înțeleagă că va trebui să dea o zeciuială din agoniseala lor pentru împărat.

După ce i-am împăcat cu vorbe bune și făgăduieli pe oamenii aceia aprigi, am purces la drum, străbătând alt deșert, în care vântul sufla neîndurător și nu întâlneam nici țipenie de om. Au fost zile și nopți chinuitoare, până ce s-au ivit în fața noastră, ca o vedenie amăgitoare a deșertului, ziduri falnice de citadelă. „Cara Corum, cetatea nisipurilor negre”, a spus călăuza. Nu ne venea să credem. Acolo? În pustietatea nemărginită să-și fi clădit un mare Han capitala?

— Și eu, zise Cublai, îngândurat, m-am născut într-un cort în stepă. Pustiurile acestea sunt moștenirea strămoșilor noștri. De aceea a ținut bunicul meu să-și întemeieze cetatea de scaun în mijlocul lor. Aș vrea să știu cum ți s-a părut acea așezare?

— Măreață pe din afară, Înălțimea Voastră, întinsă ca o moșie. Înlăuntrul ei nu văzui nimic de seamă: case joase, colibe de chirpici și corturi. O singură clădire arătoasă, ce semăna cu o biserică. Aflarăm că e palatul clădit de Hanul Ughedei – fiul și urmașul marelui Gingis-Han – dar nelocuit acum și că nu se deschide decât la marile sărbători, când se adună acolo toate

căpeteniile din ținut. În piețe era toată viața cetății. Se făcea acolo un negoț însemnat. Mulțime de norod se înghesuia la tarabe și în dughene. Erau oameni din felurite neamuri: al Tătarilor, Uigurilor, Tanguților; erau sarazini și chiar locuitori din Catai, mărunți de stat.

Lumea se adună în jurul nostru, aflând că am sosit tocmai de la Campicion, având în baloturi mărfuri scumpe și rare: mătăsuri, argintărie lucrată cu meșteșug. Furăm îndată înconjurați și găsirăm mușterii destui. Negustorii veniți de pe alte meleaguri plăteau cu aur, localnicii cu blăni dintre cele mai căutate: samur, cacom sau vidră. Tatăl meu găsi bun prilejul, scoase din tașca lui hârtiile-monedă din coajă de dud și arătă cum sunt folosite. Unchiul Matteo deslușì tuturor cu răbdare că nu vor fi păgubiți, primindu-le la plată, căci ele circulă în toată împărăția și sunt socotite la fel cu aurul curat. Negustorii cei mai de seamă nu s-au împotrivit să le primească în schimbul mărfurilor. După ce i-au pus la cale, tatăl meu și unchiul au mers la cârmuitorul cetății și i-au arătat tăblița de aur încredințată lor de Luminăția Voastră. Acela s-a închinat în fața ei și vorbindu-i de solia lor, ai mei s-au sfătuit cum să aducă la îndeplinire porunca; au cerut ajutor ca să meargă mai departe spre câmpiile Bangu[56], să întâlnească triburile ce locuiesc în ținutul acela. *Urhanul*, stăpânitorul cetății, un tătar bătrân, ales de căpeteniile hoardelor, i-a privit cu milă: „Nu văd cum veți putea ajunge acolo, zise, drumul e lung și anevoios, iarna se apropie. N-aș vrea să vă știu pierduți în nemărginirea aceea înghețată.”

Stătu câteva clipe pe gânduri, încruntat, apoi zâmbi:

„Am aici doi Mecriți[57] din cetele de pe câmpiile Bangu. Sunt tot de neam mongol, dar înstrăinați și sălbăticiți. Au fost prinși de ostașii mei într-o încăierare. Unul dintre ei călărea un cerb sau ren, ramurile animalului s-au încurcat printre crengile unui pin și el n-a mai putut fugi. E o căpetenie de-a lor și eu îl țin chezaș că triburile nu se vor mai mișca. Câtă vreme îl am sub pază, vor sta liniștite. Vi-l dau în seamă. Căutați să-l faceți să înțeleagă cât câștig vor aduce poporului său pacea și învoielile ce le veți încheia. Vă cred oameni iscusiți, dacă Marele Han v-a trimis la noi: o să-l înduplecați. Noi, tătarii, mânuim arcul și sulița, nu ne place vorba lungă”.

Așa s-a întâmplat că noi trei am dat ochii cu căpetenia Mecriților și cu însoțitorul său. *Urhanul* ne dăduse și un Uigur care să fie tălmaci. De la oamenii aceștia, luați cu binișorul, cu pricepere și bunăvoință, am aflat tot ce doream despre plaiurile Bangu și locuitorii lor. Au o viață grea. Vara o duc mai bine, căci au vânat din belșug; iarna însă e cumplită, nicio pasăre

nu mai zboară pe deasupra câmpiilor înzăpezite, nu au decât cerbii lor îmblânziți, care le dau și laptele și carnea și blană să se acopere. Dar sălbăticiunile acestea, ce trăiesc în turme, nu-s ușor de prins și de îmblânzit, astfel că uneori bântuie foametea în ținutul Bangu.

De acolo mai departe, patruzeci de zile de drum cu sania, prin troiene de zăpadă, se poate ajunge la Marea Ocean. În munții din acea parte a lumii trăiesc șoimii pelerini, atât de prețuiți de Înălțimea Voastră și prin insule se găsesc ulii mari de vânătoare. Acolo, șase luni pe an e noapte și steaua tramontană[58] poate fi văzută și la amiază.

Multe și minunate ne părură acele povestiri. Am legat prietenie cu căpetenia Mecriților, i-am arătat că dacă poporul său adună șoimi și ereți și alte răpitoare și blănuri scumpe și coarne de cerb și colți de morsă, din care arcașii își fac un fel de degetare când slobod săgeata – toate acestea le pot schimba pe saci de mei, de grâu și burdufuri cu vin, ca să se îndestuleze la vreme de iarnă. Omul era isteț, a înțeles folosul ce-l vor trage dintr-o astfel de învoială încheiată cu stăpânirea și-a făgăduit că va fi păstrată cu sfințenie de ai săi și că pacea va domni la miazănoapte.

După ce au făcut legământ și s-au juruit în fața Urhanului, Mecriții au fost sloboziți și au pornit spre sălașurile lor, înconjurați de o ceată de oșteni, ce duceau merinde pentru iarnă și aveau să aducă răpitoarele și blănile făgăduite.

Noi am fost de față la plecare. Cei doi prinși călăreau în fruntea ordiei pe mândrii lor reni încoronați cu ramuri înalte și bogate. Au făcut un semn prietenesc de bun rămas, apoi au pornit în goană și au pierit în ceața care se lăsase.

Iarna se vestea timpurie. Socotind solia încheiată, ai mei grăbiră să se întoarcă la Campicion. În timpul șederii noastre, iscodiserăm în dreapta și în stânga și aduceam vești însemnate pentru Luminăția Voastră. Tălmaciul uigur consemnase în scris toate spusele Mecriților și învoielile făcute. Ne-am așternut la drum și am trudit prin deșert, biciuiți de vântul aprig și de ploaia amestecată cu ninsoare, care ne pătrundea până la oase. Tătarul care ne slujea de călăuză nu simțea frigul, era deprins și-l înfrunta cu voie bună. Făcea focul cu cetină, când treceam prin păduri, și focul nu se stingea noaptea întreagă, fiindcă el veghea. Se apropiase cu tot sufletul de mine, iar când unchiul Matteo răci și începu să tușească, îl îngriji așa cum își îngrijește o mamă pruncul. N-a mai vrut să se despartă de mine. L-am adus la Campicion și l-am botezat Pietro…

Într-un loc, a oprit caii și ne-a spus, arătând cu mâna spre miazănoapte: „Vedeți norii aceia albi? Nu sunt nori, sunt munții Altai, în care sunt înmormântați Hanii. Nimeni nu cunoaște însă mormântul lui Gingis-Han. Taina nu a fost dezvăluită, dar o dată pe an, într-un loc, sub un brad, se ivește un cal alb. Acolo trebuie că odihnește marele împărat.”… Oare să fie adevărat ce spunea tătarul meu?

Cublai-Han avu un zâmbet ciudat:

— Prea multe vrei să știi, flăcăule! Mii de oameni au fost jertfiți ca să se păstreze taina. Poate că bunicul meu s-o fi suit la cer. Du-te acum! Mi-a plăcut povestea ta, chiar dacă ai mai înflorit-o puțin.

La cină, Ngai-Sie îl privi prietenos și spuse în glumă:

— Tu ești a doua Șeherazada.

— Cine e Șeherazada? întrebă Marco bănuitor.

— Într-o veche culegere de basme arabe și persane, am citit că era o sultană care-și fermeca soțul, califul Șahriar, cu poveștile ei minunate. Vreme de o mie și una de nopți a tot băsmuit, amânând ceasul în care avea să fie ucisă. O pândea moartea, dacă nu-i plăcea califului povestea, sau îl plictisea…

— Dar istoria asta e cumplită! Trag nădejde să nu-i împărtășesc soarta.

— Fii pe pace, surâse Essia. De altfel, după unii, Șeherazada n-a fost omorâtă niciodată, fiindcă niciodată nu l-a dezamăgit pe cel ce-o asculta… Știa să născocească mereu noi și noi minunății…

— Eu nu *născocesc* nimic! se aprinse Marco. Spun ce am văzut și ce am auzit.

— Întâmplările trăite de tine sunt adesea mai atrăgătoare decât cele închipuite. De când a luat obiceiul să te asculte, Hanul e în toane bune. Te pricepi să-l încânți.

CARTEA A DOUA

I. ÎNTEMEIETORUL

Vara trecuse prea repede la Shangdu.

După o rânduială neschimbată, în a douăzeci și opta zi a lunii august, Curtea se mută în cetatea de scaun, Cambaluc.

Cei trei Polo făcură parte din suita împăratului, dar Cublai-Han, odihnit după lunile de la Shangdu, se îndeletnicea cu treburile încâlcite ale împărăției, primea soli, asculta plângeri și părea că uitase de Marco. Tânărul era bucuros de răgazul acesta, căci avea ce privi.

Cambaluc întrecea în măreție toate orașele prin care trecuse. Brațul unui fluviu trecea prin mijlocul lui: pe un mal fuseseră mutați toți supușii chinezi, locuitori ai vechii așezări, iar pe celălalt își zidise Cublai-Han noua capitală[59], ce avea o întindere de douăzeci și patru de mile jur-împrejur, Dadu: o uriașă cetate împrejmuită cu ziduri groase, înalte de douăzeci de picioare; pe fiecare latură a zidurilor – câte un turn de apărare, păzit de sute de ostași, care-și aveau acolo cazărmile.

— Strașnică fortăreață! exclamă Marco. Se teme oare Hanul de vreun război?

— Nu! zise Matteo, care-l însoțea în acea după-amiază. Dar i-au prezis cititorii în stele o răscoală a locuitorilor orașului vechi și el vrea să fie apărat împotriva acestor supuși ai săi, ce par atât de blânzi și nu se știe ce poartă în suflet.

…Au întârziat hoinărind pe străzile largi, pietruite, amestecându-se în mulțimea de negustori, cumpărători și gură-cască. Dintr-un foișor, un dangăt de clopot a răsunat prelung și amenințător, odată, de două ori, de trei ori… Ulițele și piețele se goleau.

— Să ne întoarcem cât mai repede la palat, îl zori Matteo. Ne-a apucat seara. Nu e îngăduit nimănui să umble prin oraș la ceasul ăsta, decât dacă este la ananghie.

Grăbiră pasul, alergară pe aleea largă, pustie, ce străbătea orașul de la o poartă a cetății la cealaltă; mulțimea de fluieră-vânt pierise ca prin farmec. Domnea tăcerea.

Acoperișurile albastre și roșii ale palatelor sclipeau în lumina asfințitului.

Ajunseră alergând, gâfâind la poarta închisă. Matteo bătu în gong și arătă străjii tăblița de aur. Li se deschise și li se îngădui să intre. Mai aveau de trecut și prin alte vămi.

Zidul din afară înconjura grădini și pajiști, pe care le străbătură în fugă, ca să ajungă la o ușiță încastrată într-o împrejmuire înaltă, în care se afla și poarta mare de bronz aurit, folosită numai de către Ha-Han.

Cu ajutorul unchiului, de care se ținea scai, Marco învăța – destul de ușor – să se descurce în vastul palat al Marelui Stăpân.

Iar sfetnicul împăratului, învățatul Ngai-Sie, redevenea între cei trei Polo latinul Essia. Lepăda masca și tipicurile de la Curte. Dacă avea un ceas de răgaz seara – după ce Hanul se retrăgea în odaia de culcare – îl petrecea în pavilionul din parcul palatului, ce le fusese dat veneților. Acolo puteau vorbi în voie de ale lor, fără teamă că sunt pândiți de iscoadele primului dregător, sarazianul Ahmed, care-l pizmuia pe medic.

Era încântătoare acea locuință, așezată chiar lângă lac, având în față Dealul Verde.

Stând în grădină, în serile blânde de toamnă, își puteau odihni ochii pe priveliștea aceea deosebită.

Dealul fusese înălțat de mâna omului, la porunca împăratului. Pământul lui era stropit cu piatră vânătă și pe el creșteau numeroase soiuri de arbori, aduși din toate ținuturile împărăției și îngrijiți de grădinari pricepuți. Pe culme era zidit un mic castel al Hanului, vopsit în culoarea frunzișului. Privirile se desfătau în fața tuturor nuanțelor de verde – crud, mătăsos sau întunecat – care rămânea la fel de proaspăt și iarna; arborii nu se vestejeau niciodată.

*

…Ședeau iarăși cu musafirul lor printre crizanteme înfoiate. Tătarul venit cu cei trei Polo de la Cara Corum – cel ce nu voise să se mai despartă de Marco și căruia tânărul, ținând la el, îi schimbase numele în Pietro – fiind strigat, se ivi tăcut: aducea o tabla cu un ceainic, o cană cu vin de orez și cești. Turnă o băutură din flori de iasomie pentru cei vârstnici, iar lui Marco îi umplu o cupă cu vin.

Essia sorbi din licoarea plăcut mirositoare:

— Cublai-Han – v-am mai spus această părere a mea, rod al anilor mulți de când îl slujesc – pe cât e de ager și iscusit, pe atât e de viclean și precaut. Numai așa poate ține sub sceptrul său atâtea seminții. Fiind suzeranul nepoților lui Gingis-Han, prin ei stăpânește aproape întreg continental. Pentru sine și-a păstrat teritoriile cele mai bogate și mai înfloritoare: Katai-ul și cea mai mare parte a țării Mangi. Este o împărăție atât de întinsă, că

singur nu-i știe marginile. Întrece imperiul roman și chiar cuceririle lui Alexandru cel Mare, care năzuise și el, odinioară, să stăpânească lumea.

În timp ce golea ceșcuța cu vin, Marco vorbi la rândul lui:

— Pe Han-Han cutez să cred c-am ajuns să-l cunosc și eu; pe zi ce trece îl prețuiesc mai mult. Dar știu că puterea lui e datorată în bună parte bunicului Gingis, Cuceritorul. Îmi îngădui să vă rog, Senior Essia, să ne povestiți și nouă câte ceva despre acel împărat, despre care mulți știu că a fost spaima lumii. Mi-a vorbit o dată Stăpânul nostru de el, dar puținul ce mi l-a spus de-abia mi-a stârnit pofta să aflu mai mult.

— Bucuros vă spun tot ce știu.

Învățatul vorbi și în închipuirea lui Marco prinseră să se perinde clipe din viața Întemeietorului…

— Cu un veac și jumătate în urmă, într-un ținut la marginea deșertului Lop, pe care l-ați străbătut și voi, trăia Yesukai cel viteaz, căpetenia unui clan puternic al Mongolilor Yacca. Domnea peste patruzeci de mii de corturi. Într-unul din ele – o *iurtă* de pâslă albă, cea mai înaltă și arătoasă – s-a născut Temugin, viitorul împărat.

Tânărul Polo vedea cu ochii mintii ținuturile sterpe prin care trecuseră carele uriașe, purtătoare de asemenea *iurte*, făcute din pâslă întinsă pe o împletitură de trestii, cu o deschizătură la mijloc pentru fum. Șase sau opt perechi de boi trăgeau la jug și carele se legănau, legate unul de altul într-un șir lung, cu călăreții prinprejur și cu nesfârșite turme mânate la pășunat.

— Copilul n-a cunoscut răsfățul, continuă Essia. Viața mongolilor era aspră. De cum s-a ridicat copăcel a fost pus la muncă. Învăța să tragă cu arcul, să pescuiască, să se țină pe cal, să păzească herghelia, să fie de folos alor săi. În felul acesta își călea trupul și sufletul.

— Tare mult aș vrea să știu cum o fi arătat, murmură Marco.

— În cântecele lor, rapsozii îi laudă înfățișarea: părul roșu ca focul, ochii cum e oțelul, statura înaltă și o putere neobișnuită în mădulare, astfel că biruia în luptă pe cei mai vânjoși.

— Parcă-l văd! Marele Han nu-i prea seamănă… Am auzit de la Măria-sa o vorbă de-a bunicului: anume că „așa precum negustorul își pune toată nădejdea în mărfurile lui, mongolul se bizuie numai pe brațul și pe vitejia sa”.

— Chiar așa! Era, cum spuneam noi, un *bravo*, la fel cu taică-său, Yesukai cel neînfricat, care se bucura de o faimă atât de mare că ajunsese prieten și aliat cu Togrul, puternicul Han al Chereiților. Ia închipuiți-vă!

Deoparte războinicul păgân cu arcașii, cu carele și turmele lui – de cealaltă strălucitorul crai, despre care s-a dus vestea până în apus, unde era numit *Presbyter Johannes*[60], de unii socotit poate chiar șaman, ce stăpânea duhurile rele prin vrăji, cine știe… Dar era firesc să fie dornic de pace, fiind stăpânul unei țări bogate, cu orașe înfloritoare presărate pe drumul caravanelor. Ați poposit și voi, negreșit, în Tenduc, cetatea de scaun a regelui Iorge. Acela e coborâtor din neamul popii, supus Marelui Han Cublai și căsătorit cu una din fiicele lui… Însăși mama împăratului nostru era nepoata de frate a lui Togrul.

— Am trecut pe acolo, se grăbi Marco să-și arate cunoștințele: Ținutul acela e zis al lui Gog și Magog în Sfânta Scriptură; de fapt, tătarii băștinași se numesc *Ung*; iar *Munguli* se numesc semințiile mongole ce au năvălit prin aceste locuri. Din munți se scot cu toptanul cele mai minunate pietre de azur și argint și locuitorii țes din părul cămilelor o stofă atât de moale și dulce la pipăit, cum nu se mai găsește nicăieri.

Vorbise pe nerăsuflate, deși Niccolò îi arunca priviri încruntate, nemulțumit că-l întrerupsese pe povestitor, dar acesta îl ascultase zâmbind:

— Văd că pe toate le știi, tinere!… Cum spuneam, doi oameni, două concepții de viață; unul învățat, dur și putred de bogat, orgolios, păzindu-și lăzile de aur și nestemate; celălalt încrezător numai în puterea brațului său și disprețuind avuțiile. Primejdiile i-au înfrățit. Au făcut legământ și au înfruntat triburile mecriților de la miazănoapte – nesupuse, cotropitoare.

Când Yesukai muri otrăvit, fiul său cel mare, Temugin, n-avea decât treisprezece ani. Hoarda se risipi, turmele fură răpite și băiatul trecu prin cumplite încercări, ca să-și apere viața. Fără să ceară sprijinul lui Togrul care, pe temeiul legământului, îl putea primi la curtea lui ca pe un fiu adoptiv, el îi întâmpină, numai cu o ceată de credincioși, pe răsculații din clanul tatălui său și-i îngenunche. Recunoscură în el o căpetenie. Abia atunci se duse la Popa Ioan și-i aminti de pactul încheiat cu Yesukai, de a lupta împreună împotriva dușmanilor. Chereiții și Mongolii izbiră atunci iarăși în hoardele năvălitorilor, care amenințau chiar și țara Chin, bogată și pașnică, și le risipiră datorită iscusinței lui Temugin și a „puhoaielor mânioase”, cum erau numite pâlcurile lui de călăreți. „Împăratul de aur”[61] din Katai îi fu recunoscător lui Togrul și-l cinsti cu titlul regesc de *Van*, iar Van-Han îl răsplăti cu laude și daruri pe tânărul învingător mongol. Rapsozii cântă acea biruință pe lăuta lor cu o singură coardă și mai adaugă că viteazul pusese ochii pe fiica regelui Togrul și o ceru de nevastă…

Ngai-Sie făcu o pauză. Marco aștepta nerăbdător urmarea – povestea de dragoste:

— Și se făcu nuntă mare, ca-n basme?

Învățatul îl privi cu coada ochiului și zâmbi într-un dinte:

— N-a fost nicio nuntă, tinere! De! Cei douăzeci și unu de ani ai tăi parcă tot la asta te îmbie… Legenda spune mai departe că trufașul rege s-a mâniat cumplit. Cum să-și dea fata după un păgân, un Mongol rătăcitor, trăind în cort? Și de aici s-ar fi iscat pricină de război. Numai că adevărul e altul. Rapsozii împodobesc istoria, vrând s-o facă mai atrăgătoare, o înfloresc în fel și chip… Adevărul e că în vremea aceea, Temugin își luase deja o soție, pe frumoasa Burteh, cea cu ochii cenușii și strălucitori cum îi au Burciukinii, din al căror neam vestit se trăgea. A avut apoi și numeroase alte neveste, fiice și surori de prinți și de regi, dar Burteh i-a fost împărătească și minunată tovarășă la bine și la rău. Era bunica lui Cublai-Han, care a iubit-o și o venerează și azi. Cu Togrul s-a stricat prietenia dintr-o altă pricină. Temugin își făcuse o faimă de războinic nebiruit, de cârmuitor priceput și triburile veneau pe rând să i se închine. Când se socoti destul de puternic, nu se mai învoi să plătească tributul datorat de Mongolii supuși lui Togrul-Han.

Mânios, regele a trimis o oștire să-l pedepsească pe îndrăznețul care-l sfida. Dar sub steagul lui Temugin se adunară tot mai multe hoarde cu căpeteniile lor. În cronică stă scris: „Atunci când steagul a fost înălțat pe Gupta, mongolii au zdrobit prin viclenie oastea de zece ori mai numeroasă a Chereiților.” Lupta nu se sfârși aci. Înciudat la culme, slăvitul crai hotărî să meargă el însuși împotriva ingratului.

Aflând Temugin prin iscoadele lui ce avea adversarul de gând, își pregăti cetele pentru bătălia cea mare, de care atârna soarta lui. Porni din timp, înainte de topirea zăpezilor și ajunse până în preajma taberei lui Togrul. Avu grijă să trimită acolo un Mongol dintre cei mai isteți, care pătrunse până în cortul regelui, spunând că e fugar, că a fost nedreptățit de ai săi și ceru ocrotire și îngăduința de a lupta alături de Chereiți. Se lăudă că-i poate călăuzi până la oastea lui Temugin, care se află încă hăt-departe. Își îndeplini cu atâta măiestrie însărcinarea, încât Togrul îl crezu pe cuvânt și puse o trupă de oșteni să-l însoțească și să dea piept în piept cu dușmanul. În timp ce iscoada îi îndruma greșit pe oșteni și-i rătăcea pe coclauri, Temugin lovi pe neașteptate tabăra. Într-o luptă înverșunată, Togrul și fiul său au fost răniți și au încercat să scape cu fuga. Lipsiți de căpetenia lor,

îngroziți, Chereiții au ridicat steagul alb. Temugin puse stăpânire pe avuțiile regelui, pe corturile de mătase, pe frumoase, platoșe și scuturi, pe cai și cămile cu tot tacâmul lor, dăruindu-le însoțitorilor săi. Cât despre prinși, le făgădui viața celor ce trec de partea lui. Cei mai numeroși îl urmară și-i jurară credință.

Sufletul pașnic, mintea cumpătată a lui Marco erau bântuite de vijelie.

— Ce s-a întâmplat cu Popa Ioan? L-au prins cumva? L-au ucis?

— Tinerețe! Tinerețe! Uitați-vă la el cum freamătă. Craiul, fugind de dușmani, dădu peste un trib de războinici turci, care-i făcură seama. Sultanul lor îi păstră capul ferecat în argint în cortul său. Așa spune cronica. După moartea lui Togrul, Temugin fu stăpân, recunoscut de toți. Dar el dorea o consfințire a puterii lui și ceru întrunirea căpeteniilor într-un *curiltai*.

— Cum vine asta?

— În cortul lui, marele căpitan stătea sub steagul cu nouă cozi pe o piele de iapă albă și în jurul lui toți șefii de clan ședeau chirciți, cu picioarele, sub ei – șamani, creștini, budiști, musulmani laolaltă – sub privirile de vultur ale cuceritorului.

Un vraci bătrân și venerat le vorbi: „Acesta ce-l vedeți aci e trimisul lui Dumnezeu pe pământ E cel care v-a dus din izbândă în izbândă și v-a încărcat de daruri și prăzi. Merită el să fie mai mare peste toți?” Într-un glas, cei din sfat îl recunoscură drept căpetenie supremă. Iar vraciul vesti că numele lui va fi Gingis Ha-Han, adică „Împăratul, Stăpânul Lumii”. Vorbi și alesul lor și le făgădui că-i va ridica pe Mongoli deasupra tuturor semințiilor de pe pământ. Din ziua aceea purta buzduganul de fildeș, pe care l-ați văzut la Stăpânul nostru. Și ceru să i se facă o pecetie din jad, așa cum văzuse la un prins uigur. Pe ea au fost săpate cuvintele: „În cer – Ha-Han; Puterea lui Dumnezeu pe pământ”. Cu sigiliul acesta pecetluim și astăzi acturile împăratului.

Cei trei Polo ascultaseră istorisirea fără să clipească, apoi Niccolò îndrăzni:

— Doica mea, când nu eram cuminte, mă amenința: „Vezi că acum vine căpcăunul, *tartorul* cel mare și te mănâncă!” În vremea aceea, apusul întreg tremura încă de groază la auzul numelui de Gingis-Han și al *tartorilor* lui…

— Drept este! recunoscu Essia. Popoarele noastre nu i-au păstrat o bună amintire, cu toate că piciorul lui n-a călcat niciodată pe meleagurile apusene. A rămas întruchiparea cruzimii și a sălbăticiei: războinic neobosit

și neiertător, era socotit o plagă, pedeapsa lui Dumnezeu pe pământ pentru noroadele pașnice. Totuși, să nu uităm că a fost un strălucit conducător de oști și un cârmuitor destoinic…

Când se văzu stăpân pe săracele ținuturi de la miazănoapte, ochii i s-au îndreptat cu jind către bogatul, pașnicul și puternicul Katai. Într-acolo se abătu cu hoardele lui „ca marea furtunoasă" – așa cum însuși îi trimise veste „împăratului de aur" – care împărat, îngrozit la culme, a dat bir cu fugiții. Singur atrăsese urgia asupra țării lui; fiind tânăr, abia înscăunat, și fără multă minte, trimisese doi înalți dregători la Gingis-Han, cerându-i să-i plătească tribut. După ce dădu năvală cu puhoaiele lui, Hanul nu se mai osteni să cucerească cetățile una după alta. Lăsă acolo pe cei mai buni căpitani ai săi, iar el se îndreptă spre alte zări.

Islamul era o putere de temut, care-i făcea umbră. Pe Sarazini îi ura. Șahul lor, Mahomed, era un războinic încercat, care-l sfida. Stăpânea drumurile care duc spre răsărit și miazănoapte. Negustorii nu mai puteau ajunge la Cara Corum, cetatea de scaun a Mongolilor. Gingis-Han porni spre apus să se măsoare cu cel ce-i stătea în cale. Expediția era nespus de primejdioasă și părea fără sorți de izbândă pentru orice oștire: nu și pentru Mongoli, care au trecut munții înzăpeziți, la vreme de iarnă; când se împrimăvăra, puhoaiele lor s-au revărsat peste mănoasa țară a Horesm-ului. Chiar din prima bătălie cu cetele lui Giuci, fiul Hanului, șahul fu înfrânt. Îngrozit de apriga luptă cu dușmănii care se făceau nevăzuți și apăreau pe neașteptate, ca duhurile rele, își căută scăparea într-o fugă rușinoasă. Se îndreptă spre cetățile lui întărite, cu gând să se apere. Dar nu i se dădu răgaz. Îl pândea hoarda cea mare, condusă de însuși hanul. De la Boccara[62] a fost silit să se refugieze la Samarkand. Întărituri zdravene apărau cetatea, douăzeci de elefanți împlătoșați și o sută zece mii de oșteni erau gata de luptă, Mahomed însă, bântuit de o spaimă de nestăpânit, nu rămase pe loc, ci se retrase înspre miazăzi. În mânia lui, Gingis-Han, care-l urmărea, se răzbună cumplit pe mândrele orașe, care fură prădate, arse, iar locuitorii lor măcelăriți sau luați robi.

— Cum? se miră Matteo. Nici Boccara n-a fost cruțată? E o prea frumoasă și pașnică așezare, îndrăgită de cărturarii Islamului. I-am vizitat palatele și moscheile, focare de cultură, în prima noastră călătorie. Localnicii au o vorbă: „Pretutindeni lumina vine de sus, dar din Buhara ea se înalță spre cer…"

— Așa este! Astăzi Boccara a renăscut în vechea ei splendoare – sub ocârmuirea înțeleaptă a lui Cublai-Han. La fel s-a întâmplat cu Samarcand, Balc, Bagdad, Merv, Herat, care fuseseră devastate…

— Trei ani din viață i-am petrecut la Boccara, se amestecă în vorbă și Niccolò. Și ce mai viață! Ce târg! Ce negoț! Ce mărfuri scumpe și rare! Atunci ne-a venit gândul să pornim mai departe spre Soare-răsare, de unde veneau acele mărfuri. Și s-a și ivit prilejul cu o solie care mergea la împărat…

În timp ce tatăl său povestea lucruri știute de el, Marco privea norii, printre care rătăcea luna… Păreau cete de călăreți mongoli avântați în iureș sălbatic pe urmele șahului. Întrebă:

— L-au prins pe Mahomed? L-au ucis?

— Văd că arzi de nerăbdare să afli sfârșitul! zâmbi Essia.

— Într-adevăr!

— A fost hăituit ca o fiară de cruntul Bahadur Subotai până într-un sat de pescari pe malul mării Gheluchelan[63]. Săgețile mongolilor nu l-au nimerit, dar a murit singur, părăsit de toți, în mizerie.

Essia tăcu. Marco îi îmbie pe toți să guste o ceșcuță cu *saké*, vinul de orez, apoi întrebă iar:

— Ce-a făcut atunci Gingis-Han?

— Își lăsă fiii să supună toate ținuturile și el se întoarse victorios la Cara Corum. Părea că nimic și nimeni nu-i mai stă împotrivă. Și totuși, în spatele lui dușmanii se răsculaseră și el trebui de îndată să încalece și în fruntea oștirii să dea piept cu clanurile răzvrătite ale Tanguților, conduse de regele din deșertul Hia. Lupte îndârjite, pe viscol, pe mlaștini și fluvii înghețate. A învins și de data aceasta. Rebelul s-a retras într-o fortăreață în munți și a cerut pace. Însă biruitorul nu s-a mai bucurat de victorie. Vestea că fiul lui cel mare, Giuci, a murit, îl tulbură cumplit. Porunci un popas. Se înălțară îndată corturile într-o pădure de brazi. Și-a chemat la el fiii și nepoții și urbanii, ca să le spună ultima lui voință. Și acolo și-a dat sufletul.

— Era de față și împăratul nostru? făcu Marco. Mi-a povestit despre moartea bunicului…

— Firește că era! Împlinea atunci treisprezece ani.

— Cublai-Han mi-a spus că și el s-a născut într-un cort în pustie.

— Adevărat! Copilăria și-a petrecut-o în hoardă, lângă bunicul său. Și-l amintește cum ședea tolănit într-un culcuș de blănuri, în cortul lui încăpător, căptușit cu mătăsuri. Niciodată n-a locuit în palate. Nepotul se juca într-un

colț și asculta știrile aduse de călăreți sosiți în goană din toate laturile împărăției. Învăța cum se cârmuiește o țară. Când crescuse mai mare, îl zădărea cu întrebări și Gingis-Han spunea adesea alor săi: „Luați seama la vorbele băiatului, sunt pline de duh”. Tot el zicea, când călăreau alături: „Ia aminte, o împărăție o cucerești cu sabia și săgeata, din goana calului, dar de cârmuit n-o poți cârmui decât descălecând”.

Essia lungise vorba, văzând cu câtă atenție este ascultat. Îi plăcea să peroreze. În țara lui se înconjurase de tineri învățăcei, pe care se străduia să-i lumineze și să-i îndrume în viață după propria lui gândire și cunoaștere a lucrurilor, fără a ține seamă de preceptele Bisericii. De aici i se trăsese năpasta, de fusese nevoit să se surghiunească.

— Gingis-Han a dat poporului său o legiuire, reluă medicul. Legea lui s-a numit *Yassa* și el spuse căpeteniilor adunate în cortul său, după biruințele din apus: „Am ajuns un mare împărat mulțumită *Yassei*. Cât trăiți, supuneți-vă legilor.” Legile date de Gingis-Han mai ființează și azi. Ele îmbină în chip fericit vechile datini cu noi reguli, potrivite cu firea și apucăturile poporului său. A știut Temugin să-i strunească pe temuții războinici, la fel de nărăvași ca și caii lor. Trebuie să vă spun că oamenii aceștia, pe care noi apusenii îi socotim barbari, au însușiri deosebite, care lipsesc multora din cetățenii de frunte ai țărilor noastre. Mongolii nu mint, nu-și calcă o făgăduială. Sunt drepți la cuget, cu suflet simplu și curat…

— …și nu cunosc mila și îndurarea față de dușmani, îi întoarse vorba Matteo. Oricât i-ai apăra domnia-ta, sunt niște sălbatici.

— Mă împac mai bine cu sălbăticia lor decât cu fățărnicia, josnicia, cupiditatea și fariseismul de care m-am lovit acolo departe, în patria mea, replică Essia. Vă spuneam că *Yassa* e o legiuire aspră; Mongolii, supunându-se ei, și-au schimbat năravurile. Sub domnia lui Cublai-Han trăiesc în bună pace și ascultă de porunca împăratului.

Yassa proclamă credința într-un singur Dumnezeu. Un dumnezeu închipuit cu naivitate, închis într-o cutie, înconjurat de familia lui; Mongolii îl poartă cu ei pretutindeni, fiind convinși că le apără copiii, animalele și bucatele, le dăruiește bunăstare sau sărăcie, viața și moartea. În rest, toată poliloghia acestui codice se reduce la trei principii: supunere față de Han, unirea tuturor Mongolilor și pedepsirea aspră a fărădelegilor. Printre acestea, cele mai grele sunt socotite furtul unui cal și necinstea femeii, care atrag pedeapsa cu moartea.

Pentru vinile mai ușoare rămâne doar bătaia: de la șapte lovituri cu o trestie de bambus până la o sută șapte…

— Groaznic! șopti Matteo, pălind…

— Într-adevăr! Dar asprimea osândei i-a vindecat pe toți de năravul lor. Calul fiind bunul cel mai de preț al mongolului, e de la sine înțeles că acel ce calcă oprelișteа merită moartea. Cât despre femeia necredincioasă, ea terfelește cinstea soțului și va suferi cazne cumplite, fiind tăiată în două, de la mijloc.

— Și ce se întâmplă cu bărbatul cu care a păcătuit? căzu pe neașteptate întrebarea lui Marco.

Toți trei întoarseră ochii spre el și zâmbiră în barbă.

— Uite mânzul la ce se gândește! se supără tatăl. Doar n-oi pofti și tu la o muiere măritată!

— Bărbatul are și el aceeași soartă, bineînțeles, îl asigură Essia. Dar vreau să vă mai spun cum se împarte aici dreptatea. E simplă și curată, ca și cugetul oamenilor. Pârâtul e crezut pe cuvânt. Nu poate fi osândit decât dacă e prins asupra faptului. Dovadă cu martori nu se pomenește.

— La noi, făcu gânditor Matteo, retorii și martorii se întrec în a măslui adevărul, ca să iasă deasupra strâmbătatea.

— Văd că vii la vorba mea. Pravila asta veche, necioplită și neșlefuită, are multe principii sănătoase, pe care marele nostru împărat le respectă și azi.

În vreme ce el vorbea, din turnul cel mare al cetății se auziră zece bătăi.

— E târziu, dragii mei. Nici nu știu când a trecut timpul.

— Noi și mai puțin.

O pală de vânt rece dinspre lac trecu peste grădini, scuturând crizantemele adormite. Essia își strânse anteriul de mătase în jurul trupului și urând gazdelor noapte bună, se agăță de brațul lui Marco. Se pierdură printre pinii înalți, întunecați.

II. SERBĂRI

În cetatea de scaun se făceau mari pregătiri pentru a întâmpina cu fală ziua de naștere a Marelui Han.

Sărbătoarea aceasta de la 28 Septembrie era prilej de bucurie pentru tot norodul: nobilii, negustorii, meseriașii erau primiți la Curte și-l puteau vedea pe slăvitul împărat, iar celor nevoiași li se împărțeau cu dărnicie merinde și bani.

În ziua de 28 septembrie, dis-de-dimineață, se înfățișă la pavilion un slujitor de la Curte. Aducea în dar din partea lui Ha-Han trei caftane din mătase țesută cu fir de aur, presărate cu mărgăritare, semn că se bucurau de mare trecere: asemenea veșminte nu se dăruiau decât celor douăsprezece mii de nobili *cvesitani*.

Zorind să se îmbrace, venețienii grăbiră spre palat. Îl găsiră pe Kalil, care era de gardă în ziua aceea, și el îi duse până la un foișor din colțul zidului de-afară. De sus puteau vedea până departe cortegiile care se îndreptau spre Curte.

Pe calea largă ce tăia orașul în două, se revărsa – ca valul mării – cea mai pestriță gloată ce se poate închipui. Chipuri felurite, galbene ca lămâia, măslinii, pământii, arămii…

Arcași din neamul *Xile* – bărboși, sălbatici, coborâți din munții lor, mânând o mie de cai albi, Uiguri voinici și chipeși, Calmuci călări pe ponei, mărunți ca și ei, Kirghizi din Bactria și Sarazini, aducând cămile albe, căpetenii tibetane în care vopsite cu roșu și trase de iaci, păstori tanguți de pe podișuri, cu zeghe și căciuli uriașe, popor chin din Katai și din Mangi – acesta cu felurite încrengături, dar pentru un ochi străin toți aidoma, cu veșminte de mătase neagră, tichii colorate, codițe împletite și cu același zâmbet blajin și de neînțeles pe buze. Veneau apoi în cete preoții lama, vracii și cărturarii din mănăstirile lui Sakia-Muni, magi, cititorii în stele, târgoveți și țărani: datini și obiceiuri și credințe deosebite, dar alcătuind un tot în mâna puternică a lui Cublai-Han.

— Elefanții! Vin elefanții!

De pe o alee lăturalnică, se arătară uriașii cenușii înfășurați în valtrapuri aurite, purtând în spinare lăzi încărcate cu daruri. Șiruri nesfârșite! Nu erau mai puțin de cinci mii, umpleau piețele și străzile noului oraș. Pășeau cuminți, cu picioarele lor groase ca niște coloane de templu, urmându-l pe cel mai bătrân. Fiecare avea în spate un *cornac* solemn ca un idol; cu

cangea ascuțită din mâna dreaptă și cu strigăte guturale îi îndreptau spre palat, unde ei, împărații junglei, aveau să se închine marelui împărat Cublai.

Alături de ai săi, care mai văzuseră acea serbare, Marco privea viermuiala nemaipomenită, asculta vuietul mulțimilor, împletit cu muzicile fiecărei cete: flaute, trâmbițe, tobe și țitere, lăute și cornuri își învălmășeau sunetele într-o larmă asurzitoare.

Amețiți de atâtea chiote și cântări, tustrei coborâră, gândind să pătrundă în palat odată cu alaiul ce ajunsese la porți. Înghesuiți, striviți în îmbulzeală, se pierdură unii de alții. Marco fu luat de un val de călugări tibetani purtând flamuri și ajunse în curtea dinăuntru. De aici lesne trecu mai departe printre corcinii care-l cunoșteau și putu urca treptele ce duceau la poarta de bronz poleit.

Vasta aulă numită „a jadului" nu se deschidea decât la mari sărbători. Cu pereții ei din plăci de aur, încrustate cu prețioasele pietre verzi – emblemă a virtuții – era cea mai strălucitoare dintre sălile palatului. Acolo primea Cublai-Han urările popoarelor sale. Încăpeau aici până la șase mii de oameni. În fundul aulei, mult înălțat deasupra capetelor, Marco zări tronul și pe împărat într-un veșmânt ce sclipea ca un soare. Își aminti o vorbă a lui Kalil: „Așa cum nu sunt doi sori pe cer, nu pot fi doi Ha-Hani pe pământ".

Pe prima treaptă stăteau cei douăzeci și doi de feciori ai lui, lângă el aflându-se numai Gingis, primul născut – moștenitorul tronului.

Pe treptele de jos erau înșirați cei doisprezece mari dregători; purtau caftane țesute cu mărgăritare și pietre scumpe și cingători de aur. Ei primeau darurile aduse de supuși: o revărsare de perle, nestemate, aur, argint, porțelanuri, mătăsuri, broderii, covoare, ce erau înfățișate Stăpânului Lumii și apoi adunate într-un uriaș sipet din lemn de santal. Porțelanuri fragile, cu inscripții măgulitoare și urări de sănătate erau puse deoparte în coșuri.

Printre *cvesitanii* care privegheau mișcările mulțimii, Marco îl regăsi pe Kalil. Fu lăsat să treacă și se apropie de el. Purta un veșmânt la fel cu al lui Marco și al celor douăsprezece mii de nobili, ortacii lui. Avea încălțări din piele de căprioară, brodate cu argint. Arăta fălos nevoie mare, dar îi zâmbi flăcăului cu prietenie și-l primi lângă el. De unde ședea, Marco îl putu recunoaște pe întunecatul Ahmed, trufaș din cale-afară, și pe Essia, care ședea modest în rândul al doilea al dregătorilor; putea urmări tot ce se petrece în sală.

În lampadare aurite ardea un ulei înmiresmat ce răspândea o lumină plăcută. Într-un colț era un altar bogat împodobit cu flori. Sus, pe o tabulă de aur, era săpat numele Hanului. Bărbați din toate semințiile, principi semeți și oameni de rând se plecau smeriți în fața ei și tămâiau cu o cădelniță, în timp ce o voce răsunătoare striga: „Închinați-vă și proslăviți!” După aceea, intrau în șirul lung al celor care mergeau să se prosterneze la picioarele Stăpânului Lumii.

După defilarea supușilor s-au așezat mesele pentru ospăț. În Aula jadului au cinat Hanul cu rudele, regii și căpeteniile din alte ținuturi, dregătorii și toți curtenii, iar afară erau ospătați patruzeci de mii de oameni.

La sfârșit, au trecut cu toții în grădini, ca să vadă minunatele focuri aprinse printre stele de meșterii din Catai.

În timp ce pocneau și se revărsau cascade de lumini, din boschetele care se aflau în fața jilțului Hanului a ieșit un leu uriaș.

Pășea semeț, clătinându-și coama cafenie. Kalil îi șopti lui Marco că era adus din pustiuri îndepărtate, de pe alte tărâmuri, căci prin împărăția Marelui Han nu se aflau asemenea sălbăticiuni.

De o parte și de alta se ațineau doi îmblânzitori cu harapnice. Când ajunseră în mijlocul poienii, îl lăsară slobod. El mai înaintă câțiva pași și se opri. Cei doi împărați erau acum față în față și se măsurară din ochi o clipă. Privirea leului era cruntă. Toată lumea își ținea răsuflarea. Apoi leul porni iar, domol, înainte și merse să se culce la picioarele Hanului.

Și atunci, ca la un semn, izbucniră *nacaralele* și muzicile năvăli ceata de măscărici, de jucători cu facle și de acrobați.

Cublai-Han îi privi un timp fără să facă haz, apoi îl descoperi pe Marco printre curteni și-i făcu semn să se apropie.

— Spune-mi, ai văzut vreodată în toată viața ta o sărbătoare ca aceasta?

— Numai în basme, Luminăția Voastră, poți închipui atâta strălucire. Mărturisesc că sunt încă uluit.

— Așa! făcu Hanul, măgulit. Voi n-aveți serbări la Veneția?

— Avem, mărite Stăpâne! Venețienii iubesc viața, muzicile, dănțurile și ospețele. Le place risipa și au de unde risipi, că sunt foarte bogați. Dar o singură sărbătoare este deosebită și mi-a mers la inimă din copilărie: Ziua Înălțării Domnului – *Sensa* – când dogele, cârmuitorul Veneției, se logodește cu marea, aruncând un inel în valuri.

— Cum adică se logodește? Hanul era curios la culme.

— E o datină care se păstrează cu sfințenie. Aruncând inelul, dogele rostește cuvintele acestea: *Desponsamus te, mare, in signum veri perpetuique domini*, adică: „Ne cununăm (sau ne logodim) cu tine, mare, în semn de adevărată stăpânire din veac în veac.” Clipa e solemnă. Din trâmbițe de argint se înalță cântece de slavă.

— Ciudat! Foarte ciudat! Și cum s-a născut obiceiul ăsta?

— Eu n-aș putea spune, dar prea-cinstitul Ngai-Sie, care le știe pe toate, trebuie să știe de unde vine.

Essia era în spatele jilțului stăpânului său. Înaintă și vorbi:

— A trecut un veac de când s-a săvârșit întâia oară această ciudată ceremonie. Inelul fu dăruit dogelui Sebastiano Ziani de papa Alexandru al III-lea[64] care, fiind în război cu împăratul Germanilor, Frederic Barbarossa[65], a cerut ajutor Veneției. Galerele Republicii venețiene au zdrobit flota împărătească. Iar papa, drept recunoștință, aruncă acel inel în valuri, poruncind mării să fie supusă Veneției, „așa cum se supune o soție soțului său”.

— Acum înțeleg tâlcul acelei uniri. Și cum era serbarea, Marco? Știi că-mi place să te ascult povestind.

— Acea zi minunată era una din bucuriile copilăriei mele. Dădaca mă gătea cu straiele noi ce-mi fuseseră dăruite de Paște – Sărbătoarea Învierii lui Cristos – și bunicul mă lua cu el pe corabia breslei negustorilor, care făcea parte din cortegiul ce-l însoțea pe *Bucintoro*: trirema aceea a dogelui – parcă o văd! – mi se părea fără pereche în lume: aurită și șlefuită ca un giuvaer, plutea lin spre larg, în bătaia regulată a numeroșilor violași. Razele soarelui se încurcau în pânze, în vergi și catarge poleite, care străluceau orbitor, ca și figura de centaur – jumătate om, jumătate cal –, dăltuită la proră. Pe tot întinsul apelor *galere*, *gombare*, *bissone*, cu baniere fluturând, îi făceau alai.

Bărci și gondole, în care se înghesuia tot norodul, se îngrămădeau, se ciocneau într-o veselă întrecere. Toți voiau să vadă ceremonia, când flotila se oprea în fața ostrovului Lido și dogele, înălțându-se pe un podium anume clădit și rostind cuvintele pomenite, arunca inelul în mare.

Hanul asculta, atras și de jocul fizionomic al lui Marco, de ochii lui scăpărători, reflectând imaginile evocate, de emoția vocii lui.

— Surle, trâmbițe, cântări… *Bucintoro* revenea domol spre cheiul din fața palatului ducal. Eu săream din barcă și mă strecuram prin mulțime, ca să pot vedea capa de hermină a dogelui și tiara lui înaltă, apoi mantalele

purpurii cu trenă lungă ale miniștrilor Senioriei, cele violete sau conabii ale membrilor Marelui Consiliu și defilarea *arsenalotti*-lor, cei mai încercați meșteri corăbieri din lume, cu emblemele și uneltele lor. Doamne, că frumos mai era! Până seara târziu nu mă întorceam acasă. Colindam cu prietenii prin piața San Marco, prefăcută în *fiera*, adică în bâlci. Căscam gura și holbam ochii la tarabele cu podoabe sclipitoare, mărgelărie și sticlărie de Murano, horbote și panglici, brățări, paftale și cercei în filigran și multe alte minunății. Pentru cei însetați erau butoaie cu vin de Cipru și Samos, pentru unii ca noi turte cu migdale și gogoși fierbinți. Și lume, lume!… Nu te mai săturai privind: curtezane cu rochii de brocart, gătite cu giuvaeruri scumpe și șaluri din Levant, cavaleri, spadasini, călugări, călători de pe toate meleagurile, corăbieri purtând *bauta* scurtă și beretă cu pene, muzicanți care-și zvârleau în văzduh trilurile și-și sunau tamburinele, păpușari, barăci cu pantomime. *Le Forze d'Ercole* – Muncile lui Hercule – unde mai poți vedea așa ceva! O piramidă omenească: flăcăi cățărându-se unii deasupra altora pe o podișcă îngustă între două barcaze și în vârf un băiețandru, fâlfâind stindardul cu leul lui San Marco… Nici noaptea nu se mai odihnea aproape nimeni; erau petreceri în gondole, pe Canal Grande și pe mare, cu muzici și torțe, de credeai că au coborât pe pământ toate stelele cerului…

Vorbele curseseră într-un șuvoi neîntrerupt, până ce Hanul se ridică din jilț.

— Ajunge! O fi fost frumos, dacă zici tu, dar eu n-am văzut marea și nici nu țin s-o văd. Corăbii avem cu miile în împărăția mea. Se duc și vin, pe canale săpate la porunca mea între fluvii și mai departe, fac negoț și-mi aduc câștiguri mari. Dar eu n-am pus piciorul pe niciuna. Nouă, mongolilor, nu ne place apa. Mie să-mi vorbești de cai! Dragă mi-e vânătoarea, dragi îmi sunt caii, pustiul și câmpiile nesfârșite, pe care te poți avânta în goană sălbatică. Ngai-Sie, să mergem. Du-te la culcare, Marco, sărbătoarea s-a sfârșit!…

III. O MISIUNE PE TARÂMURI NECUNOSCUTE

A trecut un răstimp, în care Marco n-a mai fost chemat la împărat. Nici Ngai-Sie nu mai venea serile, prins, se vede, cu treburile cancelariei.

— Nu te necăji, spunea unchiul Matteo. Cei mari ai acestei lumi sunt cu toane. Într-o zi are să-și aducă aminte de tine. Până atunci, caută și tu să ne ajuți pe noi.

Marco îi ascultă sfatul.

La Cambaluc veneau sumedenie de negustori. Indieni, sarazini, unii dintre ei sosiți chiar de la soare-apune, persani, armeni și din alte seminții, necunoscute aci, ce aduceau vești despre tot ce se petrece în lume și cu care se puteau încheia negoțuri însemnate. Însoțindu-și tatăl, Marco asculta și învăța.

Într-o bună zi, fu chemat, într-adevăr, de Cublai-Han. Ca de obicei, era de față și Essia. După ce se prosternă, Hanul îi făcu semn să se apropie:

— Am să te pun la încercare. Îți dau o sarcină grea, să vad dacă ești în stare s-o scoți la capăt singur. Ai să călătorești spre apus, ca un negustător oarecare. Te oprești la Taianfu[66], cetatea de scaun a ținutului cu același nume. Vara a fost secetoasă. Nu s-au făcut bucate. Am dat poruncă împuterniciților mei să se împartă ajutoare băștinașilor și să fie scutiți de dajdie. Tu bagă de seamă cum își îndeplinesc slujbașii datoria. Să se facă pe bună dreptate și cu folos acea împărțeală. Nu te da în vileag, iscodește oamenii, află ce gândesc despre stăpânire. Dă-mi de veste prin curieri, de va fi nevoie. De nu, păstrează totul în mintea ta și vei da seama la întoarcere numai mie sau lui Ngai-Sie. Nimănui altcuiva nu-i vorbești de toate acestea.

Marco se uita țintă în ochii Hanului și nici nu clipea. Făcu semn din cap că a înțeles.

— Ascultă, că n-am sfârșit. De la Taianfu te vei duce tot spre apus, pe șleaurile care taie Kataiul în lățime și vei trece munții ce mărginesc ținuturile necunoscute ale Tebetului[67]. Din părțile acelea am prea puține știri. Unii trimiși ai mei nu s-au mai întors. Vreau să aflu tot ce ai văzut, tot ce ai auzit, cum trăiesc oamenii în sălbăticia aceea. Ai să-mi povestești la întoarcere. Să nu uiți niciun amănunt. Ai înțeles?

Marco se închină până la pământ.

— Am înțeles, Mărite Stăpâne. Îmi voi da toată silința să vă împlinesc voia și să mă arăt vrednic de încrederea Înălțimii Voastre.

— Mergi sănătos! Ngai-Sie, dă-i o tăbliță mijlocie. Ai grijă să primească bani de drum.

Au ieșit împreună și Essia i-a înmânat o plăcuță de argint, pe care se afla o inscripție, arătând că trimisul era împuternicit prin chiar „voința Marelui Zeu, ce i-a dăruit harul împăratului nostru, fie-i numele binecuvântat. Toți cei ce nu i se supun Împăratului să piară."

Erau singuri în cancelarie. Essia i-a dat câteva sfaturi, apoi s-a uitat neliniștit împrejur:

— Te însoțesc. Vreau să fac și eu câțiva pași.

După ce ajunseră în grădină, Essia șopti:

— Mă simt pândit, încercuit. În cei doi ani în timpul cărora eu am fost trimis într-o solie depărtată, la domnitorii de la marginea apuseană a împărăției, sarazinul Ahmed s-a făcut stăpân cu mare viclenie pe spiritul lui Cublai-Han. Ai văzut și tu că dintre cei doisprezece mari dregători, a ajuns cel mai puternic și – cred eu – cel mai primejdios. Mă urăște de moarte, fiindcă Stăpânul mai are încredere în mine. Eu îl știu necinstit și hrăpăreț. Și-a numit pretutindeni oameni de-ai lui. Tu poți afla multe. Dacă ai fi în stare să-mi strângi dovezi că nu mă înșel, m-ai îndatora.

Marco îi făgădui. Se despărțiră.

Când tatăl și unchiul aflară că e trimis într-o solie și le arătă tăblița, fiecare primi vestea după cum îi era firea:

— Auzi! mormăi Niccolò. Să încredințeze unui țângău o treabă ca asta!

— Nu vorbi așa! îl mustră Matteo. Feciorul tău nu e un țângău, dacă a fost în stare să-l cucerească pe Han. Doar n-ai fi vrut să ne trimită pe noi să ne zdrobim oasele prin coclauri. Nu mai bombăni și dă-i binecuvântarea. Iar tu, nepoate, caută să nu-l dezamăgești pe Cublai.

Părintele lui se crezu dator să-i dea sfaturi:

— Fii cu băgare de seamă! Nu te înhăita cu oricine. Nu vorbi nimănui de treburile tale. Adu-ți aminte zicala: *„In bocca chiusa non entra mai mosca"* – într-o gură închisă nu intră niciodată musca.

Îl ajutară să-și adune cele trebuincioase pentru o lungă călătorie. Essia îi dădu un săculeț cu bani de hârtie și o punguță cu aur și-i ură drum bun. Marco lăsă să-i crească barba, ca să arate mai matur și mai impunător.

Îmbrăcat ca negustor, însoțit doar de credinciosul său Pietro, călare pe un căluț cuminte și urmat de un catâr încărcat cu baloturi, părăsi într-o dimineață de octombrie cetatea Dadu.

Când soarele se înălțase cam de două suliți pe cer, întâlniră în cale un fluviu. A întrebat un drumeț și a aflat că numele lui este Pulisanghin[68]. Trecând pe podul de piatră arcuit peste unde, văzu că e o lucrare măreață și cu totul deosebită. Se întoarse deci și-l străbătu încă odată pe îndelete, ca să-l privească mai bine.

În lungime avea vreo trei sute de pași și era atât de lat că zece călăreți ar fi încăput ușor laolaltă. Dar de altceva se minuna Marco. Căptușit cu marmură cenușie, avea din loc în loc câte un stâlp, străjuit de doi lei: unul pe soclu, altul în chip de capitel. Măiestria cioplitorilor făcuse ca niciunul să nu semene cu celălalt. Marco, călărind a doua oară printre ei și admirând pe fiecare în parte, își aminti de cel din grădina palatului, care îngenunchiase în fața Hanului. Oare se uitau la el mânioși?

Nu se putea desprinde, îl fermecaseră coloșii aceia cu coama zburlită.

Pietro tătarul îi puse mâna pe braț:

— Nu mergem, stăpâne? Soarele e sus pe cer!

Desmeticit, Marco se întoarse spre el:

— Tu ai dreptate! Nu știu ce-mi veni să tot număr leii ăștia de piatră!

Dădu pinteni călușului.

Merseră tot în goană, aruncând numai câte o privire în treacăt pășunilor și holdelor ce mărgineau drumul. Au oprit doar lângă o frumoasă fântână de piatră, să răsufle caii, și-au potolit setea și au gustat strugurii dulci din via unui țăran. Apoi iar au mers tot într-o întinsoare, până pe înnoptat, când au mas la un *iamb*. Poșta aceasta era un mic castel cu numeroase căsuțe împrejur, unde poposeau olăcarii[69]. Era forfotă mare, curieri din toate unghiurile împărăției schimbau caii și porneau să ducă vești la Cambaluc. Marco a arătat tăblița și a fost primit împărătește. A plecat dis-de-dimineață și, în trap întins, a ajuns către prânz la Gigui[70], oraș înstărit, negustoros. A poposit la un han în piața mare, ca de obicei, și a început să cerceteze îndeletnicirile băștinașilor. Se ciopleau acolo prea frumoase sipete și besactele de santal, și mătăsurile, țesute cu aur, erau minunate. Oamenii erau pașnici, se făceau daraveri însemnate și banii de hârtie erau primiți în plată fără împotrivire.

Marco n-a avut pricină să întârzie mai mult pe acele locuri și a doua zi a purces din nou la drum.

La mică depărtare de oraș a dat peste o răscruce, de unde se despărțeau două căi: una, spre apus, străbătea ținuturile din Katai, cealaltă, dinspre răsărit, ducea în țara Mangi.

O luă pe cea dintâi, ca să ajungă în Tebet. Mergea fără grabă, fiindcă voia să cuprindă totul și să păstreze în minte tot ce vedea.

Peste zece zile pătrunse în ținutul Taianfu, unde se vedeau urmele secetei. Trecu pe lângă pășuni cu iarba pârjolită. Pământul era crăpat. Vitele mugeau de foame. Țăranii ieșeau în bătătură, se uitau posomorâți la norii albi, flenduroși, trăgând nădejde că o să plouă. Dar chiar dacă ar fi plouat, și ei ar fi vrut să are și să semene, de unde sămânță? Priveau lung după Marco și după Pietro și oftau cu năduf: „Ăștia n-au grijile noastre. Ferice de ei! Își văd de negustoria lor. Au chimirul plin și nu le chiorăie mațele ca nouă."

Ajungând în cetatea de scaun, Marco îl lăsă pe Pietro să păzească tot calabalâcul și porni să colinde pe ulițe. Intră prin dughene unde se vindeau prea frumoase șei și hamuri și tot tacâmul pentru cai de călărie. Dintr-un loc, cumpără un frâu care-i plăcu și intră în vorbă cu negustorul, care era un bătrânel vioi și limbut; îi turuia gura fără oprire. Avea cea mai mare tăbăcărie din partea locului, creștea și viermi de mătase, nu se putea plânge, negoțul mergea strună, dar dintr-una într-alta, ajunse și la slujbașii stăpânirii, că sunt hrăpăreți, că lumea, de! e nemulțumită: mai ales țăranii o duc greu. E foamete. Birurile sunt mari.

Negustorul, văzându-l străin pe aceste meleaguri, nu se sfia să-și spună năduful.

Marco cumpără și un sul de mătase roșie și plăti cu bani de hârtie. Îl măguli, lăudându-i marfa și se împrieteniră până-ntr-atâta, că bătrânul îl pofti să mâie peste noapte în casa lui.

Casă arătoasă, cină îmbelșugată și gazda îi tot da cu melița, astfel că Marco află tot ce-l interesa.

În zori, odihnit, se grăbi să plece, ca să fie de față la împărțirea ajutoarelor ce se dădeau săracilor.

În fața hambarelor stăpânirii se adunase lumea de cu noapte. Marco se strecură și el în mulțimea de năpăstuiți și trase cu urechea la ce vorbeau: le-au pierit și vitele și oile, pomii din livezi n-au dat roade, li s-a uscat vița de vie abia sădită. Acoperișuri luate de vânt, copii morți de foame. Tânguielile nu mai conteneau. Seceta a uscat și inima din ei, au secat râuri, pârâuri, izvoare, fântâni…

Așteptau ajutorul ca pe o mană cerească; dar peste vaiete se înălțau strigăte de nemulțumire, amenințări împotriva celor ce cârmuiau orașul.

Un crainic se urcă pe un trunchi, bătu toba, se făcu tăcere: „Nici azi nu va fi împărțeală, n-au sosit carele cu grâne."

Pumnii se încleștară. Oamenii răcneau, tăbărâră asupra crainicului, de abia izbuti nenorocitul să scape cu viață din mâinile lor.

Trei săptămâni!… De trei săptămâni – de când, la porunca Marelui Han li se făgăduiseră ajutoare – erau purtați cu vorba. Li se dădea din când în când un ciur de mei păsăresc sau de orz, atât cât să nu crape de foame. Toate acestea le află Marco din strigătele lor mânioase. Nu mai zăbovi. Se duse drept la palatul stăpânirii. La porți arătă tăblița și străjile se ploconiră, lăsându-l să treacă. Ceru să fie dus la mai-marele cetății. La vederea tăbliței acesta păli și se închină speriat. Era un sarazin; ar fi putut să se numere printre oamenii lui Ahmed. Marco îl mustră, poruncindu-i să înceapă de îndată împărțeala. Știa de la bătrânul negustor că hambarele erau pline încă de anul trecut și că sacii luau de acolo alt drum decât cel cuvenit.

Dojenile făcute dregătorului care, înspăimântat, se lăsase moale în jilțul său, îl răcoriră. Îi ceru să pornească pe loc slujbașii săi și să înceapă împărțeala. Dădu singur poruncile, că celălalt nu mai era în stare s-o facă. Grăbiră spre hambare. Mulțimea întărâtată încă nu se împrăștiase, oamenii vorbeau cu aprindere. Când au văzut că se deschid porțile și se vesti că se dau ajutoare, au dat năvală.

Marco puse străji. Se făcu împărțeală dreaptă; atâtea măsuri de grâu și orz pentru hrană și atâtea pentru semănat. Colțoșii se potoliră. Oare cine să fie străinul acela care le făcuse dreptate? Trimisul Hanului.

A doua zi, Marco cercetă cu de-amănuntul împreună cu starostele plângerile celor păgubiți, ca să fie scutiți de dări. Merse din casă în casă, se lămuri asupra stării fiecăruia, folosi și sfatul gazdei, care știa tot ce se petrecea în cetate, și fără a-l lovi fățiș pe presupusul om de încredere al lui Ahmed, puse la popreală trei slujitori necinstiți, care oricând puteau aduce mărturie că erau puși la cale de mai marele lor.

După ce dădu înscrisuri pentru scutiri și despăgubiri, își socoti misiunea împlinită și se pregăti de plecare. Își luă rămas bun de la negustorul acela de treabă, care-i umplu o traistă cu rațe fripte, cepe marinate și turte cu miere și-l îmbrățișă lăcrămând, de parcă ar fi fost ruda sa cea mai apropiată. Apoi încălecă urmat de Pietro, care ținea de dârlogi catârul încărcat cu merinde și mărfuri și porni la drum.

De la primul *iamb* repezi un curier călare, cu o dare de seamă de tot ce văzuse și înfăptuise, poruncindu-i ca să fie predată în mâna prea cinstitului Ngai-Sie.

Fluiera o *canzone* de-acasă. Era mulțumit de sine. Nu se descurcase prea rău în această solie dintâi.

*

La șapte zile depărtare de Taianfu, Marco, după ce trecu prin numeroase târguri, poposi la Pianfu. Dar găsind bună rânduială, părăsi orașul curând și ajunse în Caiciu, cetatea de scaun a „împăratului de aur.” Circula o poveste de demult, pe care o află de la oamenii din partea locului.

„Domnitorul acestui bogat ținut se războia cu Preotul Ioan, nevoind să i se supună. Și fiind prins prin trădare de câțiva mișei care se strecuraseră la Curtea lui și-i câștigaseră bunăvoința, el fu dus în fața potrivnicului său. După doi ani, în care preotul Ioan îl supuse la felurite încercări, fu slobozit și trimis cu mare cinste în țara lui”; avea să povestească mai târziu, în „Cartea” lui, Marco Polo, căruia îi plăcuse acea generoasă legendă. Îi amintea de istorisirea lui Essia despre Van-Han, care însă suna într-alt fel și sfârșea mai trist…

După ce ieșiră din oraș, au călărit până la amiază și s-au găsit în fața unui fluviu ce-și ducea alene apele tulburi și nămoloase spre răsărit. Se opriră pe malul lui, în dreptul unui pod plutitor. Trei căruțe încărcate așteptau să vină podarul de pe malul dimpotrivă. Țăranii, băștinași din Katai, se adunaseră laolaltă și-și vorbeau de necazurile lor, fără să arate nicio nerăbdare. Tăcură, văzând că se apropie Marco. El le dădu binețe prietenos și întrebă ce fluviu e acela. Ei îl numeau Cormoran[71], dar nu era decât Fluviul Galben sau Huanghe – întâlnit de cei trei Polo în călătoria lor spre Shangdu – și care face multe ocolișuri prin Katai, parcă nehotărându-se să ajungă la Marea Ocean, în care se varsă.

Între timp, sosi un pâlc de călăreți, care începură să chiuie, să facă semne podarului. În sfârșit, văzură cum se desprinde podul și taie valurile greoaie și lenește, apropiindu-se de mal.

Podarul era un unchiaș cu o barbă ca de țap, cu ochi mici și vicleni. Se ploconi și râse subțire:

— Poftiți Măriile-Voastre, vorbi către oșteni și apoi către Marco. Iar voi ăștia, mai așteptați oleacă.

— Dar țăranii au fost aici cu mult înaintea noastră, se împotrivi Marco.

Moșul râse iar în barbă.

— Tinere *Sen-sin*[72], învață ceva și de la mine, făcu el. E o zicală din bătrâni: „Nu poți pune în același coș peștele sărat și florile de orhidee.” Și

dădu drumul podului pe odgonul lui.

Marco zâmbi, măgulit și amuzat că istețul moșneag îl cinstește cu titlul de învățător.

*

Trecuseră două luni și jumătate de la plecarea din Cambaluc și nu erau decât la jumătatea drumului. Venise iarna.

Pietro, născut și crescut în miazănoapte, fu fericit când văzu primii fulgi de zăpadă. Marco își călise și el trupul în lunga călătorie și îndură bine frigul. Hotărî să poposească un timp mai îndelungat la Quengianfu[73], vestită cetate, în care domnea Manglay, al treilea fiu al Hanului Cublai. Deși călătorea ca negustor, Marco merse să i se închine, așa cum îl sfătuise Essia.

Palatul în care locuia stăpânitorul, încărcat de podoabe și aurit, nu era mai prejos de acela din Cambaluc. În răstimpul petrecut în oraș, Marco se amestecă printre băștinași, ascultă spusele lor, adună amănunte despre felul de a trăi al lui Manglay.

Când plecară mai departe, iarna își arătă colții. Trecură pe la poalele munților Tsin Lin, pe unde viscolul spulbera zăpada. Au fost nevoiți să se oprească în valea Cunam, la un han pentru drumeți, unde s-au înfruptat din vânaturi alese, oamenii din partea locului fiind dibaci vânători. Au așteptat acolo până ce vremea s-a îmblânzit și s-a lăsat moina. Abia atunci, luând o călăuză, s-au încumetat să pornească, suind și coborând pe costișe, străbătând păduri și poposind când și când în câte un târg, ca să se odihnească.

Pătrundeau tot mai adânc în inima țării Katai.

Deși tânăr, Marco învățase de la ai lui să prețuiască orice marfă, avea și darul să cântărească oamenii, știa să se poarte cu fiecare; zâmbetului cald, privirii lui prietenoase anevoie i se putea împotrivi cineva.

Astfel că drumul acela istovitor spre Tibet lui nu i se păru nici prea lung, nici obositor, căci mereu întâlnea noul, mintea lui se îmbogățea și-și mulțumea neistovita curiozitate.

În ținutul Sindafu[74] hălădui mai multă vreme. Cetatea era bogată și acolo cârmuia un împuternicit al Hanului. De la un capăt la altul o străbătea un râu mare și adânc, peste care se clădise pod de piatră. Sub un acoperiș zugrăvit cu măiestrie se înșirau aici dughene de lemn pictat, ca niște mici pagode, apoi fierării unde se ciocăneau arme și platoșe; erau și tarabe cu felurite mărfuri. Precupeții grași, burtoși, cu chipuri unsuroase, pe care se

întindea un zâmbet prietenos, îl îmbiau pe Marco, îl trăgeau de mânecă, îi ofereau păsări tăiate, carne de porc, pește, mărgele, evantaie, umbrele de soare, panglici, scoici, porțelanuri… Sunete de gong, de clopoței, strigătele vânzătorilor, bocănitul făurarilor, o harababură care ar fi amețit pe oricine, dar tânărul trimis al hanului nu se pierdea cu firea. Pășea liniștit. Pe fluviu pluteau nenumărate bărci și corăbii. Furnicarul acela neîntrerupt îi amintea de Rialto.

Intră într-o dugheană, atras de o mătase groasă, foșnitoare și viu colorată, cum nu văzuse în alte părți. Află că-i zice *cendal*, cumpără o bucată, plăti cu bani de hârtie. Negustorul cu care se dădu în vorbă îi spuse că la preț trebuie să adauge zeciuiala pentru Marele Han. Peste orice aliș-veriș este pusă o vamă.

— Și cum își fac vameșii datoria? Se lasă mituiți?

— Nu se pomenește. Sunt oameni de nădejde ai stăpânirii. Prin mâinile lor trec și până la o mie de măsuri de aur pe zi, ce se cuvin împăratului!

Poate că negustorul o fi fost de bună credință, dar Marco intră la bănuială: prea îi apăra cu mare însuflețire pe vameși. Mai intră și în alte dughene, și tot tocmind și târguind, îi iscodi pe vânzători. Când ajunse la capul podului, îl opriră doi slujbași, cercetară mărfurile cumpărate și-i socotiră ce are de plată. El scoase hârtiile din tașcă, le numără și le tot numără, și între timp trase cu ochiul să vadă cum își fac datoria.

Trecătorii erau vămuiți, dar i se păru că unii sunt înțeleși cu dăbilarii, trec la iuțeală după ce le-au făcut semn. N-ar fi pus mâna în foc că e treabă cinstită. Însă aceștia, dacă furau, erau hoți mărunți, încasările la pod – socoti Marco – nu erau prea mari. Abia mărfurile vămuite pe corăbii erau cele ce aduceau câștigurile însemnate.

Se apucă să-i supravegheze pe corăbieri. Dându-se drept unul de-ai lor, se împrieteni cu doi dintre ei și fu poftit la o ceașcă de *saké*.

Din una în alta, află că împuternicitul locului era un sarazin – un om al lui Ahmed și el? – că lumea era mulțumită cu stăpânirea mongolă, care adusese liniștea și bunăstarea; mai înainte erau trei cârmuitori, nevolnici și hrăpăreți, care se războiau între ei.

„Unde mai pui că acum – unul dintre ei făcu cu ochiul – dacă știi cui să dai pe sub mână…” Se întrerupse. Râse. Mai bău.

Marco stătu și chibzui ce are de făcut. La Sindafu se învârteau treburi în care nu era potrivit deocamdată să se amestece. Vina o purta desigur vreun *Șșeng*, mare dregător la Curte. Era acela chiar Ahmed? Tăblița lui de argint,

primită numai pentru anume însărcinare, nu-i dădea dreptul să cerceteze cine e vinovatul.

Repezi un alt curier, în darea de seamă nu spuse însă decât cuvinte de laudă, ce puteau fi citite de oricine. Apoi se pregăti să-și continue anevoioasa călătorie.

IV. RĂGAZ LA CACCIAR MODUN

Împăratul Lumii pornise cu tot alaiul la marea vânătoare de primăvară.

Chioșcul în care călătorea era încăpător, întocmit din lemn scump, căptușit pe dinăuntru cu țesături de aur și pe dinafară cu piei de tigru.

Era așezat pe spinările a patru elefanți, alăturați doi câte doi.

Șase fecioare se tot învârteau pe lângă divanul așternut cu blănuri, pe care stătea lungit.

Strigătele curtenilor l-au trezit din aromeala dulce:

— Trec cocorii, mărite domn!

Sări din culcuș, alungă cu mâna fetele, care se ghemuiră într-un colț, și se repezi la eretele alb, cel mai scump și mai vrednic dintre toți. Acoperișul chioșcului fu dat ușurel la o parte și Hanul privi îndelung stolurile de păsări care se înscriau pe albastrul cerului.

Răpitorul slobozit zbură săgeată, se înălță tot mai sus în văzduh și, alegându-și un cocor întârziat, se abătu asupră-i; într-un vârtej de fulgi și pene, îl supuse și coborî cu el în gheare. Când ajunse jos, fu prins de un *toscaer*, un șoimar dintre cer care se ațin doi câte doi de-a lungul drumului, pentru a priveghea răpitoarele și a le smulge prada. Eretele alb era bine cunoscut și purta inel de aur cu numele stăpânului. Fu adus pe loc slujitorilor Marelui Han. Acesta, bucuros, îl dezmierdă, puse apoi să fie legat cu lănțucul și cu capul acoperit cu o glugă, ca să nu se zbuciume.

— Măria-Ta, s-a întors tânărul Polo din călătorie, spuse Ngai-Sie.

Hanul se învioră.

— Când a sosit?

— Azi noapte. S-a odihnit și așteaptă să fie primit.

— Adu-l aici de grabă.

Cât ai baie din palme, se înfățișă și Marco, care dădu în genunchi. La picioarele Hanului, leopardul mârâi înfundat la vederea străinului.

Cu mâna lui bondoacă, încărcată de inele, Cublai-Han îi făcu semn să se ridice.

Îl privi lung. Tânărul cu obrazul tuciuriu, bătut de vânt, și care lăsase să-i crească o barbă stufoasă, arăta schimbat. Zâmbi:

— Îmi placi. Când ai plecat erai un fecioraș subțirel ca o trestie de bambus, acum ești bărbat.

Vinul, băut de cum întoarse medicul spatele, îi aprinse bujori în obraji și făcu să-i sticlească ochii.

Ngai-Sie mormăi ceva și Hanul se mânie:

— Să nu mă mai ții de rău, vraciule! Nu bea, nu mânca! Într-o zi ai să mă scoți din sărite și am să pun să te biciuiască.

Essia rămase nepăsător, cu mâinile încrucișate pe piept, dar Marco încremeni. Văzuse, de curând oameni biciuiți cu trestii de bambus. Era o pedeapsă cumplită, cei mai mulți dintre osândiți, după o sută de bice, mureau în chinuri.

— Ce este? He, he! râse Hanul. Te-ai spăimântat, flăcăule? De frica pedepsei, tremură tâlharii și am stârpit fărădelegile. Cu Ngai-Sie am glumit. El știe de glumă.

Lucirea cruntă din ochii lui se stinse.

— Marco, sunt mulțumit de tine. Am primit înscrisurile de la Taianfu și Sindafu. Acum stai jos și povestește ce ai văzut.

Dădu poruncă de pornire. *Cornacii* suiră la locurile lor și elefanții se urniră din loc. La un semn, Marco se așeză în fața divanului, cu picioarele încrucișate, în căsuța legănată ca o corabie pe valuri.

Întrebă smerit:

— Cu ce dorește Luminăția Voastră să încep?

— Cu Tebetul. Șase luni cât mi-ai lipsit trebuie să fi văzut o mulțime de lucruri.

— Prea bine! Eram la Sindafu, despre care am scris Înălțimii Voastre. De acolo am purces la drum cu slujitorul meu tătar și cu o călăuză, îndreptându-ne către acel ținut înfricoșător și plin de taine.

Se opri o clipă și-l văzu pe Han sprijinit într-un cot, ascultând cu încordare. Reluă:

— Vreme de cinci zile, am călătorit prin codrii ce-mi părură să nu fi fost călcați de picior omenesc de la facerea lumii. Jivinele pândeau în hățișuri și în tăcerea adâncă se ascundeau amenințări. Ieșind la lumină pe un tăpșan, ne-am odihnit, apoi am început a urca printre pereți înalți, întunecați, spre „Acoperișul Lumii”. Poteca se îngusta, stâncile se apropiau, se uneau deasupra capetelor noastre, nu se zărea nicio trecere printre ele. Vântul era tăios, abia mai puteam răsufla. Îmi vâjâiau urechile și pe piept parcă mă apăsa un pietroi. Am tușit, mă rog de iertare, am scuipat sânge… M-am speriat. Am făcut popas. Pietro a aprins un foc cu balegă uscată păstrată într-un sac. Focul abia pâlpâia, a pus un ceaun să fiarbă apă, a pus și carne la fiert, dar abia s-a părpălit.

— Din pricina înălțimii, murmură Ngai-Sie, aerul e mai rar…

— Am băut apa fiartă cu o buruiană mirositoare, ca să ne încălzim. Nicio pasăre nu zbura în pustiul înghețat. Vreme de trei zile ne-am chinuit să străbatem singurătățile acelea înfiorătoare. Auzeam mugetul apei care clocotea jos, în prăpastie. Am aruncat numai o privire într-acolo, însă valuri de ceață luate de vânt se răsfirau în adânc și urcau până la noi, împiedicând vederea. Mâini de gheață parcă-mi atingeau fruntea. Ne lăsam în seama cailor și a asinilor care pășeau unul după altul, fără greș, pe grohotișul cărăruii. Câte o piatră scăpată de sub copite se rostogolea și mă făcea să tresar.

Am tot mers așa zile întregi fără să scoatem o vorbă, până când pereții de stâncă s-au depărtat, cheile s-au lărgit, ceața s-a risipit și am văzut râul albastru strecurându-se înspumat printre bolovani uriași. Abia atunci am răsuflat adânc, fără apăsare, și urechile și-au încetat vâjâitul.

— Oameni n-ai întâlnit în drum?

— Veți auzi și despre oameni în curând, Luminăția Voastră. Dar pe acolo erau numai pustietăți. Vreme de douăzeci de zile n-am întâlni nici țipenie…

Călăream printr-o pădure, între călăuza înarmată cu o suliță și slujitorul meu tătar, care avea, la îndemână arcul și tolba cu săgeți; eu însumi îmi cumpărasem un cuțitoi strașnic și o toporișcă. Ne spusese tibetanul că prin locurile acestea, pustiite de hoardele lui Mangu Han cu vreo douăzeci de ani în urmă, rătăceau oameni răi care jefuiau călătorii.

Pietro părea că ascultă ceva. Îmi făcu semn. Am auzit și eu gemete. El a descălecat și s-a furișat prin hățișuri. Apoi ne-a strigat să venim. Am găsit un bărbat despuiat de haine, legat de un copac. Era mai mult mort decât viu. I-am dat să bea rachiu de orez și și-a venit în fire. Călăuza l-a frecat cu o unsoare pe tot trupul umflat și rănit de funiile cu care fusese legat. Omul era flămând. După ce mâncă și se liniști, ne povesti că a fost prins de o ceată de tâlhari, *Kia Pa*, care l-au prădat de tot ce avea asupra lui. Mergea să cumpere revent ca să-l revândă în țara lui, în Catai, unde este foarte căutat. Știa locurile unde poate fi găsit și a propus să ne ducă și pe noi. Nu-l puteam lăsa acolo; l-am îmbrăcat cu țoale de-ale noastre și l-am aburcat pe un asin. S-a dovedit a fi un om de nădejde și ne-a fost de mare ajutor în câteva împrejurări. Cunoștea năravurile băștinașilor, chiar mai bine decât călăuza și cu el ne puteam înțelege, că era de-ai noștri.

Într-un rând, trecând printr-o sihlă deasă, trebui să ne tăiem drum cu toporișca și cuțitul printre trestiile înalte de câte paisprezece coți. Străinul le

tăia și el cu o custură, alegându-le pe cele mai groase. Călăuza le strângea în snopi. M-am mirat și am întrebat ce facem cu ele.

— Facem focul la noapte, mi-a răspuns negustorul de revent.

— De ce vă mai osteniți? Nu sunt destule vreascuri în pădure?

— De acestea avem nevoie, a mormăit. Mai bine dați-ne o mână de ajutor.

Am adunat și noi trestii, snopii i-am legat zdravăn și asinii i-au cărat târâș după ei.

Când am dat de un luminiș, am făcut popas. Călăuza a aprins focul cu trestii, în timp ce străinul făcea o treabă ciudată: împiedica picioarele cailor și asinilor și le oblojea capetele cu niște țoale.

N-am apucat să întreb de ce: o pocnitură groaznică m-a asurzit. Apoi, altele în șir… Nu pricepeam ce se întâmplă, însă negustorul de revent și călăuza râdeau și-mi făceau semn să mă liniștesc. Bietele dobitoace se zbăteau sub glugile lor. Pietro al meu căzuse în genunchi și se ruga de zeii lui să-l cruțe. Eu tremuram și-mi astupam urechile. M-a luat de mână călăuza și m-a dus lângă foc. Mi-a arătat trestiile aprinse, cum se răsuceau și se crăpau în două, duduind și trosnind, de-ți spărgeau urechile. Am priceput abia atunci de ce tăiasem bambușii și-i cărasem cu noi. Bubuiturile se auzeau până departe. Era cea mai bună pază. Fugeau jivinele mâncând pământul și puturăm dormi fără griji, cu tot zgomotul.

Dimineața, când m-am trezit, nu l-am găsit pe Pietro. Cei doi ortaci erau îngrijați, dar eu știam că tătarul e un vânător strașnic și așteptam să ne aducă hrană proaspătă.

În curând se arătă și Pietro pe costișă; doborâse cu arcul o sălbăticiune și o pusese pe oblânc. Era cam de mărimea unei gazele; trupul plăpând îi zăcea destins, picioarele atârnau neputincioase și în ochii mari, deschiși, citeai încă groaza morții. După ce o jupui, omul, meu începu s-o spintece cu mult meșteșug și scoase de sub pântece o bășică plină cu un cheag roșcat. O crestă puțin și mi-o întinse ca pe un lucru de mare preț. M-am ferit. Mi-era scârbă. El însă mi-o puse sub nas, râzând. Răspândea un miros suav și pătrunzător.

— Era un mosc! ghici Essia. Trăiește moscul și pe-acolo?

— Cum v-am spus, Înălțimea Voastră. Și i se zice *guderi*. Am pus într-un săculeț mireasma scumpă, după care se dau în vânt venețienele. Și am mâncat și o friptură bine rumenită în țiglă…

Se opri. Aștepta.

— N-am auzit până acum de povestea cu trestiile – după glas cunoscu că Hanul era bucuros să asculte. Nici de mosc nu știam că se află pe meleagurile acelea. Revent mi-ai adus?

— Adus, Prea Slăvite. Destul ca să înzestreze cinstitul Ngai-Sie spițeria lui pentru un sfert de veac.

— Vreau să aud ceva despre oamenii din partea locului, tibetanii…

— I-am întâlnit într-o dimineață. Ieșeam din niște coclauri, unde ne încurcasem între mărăcini cu spini ascuțiți, când am auzit lătrături îndârjite. În câteva clipe ne-au înconjurat dulăi uriași, o haită întreagă. Mai răi că lupii. Au tăbărât pe noi. Ne-ar fi sfâșiat, dacă nu se ivea un flăcău pocnind din bici și răcnind la ei. Era și el un soi de sălbăticiune, îmbrăcat în blăni de jivine. După el venea o ceată de bărbați păroși, mușchiuloși, scunzi și îndesați, cu arcuri și săgeți. Târau după ei un coșcogeamite urs ucis. „Nu vă fie teamă! mi-a spus călăuza. Sunt din neamul Vei. Cu ei mă pot înțelege. Maică-mea a fost de-a lor.” Am întrebat cu ce îi putem îmbuna. „Dă-le ceva mărfuri. Ei asta așteaptă.” Am desfăcut cu Pietro tărhatul de pe un asin și au dat năvală, trăgând lucrurile, răscolindu-le, certându-se pe ele și rânjind la mine cu mare veselie. Nu aveau de gând să plătească. Ei-au totuși cinstiți, vorbeau cu călăuza, arătau ursul uriaș, voiau să ni-l dăruiască. Am vrut să-i resping, însă omul nostru mă sfătui să primesc, să nu-i supăr, pielea ursului ne va prinde bine pe drum. Ei se pricep să-l despice și să pregătească și carnea în saramură.

I-am însoțit până la bordeiele lor, încăputate între ruinele unui târg pârjolit de oșteni, în urmă cu douăzeci de ani.

Femeile au ieșit să ne întâmpine. Nici urâte, nici frumoase: o claie de păr le cădea peste ochi, o blană de lup le acoperea goliciunea. Ne priveau uimite. Cu câte un șirag de mărgele ieftine le-am câștigat bunăvoința. Copiilor, care rodeau rădăcini, le-am dat bucățele de zahăr candel. Și am căpătat în schimb rizomi de ghimber și frunze de revent. Oamenii aceia nu erau atât de răi cât le mergea vestea, dar trăiau în afară de lume; de aceea se sălbăticiseră. Aveau însă legea și credința lor. Se închinau oamenilor sfinți, slujitori ai lui Sukia-Muni-Fo din lamaserii. Dar cei care-i stăpâneau cu adevărat erau vrăjitorii.

Cât am stat printre ei și am cinstit un rachiu de-al lor, cu gust de ghimber, unii jupuiau pielea ursului cu mare dibăcie și-l îmbucătățeau ca să-l frigă, alții jucau lângă loc. S-a arătat atunci vrăjitorul cătunului: fața îi era vopsită, dinții rânjiți și pe el atârnau zdrențe și pene colorate. Atât am zărit, la

lumina flăcărilor. Oameni și câini dădură semne de groază. Tremurau și se târau la picioarele lui. Călăuza îmi șopti: „Are puteri mari. Face din ziuă noapte, potolește furtunile, ademenește vânatul și vindecă bolești”. Și se prosternă și el alături de ceilalți. Eu n-am văzut nimic din toate minunile anunțate, dar vraciul se zbuciuma, se învârtea în loc, cu brațele înălțate chema duhurile păsărilor, ale șerpilor și ale marelui urs, scotea din gâtlej sunete înfiorătoare. La urmă, sări prin flăcări și la un semn al lui, dulăii se repeziră asupra noastră, oamenii i-au gonit, dar păreau și ei înrăiți, îndobitociți, n-am nimerit cum s-o luăm la goană fără piele de urs și friptură, bucuroși că am scăpat cu viață.

— Lasă vrăjitorii, Marco… Ce spuneau ei de stăpânirea mongolă? întrebă Hanul.

— Nu știu nimic de ea, Înălțimea Voastră. Doar de numele lui Mangu-Han au auzit de la bătrânii lor, și e un nume de spaimă. S-ar putea face ceva pentru ei, dar mai întâi ar trebui stârpită vrăjitorimea, care-i ține încătușați și le tulbură mințile, se îndârji Marco.

— Ești un copil! murmură Cublai-Han. Oamenii țin la credințele lor, nu te poți lega de ele. La Curtea mea trăiesc destui vraci și magi care, așa cum ai văzut de atâtea ori, au puteri suprafirești. Deci, găsesc cu cale să-i ocrotesc. Îi socotesc utili… Vreau să cobor, să mă mișc puțin.

Îngenunchiară elefanții și Hanul fu dat jos din chioșc. Se sprijini de brațul lui Ahmed, care-i stătea dinainte și porni să se plimbe. Alaiul de curteni, printre care se amestecară Essia și Marco, îi urmă la oarecare distanță.

— Rău ai făcut că te-ai agățat de vrăjitori, îl mustră medicul. Știi doar că astrologii și vracii sunt slăbiciunea stăpânului nostru.

Marco mergea cu ochii în pământ. Când privi în fața lui, văzu o întindere albă, ca de zăpadă. Dar zăpadă nu putea fi. Când se mai apropie, înțelese minunea.

Oglinda lucie a unui lac era acoperită de lebede nenumărate, care se legănau, orbitor de albe, pe ape. Și tot altele, și tot mai multe, veneau în zbor lin să se așeze pe unde. Văzduhul nu era decât o fulguire de aripi de nea.

Marele Han se opri pe malul lacului. Zări la doi pași o broască țestoasă ascunsă în platoșa ei. Lovi ușurel carapacea lucitoare cu o nuielușă. Broasca scoase capul cenușiu cu gâtul veșted și se puse în mișcare. Picioarele din față pipăiau terenul, cele dinapoi se târau, împingând-o înainte. Părea că

face o sforțare la fel de mare ca un bolnav de podagră. Hanului îi fu milă de ea. Întoarse capul spre Essia.

— Ce crezi tu, Ngai-Sie? Broasca asta va fi fost vreodată om?

— Ce întrebare, Prea Slăvite! Aceasta-i credința idolatrilor și nu e întemeiată pe nimic. După știința mea…

— Lasă știința ta! Am s-o dau câinilor s-o rontăie. Că nici măcar nu e în stare să-mi vindece piciorul. Într-o viață viitoare poate că voi fi și eu un broscoi. Dă-mi să beau!

Gustă din băutura cu care-l îmbia medicul și pufni mânios:

— Ce-mi dai, demone? Ești pus aici ca să mă chinuiești? Vreau vin!

Ngai-Sie îngenunchie și vorbi liniștit:

— Vinul e otravă pentru Măria-Ta. Te rog din suflet să bei fiertura asta, că spală rărunchii și ajută să ți se dezumfle piciorul. Dacă mă asculți, vei putea în curând umbla ca flăcăul acesta.

Marco se apropiase și el. Hanul oftă și goli ceașca. Era în toane bune. Râse de mutra amărâtă a tânărului.

— Zi mai departe! Ce-ai mai văzut pe acolo? Și către Ngai-Sie:

— Toarnă-mi vin! Dă-mi voie să beau ce-mi place. Atât cât trăiesc sunt propriul meu stăpân. Broasca asta seamănă cu un împărat bătrân. Dacă eu ajung vreodată ca ea, abia atunci poți să-mi poruncești. Povestește, băiete!

— De la o vreme rămăsesem numai cu negustorul, care cunoștea bine Tebetul și graiul băștinașilor. Călăuza pe dusese la ai lui. Ne-am apropiat de locuri mai umblate. Am pătruns într-un ținut în care oamenii păreau mai blânzi și prietenoși. Se străduiau să facă roditor pământul sterp. N-o duceau rău, aveau orz și mazăre destulă în hambare. Ne-au primit și ne-au găzduit cu bunăvoință.

Gazda noastră avea doi boi. Cu ei se ajuta la munca câmpului, când venea vremea aratului și semănatului. Boi ca aceștia mai văzusem la sărbătorirea Înălțimii Voastre. Erau înalți și puternici, puteau căra poveri mari. Mă priveau cu ochii lor vineți și cuminți. Am mângâiat părul fin ca mătasea și lung până la pământ „Sunt *iaci*, spuse gazda, după cum îmi tălmăci negustorul. Trăiesc destui prin partea locului. Nu costă bani. Că noi bani nu avem. Nu trebuie decât să te duci să-ți alegi.” „Cum? m-am mirat eu. Sunt sălbatici?” „Chiar așa! spuse tovarășul meu. Sunt sălbatici și foarte răi. Oamenii îi prind de mici și-i îmblânzesc. Au de două ori mai multă putere decât o vită obișnuită.”

Lui Marco i se păru că Hanul picota. Ridică glasul:

— Prietenul acesta al meu – că legasem prietenie în drumeția noastră – era un poznaș. Într-un rând, zise că mă duce într-un târg, unde mă așteaptă o mare bucurie. Oricât am stăruit, n-a vrut să spună ce anume.

Hanul deschise un ochi.

— Am ajuns pe înserat într-o așezare din care n-am putut vedea mare lucru. Am tras la o gazdă, un cunoscut al lui, care ne-a primit cuviincios, ploconindu-se. Ne-a ospătat cu brânză afumată și turte de orz prăjite în unt rânced. Apoi a adus lapte fierbinte, era cioban, avea turme de oi și capre. Ne-am dat pe lângă focul făcut cu balegă uscată, că era un frig de crăpau pietrele, și eu, trudit cum eram, am adormit îndată, ca un prunc legănat. M-a trezit dimineața mare gălăgie, zgomot de voci, râsete…

Hanul deschisese și celălalt ochi.

— Ies în prag și ce văd? O ceată de fetișcane adunate în fața casei se înghionteau, ciripeau și chicoteau, de-ți luau auzul. Între ele, o bătrânică smochinită. Nu înțelegeam ce vor de la mine. Negustorul făcu mare haz de nevinovăția mea și mă lămuri: „Bătrâna vrea să ne dea fecioarele acestea, să petrecem cu ele. Sărăcuțele nu se pot mărita, până când n-au cunoscut mai mulți bărbați. Cu cât sunt mai numeroși, cu atât fata e mai prețuită. Așa cere legea lor. Îi dai un inel, un flecușteț oarecare și ea îl păstrează, ca să facă dovada că a intrat în culcușul unui bărbat și că a fost mulțumit de ea.”

Ce puteam face? M-am supus legii aceleia ciudate! Am ales din grămadă o fetiță rotunjoară și rumenă și i-am dat spre amintire un fluture de argint cu pirozele, care stârni pizma celorlalte. A trebuit să le împac pe toate și m-am ușurat de inelele și brățărușele cumpărate la Sindafu. Prietenul meu nu le putu da decât doi nasturi de la surtucul pe care i-l dăruisem, iar Pietro un lănțug de argint ce-l avea de la mine.

— He! He! râse Hanul. Ai dus-o bine în Tebet. Fecioarele acelea, care se destrăbălau ca să-și găsească un mire, erau tot atât de frumoase ca fetele care mă slujesc?

— N-aș putea spune, Slăvite Stăpâne. Acolo frumusețea nu se măsoară în carate ca aurul curat, dar erau ispititoare și unul ca mine nu putea face nazuri.

Hanul râse iar și mângâie spinarea leopardului culcat la picioarele lui. Era vădit că Marco izbutise să dreagă ce stricase cu stângăcia lui. Essia îi făcu un mic semn cu capul și-i zâmbi.

Hanul pofti să se urce în chioșcul său. Se întinse pe divanul jos, întrebă de Marco.

— Sunt aici, stăpâne!

— Ai trecut și pe la fiul meu Manglay? Ce ai văzut la Quengianfu?

— Bogat ținut și cârmuit cu multă înțelepciune. Am străbătut nesfârșite livezi de duzi, pentru creșterea viermilor de mătase – aceasta fiind îndeletnicirea cea mai de seamă a localnicilor. Țesăturile lor sunt prea frumoase, dar se mai făuresc și arme și negoțul e în floare. În afara cetății e un măreț palat: m-am oprit acolo și m-am închinat domnitorului. Apoi, ca un negustor oarecare, m-am amestecat în mulțime, la o întrecere de arcași. Am iscodit oamenii și am aflat atât de la cei cu stare, ca și de la nevoiași că Manglay-Han e iubit de supușii săi. L-am văzut de-aproape. Călărea un cal arăpesc și arăta mândru ca un zeu. Săgețile lui au nimerit de zece ori ținta la o sută de pași; i-a întrecut pe toți căpitanii despicând o nucă în două și poporul l-a preamărit ca pe un viteaz fără pereche și un rege drept și nepărtinitor.

Hanul se bucură de spusele lui.

*

A doua zi Marco fu chemat din nou în chioșc. Hanul îl mustră:

— Nu mi-ai spus lucrul cel mai de seamă. Primesc localnicii monedele mele în schimbul mărfurilor, sau vor să fie plătiți în aur sau în argint?

— Nici una, nici alta, Înălțimea Voastră. Vor sare.

— Sare? se miră împăratul.

— Chiar așa, Mărite Doamne! Au destul aur în nisipul din albia râurilor, dar nu-i cunosc prețul. Lucrul cel mai scump pentru ei e sarea. Cu un săculeț de sare poți cumpăra o turmă întreagă. Cât despre banii de hârtie pe care i-am arătat, nici n-au vrut să se uite la ei. Trimiteți-le sare și tot aurul va fi al Măriei-Voastre.

Același lucru l-am văzut la cei din ținutul Gaindu[75]. Acolo oamenii iau sarea, o fierb și o pun în tipare care au mărimea unei jumătăți de livră. Optzeci de bucăți prețuiesc cât un *saggio*[76] venețian de aur. E o monedă greu de mânuit, dar așa au apucat ei, din moși-strămoși. Aur au berechet. Îl scot din albia fluviului Bruis, care nu-i altul decât cel Albastru – Yangtze, întâlnit de câteva ori în calea mea. Am văzut cum spală oamenii nisipul, cum îl trec prin site, alegându-se aurul; apoi îl topesc și-l toarnă în tipare. Această nemaipomenită bogăție îi lasă însă nepăsători. Un drug de aur e cântărit ca orice marfă de rând și prețuit la optzeci de bulzișori de sare.

Dacă stăpânirea le-ar vinde sare și alte câteva mărfuri, de care au lipsă, s-ar putea umple cu aur vistieria.

— Mda! făcu Hanul, mângâindu-și bărbuța rară. N-am greșit când mi-am pus nădejdea în tine. Trimișii lui Ahmed sunt niște netoți. Înțelege-te cu Ngai-Sie să le vindem sare din Mangi și mărfurile de care au nevoie. Din ținutul Gaindu mi se aduc perle. Ai văzut de unde se scot?

— Văzut, Înălțimea Voastră. E un lac plin de scoici cu mărgăritare, la poalele unui munte, unde se găsesc peruzele și nimeni nu are voie să se apropie, e pază strașnică. Pescuitul scoicilor e pedepsit cu moartea.

— Foarte bine! Dacă orice amărât de pescar s-ar apuca să scoată perle și să le vândă, n-ar mai avea niciun preț. La fel și peruzelele…

La asemenea socoteală bine chibzuită, Marco se feri să răspundă. Își păstră gândurile pentru sine. Schimbă vorba.

— În ținutul acela sunt mirodenii din belșug: scorțișoară, cuișoare și ghimber. Mi-au arătat localnicii un pomișor cu flori albe și frunze înguste. După ce le-au uscat, pun câteva fire în apă clocotită și fac o băutură bună la gust și înviorătoare. Am adus un săculeț. Iarna mai cu seamă mi-a fost de mare folos la drum. O sorbeam fierbinte și pierea oboseala ca prin farmec. Am călărit uneori fără oprire, numai schimbând caii la *iamb* și luându-mă la întrecere cu olăcarii stăpânirii. Voiam să ajung din urmă vânătoarea și să mă înfățișez Înălțimii Voastre.

— Bine ai făcut. Sunt mulțumit de tine. Acum du-te și vânează și petrece cu cei de vârsta ta.

Marco se închină adânc, ieși din chioșc și coborî sprinten pe piciorul elefantului, cum îl învățase *cornacul*.

De azi înainte va face și el parte din alaiul împărătesc – asta înțelesese din spusa Hanului.

Călărea printre cei mai de seamă dregători și curteni, așa cum poruncise stăpânul.

*

Întreaga curte pornise la drum, cu împărătesele, concubinele, fiii și fiicele, slujbașii mari și mici, cu zece mii de șoimari și cei douăzeci de mii de hăitași ai *cunicilor*, cu câinii lor.

Îi regăsi cu bucurie pe cei doi prieteni, Mingan și Baian, dar iarăși îi confundă, lucru de care gemenii făcură mare haz.

— Eu sunt Baian, spuse cel cu straie roșii. Mă duc la haita mea. Te las cu Mingan – frate-meu, cel în albastru, – ai lui vânează pe aici și te poți însoți cu ei.

După ce urcă alături de *cunic* o costișă și ajunseră pe culme văzură de partea cealaltă o vale întinsă, presărată cu căscioare mărunte și albe ca niște jucării.

— Aci e fazaneria Hanului, îl lămuri sutașul.

Scoborâră spre acele locuri și în curând fură întimpinați de un paznic bătrân, care se ploconi în fața lui Mingan.

— Arată-ne toată împărăția voastră, moșule, porunci *cunicul*.

— Iată, Măria-ta, aci stau potârnichile și aci sitarii.

Porniră mai departe spre cotețele în care locuiau fazanii. Păsări minunat de frumoase, cum nu văzuse Marco în apus. Penele păreau zugrăvite în culorile cele mai gingașe și aveau cozi lungi de câte zece palme.

— Păcat să ucizi așa mândrețe de păsări, zise Marco.

— Dacă Înălțimea Sa poftește să le vâneze, nu e păcat. Trebuie să aibă de unde. Noi le creștem, umplem pădurile cu ele. Apoi trimitem zilnic pentru masa Măriei-Sale. Din carnea lor se fac mâncărurile cele mai alese. Bucătarii lui Ha-Han se pricep să-i gătească în o sută de feluri.

Mulțumiră moșului și purceseră la drum.

Berze albe, îngulerate cu albastru, cocori argintii, își luară zborul.

— Eu aș numi țara aceasta împărăția păsărilor, spuse Marco.

— Numește-o cum vrei, strigă Mingan, dar grăbește, că am întârziat.

Era aproape de amiază și la vremea aceea hăitașii așteptau la o răscruce. *Cunicul* pornise înainte, înțepându-și fugarul cu pintenii. Marco îl urmă, îndemnându-și calul alb dăruit de Han.

Străbătură mari întinderi de pământ lutos, apoi ogoare semănate cu grâu, cu mei și bob. Pătrunseră într-o pădure bogată în vânat și opriră pe malul unui râu. Acolo era locul de întâlnire, *Cacciar Modun*, adică „Popasul din pădure”. Se adunau șoimarii, hăitașii, gonacii de pretutindeni. În așteptarea lui Cublai-Han se ridicaseră corturile. Cel în care avea să locuiască Hanul era atât de încăpător că putea cuprinde până la o mie de curteni. Sălile erau sprijinite pe stâlpi de santal, iar pereții căptușiți cu singeap și cacom – cele mai scumpe și rare dintre blănuri. Iurtele împărăteselor erau îmbrăcate în mătăsuri și pielicele gingașe de soboli și căprioare.

Abia în acea așezare de peste zece mii de corturi începea adevărata vânătoare, care se desfășura în fiecare primăvară după canoanele hotărâte

de Gingis-Han. Amintea de timpuri demult apuse, când mongolii trăiau în corturi, nomazi.

*

După un scurt răstimp de odihnă, într-o dimineață, la răsăritul soarelui, când tabără era încă adormită, tăcerea fu sfâșiată de sunetele ascuțite ale cornului și chimvalelor.

Hanul încălecă armăsarul lui alb, curtenii se adunară în rânduri strânse în jurul său, cetele numeroase ale *cunicilor*, îmbrăcați în albastru și roșu, alcătuiau un cerc de câteva poște. Hăitașii cu câinii lor stârneau vânatul, caii săreau peste râpe, peste tufișuri, strângând tot mai mult cercul în jurul sălbăticiunilor încolțite. Zbârnâiau coardele arcurilor, zburau săgețile, urlau călărețiii; fiarele cădeau răpuse.

Privind măcelul, Marco se înfiora. Nu era un joc, ci o bătălie crâncenă. În prietenii lui se trezeau pesemne porniri și apucături moștenite de o rară cruzime și el își închipuia cu inima strânsă cum poate fi un război împotriva acestor oameni.

Tresări când sună cornul în spatele lui. Îl ajunse din urmă tropotul copitelor, scheunatul câinilor. Câmpia se cutremura de galopul cailor, repeziți în iureș năprasnic. Se trezi prins în vârtejul vânătorilor, ce se năpusteau pe urmele unui cerb. Ieșeau ca din pământ, tot mai numeroși, ca niște diavoli în hainele lor stacojii. Pătrunseră în desișuri și își struniră fugarii, când, pe neașteptate, se ivi în fața lor cerbul gonit de câini. Marco văzu o sălbăticiune uriașă, neagră, cu o pădure de ramuri pe frunte. Cerbul stătu o clipă descumpănit. Și clipa aceea fu de-ajuns. O săgeată, slobozită de Baian cel cu straiul roșu, veni să se înfigă în pieptul lui. Căzu în genunchi. Și tot alte săgeți îi ciuruiau trupul care se zvârcolea în ghearele morții. Priveliștea aceasta îi încânta pe vânători, care chiuiau, adunându-se în jurul animalului doborât. Printre ei era și Mingan, care păru că nu-l recunoaște pe Marco. În ochi i se aprinsese o văpaie sălbatică.

Marco se răzleți de ceilalți pe nesimțite și căută adăpost în cortul lui Essia, care ședea liniștit și-și drămuia leacurile.

Medicul ura vânătoarea, așa cum se făcea la Cacciar Modun. Cotropea un ținut întreg, înspăimânta țăranii pașnici, care nici nu mai cutezau să iasă din colibele lor. Chiotele hăitașilor, lătratul câinilor, răgetele leoparzilor, grohăitul mistreților umpleau văzduhul. Fiarele gonite din vizuinile lor

dădeau năvală înnebunite prin curți, speriau trecătorii din piețe și făceau prăpăd peste tot. Liniștea și pacea locului piereau în acel răstimp.

Într-o zi, împăratul ieși din pădurea unde se distrase, punându-și leopardul pe urmele unui căprior. Se depărtase de ceata curtenilor, având în dreapta lui pe Ngai-Sie, poftit să-l însoțească, și în stânga pe Marco, și făcea mare haz de stângăcia acestuia, care nu izbutise să nimerească cu săgeata nici măcar un iepure ce ieșise în fața calului.

La Veneția tânărul se încercase cu cei de vârsta lui la tragere cu arcul, dar nu izbutise să fie printre cei dintâi. În clipa aceea, era bucuros că a scăpat iepurele, dar n-ar fi cutezat s-o spună Hanului.

Treceau printre câmpuri pustiite de iureșul vânătorilor. Semănăturile care dăduseră colț fuseseră călcate de copitele cailor și arătau jalnic. Întâlniră în drum un șir de căruțe cu merinde pentru îndestularea taberei și fură nevoiți să se oprească, până ce li se făcu loc de trecere. Essia vorbi cu oamenii, care erau de corvoadă.

— După cum se vede, vânătoarea v-a adus pagubă mare. Ar trebui să arați și să semănați din nou. Nu e prea târziu ca să se mai coacă bucatele?

Oamenii înălțară din umeri cu obidă. Se prefăceau a nu ști cine erau cei trei, sau poate că nici nu știau, Hanul purtând straie de piele, ca un vânător de rând.

Un bătrân mai îndrăzneț își luă inima în dinți și spuse:

— Apoi, domniile-voastre știu că plăcerile unora sunt năpasta altora. Așa a fost de când e lumea. Noi ne punem nădejdea în Măria-Sa Hanul, care s-o milostivi să nu ne lase muritori de foame.

Essia se întoarse spre împărat:

— Bieții oameni!

N-a spus decât atât.

Drumul era liber. Cublai a dat pinteni calului, cei doi l-au urmat. N-a mai scos o vorbă, dar nu părea mânios.

A doua zi, a poruncit să se desfacă iurtele și să fie ridicată tabăra. A fost urcat în chioșcul său cu elefanți și tot alaiul s-a desfășurat pe șleauri și câmpii, înturnându-se la Cambaluc.

Ploua. O ploaie binecuvântată, îmbelșugată, cu care pământul se adăpa însetat. Sătenii se închinau smeriți în fața lui Ha-Han, dar nu-și ascundeau bucuria că-și pot vedea de-acum încolo de muncile lor.

V. MARCO VIZITEAZĂ PĂDUREA CONDEIELOR ȘI AJUTĂ LA CUCERIREA UNEI CETĂȚI

Marco se plimba cu Essia. Reveniseră la Cambaluc.

— Senior Essia, îi spunea el prietenului mai vârstnic, gândesc că sunt pe urmele unor dovezi împotriva lui Ahmed. Nu am uitat nicio clipă, în timpul călătoriei, rugămintea domniei-Tale. Însă ce-am observat eu, deocamdată, nu este îndestulător pentru a-l arăta așa cum este, hrăpăreț și necredincios Hanului, pe marele *Șșeng*. E nevoie de răbdare, de atenție și de multă prudență…

— Răbdare am; și am încredere în tine, Marco. Peste o vreme, vei porni din nou la drum; sunt sigur că vei descoperi alte mărturii… Adună-ți forțele și gustă răgazul ce ți s-a oferit… Exersează-ți mintea… Nu vrei să vezi lăcașurile de învățământ clădite de Cublai-Han aici, în cetatea de scaun?

— Desigur! Nu știu nimic despre ele.

— Vezi, Marco, în apus cărturarii sunt mai adeseori călugări; cunoștințele dobândite le păstrează cu zgârcenie, ascunse în mănăstiri și împărtășesc doar câte o fărâmă, spre folosul lor și nu al mulțimilor. Aici lucrurile se petrec cu totul altfel.

Îi dădu să răsfoiască un almanah, un *tacuin*, cum i se spunea acolo.

— Dintre acestea, spuse Essia, se scot în fiecare an câteva milioane.

Marco rămase uluit.

— Milioane ai zis, senior Essia? N-am înțeles eu bine? Câteva milioane? Știam că la noi stau diecii și grămăticii și trudesc să copieze câteva file de manuscris.

— Ehei! fiule, multe mai ai de învățat în această parte a lumii! Află că aici se face un tipar de lemn pentru fiecare literă, sau pentru o pagină întreagă și apoi, acoperindu-l cu cerneală, poți scoate câte pagini vrei, fără multă osteneală.

Îl plimbă pe Marco prin sălile „Pădurii condeielor”, o adevărată academie a vechiului Katai, pe care Hanul pusese s-o reclădească, pentru a o face perfect asemănătoare celei de la Quinsay, din țara Mangi. Acolo învățau carte tineri mongoli care împliniseră vârsta de douăzeci de ani.

Au mers apoi să vadă – Marco și înțeleptul său îndrumător – un colegiu unde învățau chinezi și mongoli deopotrivă: literatură, anatomie, astronomie, chiar și astrologie.

Au urcat împreună, seara, până la platforma „Turnului ceresc”, înălțat în preajma palatului și au privit prin ocheanul miraculos, așezat pe o lespede de marmură, care-ți apropia de ochi stelele cerului, de parcă le puteai prinde cu mâna. În afară de astronomii ce lucrau acolo, erau mii de cititori în stele, care veneau noaptea la turn, ca să întocmească horoscopuri. Marco avusese prilejul să vadă că Hanul punea mare preț pe prevestirile lor. Horoscopul se scria pe o tăbliță ce se păstra. „Se întâmplă uneori să se și nimerească”, glumea Essia.

Nu-i iubea pe magi și vrăjitori. Cunoștea pe de rost „Canonul Medicinei” al lui Avicenna[77], marele învățat sarazin, și-și făcuse din el un model.

Călărind alaiuri de împărat, povestea Ngai-Sie, gândise adesea că la fel făcea și cărturarul, care-și însoțea emirul pretutindeni și-și scria operele în timpul acelor călătorii fără odihnă. La știința lui medicală se adăuga și aceea de alchimist. Îi citise pe Albert cel Mare[78] și pe Abu Musa Giafar[79]…

Marco asculta cu nesaț.

— Dar mai mare alchimist decât aceștia, adăugă Essia, este Cublai-Han, care înlocuiește aurul cu coajă de dud…

Marco îl întrebă de ce, cu toată știința lui, nu-l poate vindeca pe Han.

Medicul înălță din umeri.

— Podagra e boala oamenilor avuți și necumpătați. Împăratul nostru, cum ai văzut, nu vrea să-și înfrâneze pofta de mâncare și de băutură. Un sărăntoc, care n-are după ce bea apă, e mai sănătos ca el. Mâncarea și-o drămuiește ca să-i ajungă. Mai rabdă și de foame. Totuși e înzestrat de natură cu picioare zdravene și cu mâini ce pot munci.

*

O oaste a Hanului pornise estimp să cucerească cetatea Saianfu[80] din țara Mangi.

…Cublai râvnise de mai lungă vreme să supună acea bogată și pașnică țară, vecină cu ținuturile din Katai. Acolo câmpiile erau mănoase, livezile dădeau rod îmbelșugat, în orașele cu populație numeroasă negoțul era în floare. Se țeseau cele mai scumpe mătăsuri și brocarturi, se făureau cele mai gingașe porțelanuri și migăloase lucrări din fildeș și jad. În munți se găsea aur și fier și aramă și și sare, mult dorita sare.

Cu câțiva ani înainte de sosirea celor trei Polo, Marele Han poruncise unei căpetenii care se bucura de încrederea lui, viteazul Baian Cincsan, să încalce hotarele țării vecine cu o mare oștire și să se facă stăpân pe ea.

Călăreții și pedestrimea s-au îmbarcat pe corăbii și au ajuns în fața mărețului oraș Coigangui. Baian a trimis soli la dregătorii care-l cârmuiau și le-a cerut să se supună. Aceia, deși nu aveau nici întărituri, nici oaste ca să se apere, au răspuns cuviincios că nu se vor preda. Baian a trecut mai departe, pătrunzând cu călărimea lui până în inima țării. Dar prin câte orașe a trecut, deși a fost primit cu flori, oamenii n-au binevoit să se supună Marelui Han. Căpitanul și-a pierdut răbdarea și, renunțând să-i înduplece pe mai-marii cetăților să deschidă porțile, le-a cucerit cu silnicie. Și după ce a luat în stăpânire tot ținutul, s-a îndreptat spre cetatea de scaun, Quinsay, care s-a predat, după ce regele a părăsit-o, încercând să fugă cu o corabie.

Întreaga țară izbutise s-o supună Baian, afară de un singur oraș bine întărit – Saianfu; acela încă se mai împotrivea la întoarcerea lui Marco din Tibet. Fiind înconjurat pe trei laturi de un lac adânc și de râul ce se varsă în Fluviul Albastru, își putea aduce pe calea apelor merinde și întăriri din unele așezări vecine, ce-i țineau partea.

…Într-o seară, Marco spuse ca din întâmplare:

— Senior Essia, eu socot că am putea ajuta într-un fel la cucerirea cetății Saianfu.

Medicul se arătă mirat din cale-afară.

— Cum asta? Nu te știam priceput în arta războiului.

— Nu sunt și nici nu vreau să fiu vreodată!… Nici nu-i vorba de mine! Dar țin mult la Han și cunosc pe cineva care e mare meșter. Tată, știi cumva unde se află prietenul Franz, cu care am călătorit?

— Are de lucru în orașul vechi, dar îi văd adeseori, l-am rugat să ne facă un canal, prin care să aducem apă din lac și să udăm grădina. Bine zici, fiule; neamțul e în stare să întocmească ceva strașnic. Să-l ajutăm pe Han!

Marco se întoarse spre Essia:

— Acest Franz mi s-a lăudat că a meșterit în țara lui felurite mașini de război. Spre nenorocul lui i-a făcut un copil unei fiice de nobil și, urmărit de fratele și de tatăl ei, care voiau să-l ucidă, și-a luat câmpii.

— Ce fel de mașini făcea?

— Erau, pare-se, ca vechile catapulte romane, se amestecă în vorbă Matteo – cel mai ingenios și desăvârșit mijloc de a veni de hac zidurilor unei fortărețe…

— Știu! îl întrerupse Essia. *Catapulta! Trabochetto!* Mi-amintesc că erau folosite în țara noastră la asediul cetăților. Știința am moștenit-o de la

strămoși. Trebuie să încercăm. Voi vorbi Marelui Han.

Zis și făcut. Cublai primi cu bucurie propunerea.

Când i se înfățișară venețienii, însoțiți de neamț și-i spuseră că mașina lui poate arunca bolovani cântărind până la trei sute de livre, porunci să li se dea numaidecât lemnul și fierul de care aveau nevoie, să le stea la îndemână ajutoare pricepute – fierari, dulgheri – ca treaba să fie săvârșită cât mai repede cu putință.

Franz s-a apucat îndată de lucru. Avea un ucenic bun, creștin nestorian, și a mai ales câțiva meșteri destoinici. Marco, îngândurat, încruntat, stătea zi și noapte lângă ei, veghindu-i, fiind și el legat prin cuvântul dat împăratului. Dar acum îl mâhnea că se realiza sub ochii lui o mașină de război.

După cum făgăduise neamțul, care-și luă de ajutor pe Uigurul creștin Ali-Haiye, numai într-o săptămână s-au clădit trei catapulte uriașe, bine încheiate. Când au fost gata, l-au poftit pe Han și pe dregătorii săi să le vadă.

În fața lor, a pus să se încarce pe una din ele un coșcogeamite pietroi care, când a manevrat Franz mașina, a zburat ca o săgeată și a lovit un zid înalt și gros, în depărtare, făcându-l fărâme și fărâmițe, de au rămas uluiți împăratul și însoțitorii săi.

Mongolii deprinseseră de la supușii lor din Catai meșteșugul artificierilor, care foloseau pulberea aceea în stare să facă să sară în aer orice piedică îți stă în cale. Dar întăriturile de la Saianfu erau prea strașnice și asediatorii prea departe ca să se poată sluji de pulberea de foc.

Balistele lui Franz fură așadar încărcate de grabă pe barcaze trainice, pregătite într-adins. Au plutit pe marele canal și, de acolo, pe Fluviul Albastru, până în fața cetății. Și în timp ce oștenii postați în jurul ei așteptau, gata să dea năvală înăuntru, de acolo, de pe apă, primul bolovan uriaș zbură ca din praștie, apoi, foarte curând, urmă al doilea și al treilea: zidul se prăbuși, casele atinse se năruiră, un vaiet prelung, înfiorător, ajunse până la asediatori. Prin crăpăturile făcute în întărituri văzură lumea alergând îngrozită, să caute altundeva adăpost. Între timp, pe breșă năvăleau mongolii. Mai marii cetății înălțară pe loc steagul alb și trimiseră soli căpeteniei oștilor, spunând că vor să se supună Marelui Han, cu tot ținutul dimprejur.

Astfel își căpătă *messer* Marco Polo, cum fu numit cu respect, o nouă faimă. Crescuse și mai mult în ochii Hanului, care-l lăudă dregătorilor săi:

— Ați văzut cu toții isprava lui Marco Polo. N-a trecut mai mult de un an de când se află la curtea mea și iată ce dovadă grăitoare a iscusinței lui ne-a dat! L-am pus la încercare, i-am prețuit agerimea, ținerea de minte, cinstea și râvna cu care m-a slujit. Se cuvine dar să-l răsplătesc. V-am mai spus și altă dată: dacă *messer* Marco Polo va avea zile, va ajunge un om de seamă.

Cu zâmbetul acela care mai degrabă îi ascundea decât îi trăda gândurile, privi pe rând chipurile consternate, prea puțin binevoitoare ale sfetnicilor, care se străduiau să-și ascundă invidia și dezamăgirea. Necazul lor părea că-l încântă: îl luă pe Marco de braț, sprijinindu-se de el și le întoarse spatele.

Vorbele Hanului l-au întărâtat pe Ahmed și i-au sporit ura împotriva lui Ngai-Sie, pe care-l știa ocrotitorul venețianului. Mânia lui nu mai cunoscu margini când află că Marco a fost numit supraveghetor al vămilor și dărilor, fără ca el să fi fost măcar întrebat.

Era însă prea târziu ca să întreprindă ceva: tânărul plecase să-și ia slujba în primire și el trebui să-și ascundă simțămintele și să-și întipărească pe buze surâsul fățarnic de totdeauna.

VI. CAPCANA

Marco era departe. Trecea de la o cetate la alta și arăta tăblița – acum de aur, care-l îndreptățea să cerceteze scriptele. Oricât de mândru s-ar fi ținut și oricât de pătruns era de însemnătatea slujbei lui, oricât de matur și de cumpătat se silea să pară celor din jur, barba ce lăsase să-i crească nu fu de ajuns și tinerețea lui izbucnea și-și cerea dreptul ei.

Ce plăcere de a străbate în goana calului, cu pletele în vânt, șleaurile bine întocmite și largi, mărginite cu pomi, care-și dăruiau roadele drumețului însetat; de a glumi și a râde cu însoțitorii și de a se lua la întrecere cu acei vestiți călăreți mongoli! Se bucura de tot ce întâlnea în cale, de holdele aurii ce-și legănau valurile de spice, de soare ca și de ploaie, de nopțile înstelate ca și de arșița zilei. Totul părea nou și plin de tâlc pentru el. Se bucura, dar nu-și uita nicio clipă îndatoririle și promisiunea făcută lui Essia.

Descoperi destule nereguli, scoase din slujbă câțiva dăbilari necinstiți, dar încă nu avea dovada certă că erau prepușii lui Ahmed[81] și că la el mergeau câștigurile cele mari.

Ajunse cu cercetările lui în bogata țară Mangi, poposind când într-un oraș, când în altul, până ce se opri în marele port Sigui[82], unde își dădu seama că va avea mult de lucru. Era așezat pe malurile Fluviului Albastru, căruia i se mai zicea și „Fiul Oceanului”.

Îl văzu și se bucură. Îl întâlnise întâia oară în munți, la izvoare; trecuse prin cheile lui sălbatice: se scăldase în câte un ochi cu apă limpede și rece ca gheața; și apoi fluviul îi ieșise în cale când și când, tot mai larg, tot mai albastru, dar mereu vijelios, cu vârtejuri și bulboane. De-ar fi călătorit numai de-a lungul lui. I-ar fi trebuit o sută de zile ca să ajungă la capăt, la Marea Ocean. La Sigui se întindea maiestuos; de la un mal la altul avea vreo zece mile, pluteau pe el sumedenie de corăbii, de nici nu mai zăreai apa printre ele. Unele luptau din greu împotriva curentului puternic și trebuiau duse la edec. Un șir lung de oameni trudeau pe mal, trăgând cu un odgon lung, împletit din fire de bambus, o corabie cu un catarg, atât de încărcată că bordul ei nu era decât cu o palmă deasupra apelor. Și în urma ei se înșirau nenumăratele nave pe lângă malul stâng, iar cele care se duceau spre mare înaintau cu iuțeală, împinse de curenți, pe sub podurile de piatră înalt arcuite.

Vama! Trebuia să cerceteze, să meargă, *aici*, până la capăt, cum nu făcuse, cu o vreme în urmă, la Sindafu! Intră în vorbă cu cel ce primea

vama la schele. Îi strecură în palmă câteva hârtiuțe și află că din acel loc se duc mărfuri – până la zece, douăsprezece mii de chintale – spre marele canal, sau spre orașele din susul fluviului. Trec în sus și în jos peste două sute de mii de ambarcațiuni pe an.

— Atunci, veniturile cuvenite lui Ha-Han din vamă sunt nespus de mari.

— Mda! făcu vameșul, privind în lături, așa ar trebui să fie, dar vedeți… câteodată în timpul nopții… Sunt alții, foarte mulți, care au scutiri.

Când își sfârși treaba, vameșul plecă, după ce se înclină cu mâna la buze și la frunte. Era, ca și la Sindafu, un sarazin. Marco îi răspunse cuviincios la salut, dar hotărî să nu-l piardă din ochi. Era îmbrăcat ca negustor, și vameșul trăgea poate nădejdea că el ar fi un bun mușteriu.

Se repetă jocul de la Sindafu.

Îl zări pe vameș intrând într-o ospătărie. Zăbovi până ce văzu un grup gălăgios, care se îndrepta spre același loc. Se alătură acelora, spunând că așteaptă și el o corabie care-i va aduce marfă din Catai pe marele canal, dar că se află pentru întâia oară la Sigui. Îl primiră bucuroși între ei.

Vameșul stătea într-un colț mai ferit, cu alți câțiva. Însoțitorii lui Marco cerură ospătarului pește gătit cu sos de capere și ghimber, din care mâncă și el cu poftă, aruncând câte o privire spre colțul unde se afla vameșul, care nu-l observase. Acolo era veselie mare printre meseni. Păreau că fac parte dintr-o cârdășie. Negustorii îl lămuriră: toți erau slujbași la vamă. Din vorbă în vorbă, află ceea ce vroia să știe: că dând vameșilor mită o sumă bunișoară, scăpai cu o vamă mai mică. Bani de hârtie se adunau totuși destui, grămezi de saci, dar cine putea ști ce se întâmpla cu ei, că erau transportați la Cambaluc. Umbla zvonul că n-ar fi ajuns la vistierie și că erau trimiși unui mare dregător.

Marco nici nu tresări. Nu pierduse un cuvânt, deși se arăta nepăsător. Se slujea și el de un evantai, ca toți ceilalți, că era zăpușeală, părea somnoros, își făcea vânt alene, ascunzându-și obrazul când se ridică vameșul și trecu pe lângă el. Avusese noroc că se însoțise cu acei negustori: unul dintre ei avea un frate supraveghetor al transporturilor, care tocmai aștepta să plece cu o corabie pe marele canal până la Cambaluc.

Cu cei doi frați chefui într-o seară și, stropind petrecerea cu cel mai bun vin de orez, limbile se dezlegară: află că sarazinii aduseseră pe navă, sub pază bună, saci grei pecetluiți, plini cu aur, care trebuiau neapărat să ajungă la marele *Șșeng* Ahmed. Alți saci, bucșiți cu hârtii ce se auzeau foșnind, luau drumul vistieriei: dar ajungeau oare acolo?

Iată dovada: dușmanul de temut al lui Essia era un tâlhar care își agonisea averi nemăsurate, înșelându-și stăpânul. Chibzui ce avea de făcut. Nu putea duce singur lupta fățișă cu Ahmed, care era prea puternic. Hotărî să se înapoieze îndată la Cambaluc.

*

Îl regăsi pe prietenul Essia. Medicul părea obosit și muncit de griji. Ahmed atât de bine îl îmbrobodise pe Han, încât acesta îi dăduse depline puteri să-l înlocuiască, atunci când lipsea din cetatea de scaun.

Marco povesti la rândul său cele petrecute la Singui. Vorbi înfierbântat:

— Acestea cred că sunt dovezi zdrobitoare de vinovăția lui. De-acum, senior Essia, îl poți doborî. Trebuie popriți cei de pe corabie și vor mărturisi.

Essia clătină din cap cu mâhnire.

— Sarazinul nu e ușor de doborât, Marco. Are tot mai mare înrâurire asupra lui Cublai-Han, care l-a îndrăgit și crede în cuvântul lui. E un mișel, care știe să se prefacă și să-și acopere mișeliile. L-ar putea convinge că toate mărturiile sunt mincinoase, că e victima unor uneltiri. Și atunci ar zbura capul meu, nu al lui. Și voi, prietenii mei, ați fi în primejdie. Pe cei ce-i sunt potrivnici îi otrăvește. Cârmuiește împărăția ca pe o moșie a lui. Am martori că fură din vistierie și chiar din comorile de nestemate ale Hanului. Dar…

— Lumea e nemulțumită de samavolniciile celor din șleahta lui, adăugă Matteo. Niccolò și cu mine, umblând cu negustoria prin Catai, am prins destule fire. Trebuie cu orice preț să-l scăpăm pe împărat de nemernicul acesta.

— Să-l scăpăm! făcu Marco. Dar cum?

— Părintele și unchiul tău, urmă Essia, mi-au făgăduit tot ajutorul. La curte sunt câțiva oameni de nădejde, care uneltesc în taină, ca să-l dărâme pe Ahmed. Trebuie să ne alăturăm lor, numai așa îl vom putea birui. Să ne legăm că vom fi credincioși acestui țel. Știu că mă pot bizui pe voi.

Sfatul celor patru s-a încheiat târziu în noapte.

A doua zi, fiecare își văzu de treabă, iar pe înserat, Essia îl înfățișă pe Marco celorlalți conspiratori; printre ei era și Kalil. Un alt *cvesitan*, Chen Ciu, care comanda o trupă de o mie de ostași, îl ura de moarte pe Ahmed, fiindcă îi necinstise soția și fiica. Împreună cu Wang Zhou, un dregător care fusese scos pe nedrept din slujbă, ca atâți alții, poprindu-i-se averea din

porunca sarazinului, îi hotărâseră pieirea. Primiseră în complot și pe astrologul Kao, ca să le dea de veste când stelele le vor arăta calea de urmat.

Cei trei Polo s-au legat și ei să păstreze taina și să lupte alături de ceilalți, ca să-l înlăture pe marele *Șseng* de la Înalta Curte a împăratului.

Trebuiau să aștepte clipa potrivita, și zodia prielnică. Până atunci se întruneau din când în când în turnul ceresc, noaptea, la lumina lunii…

*

Venise iarnă, dar în luna februarie, când în împărăție se sărbătorea Anul Nou, vremea era blândă. Era sărbătoarea cea mai însemnată după ziua de naștere a Hanului; aveau loc pretutindeni petreceri de care se bucura întreg poporul.

Dis-de-dimineață ningea cu fulgi mari, destul ca să acopere ulițele și aleile cu un strat alb, sclipitor. Apoi, ninsoarea se opri, se arătă soarele. Albul domnea peste tot locul. Albe erau veșmintele tuturor orășenilor, de la sărăntoci până la bogătani, albe – caftanele împodobite cu mărgăritare ale curtenilor, ca și al Marelui Han.

Albi erau caii din miazănoapte, albe erau cămilele ce veneau tocmai din Tangut, cu albe valtrapuri de mătase erau acoperiți elefanții, ce duceau în spinare albe porțelanuri din țara Mangi. Mongolii aveau credința că albul aduce noroc peste an. Se îmbulzeau la Palat mulțimile, ca să se închine împăratului și să capete daruri.

În picioare, lângă tron, cu brațele încrucișate, Ahmed privea trufaș peste mulțimea îngenuncheată. Pe cap purta vălul străveziu al sarazinilor, prins într-un inel sclipitor.

Essia, de o parte, ascuns de o coloană, îi șopti lui Marco:

— Acum e rândul lui. Va veni și rândul nostru.

*

Dar nu se întâmplă nimic până-n vară, când Hanul porni cu toată curtea la Shangdu și Ahmed rămase singurul stăpân la Cambaluc.

În tolba celor trei Polo se adunaseră între timp alte dovezi ale vinovăției dregătorului.

Essia, care-l însoțea ca totdeauna pe Han, își luase rămas bun de la prietenii săi, îmbrățișându-i.

— Fiți cu ochii-n patru! îi sfătuise. Păziți-vă! Ahmed v-a pus gând rău. Supravegheați-i mișcările. Eu, singur cu Hanul, mă voi sili să-i recâștig încrederea și să-i dovedesc fățărnicia lui Ahmed. L-am scăpat pe viteazul

Baian Cink-san, care fusese osândit la moarte, din pricina minciunilor Sșengului.

Veneţienii i-au urmat sfatul. Prietenul Kalil le dădu o strajă, ei avură grijă să poarte la brâu pumnal ascuţit şi să nu mănânce alte bucate decât cele gătite de Pietro, care le era devotat trup şi suflet.

Capcana în care trebuia să cadă sarazinul fu pregătită cu cea mai mare grijă. Fapta trebuia săvârşită înainte de întoarcerea Hanului.

În sfârşit, Kao dădu semnalul aşteptat: intraseră într-o zodie bună.

Într-o noapte de august, Ahmed fu poftit la palat, sub cuvânt că e chemat de prinţul moştenitor Gingis. Ferestrele erau luminate şi ministrul se duse fără teamă. Stătuse de mai multe ori de vorbă cu principele; acesta ar fi vrut să se acorde însemnate drepturi şi înlesniri supuşilor din Katai şi Mangi, care se dovedeau atât de înţelepţi.

Ahmed se împotrivise. Gândea că şi acum e chemat pentru o pricină asemănătoare.

La porţi se întâlni cu Cogotai, căpetenia gărzilor, care păru uimit, aflând că a sosit prinţul Gingis de la Shangdu şi că se află în palat. Ahmed se duse drept în sala cea mare, unde nu erau aprinse decât două făclii. În umbră zări pe cineva pe tron, dar nu-i putu distinge trăsăturile. Se închină până la pământ. Chen Ciu, care stătea tupilat în spatele tronului, sări asupră-i şi dintr-o lovitură de paloş îi reteză capul. Cogotai, bănuitor, îl urmase pe Ahmed şi fu martor la cumplita faptă. Slobozi o săgeată, ucigându-l pe Wang Zhou, care şedea pe tronul de aur al Hanului. Îşi strigă oştenii, care-l prinseră şi-l puseră în lanţuri pe Chen. Răscoliră întreg palatul, căutând trădători. Omorau pe oricine le ieşea în cale.

Fusese hotărât ca cei trei veneţieni şi Kao să nu pătrundă în palat. Viaţa lor trebuia cruţată. Ei aveau să vorbească Hanului şi să-i arate dovezile. Aşteptau cu sufletul la gură urmarea faptei sângeroase.

Au plecat îndată olăcari spre Shangdu să ducă vestea. Aflând cele întâmplate, Hanul nu gândi să se întoarcă la Cambaluc, dar îi încredinţă lui Marco sarcina să strângă toate mărturiile, să descopere adevărul şi să stabilească vinovăţiile. Se putea ghici aici mâna lui Essia.

Cogotai, între timp, ucidea fără judecată. Şi răscoala, plănuită de chinezii Wang Zhou şi Chen, fără ştirea celorlalţi conspiratori, dădu greş.

În toamnă, când se întoarse Hanul cu mare alai, la Cambaluc era linişte.

Stăpânul îl chemă pe Marco, de faţă fiind şi Essia, şi vru să cunoască rezultatul cercetărilor. Messer Polo scoase din taşca lui dovezile adunate:

Ahmed dosise aurul ce trebuia depus la monetărie, își însușise lucruri de preț din palat, furase marele rubin din Badahșan adus Hanului de cei trei venețieni. Fărădelegile lui erau nenumărate: ucisese oameni nevinovați ca să le ia averile, necinstise fete și femei, asuprise poporul din Katai, care pregătea o răscoală ca să-l răstoarne. Complotul fusese gândit împotriva acestui ticălos și al șleahtei sale și nu împotriva împăratului.

Marele Han ascultă cu luare-aminte, cercetă dovezile, apoi luă o hotărâre: trupul lui Ahmed fu dezgropat și aruncat la câini. Șapte dintre fiii lui, care luaseră parte la jafuri și omoruri, fură jupuiți de vii.

Principalii conspiratori, Wang Zhou și Chen, fuseseră uciși. Kalil și Kao fură iertați, la stăruințele lui Ngai-Sie. Nimeni nu mai pomeni numele sarazinului.

VII. MESSER MARCO ȘI POPORUL CHIN

Anii treceau.

Împăratul îl numi pe Marco împuternicitul său în orașul Yangui[83] și în tot ținutul înconjurător, dovedind astfel cât de mult îl prețuia.

Niccolò și Matteo se bucurară de marea cinste acordată fiului; ei rămaseră la Cambaluc, să-și vadă mai departe de treburile lor negustorești.

La plecare, tatăl nu se putu abține să-și dăscălească feciorul:

— Ascultă, fiule, știu că ai ieșit de sub mâna mea, tinerețea cu năzbâtiile ei s-a dus cam de multișor. Dar ia seama la ce-ți spun: la cei treizeci și doi de ani ai tăi, Hanul ți-a încredințat o slujbă însemnată. Mulți alții, mai vârstnici și poate mai destoinici râvnesc la ea, pe bună dreptate. Să fii unul din cei doisprezece ocârmuitori de ținuturi nu e treabă ușoară. Cată să te arăți vrednic de prețuirea împăratului. Să nu mă faci de rușine!

La asemenea predică Marco n-a răspuns decât sărutându-i mâna, dacă nu cu supunere, fără îndoială cu afecțiune.

Essia l-a îmbrățișat cu lacrimi în ochi:

— Iată-te ajuns un om de vază. M-am încrezut în tine de la început și nu m-am înșelat. Sunt sigur că vei îndeplini cu folos această înaltă însărcinare. Și nu mă uita. Trimite-mi vești despre tot ce se petrece în țara Mangi.

Marco îi făgădui. Era mișcat, îl îndrăgise pe medic, ca pe un părinte sufletesc.

Porni la drum însoțit de Pietro și de un pâlc de călăreți din garda strălucită a Hanului, cu care avea să-și facă intrarea în viitoarea sa reședință.

Călărea în fruntea lor, pe calul alb dăruit de Ha-Han. Oamenii întâlniți în cale i se închinau și-l priveau lung: cu port falnic, era întruchiparea bărbăției vrednice și înțelepte. Sub sprâncenele arcuite ca din condei, ochii scăpărau de o nestăpânită curiozitate pentru tot înconjurul; când și când umbra unui vis îi mai aburea privirea. Pe buzele cărnoase și roșii flutura un surâs prietenos, dar prea adesea se subțiau, trădând, la fel cu bărbia puternică, o voință și o tărie de caracter puțin obișnuite.

…Singur cu gândurile lui, ritmate în tropotul cailor…

„…Tata n-avea dreptate. N-am vrut să-l contrazic. Dar nu cred că la treizeci și doi de ani s-a sfârșit cu tinerețea. Tinerețea nu poate fi doar acel scurt răstimp între copilărie și bărbăție. Simt că e altceva. O stare sufletească… Dorința asta pătimașă a mea de a cunoaște totul, sforțarea să

nu mă las doborât de împrejurări, ci să le înfrunt, nu dovedesc oare avântul tinereții? Am să fiu tânăr atâta vreme cât am să pot privi și păstra în minte ce văd; cât am să mă pot *bucura* de tot ce văd; și cât am să pot înfăptui ce mi-am propus.”

*

Lungă călătorie!

Străbătu întinse ținuturi și întâlni în drum nenumărate lucruri vrednice de a fi povestite.

La Cinaglu[84] se opri să vadă cum se pricep oamenii să facă sare din pământul sărat ce se afla în partea locului: treceau un șuvoi de apă peste o movilă de pământ și o lăsau să se scurgă în gropi anume săpate. După ce se limpezea, o puneau la fiert, până ce scădea toată și se alegea o sare albă și măruntă.

Marco urmări această prefacere, gândind să scrie lui Essia despre ea.

Era vremea secerișului, țărani cu pălării de paie țuguiate se opreau din lucru și se înclinau în fața călăreților cu însemnele Marelui Han.

Marco stătu în loc să întrebe dacă sunt mulțumiți. Recolta era îmbelșugată, n-aveau a se plânge de nimic.

Pe drum află însă că într-un oraș apropiat fusese o răscoală cu câțiva ani în urmă. Se îndreptă într-acolo, vrând să afle ce gânduri au locuitorii.

La Condinfu[85] era liniște deplină. Află însă că fusese o răzmeriță, dar cel care îndemnase oamenii să scuture jugul mongol fusese chiar trimisul Hanului, Litan Sangon, care, cu trupele sale, avea sarcina să păzească legile și să facă rânduială. Când se află această faptă la curte, împăratul a trimis alți doi căpitani cu oaste mare, care au învins într-o bătălie crâncenă pe Litan și pe cei ce-l urmaseră. Apoi, dintre prinși, au osândit la moarte pe trădător și pe capii răscoalei, iar pe cei din popor i-au iertat din porunca Hanului. Astfel că oamenii s-au potolit și Marco i-a auzit slăvind numele stăpânitorului prea milostiv.

La Cingigui[86], de asemenea, târgoveții se răsculaseră, după ce orașul se supusese de bunăvoie. Baian Ciacsan lăsase o strajă compusă din Alani[87], bărbați voinici, bălai, viteji vestiți și buni creștini. Dar aveau un singur cusur, le plăcea vinul și nu duceau la băutură. Au golit butoaiele localnicilor și s-au îmbătat de n-au mai știut nici cum îi cheamă, apoi au adormit, de puteai tăia lemne pe ei. Localnicii i-au măcelărit pe toți. Grea pedeapsă a urmat: au plătit cu viața toți bărbații, fie că luaseră parte sau nu la măcel.

Marco se înfioră aflând această sângeroasă întâmplare. Era hotărât să pătrundă mai adânc în gândurile și în inima acestor oameni din Mangi, ce păreau, la prima vedere, atât de pașnici și zâmbitori; era dornic să-i înțeleagă și să-i ajute.

O rețea de canale împânzea toate provinciile din Katai, începând cu Marele Canal, clădit de Ha-Han și sfârșind cu altele mai mărunte, care uneau cele două fluvii, Galben și Albastru. Aceste două lungi cursuri de apă îi dădeau lui Marco multă bătaie de cap. Le întâlnise mereu în drumurile lui, făcând întortocheate ocoluri, le recunoștea, dar îl păcăleau, ascunzându-se sub alt nume, după ținutul străbătut: la Caitui, de pildă, cel Galben nu se chema Caramoran? Iar Albastrul devenea într-un loc Bruis și în altul Quian, cum îi spun uneori localnicii…

Călăreții trecură prin așezări bogate, în care negoțul era în floare datorită acestor fluvii și canalelor, pe care pluteau nenumărate corăbii.

Au călărit zile întregi pe digul ce despărțea apele canalului de ale fluviilor. Poposiră în orașul Pingui, la fostul hotar cu țara Mangi. Cu cât înaintau spre miazăzi, și căldura se făcea mai mult simțită, se schimba și înfățișarea locului: boschete de iasomie, gardenii, trandafiri, bujori și alte fiori înmiresmate, trestii de bambus pe malurile lacurilor bogate în pește și vânat de soi, livezi de migdali, de rodii și naramze, coline verzi, tăiate în terase, câmpii în care băltea apa orezăriilor. O țară blagoslovită, cu oameni harnici, care-și făureau cu mâinile lor bogățiile; și Marco înțelese de ce râvnise Hanul s-o cucerească.

Trecură prin Cain – orașul păsărilor – cu nenumărate crescătorii și colivii, atârnate la ferestre. Cu o hârtie-monedă, care făcea cât un ban de argint, Marco cumpără trei fazani de toată frumusețea.

Târgurile negustoroase se țineau lanț până la cetatea Tigui, așezată pe un braț al Fluviului Albastru, unde văzură iarăși sumedenie de corăbii și corăbioare.

Nu călăriră mai mult de o zi și înspre seară descinseră într-un oraș mare, care nu era altul decât Yangui cel vestit, unde-l trimisese Marele Han pe Marco să cârmuiască în numele său.

Călătorul descălecă în fața palatului stăpânirii și, arătând tabula de aur, care-l investea cu puteri depline, fu primit cu mare cinste.

*

Messer Polo își îndeplinea slujba cu tragere de inimă. Nu voise să locuiască în palat, unde i se pregătise aripa dreaptă a clădirii, de partea cealaltă fiind instalată căpitănia oștirii din oraș și împrejurimi.

Hotărâse să-și aleagă o locuință în mijlocul norodului, așa cum făcuse și alte ori. Dintre cele propuse, alese pe cea a unui negustor bătrân, dintre fruntașii orașului, despre care i se spuse că este un *„te-hio-se”*, ceea ce se putea tălmăci: un om de o destoinicie recunoscută de toată lumea.

În casa lui Ho Ning cunoscu mulți orășeni, stătu de vorbă cu ei, iscodindu-i pe departe, ca să le afle părerile în ce privea stăpânirea. Avea de gând să îndrepte ce stricase – pare-se – cel dinaintea lui, să fie mai atent decât predecesorul. Dar nu numai pe cei din Yangui îi cerceta, ci și pe locuitorii celor douăzeci și șapte de orașe ce se aflau în provincia cârmuită de el.

Îi plăcea să stea de vorbă cu țăranii din împrejurimi, împovărați cu o droaie de copii, cu femeile care munceau în orezarii, cu picioarele în apă și cu pruncul într-o traistă legată în spate.

Într-o seară, după ce dăduse o raită până într-un târg mărginaș, o luă peste câmp, ca să scurteze drumul și se rătăci. Călări la întâmplare până ce zări o roată învârtită de doi bivoli. Scotea din canal apa care se revărsa în șanțuri pe întreg ogorul. Se apropie de țăranul de lângă bivoli și-l întrebă încotro s-o ia, ca să iasă în drumul mare. Omul se ploconi și porni pe lângă călăreț, ca să-l îndrume.

Era zdrențăros și sfrijit. Marco intră în vorbă cu el, rostind cu greu cele câteva fraze învățate.

— Cât pământ ai?

— Pământ! întrebă uimit. Cum pot eu avea pământ? Pământul e al stăpânului. Eu muncesc pe el, scot apa și o trec în șanțuri și capăt două duble de orez pe lună pentru osteneala mea.

— Și ești mulțumit?

— S-ar putea să nu fiu mulțumit? răspunse cu teama țăranul. Un om n-are nevoie în viața lui trecătoare decât de o pălărie de paie și de o strachină cu orez – așa se zice pe la noi.

— Câți copii ai?

— Patru pe pământ și unul în cer.

— Să vii la Yangui la palatul cârmuirii să-ți dau un ajutor. Cum te cheamă?

— Li Tau, din cătunul Pa Nang.

— Ai să vii mâine?

— Nu pot lăsa roata.

Ajunseseră la un drumeag.

— O ții drept înainte. Vă duce la șleau.

Marco scotoci în tașcă și scoase câteva hârtii-monede. Le puse în mâna țăranului, care le privi nedumerit. Părea că nu mai văzuse așa ceva. Strânse pumnul și rămase neclintit, până ce se depărtă călărețul.

Noaptea, lui Marco nu i se lipi somnul de gene. I-a dat bani țăranului. Dar cu banii n-a îndreptat nimic. Avea mereu înaintea ochilor chipul slab, ca de lemn cioplit al omului. Și privirea lui nedumerită.

Îl tulbură gândul că Hanul se răsfață în zeci de palate de aur, în timp ce supușii lui mănâncă un blid de orez, când îl au și pe acela. Iar Sakia-Muni, zeul prea puternic, turnat și el tot în aur, își doarme somnul liniștit în templu și-l lasă pe sărăntocul ăsta să flămânzească. Nu i-a dat altceva decât resemnarea.

Essia îi arătase odată semnele scrierii chineze, și-i spusese că în graiul acela, ca să scrii cuvântul nemulțumire, trebuie să împreuni alte două cuvinte: inimă și rob. Atunci nu prea înțelesese; acum înțelegea prea bine.

*

Marco se dovedise încă odată cu scaun la cap, luându-și locuință la negustorul Ho Ning. Nu putea fi învinuit de cârdășie cu slujbașii mai vechi sau cu căpeteniile gărzilor mongole. Îi supraveghea însă de-aproape și-l putea cântări pe fiecare, cât prețuiește și cum își face datoria.

De la gazda sa, cu care stătea de vorbă serile, afla multe din cele ce se petreceau în oraș.

Ho Ning era un om în vârstă, care se deda acum unei vieți tihnite, lăsând multele lui daraveri și dughene în seama celor doi fii mai mari. Ochiul lui ager era însă treaz, îi sfătuia și-i mustra la nevoie.

Era mândru că trimisul Marelui Han a catadicsit să locuiască la el. Se temuse la început, văzându-l cât e de tânăr pentru o funcție atât de însemnată, că o fi un nesocotit, dar în curând își dădu seama că se înșelase: era un om chibzuit, așezat, fără trufie și dornic să învețe de la alții mai bătrâni. Și mulțumită lui, Marco se bucură curând de un bun renume printre localnici.

— Peste tot în lume, spuse Marco odată, am văzut bogați și săraci, nobili și oameni de rând, clerici și laici, asupritori și asupriți. La poporul vostru

pare a fi altă orânduire, sunt mai multe trepte care se cer respectate și eu nu prea mă lămuresc în privința aceasta.

— Chiar așa cum ai zis, mărite domn, încuviință bătrânul, sunt mai multe tagme, după naștere, după îndeletnicire, sau după merit. Întâia dintre aceste trepte este a nobililor și învățaților, pe care indienii îi numesc *mantrini*, apoi vin căpeteniile militare, bonzii – adică preoții – plugarii, meșteșugarii și negustorii.

— Cum adică? Negustorii stau pe cea din urmă treaptă?

— Vorba vine! Nimic nu-i împiedică să suie mai sus, dacă-i ajută mintea. Iată, de pildă, unuia din fiii mei, Ye Chunwu, i-a plăcut să învețe. A trecut prin școli. Dascălul său se minuna de ușurința cu care a reținut cele treisprezece mii de semne, de frumusețea scrisului și de răspunsurile lui iscusite; dăduse examen, căpătând diploma de kiu-jin – persoană recomandabilă. A fost numit îndată, la stăruința dascălului său, scriitor la judecătorie, în a șaptesprezecea treaptă a cinului dregătoresc. Când ai să-l cunoști, poți să-l numești „teng-selang", adică onorabil, vrednic de a înainta în grad.

Marco îl asculta atent. Capul îi vuia de atâtea deslușiri și cuvinte sucite, pe care se străduia să le țină minte. Nu cunoștea decât prea puțin graiul localnicilor, dar negustorul îi vorbea în limba mongolă, deprinsă după încheierea multor afaceri folositoare.

După ce se lăudase de-ajuns cu mezinul său, Ho Ning adăugă:

— Ceilalți doi fii, după cum știi, au rămas în tagma negustorească, n-au râvnit să meargă mai sus – dar se pricep destul de bine să rotunjească averea părintească.

*

Într-o seară Ho Ning dădu un ospăț în cinstea lui Marco și-și poftise fiii. Sosi onorabilul Ye Chunwu, grefierul judecătoriei, un bărbat spătos, bondoc, îngâmfat, într-o splendidă robă de satin neagră, peste care era aruncată, pe piept și pe spate, o eșarfă de mătase brodată cu ibiși. Tichia ce-i acoperea creștetul era tot neagră, cu un bumb aurit, semn al tagmei din care făcea parte. Ochii vii îl măsurau pe venețian, căutau parcă să-l descifreze. Se înclină adânc în fața lui, cum cereau canoanele politeții, Marco îl imită. Se ploconiră astfel de câteva ori. Apoi onorabilul trecu la frații săi, Liu și Yen, care stăteau smeriți în fața lui și merse în sfârșit să-și salute tatăl, din

nou închinându-se ceremonios. Toate mișcările îi erau măsurate, solemne și pline de ifos.

La intrare se arătă însă un alt personaj, către care se repeziră cei de față cu mari plecăciuni: era Qiu Wang, fostul dascăl al lui Ye Chunwu. Uscățiv, cocârjat; o bărbuță albă, rară îi împodobea bărbia; avea privirea ascuțită, clipea des și ținea în mâna cu pielea galbenă și ofilită nelipsitul evantai, mântuit cu nespusă grație. Marco observă unghiile nemaipomenit de lungi, apărate, ca să nu se rupă, de niște degetare aurite. Calota neagră avea un bumb de peruzea, însemn al unei trepte superioare. Pe piept atârna un colan din aceleași pietre prețioase. Cei ai casei îl primiră cu semne de venerație, numindu-l *tsu-cing-ta-fu*, adică: prea-cinstit și cu merite deosebite. Pe vremea domniei fostului crai, ce purtase și titlul de Facfur[88], făcuse parte din cancelaria imperială și era *Han Lin*, adică membru al Academiei, al „Pădurii condeielor”, pe care Hanul se străduia s-o imite la Cambaluc – iată ce i se explica lui Marco.

Gazda îi pofti într-o sală cu pereții îmbrăcați în mătase brodată: un zbor de cocori peste lacuri cu trestii și flori de lotus dădea un farmec deosebit încăperii, prin care plutea o mireasmă plăcută de mosc și lemn de santal. Măsuțe joase, lăcuite în roșu, înconjurau o masă rotundă pe care se aflau fructiere cu poame aromate sosite din India, chitru, rodii și felurite salate, atât de frumos decorate că era o încântare să le privești.

Într-un colț, un altar mic pe care trona Sakia-Muni cu zâmbetu-i blând și maliții os; în alt colț, doi cai în galop din porțelan alb. Pe un piedestal, un balaur de bronz înverzit își căsca gura uriașă înspre comeseni, care se așezaseră fiecare în fața unei mescioare.

Dacă la curtea Hanului era risipă de aur – talgere, potire, căni, carafe, butoaie chiar – Marco văzu că rafinații lui supuși preferă porțelanul. Farfurioarele și ceșcuțele din fața lor erau atât de gingașe și străvezii că ți-era teamă să nu le sfărâmi atingându-le. Pe ele se aflau felurite gustări: ouă cu un gust deosebit, muguri fragezi de bambus, felioare de pește crud cu ciuperci, viermi albi de mare și de baltă și alte ciudățenii.

Nu erau mai mult de două îmbucături pe o farfurioară. Marco le goli cât ai clipi din ochi pe ale sale. Ar mai fi mâncat, de-abia îi stârniseră foamea bucatele pipărate și dulci, cu o deosebită savoare.

Slujitorii umblau nesimțiți pe târlicii lor de pâslă și turnau din șipuri cu gât lung vin de orez în ceșcuțele de porțelan, ce păreau jucării de păpuși. Le umpleau mereu. Vinul era tare și foarte aromat. Curând, Marco se simți

ușor, înviorat, cu mintea limpede; și simți duioșie și îngăduință față de toți comesenii.

I se puse apoi dinainte o felioară de friptură ca de rață cu nucușoară și aripi de rechin. Nu știa ce mănâncă, totul era cu gust îmbietor și nou pentru cerul gurii lui. Își aminti deodată că nu trebuie să piardă vremea, ci să afle cât mai multe de la acești oaspeți de seamă.

Era așezat la loc de cinste, în dreapta cărturarului cu bumb turchez, căruia trebuia să i se adreseze cu titulatura: „prea cinstit și merituos”. Se înclinau unul către celălalt, de câte ori sorbeau o înghițitură. Marco se descurca destul de greu cu bețișoarele de fildeș, dar se ferea să pună mâna pe bucate, așa cum se obișnuia la curtea lui Ha-Han, ca și în apus. Cu bună cuviință, bătrânul dascăl îi vorbi în graiul uigur – folosit îndeobște în înscrisuri – văzându-l stânjenit când folosise inițial limba chineză.

Îi ură bun venit la Yangui, apoi dori să știe unele amănunte despre școlile din Cambaluc; Marco i le dădu bucuros. Îi vorbi și de îngăduința arătată de Marele Han față de credințele și datinile supușilor săi.

— Dacă este așa cum spui, mărite domn, Cublai-Han este un înțelept. Omul trebuie lăsat să-și urmeze îndemnul inimii și să păstreze cultul strămoșilor și credința sfântă.

Văzându-l binevoitor, Marco îndrăzni o întrebare.

— Prea cinstite… – se sili să rostească titlul acela fără greș – v-aș fi recunoscător dacă ați binevoi să-mi lămuriți ce simbol înfățișează la poporul domniei-voastre balaurul. Îl văd zugrăvit peste tot, pe flamuri ca și pe ceșcuțe și iată-l și aici, pe piedestal, turnat în bronz.

Învățatul îi aruncă o privire ciudată, apoi vorbi repede, ca și când ar fi rostit o lecție știută pe dinafară:

— Vezi acolo, pe piedestal, o făptură sacră. O uriașă reptilă cu patru picioare, cu trupul acoperit de solzi. Este Long, verdele balaur celest. Poate fi luminos sau întunecat, subțire ca fusul sau greoi și gros, poate să se lungească sau să se micșoreze după voie. Primăvara se înalță la ceruri. Toamna se scufundă în apele fluviilor. În mare mai trăiește și dragonul Li. În munți – balaurul Kau. Iar acesta, pictat pe cești, este Ki Lin, un animal fabulos, aducător de noroc. Uită-te la el: are solzi pe trup, dar picioare de cerb.

— Vreți să spuneți că toți aceștia viețuiesc aievea? Nu sunt numai mituri? Și eu, care credeam că balaurii nu trăiesc decât în basme!

Vorbise necugetat, sub influența vinului care-l înfierbântase.

Cărturarul strânse din buze, pleoapele veștede îi acoperiră ochii și spuse încet:

— Văd că Măria-ta știi foarte bine ce trebuie să crezi și ce nu.

Își băgă mâinile cu degetare aurite în mânecile largi ale caftanului și se închise într-o mutenie îndărătnică.

Marco nu-și putea ierta greșeala pe care o făcuse. Se întoarse spre fiul lui Ho Ning, grefierul, care se afla în stânga sa. Se sili să îndrepte impresia proastă născută de cuvintele lui nesocotite:

— Prea onorate, e o rară bucurie pentru mine să stau acum între doi învățați, cum n-am întâlnit alții… Prețuiesc știința poporului chin și mărturisesc că nicăieri pe unde am umblat în lume, de la apus până la soare-răsare, n-am aflat născociri atât de minunate ca în țara domniilor voastre.

Grefierul zâmbi concesiv și se înclină:

— Cung Fu-tzî[89] înțeleptul spunea, în urmă cu aproape o mie opt sute de ani, în ale sale *Convorbiri filosofice*: „A ști că știi ceea ce știi și a ști că nu știi ceea ce nu știi, iată adevărata înțelepciune.”

Vorbise repede, iar Marco, uimit, încercă să memoreze acele spuse și să-și tălmăcească înțelesul lor. Auzise bine? Erau vechi de o mie opt sute de ani aceste gânduri? Se strădui să găsească pentru răspuns tonul cel mai potrivit:

— Pe cât îmi stă în puteri, mă silesc să știu ceea ce *vreau* să știu… Am venit la Yangui ca trimis al Marelui Han, dar sunt latin; vin de foarte departe; dorința mea cea mai vie este să cunosc ceva din sufletul poporului chin, să mă apropii de el. De aceea am părăsit palatul și l-am rugat pe tatăl domniei-voastre să mă găzduiască…

— Dorința aceasta e lăudabilă, zise grefierul, după o scurtă ezitare. Tot Cung Fu-țzî a spus: „Nu trebuie să fim mâhniți că nu suntem cunoscuți, ci dimpotrivă că noi nu-i cunoșteam pe oameni.”

— Deși nici domniile-voastre nu mă cunoașteți încă, replică Marco, oarecum încurajat, spuneți-mi, rogu-vă, cu ce v-aș putea fi de folos și voi căuta cu slabele mele mijloace să apăr la Curte cauza unor supuși atât de nobili și de iscusiți în arte și științe, stăpâni pe toate tainele firii.

Onorabilul se juca, ascultându-l, cu ciucurii eșarfei, păstrând pe chip o expresie politicoasă, dar distantă, aproape indiferentă.

Marco urmă cu însuflețire:

— Credeți-mă, Mongolii au preluat destule din descoperirile și obiceiurile poporului din Katai, dar mai rămân mai multe de învățat de la

cei din țara Mangi; eu de aceea am venit aici…

Scriitorul de acte păru în fine măgulit. Își drese glasul și vorbi de astă dată lent, apăsând asupra unor cuvinte:

— Dorința aceasta vă face cinste și ne bucură, mărite domn! Suntem într-adevăr un neam nobil și fără seamăn pe lume. Legenda spune că venim din cer. Împărăția noastră s-a numit „cerească”. Cărturarii noștri susțin că primii oameni pe pământ au fost o sută de familii, cu multe zeci de mii de ani în urmă. Aceia au fost strămoșii noștri. Ei au văzut cu ochii lor balaurii nemuritori. Acum vreo trei mii cinci sute de ani, printre primii noștri stăpânitori au fost cei din stirpea domnească Hia; a urmat apoi dinastia Ching, care prin cuceriri s-a întins peste ținuturile din Mangi și Katai, întemeind marea împărăție care astăzi e supusă Mongolilor.

În timp ce povestea, se auzi de undeva din grădină – prin ușile întredeschise – o cântare din flaut și un glas tânăr îngânând o melopee. Fermecat de vocea aceea caldă, Marco încercă să prindă înțelesul cuvintelor. Ye Chungwu i le tălmăci; erau – spunea – dintr-un cântec popular străvechi: „Culege ierburi draga mea / și într-o zi de nu o văd / îndur trei luni de noapte grea. / Culege draga mea pelin, / Și într-o zi de nu o văd / îmi pare dorul an de chin…” [90]

Marco prețui suavitatea acelei muzici, gingășia versurilor – vechi și ele, oare cât de vechi? se întrebă – ca și rafinamentul cinei, comparând acestea toate cu belșugul bezmetic și cu petrecerile gălăgioase de la Curtea Hanului.

Vorbiră mai departe: despre vreme, despre semănături, despre întâmplări neînsemnate. După un timp oaspeții se retraseră, cu zâmbete și multe închinăciuni, de o prea aleasă politețe.

Marco suspină. Era dezamăgit că nu fusese în stare să smulgă de la cei doi musafiri învățați decât o poveste cu balauri și o lecție de istorie, când el ar fi vrut să le cunoască gândurile tainice.

*

De când se afla la Yangui, trăia orice clipă cu mare intensitate. Ființa întreagă îi vibra și răspundea la îndemnurile cugetului. „*Trebuie* să fie cu putință, își zicea. În timp ce *serenissima* noastră Veneție, toți latinii, și poate întreg apusul zac într-o nepăsare vinovată, știind numai lucruri vagi și confuze, povești naive despre ținuturile de la soare-răsare, eu *sunt aici, trăiesc aici, văd, aflu!* Sunt prima verigă dintr-un lanț de oameni care, dându-și mâna, vor face legătura dintre cele două lumi. Datoria mea este să

încerc *să înțeleg*, să pătrund secretele misteriosului popor chin, să mi le însușesc, să le duc în dar alor mei.” Dorea alt soi de bogăție decât puținii săi înaintași. Nu doar pungi cu aur și argint, ci avuția mai rară a minții și a sufletului.

Își dădu seama însă că cei din neamul chin ridică zid de apărare tocmai între sufletele lor și al lui, la fel cu Marele Zid, care-i ferise de năvălitori până la cucerirea mongolă. Acum cuceritorii erau înăuntrul țărilor Mangi și Katai – iar ei, oamenii pământului, nu puteau face altceva decât să-și ascundă simțirile sub o mască plină de cuviință și un zâmbet imuabil, ca al lui Sakia-Muni.

VIII. HO NING SE DESTĂINUIE

În casa negustorului i se dăduse o odaie frumoasă. Pereții erau acoperiți cu benzi de mătase pictată, pe care ochii lui Marco întârziau cu plăcere. Rogojini subțiri aruncate peste tot, mănunchiuri de flori proaspete în vaze de porțelan, poame felurite, naramze ce-și răspândeau parfumul lor amărui. Doi grifoni de bronz, la capul patului scund, îi străjuiau somnul. Pe un trepied veghea statueta grațioasă a zeiței Kuan Yn, o tânără femeie cu chip suav, sprijinită de un cerb, ținând în mână un șirag de mătănii. Era atâta pace în casa asta…

Bătrânul Ho Ning continua să vină adesea, pe înserat, să-i țină de urât.

După ce ascultase ziua întreagă plângerile și citise jalbele împricinaților și se străduise să facă dreptate sau să-și mustre slujbașii care nu-și făceau datoria, Marco dorea odihna de-acasă. Nu-l supăra pălăvrăgeala negustorului, care suferea de singurătatea lui; feciorii erau respectuoși, dar aveau socoteli de făcut, femeile casei sporovăiau de-ale lor – și cu o femeie parcă ai ce vorbi? – nepoții erau zburdalnici și zgomotoși, astfel că în camera lui Marco se simțea cel mai bine.

Veni într-o seară cu un pisoi alb în brațe.

— Mâțuca noastră a fătat trei puișori. Vezi-l, rogu-te, cât e de drăgălaș.

Pisicuța îi scăpă din mâini, o zbughi prin odaie și se ascunse într-un colț.

— Sunt pisici dintr-un neam nobil. Erau folosite la Curte, când domnea Facfur-craiul și hrănite cu lapte și cu orez.

— Ce spuneai? Folosite? Adică prindeau șoareci?

— Nu! Erau mâncate. Carnea lor este atât de fragedă, că se topește în gură și se fac felurite bucate gustoase din ea.

— Cum? Mâncați pisici? Am mâncat cumva și eu?

— Nu! N-ai grijă! Noi cei din Yangui nu prea obișnuim. Oricum, când cetatea a fost cucerită și Curtea risipită, pisicile s-au împrăștiat și ele – bietele! – care încotro. Un prieten negustor din Quinsay mi-a dăruit și mie una. Dar de ce-ți fac silă, mărite domn? Oamenii mănâncă alte lucruri spurcate.

Pisoiul se apropiase fără teamă și se juca cu ciucurii halatului lui Marco.

— Asta cel puțin o să știe să prindă șoareci sau șobolani.

— Șobolanii nu trebuiesc uciși. Se gătește din ei o mâncare gustoasă. Avem și o crescătorie anume. Dar broaștele îți plac, desigur?

— Nu le pot suferi.

— Dar ați mâncat broaște atunci la cină, mărite domn. Nu erau bune? Și picioarele de meduză nu v-au plăcut? Au fost fripte mai întâi și apoi tocate mărunt cu verdețuri și mirodenii. Totul atârnă de măiestria bucătarului.

Marco înălță din umeri. Trebui să recunoască: chifteluțele de meduză fuseseră minunate. Stărui:

— Dar în afară de broaște și meduză a mai fost ceva necunoscut, care avea gustul castanelor…

— Acelea erau gogoșile viermilor de mătase, din care se scoate larva, se toacă și se face o pastă fină. Sunt o raritate, ele fiind păstrate pentru a face mătase.

V-am servit și cuiburi de *salangană*, rândunică de mare, care se face din alge mestecate cu salivă. Au o savoare deosebită. Dar ouăle de găină și de rață cu puiul în ele! Dar friptura de câine! Sunt câini anume îngrășați, cu botul și limba negre…

Marco fu bucuros că ia masa cu ofițerii mongoli, acolo cel puțin erau mâncăruri simple. Se gândi să nu mai primească pe viitor nicio poftire făcută de gazda sa, dar vorbi cuviincios:

— Vă mulțumesc, venerabile Ho Ning, pentru osteneala ce v-ați dat să mă lămuriți asupra bucătăriei poporului chin… Dar eu, mai presus de orice, aș dori să aflu cum s-a săvârșit supunerea acestei minunate țări Mangi. Unii s-au împotrivit cumva valului cotropitor, sau v-ați predat fără luptă?

Bătrânul oftă.

— Am simțit că ne ești prieten adevărat, deși aici ai venit ca om al stăpânirii. Cunoști numai ceea ce ți-au spus mongolii despre cucerirea Mangi-ului. Și acum ai dori să afli ce avem de spus noi, cei din partea locului. Nu e rău să privești lucrurile și cu ochii noștri. Eu sunt bătrân și n-am să mă feresc să vorbesc. Apoi, trebuie să știi, mărite domn, că împărat atât de bun cum a fost Facfur, din neamul Song, nu poți găsi în lumea întreagă. Pleca urechea la necazurile și nevoile celor mulți și sărmani. Ocrotea copiii lepădați de părinți – dacă erau prea numeroși – și clădise aziluri pentru ei. Până acolo mergea cu mărinimia încât, văzând în plimbările lui o colibă ponosită, intra, întreba de starea acelor nevoiași și punea să li se ridice o casă pe socoteala sa. Oamenii erau mulțumiți, îl iubeau și trăiau în pace. Ostași nu se pomeneau. La ce ne-ar fi trebuit? Nu râvneam nimic de la nimeni și credeam că și alții gândesc la fel. După cum nu erau pricini de judecată; fiecare era stăpân pe bunurile sale și nu râvnea la ale vecinului. Și nimic n-ar fi tulburat pacea acestor meleaguri dacă, în

înalta sa înțelepciune, Cublai-Han n-ar fi socotit că merită să adauge această nestemată la coroana lui de împărat. Craiul Facfur și soața sa petreceau liniștiți în palatul lor, când li s-a adus vestea că oastea mongolă, care a trecut în iureș peste Mangi, a și ajuns în preajma zidurilor și înconjoară de pretutindeni cetatea. Facfur a râs. El știa ceva anume, care-l punea la adăpost de primejdie. Un astrolog – toate capetele încoronate au această slăbiciune: cred în preziceri și horoscopuri – deci un astrolog îi citise în stele că nu va pierde domnia decât când va veni asupră-i „un om cu o sută de ochi”. El credea că asemenea om nu se află în lume și putea dormi liniștit. Împărăteasa era însă mai sperioasă. Chemă pe magul acela și-l întrebă ce prevestește în acea clipă de grea cumpănă. Și magul privi cerul, ceru sfatul stelelor și, după socoteli încâlcite, îi spuse că domnitorul va fi învins de un viteaz cu numele *Bei Ian*, ceea ce în limba chin se tălmăcea cu „o sută de ochi”. Înspăimântat, Facfur își încărcă avuțiile, își luă câțiva oameni de credință și noaptea, în taină, se îmbarcă pe o corabie care-l duse spre portul apropiat, Gansu. De acolo, porni mai departe pe Marea Ocean către India.

— Și împărăteasa? Marco aștepta nerăbdător sfârșitul istorisirii.

— Ea s-a dovedit mai cuminte decât soțul ei, care, fie că a pierit într-o furtună, fie că a rămas în vreo insulă spre miazăzi, că nu s-a mai știut de soarta lui. Iar dânsa s-a predat lui Baian, care-i făgădui să cruțe cetatea de jaf și prădăciune. Prin el îi trimise Hanului o scrisoare în care se încredința pe sine și pe copiii ei mărinimiei împăratului mongol și-i povestea despre acea minunăție care se numește Quinsay, că nu se află pe lume oraș mai frumos…

Un slujitor îl întrerupse, vestindu-i că a venit prea cinstitul fiu mezin să-și salute tatăl.

Bătrânul se grăbi să-l întâmpine și-l pofti și pe Marco la o ceașcă de ceai.

S-au așezat într-un chioșc îmbrăcat în verdeață, ca să se bucure de răcoarea serii.

— Oare *messer* Polo ar binevoi să povestească ceva despre țara în care s-a născut? întrebă grefierul.

Și Marco le vorbi despre Republica venețiană, stăpâna mării. Apoi se mândri cu strămoșii săi romani, care la vremea lor au fost mari cuceritori, au stăpânit apusul și multe țări dinspre răsărit.

— Știm și noi câte ceva despre ei, murmură Ye Chunwu: prețuiau mătasea noastră, pe care le-o aduceau negustorii sarazini, pe Drumul

Mătăsii.

— Adevărat! Ei n-au putut ajunge până la celestul imperiu, ce-mi pare întemeiat de o veșnicie și cu totul închis străinilor.

— Drept ai spus. Suntem aceiași de mii de ani. Neschimbați. Au dat peste noi cutremure, erupții vulcanice, taifunuri, inundații, secetă, foamete, molime cumplite. Pe toate le-am înfruntat și nu ne-am clintit. Aceasta e puterea noastră.

— Și ați fi dorit să dăinuiți încă vreo câteva mii de ani, netulburați…

Marco n-apuca să-și spună tot gândul că tânărul schimbă vorba.

— Știi, mărite domn, care sunt cele șapte patimi ce bântuie sufletul omului? Bucuria, mânia, grija, spaima, dragostea, ura și desfrânarea. Eu îți urez să ai parte în viață numai de prima și de a cincea și niciodată de a șasea.

Vorbise în bobote și fața îi era luminată de un zâmbet ciudat.

Dar taică-său băuse pesemne prea multe ceșcuțe cu vin, că Marco îl auzi mormăind:

— Gloria și măreția Hanilor este trecătoare. Timpul e de partea noastră. Nu ne pierdem răbdarea. Așteptăm…

— Dar politica lui Cublai-Han e tolerantă. Și forța lui…

— Cu forța nu stăpânești lumea decât vremelnic. Adevărata cucerire se face cu plugul. Țăranul care vâră plugul în brazdă și meseriașul sunt de fapt stăpânii și nu războinicii înfricoșători, care-i îngenunche pe aceștia și nici negustătorii, care colindă țările după câștiguri. Împărăția mongolilor e născută din pustie, e clădită pe nisip și se va nărui. Iar cei ce au dăinuit aici de mii de ani – cum spuneați – muncind pământul și culegându-i roadele, sau meșterind și făurind minunățiile ce le vezi, tinere domn, aceia-s mai puternici și vor fi veșnic stăpâni în țara lor!

Bătrânul se roșise la față și tremura.

— Tată! Te rog! Fiul său încercase de câteva ori să-l întrerupă.

— Lasă-mă! Nu-mi pasă ce crede *messer* Polo, – eu nu-l socot dușmanul nostru. Sunt bătrân. Viața mea e pe sfârșite. Trebuie să recunoască și el că adevărul iese din gura mea.

Marco ar fi vrut să-i răspundă, dar prea-cinstitul își ajută tatăl să se ridice și amândoi, făcând adânci închinăciuni, părăsiră chioșcul.

Messer Polo rămase pe gânduri: „Oare am să izbutesc vreodată să mă apropii de ei? Cuvintele lui Ho Ning au fost o dovadă de încredere – sau o

sfidare? Și ce să cred despre ce-a prorocit bătrânul? Împărăția Marelui Han – e cu putință să se năruie într-o zi?”

IX. DE LA QUINSAY LA CAMBALUC

Deși tulburat și frământat de cele auzite, Marco nu-și precupețea truda ca lumea măruntă de sub oblăduirea sa să fie mulțumită. Pleca dis-de-dimineață și pica în câte un târg care ținea de Yanguy, ca să vadă cum se îndeplinesc poruncile date. Era bine cunoscut în tot ținutul și când trecea călare, obișnuia să se oprească și să vorbească oamenilor ieșiți la munca câmpului. Nu erau asprele chipuri mongole. Fețele acestora erau rotunde, palide și privirile lor resemnate, dar toți zâmbeau recunoscându-l și-și scoteau pălăriile și se ploconeau. Nu-i putea ajuta prea mult. Era peste puterile lui. Învățase puțin limba vorbită în Mangi, plugarii nu-l prea înțelegeau, dar el stăruia să le vorbească, să-i sfătuiască. Împărțea grâne și orez din grânarele Hanului celor nevoiași, pentru copii avea totdeauna zahăr într-o trăistuță. Pe țăranii aceștia credea el că izbutise să și-i apropie; nu era sigur că nu se înșală.

Dar între orășeni și el erau piedici de netrecut, sub politețurile cu care-l copleșeau. Învățatul Qiu Wang îl pofti într-o zi la dânsul, dar bătrânul negustor îl sfătui să refuze, cât mai cuviincios. Așa este obiceiul. Ești poftit, dar nu trebuie să te duci, ci să găsești o scuză.

*

…Vreme de trei ani, Marco își îndeplini slujba cu mare pricepere și dăruire. Mulțumit de el, Ha-Hanul îi dădu o nouă însărcinare în țara Mangi.

Astfel că, după ce făcu bună rânduială la Yanguy, Marco purcese într-o călătorie spre ținuturi necunoscute din răsărit și miazăzi. Se bucura mai cu seamă că va vedea fosta cetate de scaun Quinsay[91], despre a cărei faimă i se povestiseră atâtea.

Întâlni în cale numeroase orașe, dar se opri numai atât cât îi trebuia ca să-și dea seama dacă slujbașii își fac datoria și dacă domnește pace și bună înțelegere.

La Nanghin – așezare unde se țeseau prea frumoase borangicuri și pânzeturi trainice – zăbovi să vadă *Templul Recunoștinței*, aflat în afara cetății. Îi vorbise despre el Ho Ning. Înalt de două sute de picioare, acoperit în întregime cu porțelanuri și având un glob de aur ce strălucea de-ți lua ochii, era o adevărată minune făcută nu de zei, ci de mâna omului.

Cu cât se apropia de nobila cetate Quinsay, cu atât nerăbdarea lui sporea. Nu se mai opri la Caigui, grânarul ținutului, nici în alte câteva târguri

negustorești, pe care le cunoștea. În fața ultimului *iamb* întâlnit în drum, calul lui alb încetini pasul și nechează, răspunzând altor cai din grajduri. Îi dădu pinteni și-l atinse ușor cu biciușca, ceea ce-l făcu să tresară și să pornească în galop sălbatic. „La urma urmei ce m-ar putea uimi la Quinsay? se întrebă. Am trecut prin atâtea orașe vestite, am locuit în palatele de la Shangdu și de la Cambaluc, de ce m-aș simți altfel în cetatea de scaun din Mangi?”

Dar când ajunse acolo, a fost altfel: Quinsay îi apăru ca un vis ce se înalță din ape, ca și Veneția, de care parcă uitase… Îi fu deodată dor de ea, era un simțământ puternic, aproape dureros, ce-l făcu să privească tot înconjurul cu întețite bătăi de inimă. Îl fermecă voioșia locuitorilor, care trăiau ca și venețienii, parcă într-o neîntreruptă sărbătoare și-i bucură privirile, la fel ca în depărtata lui patrie, măiestrită îmbinare a priveliștii cu jocuri de umbre și lumină, arta cu care erau clădită templele, palatele mărețe, ca și casele mai mărunte, născând o desăvârșită armonie.

Își dădu seama încă odată că tot ceea ce văzuse la Shangdu și la Cambaluc nu era decât o desfășurare de bogăție năucitoare: aurării și nestemate, un joc naiv și copilăresc al nomazilor războinici, care, descălecând și mutându-se din iurtele lor în palate, voiau să-și întreacă supușii și să-i umilească.

Pe sub arcuirea podurilor înalte de marmură – Marco n-a stat să le numere, ar fi fost pare-se câteva mii – treceau corăbii pântecoase sau ușurele șampane și ionce, într-o plutire neîncetată, cu freamăt mare, venind dinspre portul Ganfu de la Marea Ocean sau ducându-se într-acolo și mai departe, către Indii.

Adia un vânt cu miros de alge. Soarele la asfințit poleia oglinda unui lac acoperit cu lotuși. Lacul acela era loc de plimbare și de desfătare al localnicilor. În mijlocul lui se aflau două insule; pe ele fostul domn, azi izgonit, pusese să se clădească pentru poporul său două palate, ca să petreacă acolo ceasuri plăcute, fiind înzestrate cu toate cele de trebuință pentru ospețe și serbări. Marco se duse și el.

…Noapte. Stele. Lampioane. Bărci strecurate printre lotuși. Tinere femei, făpturi îngerești, împodobite ca niște prințese, adiind miresme amețitoare. Printre ele, o fetișcană încântătoare, o cântăreață, cu glas ce-îți mângâia auzul și cu trup mlădios.

După bucuria primelor zile, după vraja nopților trecute pe insule, Marco se mustră pentru trândăveala lui. Lupta să se smulgă moleșelii ce-l cuprinsese.

Abia răsărise soarele, când merse să se scalde la un prea frumos bazin cu apă de izvor. Erau în oraș trei mii de asemenea băi. Stătu mult în apă, se gondăci cu mare plăcere și când se simți răcorit și cu mintea limpede se îmbrăcă și porni la îndeletnicirile lui.

Se duse la mai-marele dăbilarilor, care ținea socotelile birurilor și vămilor și ceea ce află acolo îl umplu de uimire chiar și pe el, ce văzuse multă bogăție, în ultimii ani. Atâta bănet se strângea în fiecare an pentru Cublai-Han, că depășea orice închipuire.

*

— Cum ți-a plăcut cetatea Quinsay? întrebă Hanul.

— Este bogată și frumoasă ca așezare, spuse Marco. „Seamănă cumva cu Veneția mea", i-ar fi venit să spună, dar – nici el nu știa de ce – tăcu.

— He! He! Te-ai îmbujorat ca o fecioară. Ai amintiri plăcute, văd bine. Mărturisește!

Marco zâmbi, mai tăcu vreo câteva clipe.

— Oricum ar fi, nu poate sta alături de Cambaluc! spuse Hanul. Așa-i, Marco?

Messer Polo gândi să evite un răspuns direct.

— Slăvite stăpâne, am fost atât de mulți ani fericit la Cambaluc… Dar vă vorbeam despre marea bogăție a cetății Quinsay. În peste douăsprezece mii de case lucrează meșteri dintre cei mai pricepuți și ucenici, căci sunt douăsprezece bresle de meseriași. Toate acestea plătesc dări. În fiecare an, sarea din întreg ținutul aduce peste optzeci de *tomani* de aur. Cum știe prea bine Luminăția Voastră, un toman are optzeci de mii de măsuri de aur. Eu, ca negustor ce-am fost înainte de a fi dregător, am socotit la iuțeală cât ar face în florini venețieni și am rămas năucit de suma care mi-a ieșit.

— He! He! râse hanul, bucuros ca totdeauna când i se vorbea de aur. Zi înainte!

— Mai este și birul de zece la sută pe mătăsuri, trei la sută pe zahăr alb, pe cărbuni, orez și mirodenii și vama pe alte mărfuri numeroase, încărcate pe corăbii ce le duceau spre Indii. E aproape de necrezut ce uriaș profit se poate trage din toate acestea: sunt nu mai puțin de cincisprezece milioane șapte sute de mii de pungi cu aur. Au fost încărcați în fața mea sacii sub

pază strașnică, pe o corabie ce a și pornit spre Cambaluc. Înălțimea Voastră, eu smeritul cutez să vă rog să-mi îngăduiți să priveghez sosirea acelei corăbii, ce va umple cu aur vistieria. Nu e nicio primejdie să se rătăcească pe drum, ca pe vremea necinstitului Ahmed, dar aș vrea să fiu de față la descărcare.

— Prea bine! Ngai-Sie, scoate din sipet o perlă și dă-o acestui slujitor credincios al meu. Și apoi, ai să mergi să afli dacă a ajuns cu bine corabia. Tu, Marco, mai rămâi! Vreau să dezlegi sacul cu povești.

…Povești, eternele povești! Oare Hanul nu aștepta de la el decât destoinicie în ducerea la bun sfârșit a misiilor încredințate – și istorii – năstrușnice, sau vesele, sau uluitoare, pentru trecerea timpului și descrețirea frunții sale de stăpân? Dar ce altceva-și putea el, Marco, dori? Fusese mulțumit și bucuros vreme de lungi ani… Își aminti cu strângere de inimă de destăinuirile din casa lui Ho Ning, despre care nu avea să-i povestească niciodată Marelui Cublai. Revăzu cu ochii minții privirea blândă și amară a țăranului aceluia de pe orezăriile din apropierea orașului Yangui… „Îmbătrânesc, gândi. Șeherazada a obosit…”

Se reculese.

— Desigur, Mărite Stăpâne, poveștile sunt pregătite, ca-ntotdeauna…

În ținutul Caraian[92], începu, nu am putut întrebuința hârtia-monedă. Oamenii nici n-au vrut să audă ce le spuneam. În loc de bani folosesc scoici de mare, pe care le țin agățate la gâtul câinilor…

— Ce nerozi! pufni Hanul. Altceva?

— Viețuiesc prin partea locului niște șerpi uriași, mai bine zis un soi de balauri[93], lungi cam de zece pași și fioroși la vedere, cu un bot ascuțit, cu dinți ca de ferăstrău. Odată mergeam pe lângă o mlaștină, cu ochii la cer și ascultând croncănitul papagalilor. Dădui de un șanț, în care se afla un trunchi gros de copac. Am pășit peste el ca să trec dincolo, când mă pomenii că trunchiul se mișcă sub mine, cască o gură uriașă și se pregătește să mă îmbuce. Ar fi putut îmbuca și un bou. Mi-a înghețat sângele în vine. Am sărit într-o parte, el se întoarse spre mine. Am făgăduit la iuțeală un sfeșnic de argint cu lumânare groasă de ceară lui San Marco, patronul meu, dacă m-ajută să scap cu viață. Pesemne că sfântul m-a auzit și s-a bucurat de darul meu, că deodată o săgeată trecu vâjâind și se înfipse în ochiul balaurului, mare cât luna plină. Fiara se chirci de durere, se zvârcoli și mă plesni cu coada, trântindu-mă la pământ. Norocul meu că alte săgeți îi pătrunseră în botul căscat, apoi, dintr-o ceată de băștinași, unul se repezi cu

o suliță și i-o înfipse în grumaz. Eu ședeam ghemuit și mă uitam la vânătorii aceia, căzuți parcă din cer ca să mă scape. Cel dintâi îi petrecu jivinei un fel de botniță, ceilalți și-au proptit picioarele pe coada ei, ca s-o țină nemișcată. Coastele i se zbăteau, se lupta să scape din strânsoare și din gâtlej ieșea un scâncet ca de copil. În jurul ei se răspândi un ușor miros de mosc. L-au străpuns pe balaur cu țepușe ascuțite, până ce n-a mai mișcat. Atunci s-au întors către mine, m-au ajutat să mă ridic, noroc că nu mi-a rupt șalele balaurul cu coada. S-au arătat prietenoși și m-au însoțit până la *iamb*, că de-abia puteam umbla. Drept mulțumire, le-am dăruit frumoase podoabe de argint pentru femeile lor și le-am arătat tăblița. S-au închinat în fața ei cu smerenie, ei fiind supușii fiului Înălțimii Voastre. La *iamb*, s-a găsit cineva care mi-a tălmăcit spusele lor, fiindcă vorbeau toți deodată și nu înțelegeam nimic. Așa am aflat că folosesc săgeți și sulițe numai când sunt în primejdie. De obicei, au alt mijloc de a ucide lighioanele acelea înspăimântătoare, care ies noaptea ca să-și caute hrana și-și fac un șanț în care se târăsc. Vânătorii înfig din vreme în calea lor țepușe cu vârf de fier ascuțit; când trec peste ele, vârfurile acelea le spintecă burta și mor pe loc. Oamenii scot fierea, care se vinde foarte scump, fiind bună de leac. Am adus cu mine o bășică plină, însă – Slavă Domnului! – n-am avut prilejul s-o folosesc.

— Dar la ce e bună? întrebă Hanul.

— Vindecă turbarea, Mărite Doamne, și râia, și ușurează nașterea la femei. După cum se vede, n-am avut nevoie de ea…

Hanul râse.

— Rămâi aici!

— Poate că tot ce am spus până acum e bine cunoscut Înălțimii Voastre, de vreme ce peste toată țara Caraian domnește slăvitul Essan-Timur, fiul vostru, căruia i-am dus scrisorile.

— Fiul meu huzurește în palat, iar dregătorii lui sunt săraci cu duhul. Numai tu știi să privești și să povestești. Zi mai departe!

— În ținutul Zardandan bărbații sunt vajnici călăreți, le place harța și vânătoarea. Iar femeile, bietele, dacă n-au robi, se spetesc muncind. Dar atunci când naște vreuna, soțul ei se face blând ca un mielușel, o dă jos din pat pe lehuză și o trimite la treabă, se așază în locul ei, leagănă pruncul și primește darurile, petrecând cu rudele și nu se ridică din așternut timp de patruzeci de zile.

— He! he! făcu Hanul. Povestea asta îi plăcuse. Isteți bărbați! conchise. Mai spune!

— După cum am putut vedea, urmă Marco, oamenii au mult aur prin partea locului, fiindcă toți cei din cetatea Vocian au dinții îmbrăcați în plăci de aur și se grozăvesc cu ei. Au și bani de aur, dar folosesc, ca și vecinii lor, scoicile *cauris* aduse din Indii. Le-am arătat hârtiile monede, dar nu s-au înduplecat. La Vocian se poate face altă negustorie cu mare câștig: ei dau o măsură de aur pe cinci de argint, care li se pare lor mai de preț, neavându-l la îndemână…

— Du-te acum și vezi de aurul de pe corabie. Tu l-ai rostuit, tu să-l descarci și să nu lipsească nicio fărâmă. Și apoi adu-mi leacul împotriva turbării. Știu eu, chiar la Curte, câțiva inși care ar avea nevoie de el!…

Marco se înclină adânc și surâse la gluma Hanului, dar gândul îi era nu la corabia purtătoare de aur, ci la aerul de pe malul apei. „Veneția, Veneția mea…”, gândi.

CARTEA A TREIA

I. TREI SOLI ȘI O MIREASĂ ÎMPĂRĂTEASĂ

Din Succiur la Cuncum, de la Ezima la Zardandan…

Fără odihnă cutreieră Marco împărăția de la miazănoapte la miazăzi, de la răsărit la apus.

Despre Succiur[94]:

„…Cine pleacă din țara Cinchintalas, umblă zece zile între miazănoapte și răsărit; și cât ține calea, numai puține case întâlnește și nici alte lucruri de seamă nu sunt. Însă la capătul acestor zece zile este țara numită Succiur, în care se găsesc în mare număr orașe și cetăți: și oamenii sunt și creștini și din cei ce se închină la idoli. Și toți țin de marele Han…”

Despre țara Zardandan:

„Oamenii nu au nici idoli, nici temple, ci se închină celui mai bătrân din casă și zic: «Noi suntem ai lui». Și nu cunosc nici literele nici scrisul; și aceasta nu e de mirare, pentru că locuiesc pe meleaguri depărtate, în locuri foarte sălbatice, în mijlocul unor codri deși și munți înalți, prin care nu se poate trece, deoarece aerul e atât de rău și stricat că niciun străin n-ar scăpa cu viață.

Când încheie un târg, iau o bucată de lemn, rotundă sau pătrată, o despică în două și pe fiecare jumătate fac două, trei crestături. Și când își plătesc datoria, primesc îndărăt bucata de lemn de la cel ce o păstra.”

*

După ce *messer* Polo a împlinit vreme de trei ani cu pricepere și sârg sarcina de împuternicit al Hanului la Yangui, la Quinsay și în alte orașe și ținuturi ale țării Mangi, Cublai a găsit cu cale să-i încredințeze o slujbă și mai înaltă, numindu-l întâiul dintre solii săi: cu misia, adică, de a-i supraveghea, și a-i îndruma pe toți ceilalți. Pe Marco însuși îl trimitea acolo unde se ivea o treabă greu de descurcat, în vreun colț îndepărtat al țării sau în afara ei.

Zilele, săptămânile, lunile, anii treceau, fără ca Marco să aibă timp să le țină socoteala.

Doar cele câteva fire argintii presărate în plete și în barbă mărturiseau că bărbatul puternic, înalt, arătos, se apropia de patruzeci de ani.

N-avea răgaz să se mai gândească prea des la locurile copilăriei. Erau însă unele clipe, mai ales înaintea somnului, când îi răsăreau în amintire caii de bronz de deasupra portalului bazilicii… canalele… gondolele… cântecele… i se părea atunci că viața nu poate continua așa până la sfârșit. Se simțea încătușat și s-ar fi vrut slobod.

Niccolò și Matteo îmbătrâniseră, dar erau încă plini de vlagă și aprigi la câștig. Își vedeau de negustoria lor cu mare râvnă. Pe ei dorul de Veneția îi chinuia mai rău. Matteo ofta și spunea adesea că vrea să moară acasă și să fie înmormântat la San Lorenzo, lângă părinții și bunicii lui.

Essia rămăsese prietenul statornic, cu care-și petreceau uneori serile, vorbind în graiul țării lor, ca să nu-l uite de tot. El le împărtășea grijile lui privitoare la Cublai-Han:

— Împlinește optzeci de ani și se crede nemuritor. Ce se va întâmpla după moartea lui? Împărăția se va nărui – fiul Gingis i-a murit, iar nepotul Timur nu e în stare s-o cârmuiască. Popoarele se vor răscula… Supușii nu-l iubesc pe Marele Han; îi știu de frică; îl preamăresc, ca să se arate mărinimos cu ei. Când el nu va mai fi…

— Optzeci de ani! făcu Marco îngândurat. Ce se va alege de noi mai târziu? Cât trăiește el, nu ne putem plânge. Totuși, uneori simt că mă înăbuș. Prea mă ține legat de piciorul tronului. Dacă, într-o bună zi, mi-ar căsuna gândul plecării, știu bine că nu s-ar învoi. Atunci aș lăsa toate cinstirile și mi-aș lua lumea în cap…

Tatăl și unchiul îl ascultau și clătinau din cap:

— Are dreptate. Ce n-aș da să scap de aici! vorbeau amândoi deodată, însuflețiți de aceeași încăpățânată dorință.

Essia înălță din umeri.

— Nu vă înțeleg. Eu m-am exilat de bună voie. În patrie am fost prigonit pentru știința mea, eram în primejdie, a trebuit să fug și mi-am găsit un adăpost lângă un împărat care față de mine s-a arătat tolerant și generos. Voi de ce nu vă împăcați cu viața pe care o duceți? Tu, Marco, mai ales, care ai parte de atâtea favoruri?

— Ascultă-mă, prietene! Eu am părăsit Veneția când nu eram decât un flăcăiandru, ros de patima călătoriilor. În afara poftei de câștig, o putere neînțeleasă i-a mânat pe ai mei tot mai departe, spre ținuturi necunoscute. Și eu am moștenit această patimă. Nu mă pot statornici. Am ajuns un nomad, la fel cu cei întâlniți în pribegia mea. Și aici, la Cambaluc, sunt un străin printre străini, deși Hanul mă cinstește cu încrederea lui. A trecut zi după zi

și an după an, iar eu m-am străduit să aflu cât mai multe despre pământurile Hanului și am încercat, poate, să înțeleg ceva din gândurile oamenilor, dar n-am vrut să mă supun obiceiurilor locului, n-am fost în stare să am o casă a mea, să întemeiez o familie. Sunt un singuratic. Nu te am decât pe Domnia-ta, senior Essia… nici o altă legătură sufletească. Să nu ai o femeie a ta, un fiu cu care să te mândrești, care să-ți ducă mai departe faima neamului, să te supui întruna toanelor unui stăpân, să nu știi dacă mâine nu te așteaptă, „după atâtea favoruri", cum spui, dizgrația, să-ți petreci zilele colindând de la un loc la altul fără preget, asta să fie adevărata viață?

— De ce nu încerci să-i spui Hanului toate acestea? întrebă Essia.

— I-am vorbit o singură dată și m-a întrerupt, s-a mâniat cumplit. „Nu ți-e de ajuns, a strigat, locul ce ți-ai câștigat la Curtea mea? Vrei o femeie? Zece femei? O sută? Le poți avea, dau poruncă să fie aduse, să-ți alegi." N-am mai cutezat să scot o vorbă, m-am închinat și am ieșit.

Essia, ascultând mărturisirea în care se revărsa o amărăciune tăinuită, fu mișcat. Făgădui să stăruie pe lângă Han să-i lase pe cei trei Polo slobozi să plece în tara lor.

Răspunsul veni după un scurt răstimp.

Stăpânul îl chemă la el pe Marco. Vicleanul îl privi lung, zâmbi cu blândețe și spuse:

— Am o solie pentru tine. Numai tu o poți duce cu bine la capăt.

Marco nici nu clipi. „Ce-o fi având de gând?"

— Tu ai cucerit pentru mine provincia Mien[95], fără luptă. Ai născocit un mijloc să pătrunzi acolo și eu m-am minunat de istețimea ta, când am văzut că ai izbândit. Dar supușii ăștia ai tăi din Mien fac dovadă de rea voință. Nu vor să-și plătească tributul. Aș putea trimite o oaste asupra lor, dar e păcat. Tu îi poți lua cu binișorul, ca și prima dată. Spune-le însă că dacă nu-mi dau aurul ce mi se cuvine, pun să li se dărâme turnul cel de aur, ca să mă despăgubesc. Ei, ce zici? Te duci?

Marco oftă:

— Firește că mă duc, Prea-slăvite!

Faptele se petrecuseră cu opt ani în urmă, după moartea lui Ahmed, care mai înainte îl tot zădărâse pe Han să trimită oaste să cucerească acea țară a aurului și a fildeșului. Pregătise și oastea, dar nu mai apucase să-și vadă înfăptuită dorința. Lucrurile s-au tărăgănat după moartea lui. Marco se gândise și se răzgândise cum să facă să evite un război. Cercetă printre corăbierii și negustorii cunoscuți în călătoriile sale și află că oamenii din

Mien sunt petrecăreți, dar nu prea au cine să-i înveselească, că în afară de muzici tărăgănate și dansuri sacre nu știu nimic altceva. Marco socoti atunci că i-ar bucura pe acei inși care iubesc viața câțiva măscărici, comedianți și muzicanți de la Curtea Hanului, care fac să-ți salte inima și să-ți furnice picioarele. Ideea îi păru împăratului nemaipomenită. Zis și făcut. S-a alcătuit o trupă de saltimbanci, tot unul și unul, încadrată de o gardă numeroasă, chipurile ca să-i ocrotească și iată-l pe *messer* Polo căpitan de oaste și soitar[96]. S-a întâmplat ce prevăzuse Marco: oamenii din Mien s-au bucurat din cale-afară și printre tumbe, cântece și danțuri, oștenii au pus stăpânire pe orașele care s-au supus de bună voie. Iar în cetatea de scaun aflară două turnuri înalte, unul îmbrăcat în plăci de aur și altul de argint, care străjuiau mormântul unui rege. Căpeteniile ostașilor au vrut să le dărâme, ca să ducă Marelui Han o pradă atât de bogată. Marco s-a împotrivit din răsputeri și la întoarcere a fost lăudat de împărat, care nu îngăduia să se strice un monument funerar.

De voie, de nevoie, Marco se pregăti să plece în țara Mien, ca să împiedice să fie dărâmat unul din turnuri, așa cum amenințase Cublai.

Înmânându-i o nouă tăbliță de aur, Stăpânul îi spuse:

— Din ținutul Mien, te vei duce spre Bengala; vei cerceta locurile și pe băștinași; mi s-a spus că e o țară bogată și am de gând s-o supun. De-acolo vei trece în India răsăriteană, să faci învoieli cu rajahii: să ne dea pietre scumpe în schimbul mărfurilor noastre. Te vei sfătui cu Ngai-Sie.

Se uită la Marco cu coada ochiului, cu un zâmbet mucalit. Știa ce pătimașă dorință avea messer Polo să vadă Indiile.

Cu sufletul împărțit între bucurie și mâhnire, neobositul călător se închină adânc și se duse la ai săi. Le spuse că el va trebui să renunțe la visul întoarcerii acasă. Dacă vor, n-au decât să plece singuri. Niccolò se îmbufnă, Matteo îl îmbrățișă și-i spuse că-l vor aștepta și că nu vor pleca decât toți trei.

În lipsa lui, se întâmplă însă la Curte ceva neprevăzut, care le veni în ajutor.

Într-o bună zi, sosiră la Cambaluc trei soli din partea lui Argon[97], stăpânitorul Persiei și al Levantului. Erau oameni de vază, sfetnici ai domnitorului, însoțiți de un strălucit alai și veneau în pețit.

Murise regina Bolgara, soția lui Argon, care era de viță împărătească, din neamul Chereiților de la Baya Ut și se înrudea după mamă cu Marele Han. Ea lăsase cu limbă de moarte ca nici o altă femeie să nu-i ia locul decât una

din neamul ei. Și acei trei soli – Ulatai, Apusca și Coja – stătură în genunchi și-l rugară pe Cublai-Han să se îndure și să aleagă o domniță pentru stăpânul lor.

Trăia atunci la Curte o tânără prințesă din aceeași stirpe cu Bolgara. Avea șaptesprezece ani și era de o frumusețe răpitoare. Asupra ei se opriră ochii împăratului și ea fu înfățișată solilor, care fură cuceriți de farmecul și gingășia ei și i se închinară ca viitoarei regine.

*

În palatul împărătesei Djamui se făceau pregătiri înfrigurate. Cogatra[98] trebuia să se arate lui Argon în toată strălucirea. Fetele din casă înșirau mărgăritare și cântau: „Cum poți tăia lemne? / Nu poți făr' de topor! / Cum poți lua nevastă? / Nu poți făr' de pețitor!" Și râdeau pe înfundate de „cei trei moșnegi" veniți să pețească pe frumoasa domniță.

Numai Cogatra nu se bucura de fel că va fi regină. Rătăcea prin palat și suspina. Va pleca într-o țară îndepărtată, despre care nu știa nimic, se va însoți cu un rege trecut de cincizeci de ani și va fi despărțită de prietena ei cea mai dragă, Cochecin, fiica fostului împărat din Mangi. Erau cam de-o vârstă, crescuseră împreună și nu puteau trăi una fără cealaltă.

Îndrăznise să-i spună primei soții a Hanului păsul ei și dânsa o mângâiase și-i făgăduise că se va ruga de Cublai să i-o dea ca însoțitoare pe captiva din stirpea împărătească Song. Cele două domnițe își puseră toată nădejdea în vorba aceasta și, între timp, își făcură de lucru printre fetele care-i pregăteau Cogatrei zestrea.

Cu pregătirile s-a întârziat plecarea viitoarei regine, și deodată se porni o iarnă grea, cu viscole și ninsori. Drumurile erau, toate, înzăpezite. Marele Han trebui să amâne plecarea alaiului de nuntă până în primăvară.

Pe la sfârșitul lui Făurar, vremea se îmblânzi, soarele topi zăpezile și iarna fu alungată de un vânt cald venit din miazăzi.

De vremea aceea frumoasă se bucura *messer* Marco Polo, revenit din lunga lui călătorie. Grăbea să ajungă la Cambaluc și chibzuia în ce fel să-i vorbească Hanului ca să-l înduplece să consimtă la plecarea lui și a celorlalți doi.

Când fu chemat să dea seamă de solia lui, își luă tot curajul și se pregăti să-l înfrunte pe stăpân. Văzu că era în toane bune: râdea și întindea bucățele de carne șoimului său favorit, care se repezea să le smulgă din vârful unui bețișor. Ridică ochii la el și-i zâmbi.

— Ce vești îmi aduci, Polo?

— Mărite Stăpâne, totul s-a împlinit după voia Luminăției Voastre. Și începu să înșire o poliloghie, pe care Măria-Sa o ascultă un timp cu răbdare: tributul strâns din provincia Mien, învoieli cu unele căpetenii de trib pentru a lăsa slobod negoțul, legăminte de prietenie, încheiate cu stăpânitorii de pe coasta de răsărit a Indiei, care-i trimit bogate daruri.

Împăratul ascultase la început cu atenție, apoi, ca pe orice bătrân de optzeci de ani, fie el Han ori cerșetor, îl ajunse oboseala; căscă.

Marco făcu semn unui slujitor din spatele său, care îngenunchie în fața divanului, ridicând sub nasul împăratului o perină de atlas roșu.

Cublai își holbă ochii amândoi asupra celor două diamante cât nucile care se răsfățau pe atlas, sclipind ca niște bucăți rupte din soare.

— Ce văd aici? bâlbâi emoționat.

— Sunt darurile maharanei din Mutfili[99], care se închină în fața Stăpânului Lumii și dorește să i se trimită mărfurile ce le am scrise aici în catastif…

— Bine! Bine!

Hanul luase diamantele, le cântărea în palmă, le mângâia cu dragoste.

— Polo, ești un slujitor destoinic. Niciodată nu m-ai dezamăgit. Celelalte daruri poți să le păstrezi. Ai vreo dorință pe care să ți-o împlinesc?

Marco puse un genunchi în pământ.

— Mărite Stăpâne, o singură dorință! Am slujit cu credință douăzeci de ani. Dar acum mă arde dorul de țară, ca și pe bătrânii mei.

Hanul se întunecă.

— Iar? Nu ești fericit la Curtea mea? V-am arătat întotdeauna bunăvoință. Ar trebui să-mi fiți recunoscători.

— Sufletul ne e plin de recunoștință, de iubire pentru Luminăția Ta, știm cât de grea va fi despărțirea, dar te rog cu lacrimi, îndură-te de noi!

— Să nu-mi mai vorbești de plecare; mă superi.

Un palatin intrase și stătea de câteva clipe în spatele lui Marco.

— Ce este? se răsti Hanul.

— Mărite Stăpân, cei trei soli persani se închină și roagă să fie primiți.

— Să poftească, spuse, tot încruntat.

Petitorii se prosternară, lucru ușor pentru Ulatai, dar anevoios pentru ceilalți doi, niște grăsani care trebuiră ridicați de subțiori.

Vorbi cel mai vârstnic, Ulatai, cu un firicel de glas tremurat:

— Ne rugăm de Înălțimea Sa împăratul să hotărască ziua plecării. Vremea s-a milostivit. Vântul miroase a primăvară. Măria Sa regele Argon este desigur nerăbdător să-și vadă mireasa.

Hanul îi măsură pe rând cu privirea, clătinând din cap: Apusca și Coja erau pântecoși, ghiftuiți de mâncare și băutură. Cel mai bătrân, Ulatai, era sfrijit și costeliv, dar mai ager decât ceilalți. Vor putea oare să ajungă teferi și s-o apere pe Cogatra în orice împrejurare? Va trebui să le dea însoțitori, oameni de nădejde.

— Ce zici, Ngai-Sie?

El ghicise gândul împăratului.

— Eu cred. Mărite, că pentru prințesă călătoria va fi obositoare și plină de primejdii.

— Îi voi da o gardă s-o însoțească, în afară de suita cu care au venit solii.

— De alte primejdii mă tem. Drumul Mătăsii, cum știi prea bine, Măria-Ta, duce prin pustiuri, pe poteci înguste de munte, peste râuri umflate de viituri, acum, primăvara. Va putea oare domnița Cogatra înfrunta toate aceste încercări?

— Atunci?

— Eu aș zice să-l întrebăm și pe *messer* Polo, aici de față. El abia s-a întors dintr-o călătorie, cunoaște mai bine ca oricare starea drumurilor pe care le străbate fără încetare.

Hanul se întoarse întrebător spre Marco, făcându-i semn să vorbească.

— Luminate Stăpâne, îngăduie-mi să dau un sfat: calea pe uscat este într-adevăr nespus de grea. Smerita mea părere este că o călătorie pe mare ar fi mai ușoară și mai plăcută domniței. M-am întors de curând din Indii pe o corabie de-a noastră și vă mărturisesc că a fost o bucurie, nici n-am simțit cum trece timpul.

Cei trei soli se uitară speriați la *messer* Polo.

— Dar noi nu suntem în stare! N-am fost niciodată pe mare și ne temem de ea. Nu ne pricepem de fel.

— He! He! râse Hanul. Nu e nevoie să vă pricepeți. Vor fi alții la cârmă și la pânze. Și vă dau cu voi trei oameni de nădejde, deprinși cu marea și cu corăbiile. Polo, vă poruncesc s-o însoțiți pe domnița Cogatra.

Se hotărâse pe neașteptate, cum i se întâmpla adesea. Se uită la Marco și la Ngai-Sie, care păreau uluiți, cu o licărire șugubeață în ochi:

— He! He! Voi doi sunteți bucuroși. V-am făcut pe plac. Polo, mă bizui pe tine, ca mireasa s-ajungă teafără la soțul ei.

Se culcară cu toții la pământ, șoimul își zburli penele. Hanul râse și ceru de băut.

*

După ce ieși de la Han și se despărți de Essia, Marco se grăbi să ajungă acasă, să ducă vestea bună la ai săi. Străbătea adâncit în gânduri grădinile, când se pomeni în brațe cu o fetișcană care se prăpădea de râs:

— *Messer* Polo să mă ierte! El umblă cu capul în nori, nu vede niște biete prințese. Dar noi îl cunoaștem bine.

Fata micuță și sprințară nu era de fel sfioasă, ca femeile din partea locului; îl amețea cu sporovăiala ei:

— Rogu-te, fă o plecăciune și închină-te reginei Cogatra, aci de față!

Uluit de întâlnirea neprevăzută, Marco se înclină adânc, apoi privi la cele două tinere. Cea mai înaltă, cu port mândru, era așadar mireasa lui Argon. Avea ochi cenușii, strălucitori, fără zâmbet. Pe cât era soața ei de glumeață, pe atât părea ea de gravă, ca sub povara unei mâhniri ascunse.

Cea care se lovise de pieptul lui avea ochii piezișii, ca două mărgeluțe de agat. Chipul nu-i era pal, ca al celeilalte, obrajii ei aveau culoarea caldă, însorită a caiselor.

„Frumoase sunt amândouă”, gândi Marco, în timp ce le împărtășea noutatea plecării pe mare, avându-l pe el ca însoțitor.

— Auzi, Cochecin! făcu Cogatra și fața i se lumină. Mă bucur că am să călătoresc pe mare. Nu m-am suit niciodată pe o corabie.

— Nici eu! Trebuie să fie minunat.

Cochecin!… Fiica regelui din Mangi… Ar fi vrut să mai stea în loc, să mai schimbe câteva vorbe, dar ele fugiră înspre palat, într-o fluturare de văluri albe, s-o anunțe pe Doamna Djamui.

Marco își continuă agale drumul spre casă, cu ochii încă plini de fermecătoarele apariții: Cogatra înaltă, mlădie, dar împlinită la trup; cealaltă plăpândă, ca un lujer de floare, de parcă vântul ar fi putut-o frânge.

Scutură din cap, nemulțumit. Nu i se întâmpla prea des să viseze treaz, ziua-n amiaza mare. Grăbi pasul, se gândi la bucuria alor săi. Și-l năpădi și pe el o bucurie, care-i tăie răsuflarea. Vreme de săptămâni, de multe luni, călătoria pe mare, și mai târziu, Veneția și libertatea…

*

Pregătirile fură sfârșite, când primăvara era în toi. Hanul dorea să pornească la vânătoare. Chemă la el pe Niccolò și pe Matteo, Marco fiind

demult plecat să supravegheze construirea corăbiilor.

— Fiul și nepotul vostru, spuse, mi-a slujit cu credință timp de peste șaptesprezece ani. Voi – chiar ceva mai multă vreme. Aș fi vrut să vă păstrez la Curtea mea. Dar voi sunteți ca pasărea asta din colivie, vreți să fiți slobozi și să zburați spre alte zări. Să aveți grijă de domnița Cogatra, atât vă spun! Păziți-le ca ochii din cap și pe ea și pe însoțitoarea ei!

Apoi le dădu două tăblițe de aur, ca pentru mari dregători și înscrisuri pentru papă, pentru regele Franței, al Engliterei și Spaniei.

Cei trei soli persani fiind de față, ca și prințesa Cogatra, le ură drum bun; pe ea o sărută pe frunte, iar ceilalți se prosternară smeriți.

Despărțirea de Essia, care le fusese ca un frate, a fost dureroasă. Marco, trimis cu împuternicirea Hanului, abia dacă-și putuse lua rămas bun de la el, în pripă.

Se afla acum în portul Zaiton[100]. Curierii goniseră pe drum înaintea lui, omorându-și caii, ca să ducă mai repede porunca Marelui Han. La sosirea lui, meșteri pricepuți zoreau să încheie treisprezece nave cu patru catarge pentru marea călătorie.

Marco le cercetă cu grijă și fu dezamăgit. Erau corăbii vechi din lemn de brad, la care se înlocuiseră scândurile putrede cu altele noi, bătute în piroane. Ca să le întărească, muncitorii trudeau să călăfătuiască și să umple golurile cu un amestec de var nestins, rășină și fire de cânepă. Marco se plimba printre ei și se oprea ici și colo. Ochiul lui vedea greșelile și lipsurile. Ce-i drept, călătorise, venind din Indii, pe o corabie asemănătoare, și avuseseră noroc, deși nava i se păruse cam șubredă. Prora teșită, boantă, aproape pătrată nu despica atât de bine valurile ca aceea ascuțită a navelor venețiene; carena plată, care nu se cufunda în apă, nu putea ține la furtună ca o chilă înfiptă trainic în adâncul apelor. Dar toate acestea el nu le putea schimba. Își îndreptă întreaga atenție asupra corăbiei celei mari, pe care aveau să călătorească domnițele și însoțitorii. Construită din lemn de *teck*[101], părea mai trainică și mai bine rostuită. Se clădiseră pe punte numeroase încăperi, ce urmau să fie căptușite cu mătăsuri și așternute cu blănuri scumpe, ca pentru o regină.

Nu putea altceva decât să supravegheze ca treaba să fie făcută cu folos și navele cârpite și drese să poată ține marea.

Își spunea, ca să se încurajeze, că meșterii iscusiți de la Zaiton lucraseră la zeci și zeci de corăbii și învățaseră meșteșugul de la înaintașii lor, așa se

clădea prin partea locului de sute de ani și n-avea rost ca el să-i stânjenească cu sfaturi și întrebări de prisos.

Atunci când se întorsese din Indii, nu se întâmplase nimic rău în tot cursul călătoriei. Marea Ocean părea adormită, îi legăna ușurel la sânul ei, ca o mamă iubitoare. Nu cunoscuse cumplitul *Taifong*. Știa totuși că liniștea ei e înșelătoare și că o furtună se ivește atunci când o aștepți mai puțin. Și iarăși era îngrijorat. Apoi se mustra: sute de corăbii străbăteau zilnic drumul acesta pe apă fără să întâmpine primejdii și ajungeau la liman fără stricăciuni.

Se sili să alunge din minte temerile ce-l bântuiau; închise ochii, ca să revadă întâlnirea cu cele două ființe fermecătoare. Apoi, mai înseninat, privi cum se întocmeau pânzele din rogojini întărite cu trestii, cum se împleteau odgoanele din aceleași fire subțiri de bambus. Numără zilele ce-l mai despărțeau de clipa plecării.

*

Sosise și clipa mult așteptată.

Cele treisprezece corăbii, împodobite de sărbătoare, străluceau în lumina soarelui de iunie.

În mijlocul lor, cea mai arătoasă, cu prora rotunjită ca un cap de cașalot, cu arborada înaltă, în care se încurcau pescărușii, avea să le primească pe prințese.

Alaiul domnesc sosise pe înserat. Coborâse pe apele fluviului Tzintzian, până la locul unde se varsă în mare, în șampane împodobite cu flori, adevărate grădini plutitoare.

Marco ieșise în întâmpinare și condusese pe nepotul Marelui Han și pe domnițe cu toată suita în palatul din port, anume pregătit să le primească.

A doua zi de dimineață, mulțime mare se adună să asiste la plecarea corăbiilor. Corcini călări, garda Marelui Han, alcătuiau un cordon, ca să lase loc de trecere. Cei ce se înghesuiră mai în față văzură pe Timur, nepotul lui Cublai-Han, cu veșminte țesute cu fir de aur și presărate cu hurmuz, dând mâna unei regine tinere și frumoase ca zeița Kuan Yn. Pe cap purta o tiară înaltă bătută în nestemate și codițele îi erau împletite cu mărgăritare. Hlamida aurită, prinsă în copci de diamante, era atât de grea că abia îi îngăduia să pășească.

Cu pași mărunți, o însoțea o fată micuță înfășurată într-o mantie de atlas-azuriu, brodat cu fazani, în care trupul ei plăpând se pierdea. Privindu-i

ochii pieziși și trăsăturile gingașe, ce păreau trase cu penelul, femeile din Mangi spuseră: „E de-a noastră, o prințesă din neamul Song”, și-i aruncară flori în cale.

Pășeau amândouă pe un covor de lotuși și gardenii.

În urma lor, veneau cei trei soli persani, cu chivere înalte, frații Polo, care pășeau îngâmfați, purtând ca și Marco caftane scumpe dăruite de Ha-Han. Se înșira apoi toată suita de curteni și fete de casă.

Muzici – lăute, flaute, țambale – se împleteau cu ovațiile mulțimii, într-o larmă asurzitoare.

Încă din ajun se încărcaseră pe corăbii toate lăzile cu zestrea Cogatrei, minunate veșminte ușoare ca fulgul sau îngreunate de perle și nestemate, porțelanuri, felurite podoabe din fildeș, aur, jad, cornalină și matostat. De baloturile venețienilor, pline și ele cu lucruri de preț, avusese grijă Marco. Apoi veniseră la rând merindele pentru un drum lung: lăzi cu poame proaspete, printre care minunatele mirobolane[102], chiupuri cu miere, cu unt, balerci cu vin, butoaie cu apă, saci cu orez, grâu, nuci, migdale, carne și pește sărat și afumat.

Pe o corabie, se aflau în țarcuri miei și iezi vii, porci și cotețe cu fazani și rațe pentru masa prințeselor, toate rânduite din vreme.

Mateloții erau la locurile lor, în așteptare.

Alaiul se apropia încet. Privit de sus, de pe catarg, era ca un șarpe sclipitor ce-și descolăcea inelele. Ajungând în fața corăbiei *capitana*, se opri și domnițele se așezară într-un leagăn, ce fu ridicat pe punte.

Acolo le aștepta garda, alcătuită din nobilii mongoli și persani. Cei trei soli au fost urcați mai mult pe brațe pe scărița îngustă până sus. N-a lipsit mult să se rupă scara cu cei doi grăsani. Asudaseră.

S-au slobozit săgeți, care fluturau cordelușe colorate, au sunat dairalele și chimvalele și fete tinere au azvârlit flori, în timp ce se desfăceau parâmele ce țineau nava legată de chei. În jurul lor roiau barcaze ce se adunară ca puii în jurul cloștei și o ajutară să se desprindă, să iasă spre larg, în timp ce se strigau poruncile pentru potrivirea velelor, ca să prindă vânt.

Cu un foșnet lin, *capitana* domnițelor se depărta și, în urma ei se înșirau celelalte douăsprezece corăbii din escortă, pe care se îmbarcaseră oșteni, slujbași cu catastifele lor, toată slujitorimea pentru o atât de mare expediție, pe lângă marinarii încercați, vâslașii, în totul peste șase sute de oameni.

Navele pluteau, cu pescărușii zburând printre pânze. După ele, veneau gabare și bărcuțe, marea întreagă era acoperită de forfota lor. Prințul,

curtenii și lumea adunată nu se mai săturau privind, până ce toată flota se pierdu în zare.

II. DIAMANTE DIN INDIA

Zile și nopți între mare și cer.

Lunecau de-a lungul unei coaste prăpăstioase. Colți ascuțiți de stâncă păreau gata să înhațe corăbiile temerare. Soarele ardea. În încăperile lor, aerul era înăbușitor și domnițele ieșiseră pe punte, unde sufla vântul, și se odihneau pe rogojini subțiri.

— Povestește-ne ceva! spuse Cogatra. Marelui Han îi plăceau poveștile domniei tale. Va trece timpul mai ușor.

Legănarea corăbiei îi dădea amețeală. Închise ochii. Cochecin îi puse o năframă udă pe frunte și se uită rugător la Marco. Privirile îi erau mai grăitoare decât vorbele. El nu se împotrivi. Lăsă de o parte treburile și grijile de împuternicit al stăpânului și se așeză lângă cele două copile alintate.

Scotoci în amintirile lui după ceva care să le facă plăcere.

Începu să vorbească domol, privind peste capetele lor la seninul cerului:

— Poate că ați știut că, înainte de venirea celor trei persani, eu am fost trimis de împărat cu o solie în ținuturile depărtate de pe coasta de răsărit a Indiei. Noi vom ocoli acum acele locuri, ca să nu lungim fără rost călătoria. Mă aflam așadar în țara numită Mutfili, unde domnea o *maharani*, adică o regină. Soțul ei murise și de patruzeci de ani ea cârmuia singură și nimeni nu avea a se plânge, fiind ea bună și înțeleaptă. Am salutat-o în numele Marelui Han și am încheiat cu ea învoială. Apoi, la plecare mi-a dat pentru Stăpânul Lumii două diamante cât oul de rândunică, cum nu mai îmi văzuseră ochii. Solia mea fiind încheiată cu bine, am plecat spre portul de la gura râului Kistna. Tocmai mă pregăteam să mă îmbarc pe o corabie, când am băgat de seamă că eram urmărit de un om zdrențăros și murdar, de care toată lumea se ferea. Am scotocit în pungă după câțiva bănuți, nu i-a primit. A șoptit un singur cuvânt, abia mișcând buzele: „Diamante!” Din limba țării cunoșteam destule vorbe ca să mă pot înțelege cu oamenii. Dar nu-mi venea să cred că am auzit bine. Cerșetorul ăsta să vorbească de diamante? În India, oamenii din tagma lui sunt socotiți necurați – nimeni nu-i atinge. Totuși, bărbosul acela ciufulit, cu ochi arzători, îmi făcea semn să-l urmez și eu nu mă puteam împotrivi. A luat-o pe niște ulicioare înguste și întunecoase, până am ieșit în câmp.

Se opri în fața unui bordei săpat în pământ, mai degrabă un fel de vizuină, cum au sălbăticiunile. Împrejur se mai aflau câteva asemenea

păcătoase locuințe ale *gavilor*, numiți în alte părți și *paria*, bieți oameni urgisiți, lipsiți de orice drepturi.

M-am gândit că ar fi mai bine să mă întorc în oraș. Ce punea la cale omul acela?

Văzând că dau înapoi, bărbosul mă privi rugător și rosti același cuvânt magic: „Diamante!” Simțea că mă voi lăsa ispitit. Dacă avea vreo pietricică, trebuia s-o vândă unui străin; niciun hindus nu s-ar fi atins de un lucru pe care el pusese mâna.

În răstimpul cât am stat în Mutfili, am aflat că acolo se găsesc puzderie de asemenea nestemate. Știam și cum se pot avea: vânând vulturi. E cea mai ciudată vânătoare din lume. Pietrele acestea rare și scumpe se găsesc în prăpăstii adânci dintre munți, unde colcăie șerpi veninoși. Nimeni nu se încumetă să ajungă până la ele. Dar vulturii albi, ce trăiesc pe culmi, zboară în adânc, căutând acele lighioane cu care se hrănesc. Și oamenii s-au deprins să arunce hălci de carne în viroagele în care ei nu pot pătrunde. Păsările înghit carnea, sau o iau în gheare, ca s-o ducă la cuiburile lor. Vânătorii le urmăresc, le ucid și smulg carnea, în care s-au înfipt diamantele, ori le aleg din măruntaiele lor.

Mă aplecai și mă târâi pe brânci prin borta ce ținea de ușă, cum fusesem poftit. În vizuină era întuneric beznă și un miros de carne putredă ce ar fi gonit pe oricine. Eu însă îndurai putoarea aceea, rămânând nemișcat, acoperindu-mi nasul cu un colț al basmalei cu care-mi înfășuram capul ca să mă apăr de soare. Un fum înecăcios tăia răsuflarea, îmi înțepa ochii. Omul răscoli într-o groapă din mijlocul bordeiului, luă un tăciune de sub cenușă și aprinse un opaiț. Zării atunci o halcă de carne agățată deasupra vetrei, ca să se afume. De câte ori moare un animal sfânt, o vacă bunăoară, e îngăduit *gavilor* să-l ia și să-l mănânce, căci cei din alte tagme nu se ating de el. Bărbosul scormoni pământul într-un colț și scoase de-acolo o zdreanță. O desfăcu la lumină și rostogoli în palmă trei pietricele sclipitoare. Erau cât alunele și-mi părură minunate.

Înțelesei din spusele lui și mai mult din mișcările capului, ale mâinilor că vânase un vultur, îl despicase și fugise cu prada lui. Alți vânători îl văzuseră, l-au urmărit, el nefiind din breasla lor. Nefericitul *gavi* ar fi fost osândit la moarte pentru fapta lui. Trebuia negreșit să scape de diamante.

Mâna îi tremura și se uita rugător la mine. Pietrele necurățate, neșlefuite, scânteiau totuși la flăcăruia opaițului. Am scos o punguță și i-am pus-o în

palmă. Mi-a întins pietrele și a răsturnat punguța. A rămas uluit la vederea banilor. Cred că în viața lui întreagă n-a avut prilejul să atingă aurul.

Am colindat mult, am văzut pretutindeni sărăcie și bogăție. Dar nicăieri n-am văzut bogăție mai sfruntată alături de sărăcie mai cumplită și oameni mai prejos decât animalele, așa cum sunt în Indii. Mi se făcu milă de acel nenorocit, bătut de soartă, încercai să-l fac să înțeleagă că l-aș putea lua pe corabie, ca să-l duc în altă țară, unde ar trăi omenește, dar el se uită la mine speriat, se ghemui, strângând galbenii la piept, parcă temându-se să nu-l iau cu de-a sila. Văzând cât e de înspăimântat, i-am mai dat un inel pe care mi l-am scos din deget și l-am lăsat bucurându-se de mica lui avere… Cu ea putea cumpăra de la negustorii sarazini tot ce avea nevoie – ei nu se feresc de *gavi*, aurul nu are miros. Ieșii din bordeiul acela mai îngrozitor decât iadul. Afară era lumină, adia un vânt dinspre mare. De n-ar fi fost cele trei pietricele, mi s-ar fi părut că am visat.

— E chiar ca un vis! șopti Cochecin.

Se aduse cina domnițelor. Cogatra uită să se mai plângă de amețeală și gustă cu mare poftă dintr-o aripă de fazan.

Marco se ridică de pe colacul de parâme pe care ședea și se duse la treburile lui. Se auzi scrâșnetul gruiului și zornăitul ancorei. Luna se înălțase în crugul ei și luneca printre nori, ca o scoică sidefie. În lumina aceea umbrele corăbiilor adunate păreau balaurii mărilor, clipind din ochii lor roșii.

În chilioara lor îngustă, înăbușitoare, Niccolò și Matteo făceau treabă de croitori. Coseau cu migală căptușelile veșmintelor, ascunzând în ele pietrele scumpe și aurul. Prevăzători, știind cât de lung și plin de primejdii e drumul pe mare, au luat puține mărfuri ce s-ar putea vătăma sau pierde. Aveau însă puse deoparte multe nestemate și aur, adus de Marco din călătoria lui spre Indii. Călărind către țara Mien, acesta își amintise că, atunci când pornise cu expediția de saltimbanci și scamatori, i se vorbise de un loc ferit, unde s-ar ține un târg de aur; nimeni însă nu-i putuse da amănunte.

Acum, a doua oară, se îndărătnicise să-l caute singur. După multe rătăciri prin locuri sălbatice, descoperi o vale locuită, ce era închisă între munți, ca în fundul unei pâlnii. Vreme de două zile a coborât călare povârnișul prăpăstios, pe o cărare îngustă, amenințat mereu să se prăbușească și scăpând cu viață numai mulțumită cumințeniei calului său. Drumeagul dădea ocol văii ce se zărea în adâncitură. Ajuns acolo cu chiu și vai, dădu peste târgul acela misterios, despre care nimeni nu voise să-i dea lămuriri.

Negustorii care cunoșteau un drum ascuns ce ducea de-a dreptul în vale păstrau taina cu sfințenie. Veneau în anumite zile să cumpere aur de la băștinași, care nu știau cum să-l folosească. Oamenii din partea locului dădeau aur curat în schimbul argintului din care-și făceau podoabe grosolane. Marco se strădui să afle mai mult, dar ei s-au ferit să spună de unde vin și cum îl scot. Păreau sălbatici și fricoși. Le-a dat tot argintul ce-l avea asupra sa și a luat pe el atâta aur cât a putut duce calul.

De descoperirea aceasta nici nu l-a pomenit Hanului, nu cumva să le cășuneze vreun rău băștinașilor, iar el să fie silit să-și ducă agoniseala la monetăria statului, tocmai în clipa plecării.

Bătrânii au de lucru acum cu aurul acela: împănează cu paietele scânteietoare mânecile caftanelor și căptușelile căciulilor. Meșteresc și câte o față de pânză cu care se încing pe sub brâul lat. După ce au sfârșit treaba, se culcă și adorm îndată, somn fără vise.

Într-o chilie alăturată, cei trei soli persani sforăie pe întrecute, de se aude până în încăperea domnițelor. Ele nu dorm. Își șoptesc nimicuri, taine de mare însemnătate pentru două copile de șaptesprezece ani. „Cum o fi arătând Argon? Zbârcit ca Ulatai? Sau burduhos ca Apusca?” se întrebă Cogatra. „Nu te mai gândi la rău! O fi impunător ca Ngai-Sie sau poate chiar ca *messer* Polo”, zice Cocechin. Cogatra râde: „Prea te gândești mult la el.” Se iscă dintr-asta o bătaie cu perne, apoi Cogatra adoarme și copila din neam împărătesc visează multă vreme cu ochii deschiși la flacăra jucăușe a lanternei.

*

În ținutul Ciamba[103] au ajuns abia după o lună de la plecarea din Zaiton; străbătuseră o mie cinci sute de mile.

Au fost zile senine, nopți înstelate, după aceea au venit altele întunecate, când au avut de luptat cu vântul și cu marea. S-a pierdut o corabie. Apa, pătrunzând între blănile putrede, se dezghiocase și pierise în valuri cu oameni cu tot.

Grozăvia o povestiră câțiva supraviețuitori, care au avut norocul să iasă printre sfărâmături și s-au putut agăța de una din bărcile ce pluteau în apropiere.

Marco fu nespus de tulburat. Nu-și putea ierta că nu dăduse de veste mai-marilor săi cât de șubrede erau corăbiile acelea vechi, care se podeau cu blăni noi peste cele putrezite. Știuse și tăcuse. Cui s-ar fi plâns? Împăratul

era departe, la vânătoare. Și Essia îl însoțea. Solii așteptau de atâta vreme, erau nerăbdători. Cât ar fi durat întocmirea unor corăbii noi și trainice? Putea să-și ia asupră-și o asemenea sarcină? Ar fi fost socotit un fricos sau un nebun, dacă amâna cu de la sine putere călătoria.

Lăsase lucrurile să-și urmeze cursul și gândise că norocul îi va ajuta s-o scoală la capăt. Acum plătea scump tăcerea. Atâtea vieți omenești pierdute… Corabia fusese desigur prea încărcată. Pe ea se aflau și merinde pentru doi ani.

El nu era omul tânguirilor deșarte. Coborî într-o barcă împreună cu Matteo, care fusese în tinerețea lui un strașnic marinar și se duseră să cerceteze pe rând celelalte nave. Orice crăpătură sau bortă, prin care mustea apa, trebuia astupată și scânduri noi bătute peste cele șubrede. Hotărâră că în popasul din Ciamba să le rostuiască pe toate.

În jurul bărcii, rechinii dădeau târcoale, în nădejdea să mai găsească o pradă ușoară.

Se întoarseră la *capitană* abătuți. Marea ceruse o jertfă, dar se va mulțumi cu atât?

Nu-și arătară temerile față de ceilalți. La ce bun să înspăimânte pe domnițe și pe soli?

Au coborât pe coastă și au găsit păduri întinse, în care creștea arborele numit *ybenus*, abanosul cu lemn negru, lucios și trainic. Țara îi era bine cunoscută lui Marco, trecuse prin ea în călătoria spre Indii și încasase tributul datorat Marelui Han.

Băștinașii se arătară plini de bunăvoință și săritori la nevoie; regele fiind supusul împăratului, li s-a dat tot ajutorul. Au tăiat copaci de *teck*, din care au făcut blăni trainice cărate cu elefanți până la țărm, încărcate apoi în barcaze și duse la corăbiile ce trebuiau rostuite. Localnicii au adus un fel de lapte lipicios, ce se scurgea din coaja unul alt soi de arbore, când era crestată, și care se dovedi minunat pentru căptușirea stricăciunilor.

Domnițele, în acel răstimp de muncă încordată, se plimbau pe câmpiile înconjurătoare; tăiau frunze cărnoase de *aloe*, căutate de medicul chin. Ierburi înalte unduiau în vânt și-și risipeau aromele: erau tot soiul de mirodenii. Dar căldura umedă și nesănătoasă le aducea repede înapoi la umbrarul ce li se făcuse pe plajă.

Meșteri și mateloți, supravegheați de Marco, de Matteo și de căpitanii corăbiilor zoriră să sfârșească încheiatul scândurilor și le încercară trăinicia ca să poată porni la drum. Era încă o pricină de îngrijorare: mulți se

îmbolnăviseră de friguri, bând apă stătută din bălți, sau fiind mușcați de țânțarii ce roiau peste tot. Trebuiau să părăsească degrabă acest ținut.

S-au umplut butoaiele cu apă de băut și sacii cu orez, ce se găsea din belșug prin partea locului, au ridicat ancorele, și au purces mai departe, ocolind țara Locat[104], despre care Marco aflase că ar fi locuită de idolatri, cârmuiți de un rege liber și foarte neprimitor: vroia să fie singur stăpân pe bogățiile lui: aur din belșug, arbori prețioși, elefanți – și de aceea se temea de străini.

Trecură apoi pe lângă câteva insule, dar nici nu se putură apropia, țărmurile lor fiind apărate de colți ascuțiți de stâncă, de care s-ar fi sfărâmat orice corabie sau ghimie, dacă ar fi încercat să se apropie.

Bolnavii nu se întremau. În fiecare noapte erau zvârlite în mare câteva leșuri. Marea era lină, insulele, privite de departe, îi îmbătau cu arome, invitându-i să debarce, dar toți erau triști și posomorâți. Nimeni nu mai cânta. Zăduful era cumplit. Plutea în aer o amenințare.

III. TAIFONG

Prora corăbiei taie un val îndărătnic, ce-i aține calea. În urma ei, celelalte nave luptă din greu.

Matteo și Marco stau lângă Shao Tie, cârmaciul, și le privesc cu îngrijorare.

— Miroase a furtună, mormăie unchiul.

Bătrânul chin dă din cap.

— *Taifong!*

Săgeata din vasul cu apă tremură înnebunită și nu mai nimerește *tramontana*. Marea e galbenă ca fierea, încruntată și rea, cu berbeci de spumă. Nori de pâslă neagră se petrec pe cer cu mare iuțeală. Unul, umflat ca un balaur, se lasă atât de jos că pare sprijinit în catarg. Se face întuneric. Răbufnelile vântului sunt tot mai aprige. Se năpustește turbat asupra lui Marco, care aleargă să liniștească domnițele. Se împiedică de Apusca, bursucul, cum l-au poreclit fetele. Umbla pe punte speriat, se clătina pe picioare.

Marco îl prinde în brațe și ajutat de doi străjeri îl cară înapoi în cabină, dându-l în grija persanilor.

Mateloții aleargă să împlinească poruncile strigate de supraveghetorii lor: unii înțepenesc pânzele ce se zbat, smulse de vânt, și nu pot fi înfășurate, fiind împletite din trestii, alții întăresc legăturile la butoaiele cu apă, înnoadă funii și odgoane, ca de ele să se țină oamenii care circulă, să nu zboare peste bord, închid toate deschizăturile, să nu pătrundă valurile.

Căpitanul și Matteo sunt alături de cârmaci, legați zdravăn, cu mâinile încleștate pe cârmă. „Cârma e inima corăbiei în furtună”, spune Matteo.

Marco, de pe punte, lângă catargul cel mare, cată să vadă celelalte corăbii; zărește una pe o culme, apoi o pierde din ochi. Un munte de apă se înalță deasupra *capitanei* și se prăvale peste ea. Cu putere năprasnică, mătură totul în cale. Lucrurile de pe punte, desprinse din legături, sunt târâte în clocotul de spume ca niște fire de paie. După ce s-a scurs, mateloții și străjerii încleștați de odgon se scutură năuciți; se numără să vadă câți au pierit.

— *Taifong! Taifong!* gem și se adună grămadă să simtă umărul și răsuflarea vecinului.

Corabia e răsucită în loc, ca o sfârlează.

*

— Marco! Unde ești, Marco! strigă deznădăjduit unchiul. Vocea i se pierde în iadul din jur.

Marco se luptă cu valurile. Și nu e singur. Stând sprijinit de catarg, a zărit la lumina fulgerelor o mogâldeață venind spre el; luneca, se poticnea; s-a pomenit în brațele lui.

Uluit, o recunoscu pe Cochecin, înfășurată într-o pătură.

— Domniță! De ce nu stai cuminte în cabină?

— Nu pot. Mi-e rău…

N-apucă să spună mai mult. Cu un trosnet înfiorător, catargul se prăbuși, lovit de un talaz uriaș. Ferindu-se să nu cadă sub el, Marco a fost târât în hăul care-i înconjoară, împreună cu scumpa lui povară. Minune că au scăpat cu viață. Cu ea agățată de gâtul lui, luptă…

Suie în vârful unui munte de apă, coboară în adânc. Alt suiș, altă cădere… Când crede că sunt pierduți și-și face cruce cu limba în cerul gurii, iată-l iar deasupra și lupta reîncepe. Brațul lui drept a întâlnit o scândură, se agață de ea, o barcă desprinsă de corabie plutește pe valuri. Prinde o clipă de liniște și o saltă pe copilă peste marginea ei, apoi urcă și el. Luntrea aceea ușoară e ca o coajă de nucă. Ce-o vrea soarta cu ei?

Au plutit în neștire, câte ceasuri?

Domnița a leșinat. Marco, istovit, s-a întins lângă ea și nu mai știe de nimic.

Se trezi când picături reci îi șfichiuiră obrajii și buzele. *Taifong* plecase spre alte zări. Ploaia potolise valurile mari. A sorbit cu buzele însetate stropii aceia binefăcători. S-a uitat în jur. Cochecin deschise ochii. Privirea îi era rătăcită, părea că nu-l recunoaște. Auzi strigăte pe aproape. Sfărâmături de corăbii, butoaie, scânduri pluteau la întâmplare.

Un barcaz din cele mari era răsturnat cu fundul în sus și câțiva oameni stăteau călări pe el.

Hula rămasă după furtună îi rostogolea, dar se țineau vârtos. Strigau după ajutor. Marco le răspunse, îi veni inima la loc; nu mai era singur cu Cochecin, în nemărginirea aceea; barca lui era trainică, află niște rame pe fundul ei și vâsli din răsputeri către ceilalți.

O aripă triunghiulară, ca de oțel, se ivi peste ape, și se apropia cu iuțeală. Era un rechin la vânătoare. Tigrii mărilor, împrăștiați de furtună, se adunau și umblau după pradă. Cel care-i urmărea, speriat de țipetele asurzitoare și de vâsla lui Marco, învârtită ca o morișcă și gata să-l plesnească în cap, pieri în valuri; era sătul pesemne și avea de unde să se despăgubească, erau

destule victime pe tot întinsul mării. Când se văzură scăpați și se cățărară în barcă, marinarii chinezi mulțumiră balaurului Li, care le trimisese ajutor. Corabia lor se scufundase. Marco se întreba cu groază dacă o fi rezistat *capitana*. Cochecin tremura în veșmintele ude, dar îi zâmbi și zâmbetul ei era mai scump decât lumina soarelui.

Au plutit ziua întreagă și abia către amurg au zărit trei catarge deasupra valurilor.

— A noastră e! a strigat Marco în culmea fericirii. Al patrulea catarg s-a rupt în furtună…

Fuseseră văzuți și li s-au aruncat parâme de care să se agațe.

Cochecin fu suită pe punte, înfășurată ca un balot. A zăcut trei zile, îngrijită de Cogatra și de însoțitoarele lor. Tinerețea ei a biruit, dar când a fost să povestească prin ce a trecut, nu s-a simțit în stare. Tăcea. Nu putea mărturisi că clipele de spaimă când, agățată de gâtul lui Marco, erau tăvăliți de valuri și credeau că vor muri împreună, i s-au părut cele mai frumoase din viața ei de prințesă captivă.

El însă o ocolea. Umbla posomorât. Împreună cu Matteo, cu Niccolò, cu căpitanul, cu cârmaciul, a cercetat starea navei, care – strașnic clădită din lemn tare de *teck*, n-avusese prea mult de suferit. Au învățat mateloții și străjerii din suita Cogatrei să dreagă ce stricase furtuna. Pierduseră mulți oameni, smulși de talazuri. Persanii îl plângeau pe Apusca. De spaimă, inima lui încetase să mai bată.

Nu știau nimic de soarta celorlalte corăbii, dar rămășițele ce pluteau pe valuri dovedeau că prăpădul fusese cumplit.

Au rătăcit zile întregi, tot căutând. În cele din urmă s-au zărit două catarge la trei-patru mile, parcă răsăreau din adâncul apelor.

Au mers în întâmpinarea corăbiei.

— E de-a noastră, zise cârmaciul Mă temeam să nu fie niște pirați, că bântuie șaicele lor printre insule.

După un răstimp au regăsit încă o navă. Bucuria a fost însă umbrită de pierderea atâtor vieți omenești, jertfite cu corăbiile lor cumplitului *Taifong*. Din mândra flotilă pornită din Zaiton nu rămăseseră decât acestea trei, destul de greu încercate și ele.

— Poate că și altele mai rătăcesc pe undeva, spuse Ulatai, eu trag nădejde că n-au pierit chiar toate. S-au mângâiat cu gândul acesta, dar Marco, știind cât erau de șubrede, nu putea crede că le va mai vedea vreodată.

Corăbiile pluteau acum alăturate, ca să se poată ajuta la nevoie. Se călăuzeau numai după soare, nu după acul cârmaciului, steaua de miazănoapte nu se mai zărea, luceau pe cer alți aștri necunoscuți.

Shao vorbea despre o insulă cu climă plăcută ce-o vor întâlni destul de curând, unde ar trebui făcut un popas mai lung și întărite navele, ca să mai poată înfrunta marea. Dar până să ajungă la ea, câte greutăți mai aveau de întâmpinat?

*

Rămăseseră doar câte douăzeci și cinci de bărbați pe fiecare corabie, era nevoie de brațe; fetele au dorit să ajute la manevre; ele pot vâsli, sunt tinere și pline de vlagă. Curând aveau să dovedească adevărul spuselor lor.

Căpitanul le-a pus la treabă alături de marinari și s-au minunat cu toții ce bine se descurcau.

Un vânt prielnic a mânat navele până în fața insulei Pentam; părea sălbatică și s-au ferit să se apropie, din pricina colților de stâncă amenințători.

Mai departe au intrat într-o strâmtoare. Au văzut o gabară părăsită, împotmolită pe o limbă de nisip.

Trebuiau să fie cu băgare de seamă. Apa era limpede ca cleștarul și se vedea fundul foarte aproape, la patru picioare. *Capitana* înainta încet, cu vântul din pupa. Celelalte două o urmau. Măsurau întruna fundurile și priveau cu îngrijorare în dreapta și în stânga bancurile de nisip.

Deodată au văzut că a treia navă se abate într-o parte și rămâne înțepenită. Strigau după ajutor. Matteo, Marco și cârmaciul Shao au coborât într-o luntre și s-au dus să vadă ce s-a întâmplat.

Căpitanul navei primejduite pierise în furtună și înlocuitorul lui nu era prea destoinic. Își pierduse capul. O manevră greșită, cârma se rupsese, vântul îi aruncase pe nisipuri.

Între timp, sosiră și cei de pe corabia a doua. S-au sfătuit cu toții ce e de făcut. În primul rând, au pus doi tâmplari să se scufunde ca să repare cârma. După ce au izbutit cei doi s-o meșterească și s-o pună la loc, au hotărât să aștepte fluxul, când marea se umflă și valul uriaș ce va pătrunde în strâmtoare poate sălta nava; dar ca s-o ferească de primejdia de-a fi aruncată pe stânci, trebuia ancorată strașnic. Nu era treabă ușoară. Porni chiar căpitanul într-o luntre să lase două ancore, care să fie bine înțepenite.

Oamenii trăgeau din răsputeri la vinciuri, până să se prindă zdravăn ghearele de fund.

Abia sfârșiseră treaba și oceanul începu să se umfle. Vântul se înteți, venindu-le în ajutor, un talaz înalt, ca creștet de spume, izbi coasta corăbiei, o smuci în sus ca pe un fulg, ancorele însă o ținură în loc, n-o lăsară să se zdrobească de stânci.

Un singur strigăt izbucni din toate piepturile:

— Plutim! Plutim!

Pasărea rănită își deschise aripile și zbură spre suratele ei.

IV. DRUMUL PIPERULUI

După două zile, se aflau într-un ținut numit Malavir[105]. În portul cu același nume, au văzut câteva corăbii. Orașul părea bogat, oamenii binevoitori, mulțime de negustori veneau să cumpere mirodenii. Venețienii s-au dus în târg, cu gândul să înlocuiască o parte din mărfurile pierdute și să cumpere alte merinde proaspete.

Domnițele au dorit să vadă orașul și i-au însoțit. Pentru ochii lor totul era nou, totul era bucurie: simțeau miresme amestecate de ambră și de mosc, se strecurau vesele prin mulțimea de sarazini în burnuzuri albe, de malaiezi goi până la brâu și cu saronguri vărgate. Ocoleau grămezi de banane, de trestii de zahăr, mormane de nuci de cocos, tamarine[106] și mango, se împiedicau în sacii de scorțișoară și piper, puși în mijlocul drumului și vânduți mai pe nimic: „Un bănuț sacul!” își strigau localnicii marfa.

Niccolò s-a oprit să cumpere și a început să se tocmească.

— Ce facem cu atâta piper? s-a mirat Cogatra.

— Îl ducem la Veneția, Măria-ta! zise Marco. Acolo este plătit în aur. Un sac de piper e o adevărată comoară.

— Dar de ce? întrebă curioasă Cochecin.

— Am să vă povestesc, dar nu acum…

Sunete săltărețe de fluier și de tamburine au întrerupt vorba. Fetele s-au repezit să vadă ce se întâmplă. Venețienii le-au înconjurat, ca să le apere la nevoie. Un îmblânzitor, așezat în țărână, deslega gura unui sac din care începură să colcăie șerpii captivi, îndreptându-și capetele ascuțite spre muzicanți și legănându-se vrăjiți.

Au descoperit apoi un bazar unde se găsea tot ce ar fi putut dori o tânără fată. Se vindeau de-a valma mătăsuri și colane de peruzele, brățări de bagà, șiraguri de mărgăritare, pene pestrițe, piepteni de fildeș și cercei de aur, șipuri cu miresme îmbătătoare și gevrele cusute cu fir și hurmuz.

Domnițele s-au întors la corabie cu brațele încărcate de nimicuri scumpe și încântate de plimbarea lor.

Pe punte, s-au împiedicat iarăși de sacii de piper cumpărați de Niccolò, care încă nu fuseseră duși în cală.

— *Messer* Polo, zise Cochecin, ai făgăduit să ne lămurești de ce este piperul o comoară.

— Am făgăduit și nu-mi iau vorba înapoi.

Chiar în seara aceea, până târziu, Marco povesti despre drumul mirodeniilor.

— Știți Măriile-voastre cât călătorește un bob de piper, ca să ajungă în apus?

Fetele dădură din cap a neștiință.

— Ați văzut la Ciamba cum culeg femeile și copiii bobițele de pe crăcile acelea mlădioase, având curpeni agățători?…

— Am cules și noi destule, întrerupse nerăbdătoare fata.

— Le-ați văzut și aici în piață, continuă Marco, fără să țină seama de întrerupere. Vin negustorii și cumpără câțiva saci cu bobițe; îi încarcă pe o corabie care se îndreaptă spre Cormos, unde ne vom duce și noi. Până acolo o cale lungă și dacă se iscă o furtună, știți ce se întâmplă, că doar ați trăit clipele acelea de groază. Se poate pierde toată încărcătura. Dar dacă au ajuns cu bine la Cormos, și merg mai departe spre Aden, li se ridică prețul, căci sultanul acelui ținut cere vamă mare pentru orice marfă trecută prin portul său. Sacii sunt încărcați pe șaice și străbat Marea Roșie. După șapte zile, dacă e vremea prielnică, sunt descărcați pe țărmul apusean; acolo negustorul plătește alt bir sultanului locului și îi vinde unor sarazini, care merg cu caravana lor prin deșert, până la fluviul Alexandriei, care e numit Nil. Acolo se plătește încă o dajdie. De la Alexandria mai departe, alți negustori, alte corăbii, altă mare, alte primejdii – și în cele din urmă, boabele de piper ajung și în țara mea. Înțelegeți acum de ce sacul de piper, care a călătorit atât, e plătit la Veneția cu un săculeț de aur și un pumn de smirnă cu un purcoi de galbeni.

— Eu tot nu înțeleg, se îndărătnici Cogatra. De ce vă trebuie atâta piper și atâtea mirodenii dacă le plătiți așa de scump? Nu se poate trăi și fără ele?

— Firește că se poate. Nu toată lumea cunoaște gustul piperului. Dar oamenii avuți risipesc mulți bani pentru plăcerile lor. O mâncare de carne bine gătită și dreasă cu piper, nucușoară, foi de dafin și ghimber îți gâdilă plăcut cerul gurii, te desfată și gura încinsă de usturime cere vin și vinul fiert cu multe cuișoare și scorțișoară răcorește arsura și-ți dă o stare de beatitudine. Iar smirna și tămâia afumă odăile, la fel ca și templele, și-n fumul acela înmiresmat, noi bieți muritori ne putem crede zei.

Cogatra suspină:

— N-am știut că pot fi atât de prețioase aceste arome, de care noi ne-am bucurat în neștire.

Cochecin se încruntă:

— Rogu-te, *messer* Polo, să spui bucătarului să nu mai pună mirodenii în bucate. N-are rost să cheltuim atât. Când mă gândesc câte boabe s-or pierde pe drum, fie că s-a înecat corabia, fie că a fost jefuită caravana și câte boabe am mâncat eu în toată viața mea!…

Cogatra râse, râse și Marco, dar se minună de judecata copilei alintate.

Punând capul spre miazănoapte, au întâlnit insulele Angaman[107], mai mari și mai mărunte, risipite ca mărgelele dintr-un șirag rupt.

În jurul celor trei corăbii roiau bărcuțe scobite în trunchiuri de copaci. Băștinașii păreau sălbatici fioroși, umblau goi, parcă lătrau și – ciudățenie! – n-aveau chip de om, ci de câine.

Pesemne că purtau măști. Oricum, călătorii nu încercară să-i vadă mai de-aproape, ci se depărtară grabnic de locurile acelea.

V. INSULA FERICITĂ

După trei zile, în care vântul nu le-a fost prielnic, matelotul cățărat la catarg a vestit „Pământ”. Era insula despre care vorbise Shao: curând țărmul mult dorit și-a înălțat în fața lor stâncile de bazalt și pădurile bogate.

În uruit de lanțuri, ancora mușcă adânc fundul nisipos. Opt marinari au coborât în singura barcă scăpată din furtună. Marco se așeză el însuși la cârmă; luă și doi oșteni cu arcuri, topoare și sulițe, neștiind cum vor fi întâmpinați. Luntrea corăbiei însoțitoare îi urma.

Trecură de coloanele de bazalt, de care se spărgeau valuri mânioase. Dincolo de ele, țărmul cobora, făcea o adâncitură, apa era limpede și lină ca un lac. Au tras barca pe nisip. Locul părea pustiu. Jur-împrejur, desișuri bogate în vânat, un râuleț limpede, ascuns între ferigi înalte, un pâlc de cocotieri și în depărtare un munte trimitea la cer rotocoale de fum.

Marco sări din barcă, cercetă cu oamenii săi împrejurimile. Țărmul acesta al insulei, pe care cârmaciul o lăudase atât, i se păru potrivit pentru popas.

Se întoarse la *capitană*, să se sfătuiască și cu ceilalți. Stărui să se așeze acolo. Vremea rea, cu vânturile ei dușmănoase, nu va mai întârzia. Domnițele sunt din cale-afară de obosite. Mateloții celor două corăbii – împuținați și istoviți. Toată lumea are nevoie să se întremeze. Merindele s-au sfârșit. Pe insulă se poate vâna și pescui. Lemn se găsește din belșug. Pot fi reparate corăbiile.

Cam astfel vorbi Marco. Ulatai și Coja recunoscură că avea dreptate. Măria-Sa Argon va trebui să mai adaste până să-și vadă aleasa.

Hotărâră să debarce, să-și dureze colibe și să aștepte primăvara.

Chiar de a doua zi s-au apucat de lucru: clădiră locuințe de lemn, înconjurate de șanțuri. Din pământul scos, au înălțat întărituri, ca să-i apere de năvala dușmanilor și de sălbăticiuni.

Au început pentru corăbierii atât de greu încercați zile senine; și-au aflat liniștea și s-au prefăcut în vânători și pescari.

Domnițele erau fericite. Au pornit la plimbare. Dar nu prea ascultau de sfatul să nu se depărteze de locuințe. Erau fermecate de tot ce vedeau și uitau de opreliște.

Le îmbia nisipul strălucitor de pe plaja unde se scăldau și culegeau scoici minunate.

Într-o zi, căutând planta galanga, folosită de spițeri, au pătruns prin perdelele de ferigi și s-au trezit în pădure. Un loc fermecat, plin de taine.

Între copacii înalți, ca niște coloane de templu, lianele împletesc ghirlande de sărbătoare. Maimuțe jucăușe se dau tumba, fără să le pese de domnițe, papagalii fac mare larmă, trosnesc ramuri uscate sub pasul vreunei sălbăticiuni, foșnesc frunzele adunate într-o boltă întunecată prin care abia dacă se furișează o rază de soare. Vraja verde parcă le soarbe, le fură. Înaintează tăcute, ținându-se de mână.

Cochecin dă un țipăt. La doi pași un șarpe se leagănă pe o cracă. Speriată, o trage pe Cogatra, care se smulge din mâna ei.

— Nu e șarpe, fricoaso! E o plantă.

Râd, merg mai departe, fără nicio grijă. O liană nevinovată, pe lângă care trec nepăsătoare, este chiar un șarpe și se repede ca fulgerul asupra unei păsărici. Înspăimântate, fetele fug, se împiedică de rădăcini, care, în spaima lor, le par lighioane amenințătoare. Inimile bat să spargă pieptul. Aud pași. Nu e decât Pietro, a doborât un cormoran, căzut chiar la picioarele lor. Fetele suspină în fața penelor însângerate. Pe aproape, un tropot greoi; dintr-un tufiș, printre crăci rupte, dă năvală o dihanie fioroasă cu pielea neagră, plină de noroi și cu un corn deasupra ochilor. Îngrozite, fetele o rup la fugă, pădurea toată e pe urmele lor. Cogatra se împiedică și cade. Săgeata lui Pietro a zbârnâit și a nimerit fiara drept în ochi. Turbată de furie, s-a repezit asupra lui și l-a trântit la pământ. La țipetele fetelor, au alergat alți vânători și i-au sărit în ajutor. Pietro înfipsese cuțitul în grumazul sălbăticiunii, dar tăișul lunecase pe pielea groasă și unsuroasă. L-ar fi sfârtecat cu cornul, dacă nu se repezeau ceilalți cu topoare și sulițe s-o doboare.

Tabăra întreagă a aflat de primejdia în care s-au aflat domnițele și de vitejia lui Pietro. S-au perindat cu toții să vadă dihania răpusă.

— Ăsta să fie *Unicornul*[108]? făcu Matteo, cercetând-o. Mi-l închipuiam mai frumos. Legendele spun că el se lasă îmblânzit de o fecioară. Dar aici au fost două și el le-ar fi sfâșiat, dacă nu era credinciosul nostru Pietro și voi, voinicilor, care l-ați ucis. Laudă vouă!

A urmat un adevărul praznic sărbătoresc. Mâncare aveau din belșug. Pește proaspăt și vânat și orez cumpărat de la băștinași.

Fetele care le însoțeau pe domnițe au copt pâine din făina unui arbore[109] ce crește prin partea locului și care le-a fost arătat de un tânăr din tribul *Basma*, care adusese orezul. Flăcăul n-a mai vrut să se întoarcă la ai lui, văzând colibele făcute de străinii aceia. Neamul lui era foarte înapoiat, trăiau ca dobitoacele, n-aveau nicio credință, dar se socoteau supuși ai

Marelui Han. Flăcăuașul le-a fost de mare ajutor călătorilor. Era vioi și inimos. Cunoștea bine insula și triburile ce o populau.

Și se foloseau mereu de știința sa. Au avut și vin la ospăț, mulțumită lui. Vinul acela îl numea el *toddi*; provenea de la niște copaci, cărora le-a retezat din ramuri; a pus pe pământ, sub fiecare copac, câte un vas mare de lut. În ziua următoare, vasele erau pline cu o licoare dulce, foarte plăcută la gust. Au sorbit cu toții din chiupurile acelea, slujindu-se de o tijă de trestie, așa cum văzuse Marco în ținutul Guizhou. Înveselindu-se, au cam întrecut măsura, băutura li s-a urcat la cap și au început a cânta.

Ulatai, care stătea de obicei deoparte, ca un huhurez, s-a amețit binișor și tălmăcea stihuri persane, ascultate cu mare plăcere de domnițe. „Nu cumva ești ambră? întrebai un pumn de țărână. adunat dintr-o cadă. Mireasma ta mă îmbată. Răspunse: Nu sunt decât țărână, dar am stat odată lângă un trandafir.”

— Mai spune! se rugă Cogatra.

— Iată, am, să vă povestesc cum a compus marele nostru poet Saadi[110] – care a murit cu vreo câțiva ani în urmă – vestita lui carte *Golestan*, adică *Grădina florilor*. Începe cam așa: „Am petrecut o noapte cu un prieten într-o grădină. Era un loc plin de vrajă. Auzeam cântul privighetorii, melodios ca o suavă poezie. A doua zi, văzui că prietenul a cules în poala veșmântului trandafiri și zambile. I-am zis: Trandafirul din grădină se va vesteji curând, însă eu sunt în stare să scriu o carte numită «Grădina florilor»; peste foile ei vântul va sufla în zadar, razele ei vor dăinui pe vecie.”

Marco trase și el cu urechea, curios să știe ce tot îndrugă bătrânul, de par fetele atât de încântate. Ascultă câteva clipe, apoi se depărtă zâmbind. „Frumoase stihuri! Numai bune pentru domnițele mele visătoare!” își zise și-și văzu de treburile lui:

Ulatai, înfierbântat de vin, rostea un vers după altul și la urmă spuse Cogatrei:

— Măria-ta, ar fi bine să înveți de la mine câteva stihuri persane, că mult se va bucura craiul Argon, auzindu-le.

Când pomeni numele viitorului soț, Cogatra se întristă și căută uitarea, sorbind tot vinul dintr-o ceșcuță de aur, dăruită de împărăteasa Djamui.

La acel ospăț, unul singur a plătit pentru toți birul morții.

Persanul Coja s-a îndopat cu atâta castravete de mare și carne de cormoran și a sorbit atâta vin, ca să-i lunece mai ușor pe gâtlej, încât noaptea întreagă s-a zbătut, a horcăit și apoi și-a dat duhul.

*

Cele cinci luni de viață fericită au trecut prea repede. În răstimpul acela, în Marco se trezise iarăși patima de călător; cu tânărul *Basma*, cercetase o bună parte a insulei, cunoscuse tot felul de oameni, de la vecinii lor pașnici și prietenoși din Samatra[111] până la idolatrii din Dagroian, cu ciudate apucături, care-și ucid rudele bolnave și le mănâncă; așa cere legea lor, să nu le păstreze decât oasele și să le cinstească. A pătruns apoi în ținutul Labrin, unde sunt sălbatici care trăiesc în munți, și de ei trebuia să se ferească – i-a spus tânărul *Basma* care-l însoțea – fiind mâncători de oameni. Trecând prin păduri, unde creștea arborele cel scump *brazil*[112], a luat semințe ca să le sădească la Veneția. Apoi, în ținutul Ferlec, unde localnicii se închină lui Mahomed, a întâlnit negustori sarazini și a aflat de la ei că au venit în provincia Fandur să cumpere camfor care se prețuiește în aur, *camforul fandury* fiind cel mai bun. Marco s-a ostenit și el până în partea locului și a târguit câțiva saci; arătând tăblița Marelui Han, oamenii s-au închinat și n-au vrut nicio plată, ei socotindu-se supuși ai împăratului.

În timp ce el călătorea, în tabără se făceau pregătiri înfrigurate. Corăbiile fuseseră rostuite și călăfătuite, să poată înfrunta valurile și vânturile. S-au întocmit niște luntre trainice care să înlocuiască pe cele pierdute, au înălțat catarge noi, înțepenindu-le zdravăn, fetele au împletit pânze din trestii și au chivernisit cu multă chibzuială toate cele de trebuință.

A sosit și ziua plecării. S-au adunat cu toții pe țărm. O ultimă privire ca să-și ia rămas bun de la acest tărâm primitor, de la „castelul” lor de pământ.

Porneau la drum cu noi nădejdi în suflete. Corăbiile erau în stare bună, merinde aveau din belșug, marea era liniștită, vântul prielnic.

Până și huhurezul de Ulatai, care nu se putea mângâia de pierderea celor doi prieteni, părea mai însuflețit.

— Ce-a fost greu a trecut. În curând vom fi în Persia. Și măria-ta te vei cununa cu Prea Slăvitul Argon, îi spunea el Cogatrei.

Domnița întorcea capul, nu se bucura, ar fi vrut să țină călătoria o veșnicie.

Iar cei trei Polo, cârmaciul Shao Tie și căpitanul știau prea bine că nu va fi ușor nici de-aci încolo. Aveau de străbătut primejdioasa Mare a Indiilor. Au rămas doar o mână de oameni din tot strălucitul alai pornit de la Zaiton. Măcar aceștia de-ar fi cruțați de soartă.

VI. MĂSEAUA LUI ADAM

Corăbiile s-au avântat, mânate cu iuțeală de un vânt puternic, spre vestita insulă Seilan[113], „perla mării Indiilor”, cum spuneau poeții. Dar perla aceasta, sau „raiul pe pământ”, cum citise Ulatai în scrierile vechi, le păru înșelătoare. Țărmul se vedea pustiu și înecat în mare. Cercetând locurile într-o barcă, Marco și cârmaciul au presupus că limanul acela nisipos, bătut de valuri, dovedea că în acea parte insula fusese zguduită de un cutremur și scufundată.

Întorcându-se la *capitană*, s-au îndreptat spre apus, ocolind malul golaș și jalnic care-i dezamăgise. Dar în curând insula vestită pentru frumusețea ei avea să li se arate în toată splendoarea.

— Parcă visez! a îngânat Cochecin, strângând mâna Cogatrei. Deși – adăugă ea roșind – cea mai fericită dintre insule, cred, va rămâne pentru mine Java Mică, din care am plecat pentru totdeauna… Căuta ochii lui Marco, să vadă dacă și el simte la fel. Pentru el însă lucrul cel mai de seamă părea să găsească un bun adăpost ferit de vânturile năprasnice ale largurilor, pentru corăbii.

Când au aruncat ancora, soarele cobora încet, solemn spre culcușul său din valuri. Razele piezișe înveșmântau în purpură stâncile și vopseau în sidefiu undele. Atâtea culori, atâtea forme mângâiau ochii: nisipul de aur al plăjii, coamele violete, despletite ale trestiilor de bambus, verdele întunecat al pădurilor de pe înălțimi. Și peste toate, zborul lin al albatroșilor.

În curând se arătară și stăpânii acelor locuri: bărbați goi ca niște statui de bronz, încinși cu un brâu îngust, în care era înfipt un cuțit din os de pește. Era o ceată întreagă și au stat să privească la barca ce era trasă pe uscat. Când s-au apropiat străinii, au rupt-o la fugă înspăimântați și s-au ascuns în tufișuri.

Cei trei Polo, deprinși să ademenească oamenii cu mărfurile lor și să le câștige bunăvoința, au desfășurat basmale viu colorate, cingători, brățări, mărgele. Câteva femei s-au lăsat cele dintâi ispitite. Apoi s-a ivit un pâlc de sarazini, înarmați cu săbii și sulițe. În fruntea lor, pășea un ins tare fudul în burnuzul alb. Vorbi călătorilor, spunând că el e mai-mare peste ceata de războinici însărcinați cu paza coastei. Au fost tocmiți de băștinași să-i apere la nevoie, ei fiind niște fricoși, care nu vor să lupte, ci să-și vadă în tihnă de orezăriile și de plantațiile lor de susan, din care fac cel mai bun ulei.

A căpătat de la Niccolò un jungher și în schimb a făgăduit să-i ducă la Cetatea de Scaun, Kandi.

Călărind pe măgărușii, se înșiră tot alaiul, cu domnițele în frunte. Niccolò deschidea drumul, alături de Marco și de sarazin, pe care-l tot iscodeau cu întrebări. Aflară că ținutul e bogat în nestemate: se găsesc în grohotiș, nici nu-i nevoie să te osteneșți, ca să le culegi. Se legă să-i ducă la un fârtat de-al lui, de la care pot cumpăra safire, topaze și ametiste într-ascuns, ele fiind adunate pentru regele Sendemain. Rubinul cel mai mare din lume îl are chiar Măria-sa; Cublai-Han a râvnit să-l cumpere, cu prețul unui întreg oraș, dar regele nu s-a învoit, având-l moștenire de la strămoși.

Domnița Cogatra a poftit să vadă numaidecât acea piatră fără pereche, iar regele Sendemain, aflând de dorința viitoarei regine a Persiei, a poftit-o la palat cu tot alaiul său. Numai că alaiul se înfățișa cam sărăcăcios, după toate necazurile prin care trecuseră călătorii.

Când au pătruns în sala unde se afla suveranul, ochii le-au fost furați de o lucire roșie, o flacără încercuită într-un inel de aur, de un lanț în tavan. Era rubinul cel vestit, lung de o palmă și gros ca brațul unui voinic – cu adevărat o minune.

Un omuleț negricios, în șalvari de mătase, cu pieptul gol, purtând pe frunte o coroană ce părea că-l strivește sub greutatea ei, s-a ivit între canaturile ușii din față, și cu pas solemn s-a apropiat de domnița Cogatra, înclinându-se ușor. A luat-o de mână, poftind-o să șadă pe un covor lângă dânsul, apoi a bătut din palme și îndată se iviră două roabe tinere, desculțe, zornăindu-și brățările de pe glezne. Aduceau coșuri cu poame alese: *mango-uri*[114] – care nicăieri nu sunt mai gustoase și mai dulci ca în Seilan – și *mirobolane*.

Sarazinul care slujise de călăuză fu și tălmaci, povestind grelele încercări prin care trecuseră corăbiile viitoarei regine. Sendemain păru mișcat de cele auzite și dornic să le dea tot sprijinul. La plecare, o rugă pe Cogatra să primească în dar un alt rubin de un roșu aprins, cu umbre violele, prins într-un lanț de aur migălos lucrat. Domnița se bucură, mulțumi și-l puse îndată pe grumaz.

În timp ce Marco însoțea domnițele – luând locul lui Ulatai, prea bătrân pentru plimbările lor obositoare – și, având acest privilegiu, gusta bucuria clipei, Niccolò și Matteo își vedeau de negoțul lor. Căutau să se folosească de încuviințarea regelui de a cumpăra safire și topaze, dintre cele puse deoparte pentru Curte. Dar după ce au târguit pe prețuri de nimic, nu s-au

mulțumit cu atât. Au râvnit să pescuiască mărgăritare într-un golf de pe coasta Mabar, numită și India Mare. Sfătuindu-se cu Marco și cu Ulatai, au hotărât cu toții că merită să facă acel ocol, care putea aduce mari câștiguri, înlocuind măcar o parte din zestrea pierdută a reginei și umplând vistieria de tot secătuită a expediției.

Domnițele se simțeau fericite, hoinărind ore întregi printre boschete, pe pajiști smălțate cu flori bogate, cărnoase. Părea că toate florile lumii și-au dai întâlnire pe acest ostrov, îmbulzindu-se într-o risipă bezmetică, îmbrățișând pătimaș copacii, întinzând spre soare corolele viu colorate.

Cochecin alerga de colo până colo, încântată, le dezmierda, se îmbăta de miresmele lor.

— Cogatra, să nu râzi de mine! O floare îmi este mai dragă decât o nestemată. Și uite fluturii, sunt cât palma mea! Adevărate giuvaeruri vii! Tu ai dorit rubinul cel mare al lui *Sendemain* și pe cestălalt îl porți la gât și te mândrești cu el. Mie mai degrabă mi-ar plăcea un colan de flori sau o coroniță cum am văzut că poartă fetele pe aici.

De mică fusese gătită și împodobită ca o zeiță, cu multe nestemate și podoabe de aur ce-i îngreuiau trupul fraged și ajunsese să le urască.

Marco ochi deasupra capului său o plantă agățătoare, se ridică pe vârfuri, culese o floare catifelată, albastră ca un cer de april și i-o întinse. Ea inspiră lung aroma vanilată, puternică, apoi și-o prinse în păr.

— Îți mulțumesc, *messer* Polo. Domnia-ta, care le știi pe toate, cum numești floarea asta?

— Nu știu, domniță, dar eu aș boteza-o Cochecin.

— Și n-ai greși. Numele meu înseamnă azur.

Cogatra nu se amestecase în vorbă. Stătea deoparte și îi privea cu un zâmbet înduioșat. Marco surprinse acea privire și se scutură ca de o vrajă. „Ce e cu mine? Mă port ca un flăcăiandru fără minte”, își zise. Se repezi și rupse o *catleya* invoaltă, aurie, cu stropi ca de sânge închegat.

— E vrednică de o regină, și o întinse Cogatrei, punând un genunchi la pământ, ca să fie iertat.

— Spune-ne o poveste, se alintă Cochecin, ca să schimbe vorba.

Marco nu i se putu împotrivi.

S-au tras la umbra unui arbore uriaș, *taliput*, sub o frunză atât de mare că ar fi putut înjgheba din ea un cort întreg.

— Ați văzut munții care închid zarea spre răsărit și vârful acela ce depășește celelalte culmi, de parcă ar străpunge cerul.

— Vreau să-l mai văd, spuse Cochecin, scoțând capul de sub umbrar.

— Acolo s-ar afla, pare-se, mormântul primului om, strămoșul nostru al tuturor. De aceea i se spune piscul lui Adam.

— De unde-ai aflat? Cochecin făcuse ochii mari.

— De la călăuza noastră. O știu toți credincioșii lui Mahomed profetul, care vin din depărtate ținuturi să-l vadă. Urcușul e greu, povârnișul repede. Oamenii, dacă nu se țin de lanțurile înțepenite în stâncă, se pot prăbuși în prăpastie.

Luminăția sa Hanul a aflat că se păstrează acolo blidul din care ar fi mâncat Adam și o măsea de-a lui și a dorit să aibă aceste relicve. Sendemain, care nu-i putuse împlini dorința de a cumpăra rubinul, i-a trimis în dar printr-o solie un prea frumos talger de porfir verde, câteva fire de păr și două măsele uriașe, încredințând trimișii că sunt ale primului om. Le-am văzut și eu. Era în anul 1284.

Adia un vânt ușor cu mireasmă de chiparoase și scorțișoară. Fetele se uitau una la alta.

— Eu nu cred, izbucni Cochecin, că primul om a mâncat în talgerul de porfir verde. De unde putem ști că e al lui?

— Câtă înțelepciune în căpșorul domniței! glumi Marco.

Cochecin zâmbi.

— Totuși Ha-Hanul s-a bucurat, continuă Marco, a primit relicvele cu mare alai și le-a pus la loc de cinste printre alte ciudățenii, pe care-i place să le adune.

— Și măselele? se cruci Cogatra. Asta-i altă minciună sfruntată.

— O asemenea măsea uriașă se mai află și acum acolo pe munte. S-a clădit un templu anume pentru ea. Închinătorii lui Sakia-Muni spun altă legendă. Sunt încredințați că pe culmea aceea s-ar fi retras zeul lor ca să cugete adânc și să dea lumii o nouă credință. Dovezi că este așa și nu altfel, zic ei, se pot vedea și astăzi: urma piciorului sfânt întipărită în stâncă. Și măseaua păstrată. Și smochinul sacru, *Serimahabad*, sub care se odihnea. Spre templele numeroase ce s-au clădit urcă mereu procesiuni, ca să se închine în fața statuilor care-l înfățișează fie culcat, fie șezând cu picioarele încrucișate, dar având același zâmbet pe buze, care parcă făgăduiește o tainică fericire.

Azi vin idolatrii la idolul lor, mâine vin mahomedanii la Adam, zilele trec cu ofrande și jertfe date preoților și rugăciuni nesfârșite. Și eu zic că osteneala e zadarnică. Numai preoții trag foloase de pe urma lor.

Cochecin își încruntă sprâncenele subțiri.

— Să nu râzi de credințele noastre, *messer* Marco! Strămoșii și părinții mei s-au închinat lui Sakia-Muni-Fo și eu îl cinstesc, la fel cu ei. Ce știi despre viața lui? Nimic! Afară că era fiu de rege. Se numea Sidharta. Avea tot ce-și poate dori un pământean. Dar el vedea în jurul lui atâta suferință care-i sfâșia inima, încât părăsi palatul său, ca să devină schivnic, să cugete cum poate aduce oamenilor mângâiere. A propovăduit bunătatea, puritatea, renunțarea la bunurile lumești… Eu nu-l înțeleg prea bine, dar sunt credincioasă, și aș vrea să merg să duc și eu ofrande în templul lui, așa cum au dus fetele acelea, învești mântate în alb și încununate cu flori. Spune, *messer*, ai să mă conduci acolo?

Marco, mișcat de gravitatea cu care vorbise copila, îi făgădui.

În seara aceea se sfătui cu ai lui și cu Ulatai. Socotiră dorința ei o toană, un răsfăț copilăresc. Muntele unde se afla templul cel mare era prea departe, urcușul prea greu, n-avea rost să mai întârzie în Seilan, deci hotărâră plecarea. Totuși, Marco își ținu într-un fel făgăduiala. Sarazinul îi conduse la un mic sanctuar, ascuns între boschete de hibiscus. Și domnița își lăsă ofranda. Părea fericită. Marco nu îndrăzni s-o tulbure, să-i zdruncine credința în idolul acela de lemn cioplit și aurit, la care se închinase cu atâta evlavie.

VII. PRIMEJDII EVITATE

Plimbându-se pe teugă, Marco e singur cu vântul și nemărginirea. E noapte. Gândurile nu-l lasă să doarmă. Niciodată n-a fost atât de tulburat. Își scurmă în suflet până în tainițele nepătrunse. Caută ceva și când găsește se înspăimântă.

E mulțumit că s-a depărtat de Seilan, că se află iarăși pe corabie, unde poartă răspunderea atâtor vieți și nu-și poate îngădui să viseze.

Se mustră amar pentru slăbiciunea lui și-și zice că vinovate au fost florile cu miresme ce te scoteau din minți și dulceața zilelor petrecute în acel colț de rai. Un bărbat în puterea vârstei trebuie să-și poată înfrâna pornirile. La Samatra avusese mult de lucru, călătorise pe insulă de la un trib la altul, și nu suferise de boala asta. Leacul era munca, ca gândul și simțirea să nu aibă răgaz să rătăcească.

După noaptea de veghe, era din nou stăpân pe sine și nu dorea decât să ajungă mai repede în golful Bettalar, să pescuiască perle, ca să le revândă apoi la Cormos sau Tabriz cu preț ridicat. Negustorul din el biruise.

Numai că socoteala lui a dat greș. Trimițând un sarazin dintre marinarii tocmiți la Seilan, să iscodească printre ai lui, a aflat că la fața locului se găsesc pânzarele unor negustori, care au căpătat învoirea rajahului să pescuiască. Aceia aveau dreptul să păstreze perlele mărunte, plătind zeciuiala cuvenită, iar pe cele mari erau siliți ca pretutindeni să le vândă suveranului. Altă cale nu era decât să meargă venețienii la palatul domnitorului *Sundar Bandi* să plătească dijma cuvenită, ca să capete încuviințarea de a pescui. Au hotărât ca Ulatai, însoțit de Matteo și de un tălmaci să pornească îndată înspre cetatea de scaun, să vestească sosirea reginei Persiei și să ceară învoirea.

Domnițele au ținut morțiș să coboare și să se plimbe, însoțite de Marco și Niccolò. Au colindat pe ulițe înguste și murdare până ce au ieșit în piață. Fachiri erau culcați pe cuie ascuțite sau pe jăratic și zâmbeau, de parcă ar fi stat pe foi de trandafir, muzicanți sunau din dairale, soitarii umblau în mâini, cerșetorii te trăgeau de haine.

Bărbații goi, ca și în Seilan, purtau în urechi cercei grei de aur, iar femeile, ca să nu se lase mai prejos, aveau prinse pe nară câte un olmaz său altă piatră sclipitoare, împodobindu-și cu inele până și degetele de la picioare. Brățări la glezne, brățări pe brațe, colane pe grumaz sclipeau de-ți luau ochii.

— Atâta risipă de aur la ăștia, bombăni Niccolò, că ne-am putea cumpăra cu el o corabie nouă.

Fetele nu luau seama la vorbele lui, petreceau de minune, trecând de la o tarabă la alta.

Se bucurau cu nevinovăție de tot ce era nou în jurul lor.

Călătoria aceasta, în care se pierduseră atâtea vieți, în care trudeau deseori pe corabie, alături de mateloți, lor le dăruise libertatea. Scăpaseră din palatul împărătesei, unde femeile și fetele n-aveau altă grijă decât să se supună dorințelor Marelui Han și între timp, până le venea rândul să-l slujească, iscodeau și-și șopteau bârfe la ureche.

La capătul drumului, le aștepta alt palat cu uși zăvorâte și grădini cu ziduri înalte ca de temniță, unde vor găsi alte femei pizmătărețe și rele. Fericirea de a fi slobode ca vântul n-o vor mai cunoaște niciodată. De aceea, trăiau din plin clipa fără a mai gândi la nimic altceva.

Îl văzură pe Matteo alergând spre ele.

— De când vă caut! Domnița Cogatra e poftită la Palat. Mergeți Măriile voastre să vă pregătiți și după-amiază vor trimite un elefant să vă ia.

S-au întors cu toții la corabie, unde fetele s-au gătit cu ce aveau mai de preț. Barca le-a dus la țărm, unde aștepta un elefant cu valtrapuri aurite. Cornacul a rostit un cuvânt, namila a îngenunchiat cuminte ca un mielușel și domnițele s-au așezat într-un fel de țarc pe spinarea lui. Erau deprinse cu acest soi de plimbare folosit în vânătorile Hanului.

Au descins în curtea cu lespezi de marmură, cu ape cântătoare ce țâșneau din havuzuri, printre care se roteau păuni albi. Însoțitorii lor sosiră și ei și au fost călăuziți spre sala mare unde aștepta Sendi Pandi Devar, unul din cei cinci frați ce cârmuiau India Mare.

Domnițele, deprinse cu risipa de aur și scumpeturi de la Curtea Hanului, rămaseră totuși uluite de podoabele acelui domn al Mării.

Gol până la brâu, cu pântecele piftios revărsat peste fâșia de mătase care-i încingea șoldurile, pielița lui negricioasă nici nu se vedea de mulțimea giuvaericalelor; grumazul și pieptul îi erau acoperite cu o salbă de nestemate – safire, rubine, smaragde și diamante – peste care atârna de la gât și până la coapse un șirag făcut din o sută patru mărgăritare de o mărime și irizare deosebite. Mătăniile acestea slujesc credincioșilor la rostirea rugăciunilor, însă rajahul nu părea a fi un om cucernic.

Marco, din obișnuință negustorească, se apucă să prețuiască acea comoară de pietre scumpe ce străluceau pe trupul burduhănos: un oraș n-ar

fi putut plăti ceea ce îi vedeau ochii. Poate doar o țară întreagă.

Așezat pe o pernă, cu picioarele încrucișate, asemenea statuilor lui Sakia-Muni, monarhul are buze cărnoase, pofticioase care rumegă ceva. În nemișcarea lui trufașă de idol se prefăcea că nu bagă în seamă oaspeții.

Un copil de casă *tombuldar* – slujitor care pregătește betelul – se apleacă asupra unui vas de aur, culege de acolo o frunză, presară ceva pe ea, apoi îngenunchează și o întinde stăpânului său. Acesta mestecă și mestecă, iute ca un rozător, apoi scuipă mestecușul într-o cupă ținută de slujitor. Abia atunci ațintește cu privirea pe domnițe, își arată toți dinții boiți cu roșu și le urează bun venit, cu un glas pițigăiat. Apoi face un semn *tombuldarului*, șoptește ceva, acesta scoate două frunze din vasul de aur și cu aceeași solemnitate vine și le dăruiește pe rând Cogatrei și lui Cochecin. Ele șovăie, neștiind ce să facă, rajahul izbucnește într-un hohot de râs și tălmaciul le îndeamnă:

— Încercați, rogu-vă! Este un semn de mare cinstire. Nu-l mâniați pe Măria-sa! *Atamborul* vă va da putere și sănătate. El nu poate face niciun rău.

De voie, de nevoie, fetele au luat frunzele de betel presărate cu var stins și au început să le molfăie, până li s-au făcut dinții roșii ca miezul rodiei. Cogatra scuipă repede, scârbită și începu să vorbească. Îl salută pe rajah în numele Marelui Han, adăugând apăsat că este nepoata lui. Ceru apoi învoire pentru însoțitorii ei să pescuiască mărgăritare, ca să-și poată face un colan, ca amintire a trecerii prin această bogată țară.

Rajahul a ascultat neclintit, măsurând-o cu o privire de geambaș, la urmă a dat din cap, arătându-și dinții sângerii și a spus ceva tălmaciului:

— Înălțimea Sa va da încuviințarea dorită, dar între timp o poftește pe regină să locuiască într-unul din palatele sale, unde va da și o serbare în cinstea sa.

Cogatra se întoarse spre Marco, care se afla în spatele ei, întrebându-l din ochi și el îi suflă răspunsul:

— Soțul meu Argon, stăpânitorul Persiei și al Levantului, va rămâne îndatorat Măriei tale pentru bunăvoința arătată, dar el n-ar putea îngădui să locuiesc în palatul unui principe străin. Mă bucur de serbare și făgăduiesc să vin când voi fi chemată.

Înclină puțin capul și luând-o de mână pe Cochecin, se grăbiră să iasă, dimpreună cu toată suita.

Odată ajunși dincolo de ziduri, Cogatra îl întrebă pe Marco:

— Crezi că eram în primejdie?

— Nu știu ce să spun. Mi-a fost teamă pentru Măria-ta și pentru domnița Cochecin. Tălmaciul mi-a povestit multe despre apucăturile acestui tiran hrăpăreț. S-a întâmplat, zice-se, să-i placă soția unui frate al său, a cutezat s-o răpească și o ține ascunsă, fără să-i pese de împotrivirea soțului legiuit. Nu cred că ar îndrăzni să înfrunte mânia Marelui Han și a regelui Argon, săvârșind o faptă mârșavă. Dar de la un om ca el te poți aștepta la orice. Socot că ar fi mai bine să părăsim locurile acestea cu primejdie, renunțând la mărgăritare.

Un curtean îi ajunse din urmă, aducând porunca rajahului pentru pescuit și vestind că serbarea în cinstea reginei Cogatra va avea loc peste două zile.

Când au ajuns pe corabie, au ținut sfat. Părerile erau împărțite. Ulatai voia să părăsească îndată aceste locuri, Niccolò și Matteo ar fi vrut să se folosească de încuviințarea rajahului. Era păcat să treacă prin fața golfului Bettalar fără să pescuiască.

Domnițele și cu Marco au socotit că pot întârzia o singură zi, ca să strângă o grămadă de perle.

*

Și astfel încă din zorii zilei s-au aflat cu *capitana* în locul cu pricina, celelalte două nave rămânând ancorate în port, ca să nu dea de bănuit.

Un supraveghetor a urcat pe punte și văzând porunca rajahului, a încasat zeciuiala cuvenită, a îndepărtat pe toți ceilalți negustori și le-a dat slobozenie venețienilor. Niccolò tocmise din ajun zece scufundători, care au coborât într-o barcă și s-au depărtat puțin în larg. Aveau cu ei un vrăjitor brahman, care rostea descântece ca să îndepărteze rechinii. Tinerii pescuitori erau goi, având un săculeț prins de gât. Cu degetele de la picior țineau o frânghie cu un pietroi găurit ca să-i ducă la fund, cu brațul se agățau de funia legată de barcă. Cinci dintre ei au sărit în apa limpede și s-a văzut cum se duc săgeată spre adâncuri. Ceilalți țineau de funie ca să-i ridice.

Domnițele și toți însoțitorii priveau de pe punte. Primul a numărat până la șaizeci și abia atunci a tras de funie și a fost săltat în barcă. Îndată s-au ivit și cei trei. Ultimul era încă sub apă.

Număraseră până la două sute, când a scuturat el de funie. Îl podidise sângele pe nas, pe gură și pe urechi, dar el râdea mulțumit. A arătat ce avea în săculeț: o pradă bogată, peste o sută de scoici legate între ele, ca un lanț.

Un lucru care rar se vede. Îndată după ce a sosit și acesta, s-au scufundat ceilalți cinci.

Domnițele au fost tulburate de priveliștea aceasta. Munca istovitoare, cumplită a bieților oameni le sfâșia inima. Au văzut cu groază că unuia din cei cinci îi lipsea laba piciorului stâng, mâncată de un rechin.

— N-am să mai port niciodată mărgăritare, suspină Cochecin, cu ochii plini de lacrimi.

— Eu am să-l rog pe Argon să nu îngăduie pescuitul acesta în marea noastră.

Nu tot astfel judecară Niccolò și Matteo, când au cercetat scoicile și au numărat perlele. Erau de o mărime și de o calitate deosebită și Marco socoti și el că pot acoperi pierderile și pagubele suferite în călătorie și că îi vor ajuta să ajungă cu bine până în Persia.

*

Pe înserat au început pregătirile de plecare. Au ridicat ancora, au desfășurat pânzele. Vântul bătea dinspre coastă și-i mâna cu iuțeală. Când se crăpa de ziuă, au întâlnit cele două corăbii, care le ieșiseră în întâmpinare, așa cum fuseseră înțeleși.

Văzură însă că pe urma lor se luaseră trei ghimii indiene care încercau să le taie drumul. Cum prevăzuse Marco, rajahul mânios voia să-i rețină cu sila.

Matteo puse el însuși mâna pe bara cârmei alături de Shao Tie.

Printr-o voltă îndrăzneață, *capitana* se aplecă pe o parte și zbură cu tot vântul în pânzele ce zbârnâiau. Celelalte două nave și ghimiile rămaseră mult în urmă.

Deodată, un tunet îndepărtat bubui din zare în zare. Cerul era senin, niciun semn de furtună. Dar tunetul se auzi din nou. Parcă venea din adâncuri. Și creștea din clipă în clipă mai înfiorător:

— Nu cumva o fi șarpele de mare? spuse cârmaciul, tremurând. Cu o lovitură de coadă ne-ar despica în două.

— L-ai văzut vreodată? întrebă Marco.

— Dacă l-aș fi văzut nu eram acum cu voi. Dar toată lumea știe că trăiește în Marea Indiilor.

Se adunară cu toții pe punte să privească întinsul mării care, scăldat într-o lumină sângerie, începuse să se umfle, să fumege, să fiarbă în clocot. Un

munte de apă! Îl văzură cum crește, cum se înalță, cum vine spre ei, gata să-i înghită.

Înmărmuriseră. Simțeau fiorul morții. În clipa când se credeau pierduți, corabia săltă ușoară, încălecă pe val și zbură tocmai sus, pe creasta lui învăpăiată.

Se uitau unii la alții, muți de spaimă. Nu le venea a crede că au scăpat cu viață.

Unul din mateloții sarazini din Seilan spuse, căzând în genunchi:

— *Allah inch-Allah!* Slăviți-l pe Allah, care ne-a mântuit de pieire. Adesea pe locurile acestea puterile necurate irump din adâncuri. Atunci marea clocotește și scuipă pietre înroșite în focul iadului. Iar noi am fi fost pierduți.

— Ne-a mântuit pe noi, întrerupse Marco, cercetând îngrijorat largul mării, dar nu știu ce s-a întâmplat cu însoțitorii noștri.

Într-un târziu, s-a zărit printre valuri un vârf de catarg. Bucuroși, cei de pe *capitană* au luptat din răsputeri să ajungă lângă corabia a doua, care era greu încercată și avea nevoie de ajutor. Despre a treia, ca și despre ghimiile indiene, nicio urmă.

*

După sfatul sarazinilor, trebuiau să facă popas la Calicut, ca să repare nava avariată, pe care *capitana* o trăgea după ea. Acolo aveau de gând să-și reînnoiască provizia de apă și merinde, căci din cetatea de scaun de pe coasta Mabar plecaseră în prea mare grabă și nu se putuseră îngriji de ele. Musonul de vară bătea înspre coasta apuseană și tăvălea corăbiile fără cruțare, amenințând să le zdrobească de stâncile care se arătau sălbatice și pustii. Locul acela neprimitor se numea Comari[115].

— Așteptăm, spuse liniștit sarazinul. Allah potolește vântul. Vine ploaia. Și apoi, la *Belad-El-Folfol*, găsim de toate.

— Ce înseamnă *Belad-El-Folfol*? vru să știe Cochecin.

— Este țara Munților, în limba acestor sarazini, tălmăci Marco, sau Malabar[116], pentru hinduși.

Marco privea alături de domnițe muntele stâncos, Eli[117], înveșmântat în purpură și încununat cu aurul asfințitului. Dar după ce se arătase în toată slava, s-a învăluit în nori și curând, s-a pornit o ploaie fierbinte și repede. Era anotimpul ploilor.

A doua zi, vântul s-a domolit, au găsit un loc prielnic, au ancorat. Bărcile s-au îndreptat spre țărm, vâslașii luptau cu valurile, în timp ce peste ei parcă se deșerta tot cerul.

În piața care părea pustie – belșug de mirodenii: piper și ghimber, nucșoare de India, camfor și scorțișoară. Au tăbărât pe Niccolò negustorii, și-l rugau să cumpere cu orice preț, ei neavând mușterii, din pricina vremii neprielnice. Matteo și Marco au avut grijă să târguiască toate merindele de care aveau trebuință. Au luat și văluri străvezii și frumoase cingători pentru domnițe, care rămăseseră pe corabie, mâhnite că nu pot colinda prin vestitul oraș.

Și-au sfârșit repede treburile, umezeala le pătrunsese în oase.

La *capitană* se ținuse sfat mare cu privire la corabia a doua, care, deși fusese reparată, lua apă. În starea în care se afla, nu putea merge mai departe. Doi marinari, meșteri pricepuți din Seilan, cercetaseră stricăciunile și s-au legat să le repare într-un fel cunoscut de la bătrânii lor.

Încrezându-se în ei, Marco le-a dat bani și când vremea s-a mai îndreptat, cei doi au pornit spre pădurile din apropiere, unde se tăia lemnărie pentru șaice. Au făcut rost de rumeguș, leac minunat – ziceau ei – ca să astupe crăpăturile pe unde pătrundea apa. Sacii plini au fost duși la corabia cu pricina de hindușii tocmiți anume.

Burnița nu-i putea împiedica de la lucru și marea era liniștită. Hindușii, goi pușcă, s-au aruncat în apă, au primit câte un ghiordel cu rumeguș și s-au cufundat, deșertându-l chiar sub carena corăbiei, partea ei inferioară, care stătea în apă. Treaba asta s-a făcut de zeci de ori la rând, schimbându-se oamenii cu mare iuțeala; rumegușul lăsat în cantitate mare s-a umflat, s-a ridicat, intrând odată cu apa prin toate crăpăturile și astupându-le mai bine decât catranul.

Când au vrut să cerceteze lucrarea, cei trei Polo, cârmaciul chinez și căpitanul navei s-au mirat cât de bine lucraseră cei doi meșteri și i-au răsplătit după meritul lor.

Între timp, se înlocuise și catargul rupt. Nu mai aveau temei să întârzie pe țărmul acesta bătut de vânturi și ploi. Cele două nave ridicară ancorele în zori.

*

Aveau vâslași cu brațe vânjoase, hindușii tocmiți de curând, care-i puteau scoate în larg, chiar împotriva vântului ce-i tot abătea spre coastă. Vremea

era prielnică. Bura de ploaie lăsase o pâclă ușoară peste ape, dar printre nori își arătă și soarele obrazul pălit. Părea că nimic nu mai stă în calea călătorilor.

Dar când se ridică ceața, descoperiră că erau înconjurați. Se înnegrise marea de mulțimea pânzarelor care-i împresurau.

— Pirați! strigară hindușii.

— Sfântă Fecioară! spuse Niccolò, făcându-și cruce și bâlbâindu-se, dacă scăpăm cu viață, făgăduiesc o corabie de argint și zece lumânări de ceară și… și…

— Să vedem mai bine ce e de făcut, îl întrerupse fiul său, care nu-și pierdu cumpătul. Adună degrabă oamenii pe punte, oștenii mongoli și vânătorii își pregătiră arcurile și săgețile. Mateloții apucară o suliță, un cuțit, o toporișcă, hindușii se înarmară cu vâslele cele grele. Așteptau cu toții, gata de luptă.

O șaică lungă și subțire vine cu iuțeală asupra *capitanei*. Ciocul ascuțit taie valul cu un freamăt. Tinde să se alăture de bordul corăbiei. Pirații stau agățați de parâme, ca maimuțele, ca să-și dea drumul pe punte, sunt însă întâmpinați cu o ploaie de săgeți. Mulți sunt loviți, scapă din mâini frânghiile, unii cad în mare, se face învălmășeală.

Șaica a trecut de *capitană*, se retrage.

Nu e vreme de pierdut. Au câștigat bătălia, dar numărul păgânilor e covârșitor. Trebuie să scape cu fuga, să folosească șovăiala piraților, care nu s-au așteptat la asemenea primire.

Vâslașii trag din răsputeri. Mongolii, câți mai sunt în viață, aruncă săgeți bine țintite pe punțile șaicelor apropiate.

Au trecut printre vrăjmași fără să fie atacați, mirându-se de norocul lor. După ce s-au depărtat, s-au uitat înapoi și au văzut corabia-escortă rămasă între pirați. Nu era cu putință să se întoarcă și să-i vină în ajutor. Așa a hotărât Ulalai; și cei trei Polo s-au învoit. Ei aveau o solie, domnița Cogatra nu trebuia să rămână zălog la pirați. Cu jalea-n suflet că au fost siliți să-și părăsească tovarășii, au purces mai departe.

Mateloții care manevrau pânzele zăriră un om ghemuit în barca ce plutea înapoia corăbiei. Era unul din cei care căzuseră în mare. Era rănit și sângera. L-au adus pe punte. Fetele l-au oblojit și i-au dat să bea. Mai înviorat, a vorbit printre gemete:

— Noi nu suntem oameni răi, nu ucidem pe nimeni. Doar vămuim mărfurile, luăm toate scumpeturile, apoi lăsăm corăbiile slobode să-și

urmeze drumul. Rajahul ne ocrotește, pe legea mea! Pentru el păstrăm tot aurul și argintul, și caii aduși de la Cormos; celelalte prăzi le împărțim între noi, că avem o cârdășie. Obosise vorbind, a închis ochii și a ațipit.

Spusele lui le-au întărit nădejdea că vor revedea corabia pierdută.

*

Vântul îl abătea mereu înspre coasta Indiilor, luptau să se țină departe de ea, ferindu-se de colții stâncilor și de bancurile de nisip.

Au trecut pe lângă țara Gozurat (numită și Gujarat) pe unde crește planta din care se scoate vopseaua indigo și unde se află cele mai întinse lanuri de bumbac. Mai spre miazănoapte este un ținut bogat în tămâie, numit Tana. E cu primejdie să se oprească cineva; și acolo numeroși corsari pândesc, atacă și jefuiesc corăbiile cu negustori bogați și stăpânitorul din partea locului e înțeles cu ei.

Cu mari sforțări, navigau în larg, sperând să dea peste curenți care să-i mâne spre miazăzi.

Vântul acela cu toane – musonul – le-a pricinuit mari neajunsuri: când sufla în rafale, de părea că vrea să rupă pânzele, când se potolea deodată și marea se liniștea sub ploaia torențială de vară ce nu mai contenea. Cerul plumburiu nu lăsa să străbată nicio rază. Soarele murise. Așa au dus-o până au ajuns la capătul de sud al Indiilor, Chesmacoran sau Kedj-Mecran.

Trecuse o a doua vară, cu zbuciumul acesta fără spor.

Într-o dimineață, cârmaciul adulmecă vântul și spuse bucuros:

— Am scăpat de blestematul de muson. Acesta e un vânt cinstit, care ne va duce spre Cormos.

Dar vântul acela amăgitor încetă să mai bată.

*

Înfricoșata Mare a Indiilor este o mătase albastră, sclipitoare. Prora corăbiei o sfâșie cu un foșnet lin. Nicio adiere nu răcorește aerul încins. Peștii zburători împung văzduhul ca niște săgeți de argint. Doi cormorani se rotesc pe deasupra catargelor.

— Semn că ne apropiem de un țărm.

— O insulă! strigă marinarul din gabie.

— Nu e o insulă, e un cașalot uriaș. Trece pe lângă corabie, nici n-o bagă în seamă.

— Câtă ambră are în pântecele lui! suspină Niccolò. Dacă l-am fi putut vâna!…

Cei din jurul lui zâmbesc. Să vânezi colosul mărilor, asta le mai lipsea în starea jalnică în care se aflau.

Vâslașii hinduși rămăseseră în țara lor.

Echipajul s-a împuținat de tot. Mulți bolesc. Mongolii din garda domniței Cogatra au murit unul câte unul, neobișnuiți cu marea și zăduful, tânjind după viața cu care erau deprinși. Hrana puțină, apa stătută, plină de viermi ca și orezul, nu-i poate întrema. Medicul chinez a murit, leacuri nu se află. Toți zac toropiți. Zilele trec grele, apăsătoare, toate asemenea.

Plutind la întâmplare, fără vânt, cu pânzele neclintite, zile și săptămâni în șir, au nimerit într-un curent, care i-a tot împins cu iuțeală spre apus.

— Acesta ne duce neapărat spre Cormos, s-a bucurat cârmaciul Shao-Tie.

Și de data aceasta s-a înșelat. Șuvoiul acela repede îi mâna către un țărm vinețiu, necunoscut.

Ciudate lucruri au putut vedea în ținutul în care au debarcat. Și mai ciudați erau oamenii acelei insule, ce se chema Zanghibar[118] sau Zanzibar, după câte au înțeles. Au străbătut o pădure deasă, în care se încurcau bananieri, mărăcini uriași și copăcei cu frunze ascuțite ca briciul. Trebuiau să-și taie drum cu jungherele și topoarele. Spinii le sfâșiau straiele, le zgâriau mâinile, li se înfigeau adânc în carne. Erau și arbori uriași, mai înalți decât o casă cu trei caturi și cu trunchiul atât de gros că nici douăzeci de voinici laolaltă nu l-ar fi putut cuprinde cu brațele. Meșterii din Seilan cunoșteau soiul acesta, care se afla și pe insula lor: numele lui e *baobab*. Neștiind la ce să se aștepte, călătorii înaintau cu prudență, înșirați unul câte unul, cu ochii în toate părțile și sulița în bătaie. Ajungând într-o poiană, Pietro, care era capul coloanei, și stătea pregătit să zvârle săgeata, s-a oprit și după el și ceilalți, ițindu-se peste umerii lui să vadă de unde vine primejdia. Nu era nicio primejdie. Niște animale atât de caraghioase de au rămas cu toții uluiți alergau prin poiană și prin lăstăriș, căutând frunze tinere și mestecându-le cu mare poftă. Erau înalte de cel puțin trei pași, cu trupul așezat anapoda pe cele patru picioare, cele din față lungi, cele din spate scurte. La capătul unui gât care parcă nu se mai sfârșea, un cap mic cât o tărtăcuță, ce părea înfipt acolo din greșeală. Se numeau girafe.

— Parcă Dumnezeu a vrut să facă o glumă cu dobitoacele acestea, zise Marco. Sunt sfioase și blânde. O să le placă domnițelor, sunt ca niște jucării uriașe, vopsite în roșu cu pete albe.

Au înaintat fără teamă și ciudatele arătări s-au risipit speriate.

Oamenii însă pe care îi întâlniră mai pe urmă erau negri ca niște diavoli, buzați, cu ochi mari, strălucitori și părul creț; poate că de frică i-au văzut uriași. Umblau goi ca și indienii, dar printre ei se afla un alb mai mărunțel îmbrăcat în burnuz; părea să fie negustor și cu el s-au putut înțelege. Cumpăra de la acel neam de oameni tuciurii colți de elefant, care aici n-aveau preț, în schimbul unor mărunțișuri ieftine; prin alte părți, fildeșul lor costă atât de scump.

Băștinașii aceia fioroși la înfățișare s-au arătat prietenoși, negustorul le-a vorbit și au pornit cu toții spre un sălaș al lor, unde femeile, și mai slute decât bărbații, le-au dat călătorilor curmale și lapte și carne gustoasă dintr-un animal ce trăiește în bălțile lor, o pocitanie ce seamănă cu porcul, dar e de zece ori mai mare și mai hâd.

Cei trei Polo au cumpărat și ei fildeș, că elefanți se găseau cu duiumul, localnicii îi foloseau în bătălii împotriva dușmanilor, după ce îi îmbătau bine cu vin de curmale. Au mai cumpărat și ambră, la care râvnea Niccolò, negrii aceia fiind buni vânători de cașaloți.

Negustorul sarazin i-a îndrumat, apoi le-a povestit despre altă insulă mai spre miazăzi, zisă Madagascar[119]. Acolo crește arborele scump de santal și pădurile foiesc de jivine de tot felul: leoparzi, urși, lei, cerbi. Și oamenii se hrănesc numai cu carne de cămilă. Păsări sunt sumedenie. Dar cea mai ciudată și înspăimântătoare este pasărea roc… Băștinașii povestesc că e ca un vultur uriaș, aripile deschise acoperă treizeci de pași, prinde în gheare un elefant, îl ridică în văzduh și apoi îl lasă să cadă, zdrobindu-l de pământ ca să-l mănânce.

— Despre asemenea pasăre ca din basme, am auzit vorbindu-se la curtea Marelui Han-Cublai, spuse Matteo. El a trimis soli pe insula aceea, ca să vadă minunăția. S-a întors unul singur, care fusese poprit multă vreme. El nu zărise pasărea – căreia noi apusenii îi spunem grifon – dar zicea că a văzut un ou uriaș, care nu putea fi decât al acelei zburătoare. Domnia-ta a zărit-o de-adevăratelea sau ai auzit numai despre ea?

Negustorul zâmbi:

— Eu cred în cuvântul celor care mi-au povestit. Duceți-vă și o s-o vedeți cu ochii voștri.

Nici nu putea fi vorba de așa ceva. Domnițele doreau să meargă și-n acea insulă, dar Ulatai stărui să ia drumul întoarcerii spre Cormos și venețienii găsiră că e lucrul cel mai cuminte. Trecuseră doi ani de la plecarea din Zaiton și regele Argon trebuia să fie tare îngrijorat de soarta miresii lui.

Domnițele s-au supus suspinând acelei hotărâri. Ele ar fi vrut să întârzie cât mai mult clipa întâlnirii cu regele care, pentru Cogatra, însemna începutul unei triste vieți, iar pentru Cochecin despărțirea de Marco.

Negustorul nu mințise. Curenții care-i purtaseră spre partea aceasta a lumii le erau potrivnici la întoarcere și au luptat vreme de trei luni împotriva lor. Au fost nevoiți să facă escală într-o insulă, ca să-și umple butoaiele cu apă dulce. Și au descoperit acolo altă ciudățenie, și anume, că nu se afla niciun picior de bărbat pe acele locuri; au întâlnit numai copii nevârstnici și femei, care le-au spus călătorilor că soții lor locuiesc într-un alt ostrov și vin să le vadă o singură dată pe an, primăvara. Și deși despărțiți, trăiesc mai fericiți decât dacă s-ar vedea tot timpul. Căpetenia lor este un episcop din insula Socotra căruia se supun.

Sfătuiți fiind de femeile din insulă, au poposit apoi și în acea insulă Socotra[120] unde și-au putut cumpăra merinde și mărfuri de tot soiul, acolo fiind locul unde trag numeroase corăbii cu negustori. Băștinașii sunt și ei creștini și episcopul ține de arhiepiscopul din Bagdad. Dar oamenii ascultă mai mult de vrăjitorii lor care, zice-se, au puteri mari – să abată vântul și să iște furtună pe mare.

Spre norocul călătorilor, magii aceștia nu și-au dovedit măiestria, marea era tot liniștită și corabia s-a îndreptat spre miazănoapte, călăuzită de steaua tramontană care strălucea din nou pe cer.

VIII. ÎN PUTEREA LUI ACATU

După un răstimp, au trecut pe lângă așezarea numită Calatu, pătrunzând în golful adânc și liniștit în care se adăpostește portul Cormos sau Ormuz.

Au tras la schele și s-au despărțit de bravii mateloți din Seilan, care doreau să se întoarcă în insula lor cu o corabie ce încărca mărfuri și cai pentru Indii.

Rămăseseră doar optsprezece inși din toată mulțimea de oameni ce fuseseră îmbarcați în mândra flotă a Ha-Hanului. Prea sărac alai pentru o regină. Și prea multe vieți jertfite.

Odată ajunși, mare le era graba să pornească spre Cetatea de Scaun și Cogatra să-și cunoască soțul și stăpânul.

Cel mai nerăbdător era Ulatai, care ceru să fie dus cu mare fală la palatul *melikului*, cârmuitor al acelui ținut, ce era sub oblăduirea sultanului din Cherman. Se întoarse atât de tulburat de veștile rele aflate, că nici nu putea vorbi. Îi tremura barba și ochii îi jucau în lacrimi. Abia se mai ținea pe picioare. Fetele i-au dat o băutură întăritoare și după ce s-a odihnit, a putut șopti printre suspine:

— Of! Măria Sa Argon, stăpânul întregului Levant, mândrul rege, nu mai este în viața!… Nefericită domniță, care n-ai ajuns să-l fii soție… Argon… L-am iubit ca pe un frate. În tinerețe, i-am fost scutier. Eram nedespărțiți. Și-acum… Vai!… Ce se va alege de noi?…

Din toată vorbirea lui descusută și întretăiată de suspine, înțeleseră că în Persia e alt domnitor.

Cogatra asculta uluită. Pe Argon nu-l cunoscuse, nu-l dorise, dar știa că va fi regină. Acum, ce se va alege de ea? Cochecin o ținea pe după umeri, își lipise obrazul de al ei și pentru sărmana care ajunsese văduvă înainte de a fi soție, era o mare mângâiere s-o aibă lângă dânsa.

În vreme ce venețienii se întrebau cum se vor descurca într-o asemenea neprevăzută împrejurare, Ulatai, întremat de băutură, se lăsa în voia amintirilor sale și nu mai isprăvea de povestit:

— …Și așa cum vă spuneam, regele Argon mi-era îndatorat, pentru că atunci când a fost aruncat în temniță, la moartea tatălui său Abaga, l-am ajutat…

— Așa o fi, îl întrerupse Marco, nerăbdător. Vorba, e ce facem acum? Cum ieșim din încurcătură?

Ulatai îi aruncă o privire mânioasă.

— Lasă-mă să sfârșesc! Unde am rămas? Cum spusei, prințul Argon era la hotarul Turciei Mari și se lupta cu Hanul Caidu, care încălcase ținutul Arborelui Uscat[121]. Între timp îi muri tatăl și sultanul Ahmed al sarazinilor, frate bun cu răposatul Abaga, veni cu oaste mare și cotropi țara. Argon îi ieși în întâmpinare și avu loc o bătălie crâncenă…

— Asta știu – i-o tăie Marco. Prințul Argon a fost prins și zvârlit în temniță. Dar spune-mi rogu-te, ce soartă o așteaptă acum pe domnița noastră, Cogatra și pe însoțitoarea ei, fiica împăratului din Mangi?

Ulatai se făcu a n-auzi.

— Din temniță l-am scos noi, cei câțiva credincioși de-ai lui. Curtenii și poporul l-au recunoscut de domn și Ahmed, care scăpase cu fuga, a fost găsit și adus în fața lui Argon. Acesta l-a osândit la moarte. Și acum s-a întâmplat la fel! of, of!…

— Cum, la fel?

— Argon a murit, el, prietenul și ocrotitorul meu, în timp ce prințul Gazan era trimis să apere ținutul *Arborelui Uscat*, pe unde năvălise iar oastea nemernicului de Caidu.

Cochecin se băgă în vorbă:

— Ce-i cu arborele acela uscat? Nu mai dă roade?

Ulatai se întoarse spre ea, înfierbântat:

— *Arborele Uscat* este, de fapt, *Arborele Singuratic*, uriaș, care de o mie de ani străjuiește câmpiile dimprejur. Frunzele-i late sunt pe o parte verzi și pe cealaltă albe. Rodește, cum de nu! Roadele lui seamănă cu castanele, dar au spini și sunt goale pe dinăuntru…

Marco îl întrerupse, încercând să descurce firele încâlcitei istorisiri:

— Spune-ne, rogu-te, cine domnește în Persia?

— Asta-i tot necazul și mișelia, că pe țară s-a făcut stăpân un frate de-al lui Argon, care râvnea domnia. Eu nu cred în ruptul capului că Argon a murit de moarte bună. Trebuie că unchiul acesta al lui Gazan, Acatu, l-a otrăvit, că eu l-am lăsat în bună sănătate și plin de vlagă. Rudele cele mai apropiate sunt uneori mai rele decât dușmanii…

Marco îi tăie vorba din nou:

— După câte am înțeles, Acatu fiind înlocuitorul lui Argon, lui trebuie să i-o ducem pe domniță. Sau poate mai bine prințului Gazan?

Ulatai își trecu mâna peste ochi.

— Prea mă iei repede. Lasă-mă să chibzuiesc. Prințul, moștenitorul de drept, se află în război la hotarele Turciei Mari. Eu pun mâna în foc că el nu

se va învoi să facă legământ de supunere și să îngenunche în fața trădătorului. E un tânăr viteaz, cum îl știu: va veni să cucerească tara și domnia ce i se cuvin și-l va pedepsi pe mișel… Atunci domnița Cogatra va fi soția lui și totul se va sfârși cu bine.

— Dar până atunci ce facem? i-o întoarse Marco. Acatu are puterea și oastea de partea lui.

— În țară sunt răscoale…

— Tocmai! Trebuie să ferim domnițele de aceste tulburări. Nu pot fi la adăpost decât în Cetatea domnească.

Cogatra asculta convorbirea. Cu frumoșii ei ochi cenușii scăldați în lacrimi se uita speriată la cei doi. Ea nu se cădea să fie de față, în Persia femeile erau închise în seraiuri și nu luau parte nici la sfaturile, nici la petrecerile bărbaților. Dar și ea și Cochecin fuseseră altfel deprinse în lunga călătorie și opreliștile nu-și mai aveau rostul.

— Primul lucru de făcut, încheie Marco, este să dăm de știre lui Acatu că am sosit, ca să trimită o escortă.

Ulatai holbă ochii la el.

— Dar nu v-am spus că melikul a repezit un călăreț ca să vestească pe sultanul din Cherman și de acolo mai departe?

În pălăvrăgeala lui, bătrânul sol uitase să spună lucrul cel mai de seamă.

Marco răsuflă ușurat.

— Atunci nu ne rămâne altceva de făcut decât să așteptăm.

*

După două săptămâni, la seraiul melikului, unde erau găzduite domnițele, s-a înfățișat un sutaș cu o ceată de călăreți, trimiși de sultanul din Cherman. De la el, s-a aflat că regele Acatu se află la Iasdi[122] cu toată oștirea și că el are poruncă să însoțească pe domnițe până acolo.

— Umblă prin țară tiranul, ca să atragă poporul de partea sa, cu daruri și făgăduieli, bombăni Ulatai.

— Sau poate s-o fi dus să potolească o răscoală, întregi Marco. Oricum, nu mai putem amâna plecarea.

Pe el nu-l lăsa inima să le părăsească pe cele două nefericite. Se sfătui cu Niccolò și Matteo. Ei aveau o solie din partea Marelui Han – le spuse – și trebuie neapărat să vadă ce viitor se pregătește Cogatrei și prințesei Sung.

Refăcură așadar drumurile pe care le bătuseră cu douăzeci de ani în urmă, călărind pe lângă cămilele care le purtau pe domnițe. Beduini, pe cai

nărăvași, deschideau drumul și de jur-împrejur erau străjile trimise de sultanul din Cherman.

Ulatai și cu cei trei Polo se sfătuiseră cu *melikul*. Ar fi vrut să le cruțe pe tinerele fete de o călătorie prea obositoare. Dar nici butcă, nici caretă ușoară nu puteau trece prin nisipurile deșertului și pe cărările înguste ale munților, ca să le ducă tefere până la Iasdi. Rămânea de ales între cămilă, corabia deșertului, cal și catâr.

Întrebate, fetele au bătut din palme. Nu le trebuia nici catâr, nici asini. Voiau să meargă pe *mehari*, pe cămile, ca beduinii.

S-a întocmit o caravană: dar prima oară când Cogatra se văzu săltată sus, lângă cocoașa dromaderului, pe o șa, făcută anume, și când animalul prinse a se ridica și se tot ridica și nu se mai sfârșea, simți că amețește. Era ca într-un turn zguduit de cutremur. Își stăpâni însă țipătul, când o văzu pe Cochecin, cocoțată pe *mehari*-ul ei, cât de încântată era de joaca asta nouă. Nici ea nu vru să fie mai prejos și se obișnui repede. Amândouă au înfruntat toate greutățile ivite în cale fără să pară obosite. Călătoria cu caravana li se părea minunată.

Mâncau curmale, ronțăiau fisticuri, priveau papagalii certăreți ce însoțeau caravana și se băteau pe rămășițele aruncate. Șoimi ageri săgetau în văzduh, urmărind câte un sturz auriu.

Nopțile erau înstelate. Cămilele, caii, catârii împiedicați, pășteau iarba săracă. Beduinii, *caravanbashii* petreceau, cântau în sunetele tumbelechiului – o mică tobă de aramă cu fund rotunjit și tălăngile clinchetau.

Câteva ceasuri de odihnă și pe urmă plecarea pe răcoare, înainte de răsăritul soarelui.

Cogatra se bucura de ultimele clipe de libertate înainte de a pune capul în jugul căsniciei, fără a ști măcar alături de cine. Iar Cochecin era fericită că mai poate fi lângă Marco. Dacă un mag – așa cum văzuse la curtea Marelui Han și cum se găseau destui în Persia – ar fi avut puteri s-o prefacă într-o făptură cât degetul ei mic, Marco ar fi luat-o cu el și ar fi purtat-o în sân pretutindeni. Ca într-un basm pe care i-l povestise dădaca ei, când era o copiliță… Dar acestea erau închipuiri nebunești și se mustră că-i vin în minte. Ea nu-și putea părăsi nici cu gândul prietena în restriște.

Marco era tăcut, cu ochii-n patru, îngrijorat de întâlnirea cu Acatu uzurpatorul.

Treceau printr-o vale frumoasă, cu pomi plini de roade, din care fetele pofteau să guste. Viile aveau belșug de struguri cu boabe dulci și aurii, câmpii semănate cu trandafiri răspândeau miresme amețitoare.

Erau zile de toamnă târzie, senine și blânde. Oamenii ieșiseră pe ogoare cu boii lor albi, cocoșați, mai mari și mai puternici decât cei obișnuiți. Grăbeau cu semănatul grâului și orzului pe care le seceră în primăvară, căci mai târziu arșița usucă și pârjolește totul.

După ce străbătură valea, începu urcușul. Povârnișul era repede. Muntele avea o căciulă de zăpadă. Bătea un vânt aspru, cu răbufniri, năprasnice. Fetele tremurau, îmbrobodite în pături groase.

Coborâră pe cealaltă coastă a muntelui și când ajunseră în câmpie le tăie drumul o herghelie de cai tarpani, pe jumătate sălbatici, care pășteau slobozi iarba grasă a pășunilor. Unduiau ca valurile mării până în zare. Paznici înarmați cu prăjini și arcane îi struniră, ca să poată trece caravana.

Peste două zile, pătrundeau în cetatea de scaun Cherman, unde domnițele s-au putut odihni. Și-au cumpărat veșminte și șaluri, lucrate de femeile din partea locului, ca să aibă ce îmbrăca, atunci când se vor înfățișa temutului stăpânitor al Persiei.

Cei trei Polo cumpărară șei, frâie, pielărie lucrată cu meșteșug. Chermanul fiind țara peruzelelor, dăruiră fetelor prea frumoase podoabe cu pietre turcheze: coronițe, brățări și cingători, cu care se mândreau sarazinele bogate.

Apoi purceseră la drum și curând după ce au ieșit din cetatea plină de verdeață, dădură de un deșert. Marco îl cunoștea bine de când trecuse întâia oară. Șapte zile n-au văzut altceva decât valuri de nisip și ochiuri de apă verzuie, sclipind în soare.

Cogatra moțăia, toropită de căldură. Deodată Cochecin strigă, arătând ceva în zare, cu brațul întins:

— Priviți! Priviți acolo! Un lac! Și copaci!

Cealaltă tresări înviorată.

Marco încercă să le facă să înțeleagă că nu e decât o amăgire, așa cum naște adesea pustiul.

— Nu se poate! stăruia fata. Uite zidurile unei cetăți. Ajungem la ea în curând!

După câteva ceasuri vedenia pieri și Cochecin plânse înciudată. Ceru de băut. I se dădu apă din burdufuri, cea din smârcuri era sărată și amară, nici animalele nu se atingeau de ea, căci era vătămătoare.

După arșița pustiei, și-au odihnit din nou ochii pe verdeață. Au străbătut păduri cu copaci falnici și vânat din belșug.

La capătul drumului, aflară marea cetate întărită Iasdi.

Călătoria se sfârșise prea curând, gândeau domnițele. Nici nu ridicau ochii să privească frumoasele moschei și palate. Nici dughenele cu vestitele mătăsuri țesute cu aur nu le mai ispiteau.

Tremurau, bietele, de spaimă la gândul întâlnirii cu tiranul. Marco încerca să le îmbărbăteze, spunând că el și ai lui le vor însoți și cine e rudă cu Marele Han nu are de ce se teme.

— De ce nu poți rămâne lângă noi, *messer* Marco, așa cum ai rămas atâția ani la curtea lui Cublai-Han? suspină Cogatra.

— Știi prea bine, Măria Ta, că nu e cu putință. Solia mea s-a încheiat.

Nu mai adăugase nimic. Ce simțea el nu se putea spune în cuvinte.

Cochecin tăcea. Numai ochii ei vorbeau.

Marco le-a lăsat singure ca să se pregătească, să îmbrace bogatele veșminte cumpărate la Cherman.

Și când ele au dorit, s-a alcătuit alaiul care să le ducă la palatul unde erau așteptate.

Sfioase, s-au arătat în fața bărbatului înalt și întunecat, cu boiul mândru, cu privire tăioasă și fără zâmbet.

În cuvinte scurte, care sunau a poruncă, îi spuse Cogatrei că o va ține în seraiul lui, până ce va veni prințul Gazan să i se supună; atunci, Gazan va putea să-și ia mireasa.

Cei trei Polo schimbară priviri întristate cu Ulatai. Vorbele stăpânitorului ascundeau o cumplită amenințare.

Ulatai, ca sol și sfetnic al lui Argon, cutează să-l înfrunte, propunând ca domnițele să fie de îndată conduse în tabăra prințului, ceea ce ar putea aduce pacea în întreaga țară…

Încruntându-se, Acatu nu-l lăsă să sfârșească.

Va fi așa cum a hotărât el. Drumurile sunt nesigure, nu se cade ca două femei de neam împărătesc să cutreiere prin țară. Vor rămâne la curte. Ulatai va merge neîntârziat la moșiile lui și să nu le mai poarte de grijă.

Și atunci Cogatra? Ce avea de gând mișelul? S-o folosească în scopurile lui, ca pe o dulce momeală, o chezășie că nepotul său va căuta o împăcare? Iar de nu se va învoi, drept răzbunare, le va păstra pe amândouă în seraiul său…

Marco își plecă fruntea. N-avea cum să se împotrivească acelei neînduplecate hotărâri.

Acatu mulțumi venețienilor pentru osteneală. Glasul ca și privirea îi erau de gheață. Vrând să scape de ei și socotind solia lor încheiată, porunci să fie însoțiți de două sute de călăreți înarmați, fiind răzmeriță în țară.

Ei au făcut o plecăciune adâncă, luându-și rămas bun. Mica prințesă Cochecin nici nu s-a clintit, femeile din neamul împăraților Song știu să-și stăpânească simțămintele. În schimb, Cogatra a izbucnit în plâns și a stăruit pe lângă Acatu să le dea în numele ei tabule de aur curat, care să le înlesnească trecerea prin toate ținuturile Levantului. Astfel că Marco primi chiar din mâna ei trei tăbliță cu marca leului, a șoimului și una de aur masiv fără herb.

Punând genunchiul la pământ, sărută smerit mâna care i le dăruise, se închină adânc în fața lui Cochecin și a lui Acatu și ieși împreună cu ceilalți, fără să mai privească înapoi.

*

Venețienii, însoțiți de credinciosul Pietro, au ajuns cu bine la Tebriz[123], unde au făcut un popas mai lung.

Orașul fiind vestit pentru târgul său de mărgăritare, bătrânii Polo voiau să-și vândă cu preț ridicat o parte din agoniseala rămasă de pe urma pescuitului în golful Bettalar.

Negustori latini erau cu duiumul, care se băteau pe asemenea marfă de soi și plăteau bine. Niccolò și Matteo își vedeau așadar de negoțul lor, la care Marco nu lua parte. Umbla tăcut și posomorât pe uliți și prin piețe.

Se aflau acolo amestecate toate neamurile, limbile și credințele: persani, închinători ai focului, sarazini de ai profetului Mahomed, – armeni-creștini după învățătura lui Cristos și alții după ereticul Nestorius – idolatri, unii care-l slăveau pe Sakia-Muni și printre ei, destui tătari, rămași de pe vremea cuceririi lui Hulagu-Han. Toți aceștia trăiau în bună pace, fiecare respecta credințele celorlalți și nu se afla pricină de vrajbă.

Marco fu mirat de atâta înțelegere și îngăduință, întâlnise prea des oameni războindu-se ca să-și impună cu sabia legea lor.

Văzându-l tot mâhnit și întunecat, Matteo încercă să-l mai înveselească:

— Păcat că nu ai fost cu noi, Marco! Târgul perlelor e cel mai ciudat din lume. Te așezi pe un covor, ca sarazinii, și aștepți cu săculețul în poală. Se ivește cumpărătorul. Nu zice o vorbă. Se așază și el în fața ta. Și târguiala

începe. Pe mutește. Perlele le ții în palmă și peste ele pui o năframă și acela își strecoară și el mâna sub năframă, le numără, le pipăie mărimea, rotunjimea și dacă-i sunt pe plac, îți arată pe degete prețul și scoate banii din chimir. Iar de nu te învoiești, vine altul la rând. Ce zici?

Marco se strădui să râdă.

— *E stupendo*. Uimitor! Câți bani ai luat? Câte perle ai vândut?

— Trei!… Nu din cele mai mari. Matteo tuși, stânjenit. Banii… nu-i mai am, că am făcut cumpărături.

La spatele lui, Pietro stătea neclintit cu o boccea cât toate zilele în brațe.

— Ce ai luat acolo, unchiule?

— Să vezi! Veșminte de brocard cum n-a văzut Veneția. Să avem ce îmbrăca atunci când or veni prietenii să ne vadă. Să nu știe Niccolò! El are bani destui pentru călătoria noastră.

Unchiul Matteo a îmbătrânit tare mult, gândi Marco. Să schimbi perle rare pe niște boarfe, care o să ne încurce la drum! Îl luă de gât.

— Mi-ești drag, *zio*! Bine-ai făcut. Mergem la o ospătărie să sărbătorim aliș-verișul.

Au cerut vin și Marco a golit o cupă și încă una. Nu putea lupta cu patima târzie ce-l bântuia pe el, omul tare, stăpân pe sine. Cochecin i se păruse o ființă deosebită, plăsmuită din alt aluat decât toate femeile cunoscute. Un zâmbet al ei prețuia cât tot aurul din lume. Și-ar fi dat viața ca s-o ocrotească, s-o ferească de rele. Și nu putea face nimic alt decât să se încrunte și să deșerte o cupă după alta… Când ajunse la a cincea, se îmbujorase și ochii îi străluceau.

Matteo zâmbi șugubăț:

— Așa vreau să te văd, *mio caro!* De asta ți-am spus povestea cu mărgăritarele…

Râseră amândoi cu hohot.

— Mai ții minte, *zio*, stihul acela care-l tot rostea Ulalai? „Bea, căci mult dormi-vei singur, stând cu bulgării pe față”… Mai departe nu mai știu…

*

Veșmintele împărătești de brocard au fost strânse cu celelalte bulendre în baloturi, pe care cei trei Polo aveau de gând să le lepede dacă vor fi atacați de tâlhari. Ei s-au îmbrăcat ca niște sărăntoci, purtând însă pe dedesubt adevărate comori de nestemate: căciulile, brâiele și căptușelile straielor erau bucșite cu aur și pietre scumpe.

Au străbătut fără stricăciuni Armenia și Georgia, când au ajuns la Trapezunt[124], pe coasta Mării Celei Mari, s-au îmbarcat pe o corabie; după chip și înfățișare păreau niște bieți creștini plecați în hagialâc la Sfântul Mormânt.

Au cerut să fie lăsați la Negroponte[125]. În insula Eubeea era stăpână „Serenissima Republică” și pribegilor le-a sunat plăcut în auz dulcele grai venețian, au lăcrimat înduioșați la vederea flamurilor cu leul Sfântului Marco, ce dovedeau măreția și gloria patriei lor. Sub ocrotirea ei, vor trăi de-acum înainte zile fericite.

CARTEA A PATRA

I. UNO MERCANTE ED UNO RIMATORE

O rază de soare, furișată printre gratiile ferestruicii, dezmierdă fruntea prizonierului. Tremura sfioasă, fără a izbuti să biruie întunericul din chilia boltită.

Bărbatul ghemuit pe salteaua de paie deschise ochii, își plimbă privirile peste pereții de piatră înverzită cu mucegai, prin care mustea umezeala și-i închise iar cu un oftat.

Visase că era la Pisa. Căută să-și regăsească visul întrerupt. Se părea că este în piața Domului, scăldată într-o lumină aurie. Din *Campanila* la care încă se mai lucra, cineva îi făcea semn să urce până sus. Soarele apunea dincolo de Campo Santo, un vultur i se rotea deasupra capului și clopotele cântau: „*Benvenuto, benvenuto!* – bun venit…”

O ceată de tineri gălăgioși îl înconjura. Dintre nobilele *signorine* care ieșiseră la plimbare se desprinse una, care alergă spre el, smulse floarea prinsă la piept și i-o întinse cu un zâmbet. El o luă, vru s-o miroasă, însă din ea ieși un păianjen și fu silit s-o arunce. Era o floare roșie, strălucitoare. „Roșu de visezi, spunea *nonna* – bunica – primești negreșit o veste.”

Ținea ochii închiși, încerca să adoarmă, dar visul nu se mai întoarse.

Se ridică de pe mindirul rupt, din care curgeau paiele, își întinse mădularele amorțite și porni, ca în fiecare dimineață, să-și măsoare carcera în lung și în lat: doi pași de la ușă la fereastră, trei pași de la un perete la altul. Întâi mai domol, apoi din ce în ce mai iute, învârtindu-se îndârjit, ca o fiară în cușcă. Astăzi, visul l-a tulburat. *Nonna* ar fi știut să i-l tălmăcească, așa cum făcea când era copil… Floarea roșie – o bucurie neașteptată. Dar păianjenul? O amenințare, o suferință? Va mai respira vreodată aerul orașului drag? Niciodată. Aici, în temniță îi vor putrezi oasele. Viața nu mai este decât un lung drum care nu duce nicăieri. Clipele trec grele ca plumbul. Din ele se alcătuiesc zile și nopți. Câte zile și câte nopți? Le-a pierdut șirul.

Bat clopotele de la San Lorenzo. Le răspund cele de la alte biserici. Tot văzduhul e plin de vuietul lor. O fi duminica? Sau vreo sărbătoare?

În fața lui, peretele de piatră colțuroasă e mânjit cu roșu. Câteva litere stângace: Rusta Pisa 1295. Scrisese cu sânge din rana de la gleznă, când l-au adus aici în fiare. Piciorul se vindecase. Dar rana sufletului?

Câți trăiseră, câți muriseră înaintea lui sub bolțile acestea întunecate? Îi simte noaptea, în nesomn, cum îi dau târcoale. El nu vrea să moară. Să fie

tare. Are atâta dor de viață în el. Și atâta ură. De amândouă se agață ca să poată rezista.

Porumbelul a venit pe marginea ferestruicii, ca în fiecare dimineață, să-și ia tainul. Din codrul de pâine rece, prizonierul îi pune acolo câteva firimituri; gânguritul cu care-și cheamă perechea îi amintește celui închis de dragoste, de tot ce este mai bun și mai duios pe lume. După ce a ciugulit și ultima fărâmă, pasărea se scutură, se înfoiază și-și ia zborul. Captivul o urmărește cu ochii, jinduind la libertatea ei. A căzut o pană pe prichiciul ferestrei și el o strânge de grabă, ca pe un lucru de mare preț. Cât de plăpândă și dulce la pipăit! A strâns un mănunchi întreg. E singura lui bucurie. O pană mai mare i-ar ajuta să-și scrie gândurile. Și-ar mai ușura sufletul de amărăciunea care-l apasă. Îi este dor să scrie. Doar asta i-a fost menirea în viață. Dacă ar mitui pașnicul, poate că i-ar da cerneală și un petecuț de velin. Dar el nu are bani. În temniță – știe bine – dacă ai bani sau niscai giuvaericale, poți fi un senior respectat.

Dar la ce bun cerneluri și velin? Din mintea lui slăbită ar mai putea răsări ceva?

Încearcă să cutreiere cu gândul printre Cavalerii Mesei Rotunde. Cu ei stătea de vorbă uneori, ei îl mai mângâiau în restriștea lui. Faptele lor glorioase le adunase mănunchi într-o carte mult prețuită de nobili și doamnele lor. Unde sunt Tristan și Lancelot, Erec și Enid și mai ales Merlin vrăjitorul, cu puterile lui suprafirești? De ce l-au părăsit? De ce nu-l ajută să treacă prin această grea încercare? Nu-i mai regăsește în închipuire. Mintea i s-a întunecat. Nu mai izvorăsc din ea acele cuvinte înaripate ce-i făcuseră faima. Ce-i va aduce viitorul? Poate nebunia. O simte cum îi dă târcoale între somn și nesomn. Atunci sare în picioare, măsoară cu pasul spațiul dintre ușă și fereastră, înainte și înapoi, repede, tot mai repede, până amețește. Tăcerea, singurătatea îl scot din fire. Se agață cu mâinile de fiarele groase ale ferestruicii, se ridică pe vârfuri și privește afară. Uneori, în curtea interioară, în fața ferestrei lui, vin copiii paznicilor să se joace. Aude strigătele vesele. Îi vede cum aleargă, voioșia lor îl înviorează. Astăzi, curtea e pustie și el așteaptă în zadar, agățat de gratii.

Obosit, s-a trântit iar pe paie și a ațipit.

*

Zăvoarele au scrâșnit, ușa s-a deschis larg, scârțâind din balamalele ruginite, prizonierul s-a ridicat într-un cot. Dormise și încă nu se trezise

bine. Clipea somnoros, orbit de razele împrăștiate din făclia pazniculuiui. Ce vor cu el? se întreba înspăimântat, fiindcă în spatele acestuia mai era cineva. Pisanul se ridică în picioare ca să-l vadă mai bine. Inima își întețise bătăile… Cine să fie străinul? Nu era un om de rând, cum arăta după port și înfățișare. Rostind câteva cuvinte, glasul îi era plăcut, deși suna poruncitor. Pe el nici nu-l băga în seamă.

— Aici veți locui deocamdată, *messer* – îl auzi pe temnicer, vorbindu-i sfielnic și cuviincios. Așează un mindir nou în celălalt colț al chiliei. Vă aduc îndată cina. Mai aveți vreo dorință?

În același timp, vru să scoală torța din inelul prins în perete, unde o înfipsese.

— Las-o acolo! se răsti necunoscutul. Doar n-o să stau pe întuneric. Adu-mi niște țoale să mă învelesc și acoperă peretele ăsta umed. N-ai grijă, ai să fii răsplătit peste așteptări.

Pisanul ascultase uluit dialogul acesta. După grai, noul venit părea să fie venețian. Veșmântul scump de catifea purpurie, cu galoane aurite, deși boțit și plin de pete, dovedea fala și bogăția lui.

„De ce l-or fi adus aici? Să fie vreo iscoadă? Sau un prins de război? Între Veneția și Genova bătăliile pe mare se țineau lanț”, gândea cel din Pisa, după plecarea pazniculuiui, măsurându-l cu privirea pe celălalt.

Era un bărbat în puterea vârstei, poate trecut de patruzeci de ani, judecând după barba înspicată cu fire argintii. Chipul îi era ars de soare, oacheș ca al sarazinilor.

Un om de vază, judecând după felul trufaș în care-și înălța fruntea și după căutătura ascuțită, ce parcă te sfredelea până în adâncul sufletului.

Grozav ar fi vrut să intre în vorbă cu noul venit, dar în singurătatea lui se sălbăticise de tot.

Necunoscutul se întoarse cu fața spre el și îi zâmbi; zâmbetul acela topi asprimea trăsăturilor, așternând pe ele o lumină blândă.

— Suntem tovarăși de suferință. Se cade să ne cunoaștem. Cum te cheamă?

— Rustici. Mi se spune Rusticiano. Din Pisa.

Se grăbise cu răspunsul, fără a lua în seamă că străinul nu-și spusese numele.

— Ești tot un prins de război?

— Nu! Nu sunt eu războinic de felul meu, deși mintea mi-e doldora de fapte vitejești.

— Atunci, pentru ce vină te-au întemnițat?

— Am compus un pamflet în care îi batjocoream pe *capitanii* ce cârmuiesc Genova. Îndemnam poporul la luptă împotriva tiraniei. Cetatea noastră era îngenuncheată. După înfrângerea de la Melloria, corăbiile ne-au fost arse, fluviul Arno închis cu lanțuri, de nu mai aveam ieșire la mare. Tinerii pisani complotau, pregăteau o răscoală. Eu i-am înflăcărat cu versurile mele. Cozile de topor dinăuntru m-au prins și m-au predat dușmanilor. Pe fiii ăștia de cățea îi urăsc de moarte. Cunoști desigur și domnia-ta zicala veche, născocită chiar de genovezi despre ei înșiși: *Mare senza pesci, monti senza legno, homini senza fide, donne senza vergogna*.[126] Bogăția republicii lor care-și zise „superba" e făurită din împilarea cetăților îngenuncheate, din intrigi și pizmă. Stăpânitorii-s josnici și hrăpăreți, vrednici de dispreț. Acestea toate le spuneam eu în *libello*, în pamflet. Dar uite ce scump am plătit amestecul meu în politică. Sunt guelf[127]. Așa am fost noi, Rustici, din tată-n fiu – alături de popor. Acum, vezi și domnia-ta în ce ticăloșie mă aflu. În loc să scriu *canzonele* mele și să fiu liber ca vântul, zac în temnița asta blestemată, de unde cine știe dacă voi mai ieși vreodată.

După năvala de vorbe cu care își ușurase sufletul, prizonierul tăcu.

— *Stranio riscontro!* exclamă celălalt, zâmbind iar. *Uno mercante ed uno rimatore!*[128]

Rusticiano se simți jignit și răspunse țâfnos:

— Vrasăzică, ești negustor. Vorbele domniei-tale m-au mâhnit. Cred că nu sunt spuse cu răutate, ci din neștiința adevăratei meniri a acestor ființe pline de har, ce sunt mai presus de toți ceilalți. Neguțători se află pretutindeni cu duiumul, dar adevărații poeți îi numeri pe degete. Sunt aleșii Domnului.

— Se poate, spuse împăciuitor venețianul. N-am vrut să te supăr. Nu mă prea pricep la versuri. Recunosc că e un meșteșug care cere o deosebită măiestrie. Desmierzi cuvintele ca pe o iubită, le șlefuiești cu migală, le înșiri frumos ca mărgelele pe o ață. O meserie care nu-ți umple nici punga, nici pântecul.

Rusticiano se burzului și mai rău la vorbele străinului, de altfel spuse cu bonomie. Se stăpâni și se sili să râdă – un râs fără veselie:

— Ha! Hai! Stranie tovărășie, cum bine ai zis. În timp ce eu mă plimbam printre stele, domnia-ta, *messer*, îți numărai arginții și galbenii. Poate că ai încheiat și un pact cu diavolul, ca să te îmbogățești… Află că poemele mele

sunt cunoscute în toată Toscana și chiar mai departe, la Roma, la Neapole, până și în Sicilia. Ai auzit cumva de legendele Cavalerilor Mesei Rotunde? Ei bine, eu le-am adunat în mănunchi, în prea frumoase stihuri, ce mi-au adus oarecare faimă. Pretutindeni, prin castelele prinților și marilor seniori, am fost primit cu cinste și prețuit. Înțelegi, *messer*, mulțumită artei mele, sunt mai presus de potentați și arta poetică n-aș fi dat-o pe toți sacii cu aur ai domniei-tale. Cu toate că, dacă i-aș fi avut, m-aș fi putut răscumpăra. Altcum, știu bine că aici îmi vor putrezi oscioarele.

Noul venit îi puse mâna pe umăr.

— Prietene, să nu mai spui vorba asta. Dacă o spui, înseamnă că o și gândești și un asemenea gând e primejdios. Omul cât trăiește, trebuie să nădăjduiască. Nădejdea e mai scumpă ca aurul, ți se cuibărește în suflet și nu ți-o poate lua nimeni. Eu nu mi-am pierdut-o niciodată. Și prin câte mi-a fost dat să trec!

Vorbind, se duse în celălalt colț, unde-i era culcușul. Șchiopăta ușor. Se lăsă să cadă pe mindirul lui, după ce își dezbrăcase caftanul și Rusticiano îl văzu că se apucă să tragă de cusături, rupe ața cu dinții, se străduiește să-i descoasă căptușeala tighelită. Între timp continua vorba:

— Să știi, *amigo*, că aurul nu-i de disprețuit. Iar negustorii și bancherii care-l mânuiesc au și ei rostul lor. Sunt o tagmă de care o obște nu se poate lipsi. Datorită lor, cetatea propășește, ajunge puternică și înfloritoare.

— Și sufletul? La el nu te gândești? Are și el nevoie de hrană ca să înflorească. Altfel tânjește, se usucă și cade în stăpânirea diavolului! Vorbea cu patimă, făcea mișcări smucite cu capul, cu mâinile, se târcolea în chilia îngustă de la ușă la fereastră și înapoi: Oricât ai fi de cufundat în daraverile negustorești, *messer*, trebuie să fi auzit de Dante Alighieri, divinul poet florentin. Sonetele și *canzonele* lui cântă amorul, îți exaltă simțirea, te fac asemenea îngerilor. Chiar n-ai auzit de el? A învățat doi ani la Universitatea din Padova, nu se poate ca faima lui să nu fi ajuns la Veneția. Dar ce-ți vorbesc eu de poezie? Pesemne că domnia-ta stai toată vremea la tejghea, numeri boabele de piper, măsori pânzeturi și pui deoparte bănișorii.

Venețianul nu se supără de cuvintele jignitoare. Părea că nici nu le-a auzit. Își vedea de treabă, netulburat. Celălalt se potoli deodată, se opri din mers și se uită la el cum trage de zor de cusăturile căptușelii.

— Ce-ți veni, *messer*? Strici bunătate de haină? Cu ce ai să te mai îmbraci?

— Ai să vezi îndată. Și nu te mai frământa atât. N-am vrut să te mâhnesc, vorbind de soarta vitregă a poeților. Dar și domnia-ta mi-ai plătit cu dobândă. Socot însă că ar fi mai cuminte să nu ne înfruntăm și să fim prieteni.

— Bucuros! făcu pisanul, îmbunat. Iartă-mă pentru vorbele spuse la necaz.

Străinul era atent la lucrul lui. Băgase mâna sub căptușeala descusută și scoase de-acolo un pumn de galbeni și de arginți.

Rusticiano încremeni, holbându-se la acea bogăție nevisată:

— Văzuși vrăjitorie? Recunoaște că și bănișorii negustorului sunt buni uneori. Mulțumită lor, ne vom îndulci viața în temniță.

De abia apucă să tragă la loc căptușeala, că se auziră zăvoarele scrâșnind. Ascunse la iuțeală monedele în sân sub cămașă; ușa se deschise, se ivi paznicul, urmat de un băiețandru.

— E fiul meu Bernardo, spuse, l-am adus să-mi ajute. Aveau amândoi brațele încărcate de coșuri și boccele.

Băiatul se sui pe o laviță și bătu câteva cuie în crăpăturile zidurilor, apoi agăță deasupra culcușurilor niște tapiserii ponosite, ieșite la soare, dar care schimbau înfățișarea locului și țineau cald; au așternut pături peste mindire, la urmă au așezat merindele din coș pe o măsuță scundă cu trei picioare.

Poetul hămesit privea cu uimire praznicul. Asemenea bunătăți nu mai văzuse de ani de zile. Nările i se umflau, adulmecând mirosuri ademenitoare.

— Poftește, rogu-te! zise venețianul, așezându-se pe laviță și rupând pâinea. Dar mai întâi se cuvine să mulțumim acestui om de inimă, care ne-a făcut rost de toate acestea.

Paznicul aștepta smerit. Când zări galbenul strălucitor din palma venețianului, căscă ochii mari, îl luă iute, îl încercă între dinți și-l ascunse în brâu.

— Mai doriți ceva? zise, ploconindu-se. Eu sunt Luchino. Voi avea grijă să nu vă lipsească nimic.

— Un ac și ață groasă, să-mi cârpesc caftanul rupt.

— Vă aduc îndată! Ieși de-a-ndaratelea, tot făcând la temenele, și împingându-și băiatul.

Între timp, Rusticiano înhățase un pește prăjit și-l înghițea cu oase cu tot.

Celălalt, mai cumpătat, luă o felie de carne afumată și o mestecă încet, cu plăcere.

— Pulpa asta de porc e grozavă, se topește în gură, prețuiește ea singură un taler, zise, cu năravul său negustoresc de a prețui orice lucru.

Îl lăsă pe înfometat să înfulece, iar el duse la gura șipul cu băutură și sorbi de câteva ori.

— Nici vinul nu-i de lepădat.

— E un adevărat nectar, spuse Rusticiano, după ce trase o dușcă zdravănă.

— Domnia-ta zi-i nectar dacă vrei. Eu știu că e vin din Apulia de zece parale ocaua.

Amândoi izbucniră în râs și pisanul duse din nou la buze clondirul și nu-l mai lăsă din mână până ce se înecă și tuși. Vinul roșu i se prelingea în barbă, ochii priveau galeși. Când vorbi, limba i se împleticea:

— Cum să mulțumesc zeiței Fortuna că mi te-a adus aici? Lasă-mă să te îmbrățișez, *mercante*, că încă nu mi-ai spus cum te cheamă, dar ești un suflet nobil.

Venețianul se lăsă strâns în brațe, păru și el înduioșat de bucuria celuilalt.

— Nu mai ești supărat pe mine, poete?

— Supărat? Acum suntem frați. Dar, ca să fim frați, ar trebui să-ți știu numele, că nu mi l-ai spus.

Străinul îl privi lung, parcă șovăi o clipă:

— Mă numesc Polo, Marco Polo.

N-apucă să spună mai mult. Rusticiano sări în picioare, ridică brațele a uimire și se prăbuși iar pe laviță.

— *Dio mio!* Ce mi-a fost dat să văd! *Ser Milione*, în carne și oase în carcera asta mizeră!

— Cum de mă cunoști?

— Cu vreo trei ani în urmă a fost adus aici un venețian. Pesemne că era o iscoadă de a voastră. A fost spânzurat, sărmanul! De la el am aflat povestea de necrezut a călătoriei domniei-tale și a minunățiilor din țara Marelui Han mongol: mai vorbea și de bogățiile nemăsurate ce ai fi agonisit acolo, la soare-răsare. Zicea că de aceea ai fost poreclit „Ser Milione”. Un lucru însă nu înțeleg. Cum se face că un om de vază ca domnia-ta zace într-o carceră, laolaltă cu un nefericit ca mine? Ești cumva prins de război?

Marco se încruntă, o schimă dureroasă apăru la colțul gurii. Oftă și răspunse într-un târziu, cam în silă:

— Omul nu-i stăpân pe soarta sa, dar în ce mă privește sunt singur vinovat de ce mi se întâmplă. Am plecat de bună voie. La vârsta mea

coaptă, am vrut s-o fac pe eroul, ca un flăcău fără minte. Am înarmat o galeră cu banii mei și am luat parte la luptă.

— Frumos! Foarte frumos! se înflăcără pisanul. Să lupți împotriva fiilor ăștia de cățea e o faptă vrednică de laudă. Am aflat și eu, ca oricare, de jignirile ce vi s-au adus, de piedicile puse în calea negoțului vostru în ultimii ani.

— Vrăjmășia dintre *Serenissima* Republică și Genova e cu mult mai veche. A început odată cu veacul, când Enrico Dandolo[129], de fericită amintire, a făurit gloria și strălucirea Veneției, făcând-o cu adevărat stăpână a mării.

— Despre dogele Dandolo am auzit și eu. A intrat în legendă bătrânul orb, trecut de optzeci de ani, care a dominat cu spiritul și cu voința sa Cruciada a patra și imperiul latin de răsărit.

— Bunicul meu l-a cunoscut și avea pentru el o nemărginită admirație. L-a văzut întâia oară la ceremonia binecuvântării galerelor noastre pe care se îmbarcaseră cruciații. Era înalt și falnic în mantia lui roșie cu hermină. Pletele albe îi fluturau în vânt de sub tiara dogală, pe care era cusută o mare cruce albă. Vederea lui te înflăcăra, bătăile inimii se întețeau, ovațiile izbucneau de pretutindeni, toți erau gata să-și dea viața pentru biruința asupra păgânilor…

— Dar, după câte știu, nici n-au ajuns cruciații să lupte cu păgânii, ci au cucerit Constantinopolul.

— Chiar așa! Acesta a fost planul urzit de Dandolo. Cruciații, neavând de unde plăti optzeci și cinci de mii de mărci de argint[130] pentru folosirea galerelor noastre, fură nevoiți să primească propunerile dogelui: să supună cetatea Zara[131], tributară Veneției și care se răsculase; și după aceea, în loc să se îndrepte spre Egipt, să se facă stăpâni pe Constantinopol, unde domnea un uzurpator, Murzulfi, care se pretindea de viță împărătească. Dogele luase pe lângă el pe tânărul Alexis Angelul, fiul celui detronat. După ce-l vor fi înscăunat pe acesta, mulțumită ajutorului făgăduit de el, lesne le va fi cruciaților să se avânte spre Locurile Sfinte și să le cucerească.

Se opri o clipă să vadă dacă pisanul îl urmărește și continuă:

— Cum spuneam, Constantinopolul a fost cucerit, bătrânul Alexis scos din temniță și înscăunat pentru scurtă vreme. Dar luptele sângeroase nu încetau. Murzulfi, uzurpatorul, se întoarse cu ajutorul bulgarilor, împăratul muri, tânărul Alexis fu ucis; într-o bătălie crâncenă mișelul care râvnise la tronul Bizanțului a fost prins și osândit. Cumplită moarte a avut! Fiind

ridicat pe obeliscul lui Teodosiu, a fost azvârlit din vârful lui și s-a zdrobit de pietrele Hipodromului…

— Ce frumoasă poveste aș fi putut scrie eu din istoria aceasta tragică! suspină Rusticiano.

— Ai s-o scrii cândva și ai să scrii și altele, pe cuvântul meu! îl liniști Marco. …Bătrânul doge a fost sufletul tuturor încăierărilor, care duseră la izbândă. În sfârșit își atinsese scopul. Imperiul latin de Răsărit era în mâna sa. Ura Bizanțul și venise vremea răfuielii: Cu mulți ani în urmă, fiind trimis în solie la împăratul Manuel, suferise umilința, ascultase jigniri aduse Republicii venețiene. Pare-se că tot atunci își pierduse și lumina ochilor.

— Se zice că bine-credincioșii oșteni, care luaseră crucea ca să elibereze Sfântul Mormânt, s-au arătat mai cruzi, mai hrăpăreți decât păgânii. N-ar fi putut Dandolo să stăvilească, să împiedice acele fapte dezonorante?

— Nu e cu putință să pui frâu patimilor dezlănțuite ale unor oșteni. Cruciații din veacul trecut – spunea bunicul – erau oameni dintr-o bucată, aspri și neșlefuiți, de la cavalerul rătăcitor și până la castelanul trufaș. Nu cunoscuseră alte desfătări decât petreceri grosolane și turnire. Deodată li s-a dezvăluit o nouă latură a vieții, plină de încântări, de alese bucurii. Splendorile ce le descopereau la tot pasul îi scoteau din minți. Bogății la care nici nu visaseră le erau la îndemână. De ce să nu și le însușească? Dogele cunoștea grozăviile și jafurile săvârșite, dar nu se amesteca. Era foarte popular. Cete de oșteni umblau pe străzi chiuind și strigând: *„E viva Dandolo, imperator!”* El însă nu râvnea la coroana de bazileu, nu avea alt țel decât mărirea și gloria Republicii. Prin strădania lui, Veneția se văzu stăpână pe numeroase provincii și insule: Epirul[132] și Etolia[133], insulele ionice Corfu, Zante și Cefalonia, peninsula Moreea, insula Eubeea, Ciprul și coasta Hellespontului[134]. Un șir de posesiuni bine chibzuite, dragul meu Rusticello, care ocroteau negoțul nostru și supravegheau drumul corăbiilor rivale, putând să le împiedice trecerea. În Constantinopol, cartierul venețian avea un loc de frunte; împrejmuit cu ziduri și semănat cu clădiri mărețe, cuprindea trei optimi din capitală. Trei pătrimi din prada bogată de război reveni *Serenissimei*, pentru stingerea datoriei Cruciaților și despăgubiri față de negustorii noștri. Tezaurul Sfintei Sofia ajunse astfel în bazilica San Marco și caii de bronz ai lui Lysip îi împodobesc și azi portalul. Dogele Dandolo primi titlul de despot, dar n-apucă să se bucure de roadele politicii sale înțelepte. Se stinse după un an la Constantinopol, „împovărat de vârstă și zdrobit de oboseală”. Veneția lui mult iubită triumfa…

— Mda! făcu pisanul. Înțeleg mai bine de ce vă urăsc genovezii.

— Toată această măreție aparține însă trecutului. Pe urmă, roata norocului s-a întors. Imperiul latin s-a prăbușit. Pe noul bazileu, Mihail Paleologul, genovezii l-au ajutat cu bani să se înscăuneze. I-au trimis două sute de galere și patruzeci de mii de mercenari, ca să-i întărească domnia. Au încheiat tratate și de-atunci a început prigoana împotriva venețienilor. Așa cum îi izgonisem noi din Acra și alte așezări din Siria, ne izgonesc ei acum din posesiunile noastre, ne atacă și ne jefuiesc corăbiile. La întoarcerea mea din călătorie, am găsit spiritele înfierbântate. Un nou război se pregătea: pentru stăpânirea mării și libertatea negoțului. M-am lăsat și eu târât de avântul celorlalți. Și iată ce pătimesc.

— Unde ai fost prins?

— Într-o bătălie ce s-a dat la Curzola, în Marea Adriatică. Am fost înfrânți. Așa cum începuse, ar fi putut fi o victorie, dar…

Marco tăcu încrâncenat. Și pisanul se feri să-l tulbure.

Trecuse miezul nopții.

S-au întins pe culcușurile lor de paie și au adormit duși, de parcă ar fi stat pe saltele de puf.

*

S-au trezit amândoi în gânguritul porumbeilor, care făceau gălăgie, cerându-și tainul.

Raza soarelui de septembrie juca pe lespezile negre, poleindu-le cu aur. Și-au zâmbit spunând *„buondi”* și ziua fu cu adevărat bună, fiindcă se aflau împreună și se împrieteniseră. Rămășițele ospățului din ajun le adunase Rusticiano și le pusese în tolba lui Marco, agățată de cârligul din perete, la adăpost de șobolani. Din ele au gustat câte puțin, nu prea le era foame, că prea se îmbuibaseră în ajun.

Apoi pisanul a început să măsoare chilia, cu pași mari, ca în fiecare dimineață. Își trecu degetele prin chica nețesălată și se opri în fața lui Marco, acesta însă își făcea de lucru cu ascunzișurile căptușelii, cosând la loc ce descususe în ajun. În sfârșit își ridică ochii la el și-l văzu neliniștit:

— Vrei ceva, Rusticello? Spune, nu te sfii!

— Nu înțeleg un lucru. Dacă au pierdut bătălia, au fost mulți prinși de război. Unde sunt aceia? Cum se face că singur ai fost zvârlit aici?

— Iarăși din vina mea. Eram la un loc cu toți ceilalți, dar am încercat să mituiesc un felcer plătit de mine, ca să ne oblojească rănile. Acela s-a jurat

că împarte mita cu paznicul și mă scoate de-acolo, dându-mă drept ajutorul lui. Făgăduisem soților mei că dacă ajung la Veneția, le voi plăti răscumpărarea. Rana mea era ușoară, se vindecase, puteam umbla, însă ticălosul m-a pârât și de unde visam libertatea, m-am pomenit aruncat în carcera asta. Sunt un prizonier prea însemnat pentru genovezi. Nu știu ce-mi pregătesc. Poate vor să facă un schimb. Nu-mi pierd nădejdea, e mai de preț decât aurul, cum li-am spus…

— Venirea domniei-tale e pentru mine o mare mângâiere. Știi la cine mă gândeam?

Și la întrebarea pe care o citi în ochii lui Marco:

— La Alexandru Macedon!

— Ce toană mai e și asta? se miră venețianul. Nu-i vorbă, de la un poet te poți aștepta la orice.

— Nu mă osândi înainte de a ști. Pe când eram ciracul unui dascăl florentin învățat, aciuat la noi la Pisa, îl îndrăgisem pe acel erou de douăzeci și doi de ani, care pornise să cucerească lumea. Mai târziu dorisem să-i povestesc într-un poem viața, victoriile și moartea timpurie. Dar am tot amânat și am scris despre alți eroi legendari. Aș vrea să știu: pe acolo pe unde ai trecut i s-a păstrat amintirea?

— Firește! Am trecut prin Balc, cetate falnică, ruinată de tătari, dar care păstrează urme netăgăduite ale trecerii lui. Oamenii din partea locului îl numesc Icsander și legendele lor spun că acolo s-a cununat cu frumoasa Roxana.

— Minunat! exclamă Rusticiano. Ai urmat drumul lui Alexandru cel Mare. Dar câte alte întâmplări de pomină vei fi trăit în călătoria domniei-tale!

Venețianul mormăi ceva în barbă și-și văzu de lucru. Pisanul însă nu-i dădu pace.

— El a plecat să cucerească o glorie nepieritoare. Domnia-ta ai pornit la drum mânat de dorința de a cunoaște lumea, altfel nu ai fi ajuns până la soare-răsare, la împăratul mongol…

— *Rusticello mio*, cred că nu s-au risipit aburii vinului de azi noapte. Ce vrei de la mine?

— Vreau să spun că ai plecat fiindcă năzuiai să privești dincolo de cercul îngust și cenușiu al vieții de toate zilele. Știu asta fiindcă și eu am simțit ceva asemănător în tinerețe, vremea îndrăznelii și a nebuniei, numai că a trebuit să-mi potolesc setea de cunoaștere colindând prin Toscana, prin

Romagna și Sicilia, călare pe un catâr. La atât s-au mărginit isprăvile mele. Domnia-ta, *messer*, ai avut norocul să ajungi prin locuri depărtate, spre care prea puțini latini au avut curajul să se avânte. Erai foarte tânăr, nu e așa?

— Aveam șaptesprezece ani… Am plecat cu tatăl și cu unchiul meu, care-și vedeau în primul rând de negoțul lor, în timp ce eu căutam să deschid bine ochii și mintea, să mă dezbăr de năravul latinilor, care se cred buricul pământului; am colindat prin ținuturi de nimeni știute aici în apus, de pe când abia îmi mijea mustața și până când am încărunțit. Pot spune că am învățat mai multe lucruri decât sunt scrise în cărți, pe care eu, la drept vorbind, nici n-am avut prilej să le citesc. Dar acele lucruri văzute, trăite, judecate de mine – le-am păstrat în mintea mea. Și mai pot spune, *amigo*, că astăzi, dacă vreau, regăsesc acele amintiri, la fel de proaspete ca atunci când s-au petrecut aievea.

Tăcu.

— Mai vorbește-mi, *messer!* imploră pisanul. Domnul să te răsplătească pentru bucuria ce mi-o faci. Dintr-o zestre atât de bogată, dă-mi și mie câteva firimituri!

…Marco zâmbește, descoperind pe chipul brăzdat de suferință atâta curiozitate lacomă și încântare. Sigur e că bărbosul acesta zdrențăros și urât mirositor nu minte. Stăruie, ar fi fericit să-l asculte. Fie că e cu adevărat un poet faimos, așa cum se laudă, sau numai un mâzgălici, este un om isteț și cu carte. Împreună și-or face veacul până ce s-o îndura soarta de ei. Și timpul ar trece mai ușor, dacă închipuirea ar zbura peste aceste ziduri, disprețuindu-le…

Îi răspunse cu blândețe:

— Știu, prietene, că ne-ar fi mai lesne să îndurăm restriștea, mutându-ne cu gândul într-altă lume. Află însă că m-am jurat să nu mai povestesc nimănui amănunte din călătoriile mele. Oamenii de seamă, cei la părerea cărora țineam, s-au arătat neîncrezători, au luat în derâdere istorisirile ce le-am făcut, socotindu-le basme. Anevoie poți face pe semenii tăi să primească adevărul; se îndoiesc de el, îi tulbură. Din pricina asta, am hotărât să păstrez amintirile numai pentru mine și nu-mi pot călca hotărârea.

— Dar bine, *messer*, sări Rusticiano, starea nefericită de-acum este cu totul neobișnuită, n-o puteai prevedea atunci, deci ea te dezleagă de jurământ. Ascultă la mine, vorbește fără grijă, dacă este vreun păcat, îl iau asupra mea.

— Poate că ai dreptate, șopti Marco.

Pisanul își împreună mâinile.

— Atunci începe, *ser Milione*, te rog eu, te rog din suflet!

Lui Marco porecla nu-i sună plăcut în auz. Se posomorî:

— Nu acum! Să lăsăm pe mâine.

— Dar îmi făgăduiești că mâine vei povesti?

Era în glasul lui un tremur, o bucurie, o nădejde, care îl înduioșară pe Marco. Făgădui.

Ziua trecu pe nesimțite. Veni paznicul, aduse alte bucate proaspete și un urcior cu vin. După ce-l goliră, Rusticiano nu se lăsă:

— Abia aștept să fie mâine. Nu uita ce mi-ai promis, *ser Milione!*

— Să nu-mi mai spui așa! Noapte bună!

Vocea îi era stinsă. Se acoperi cu pătura și se întoarse cu fața la perete.

Rusticiano zăbovi strângând rămășițele și firimiturile, ca și în ajun. Fluiera un cântecel, ceea ce nu i se mai întâmplase de când era întemnițat. „Ciudat lucru! gândea. Pe străinul acesta venit de departe l-am îndrăgit; pare tenace, stăpân pe sine, ager la minte. *Ser Milione!* De ce nu vrea să i se spună așa? Am să aflu eu: să scot de la el toată povestea călătoriei și mai târziu s-o scriu… Dumnezeu mi l-a trimis.”

Adormi îndată.

În colțul celălalt, Marco nu-și găsea odihnă. Lupta să alunge gândurile care-l zădăreau. Veneția de care îi fusese dor, pentru care jertfise încrederea și prietenia lui Cublai-Han, onoruri și privilegii, Veneția lui fusese ingrată. Întoarcerea în patrie nu a fost un triumf, așa cum visase acolo departe, la soare-răsare.

II. MESSER MILIONE

…În seara aceea de toamnă, Veneția stătea zgribulită sub ploaia vijelioasă. Vântul își făcea de cap, răsucind-o în trâmbe.

Canalele își revărsau apele tulburi peste diguri și trepte. Uzi până la piele și înfrigurați, călătorii coborâră din barca ce-i adusese, luptând cu valurile, până la cheiul San Giovanni Crisostomo.

Grăbiră pe ulicioară până în *Corte Sabbionera*, fără să întâlnească nici măcar un câine.

Orașul întreg era pustiu. *Casa Polo* era acolo, așa cum o lăsaseră. Cu obloanele închise, cu poarta ferecată, părea părăsită. În preajma ei, nu mai recunoscură vechile căsuțe. În piațetă se înălțaseră alte locuințe, mult mai arătoase.

Marco lovi cu inelul de bronz în poartă. Nimeni nu răspunse. Cei doi bătrâni se lăsară istoviți pe banca de piatră de la intrare, unde streașina lată îi apăra de ploaie. Marco bătu tot mai îndârjit, Pietro tătarul făcu și el zarvă mare, chiuind ca pe meleagurile lui.

Într-un târziu, se deschise un oblon la catul de sus.

— Ce e larma asta? strigă un glas mânios. Cine-i acolo?

— Suntem frații Polo, stăpânii casei.

— Cine… e… e? Stăpânii casei Polo? răcni cel de la fereastră, căznindu-se să-i vadă prin zăbranicul ploii. Cruce-ajută! Poate c-ăți fi stafiile lor, c-au murit demult. Cerșetori! Mișei! Haimanale! *Svergognati* – nerușinaților! Cărați-vă de aici, că pun câinii pe voi!

— Stai puțin! Unde-i comisul Bertolotto?

Drept răspuns, un ghiveci cu flori zbură de pe fereastră și se făcu țăndări la picioarele lui Marco.

— Bine că nu mi-a spart capul, spuse, liniștindu-i pe cei doi bătrâni, care se speriaseră.

Urmat de Pietro, ocoli casa, trecu la o ușiță din dos, pentru slugi. O găsi zăvorâtă, dar când se năpustiră amândoi asupra ei, veche și șubredă cum era, își ieși din țâțâni. Trecând prin sălița întunecoasă, s-au oprit în cuhnie – o încăpere largă, cu o vatră uriașă, în jurul căreia se adunau ai casei la vreme de iarnă. Chiar acolo, în locul cunoscut din copilărie, Marco văzu un bătrân într-un jilț; moțăia, încălzindu-și picioarele la focul de butuci. Lângă el, o matroană impunătoare împletea la colțuni. Scăpă lucrul din mână și-și făcu cruce speriată, privind la cei doi străini.

— *Santa Madonna!* Păgânii! Sarazinii! Ajutor! Săriți că ne omoară!

Vru să se repeadă la ușă, dar Marco îi tăie calea și o luă în brațe:

— Stai binișor, Fortunata! Tu ești dădaca mea, iar eu sunt Marcutio, *birichino* al tău – ștrengarul.

Bătrâna cercetă bănuitoare pe bărbosul tuciuriu, cu capul înfășurat într-o cealma vărgată. Chipul ei se păstrase tânăr, deși trupul se îngreunase; avea ochi negri, vioi în obrazul rotofei, ce părea mai roșcovan lângă vălul cernit, petrecut pe sub bărbie. Un zâmbet aiurit îi miji pe buze.

— Nu mă recunoști? M-am schimbat și eu puțin într-un sfert de veac. Tu însă, dădaco, ești tot aceeași. Ții minte, *nutrice*, poznele mele? Păsăruica minunată, cântătoare, adusă din Egipt, în colivia ei aurită?

— Și tu, îl întrerupse bătrâna, ai deschis ușița și pasărea a zburat…

— Și a mâncat-o motanul…

Bătrânul din jilț se trezise și se amestecă în vorbă:

— Cum adică? El să fie Marco al nostru?

— Chiar el! Și tu nu cumva ești comisul Bertolotto, omul de încredere al bunicului? Mai ții minte când ți-am șterpelit o pafta de argint? Voiam să mi-o prind la cingătoare de sărbătoarea Înălțării și apoi s-o pun la loc. Bunicul era să mă bată, iar tu m-ai scăpat, zicând că mi-ai dăruit-o.

Pe bătrânul damblagiu, întâmplarea neprevăzută îl înviorase. Se săltă în jilț și strigă bucuros:

— Vino să te îmbrățișez, *Marcutio mio!*

— Ce se petrece aici? se răsti glasul celui de la fereastră. Se ivise în prag o namilă de om, cu doi câini după el.

— Cum de-au intrat mișeii ăștia? Eh, Hanibal! Eh, Dolca! Pe ei!

Dulăii se repeziră. Unul îi puse lui Marco labele în piept, celălalt îl atacă pe Pietro, care, dibaci, îl prinse de gât și-l zvârli cât colo.

— Lăsați-l! Fortunata țipa cât o ținea gura. Vă spun că-l recunosc: este *il padrone*, *messer* Marco!

Țipetele femeii, lătratul furios al câinilor, înjurăturile insului de la fereastră atraseră pe toți ai casei, care priveau înspăimântați.

— Francesco și Giulio – verii domniei-tale, *ser* Marco – locuiesc aici cu familiile lor, explică Bertolotto.

— Așa o fi! spuse Marco. Dar se cade să-i primească cu cinste pe adevărații stăpâni, tatăl meu și unchiul, care așteaptă afară.

— *Oymé!* se tângui Bertolotto. *Padrones* stau în ploaie. Mergeți și-i aduceți aici! *Messer* Francesco, *messer* Giulio, înțelegeți odată că l-am

recunoscut pe Marco Polo. Stăpânii își vor cere drepturile. Va fi vai de voi, dacă vă împotriviți.

Poftiți înăuntru, bieții bătrâni rebegiți se așezară la vatră, înfășurați în pături aduse de Fortunata.

Rudele se traseră deoparte, șușotind.

„Oare să fie cu adevărat cei trei Polo?" se întrebau, măsurându-i cu privirea pe necunoscuții aceia îmbrăcați ca niște cerșetori și cu mutre de varvari, care pretindeau că dânșii sunt stăpânii.

— Or fi niște șarlatani care v-au ucis rudele și acum caută să le ia locul, folosind mărturii smulse de la ei! Isteața de Bettina, nevasta lui Francesco, îi șoptea la ureche vorbele acestea înveninate: Damblagiul e ușor de păcălit și doica la fel.

Marco se prefăcea că nu-i vede.

— Uite și lada cu pâine! A rămas tot în colțul ei. Ce bună pâine făceai tu, dădaco! Mereu veneam pe furiș să-mi iau câte un coltuc. Când am învățat să-mi scriu numele, l-am scrijelit cu un cuțitaș, colo sus, în stânga, înlăuntrul capacului. Am pus și anul: 1265. Grozav aș vrea să văd dacă nu s-a șters.

Se îmbulziră cu toții. Uimiți la culme, citiră însemnarea.

Vittoria, soția lui Giulio, îl înghionti pe nătăfleț:

— Tu n-asculta la prostiile Bettinei. Ăștia trei sunt stăpânii casei și pe noi or să ne azvârle în stradă, dacă nu ne purtăm frumos.

Apoi, fără să aștepte răspuns, făcu o reverență în fața lui Marco și spuse:

— Bun venit, dragă vere! Și nu ne luați în nume de rău primirea. Giulio și cu mine suntem tineri, n-aveam de unde ști, dar o să vedeți ce bine o să vă îngrijim.

Se învârti într-un picior, într-o clipă puse vin la fiert, așeză masa, împinse înainte pe cei patru copii:

— Sărutați mâna unchiului. Pe ăsta micu' l-am botezat Marco. Ce presimțire am avut că vă întoarceți! Hai, Giulio, vino și tu! Așa e el, sfiicios.

Bărbatul se urni greoi și mai mult în silă se ploconi în fața noului venit.

— Ești al nostru, dragă vere! spuse cu glas mieros namila de lângă fereastră: era vărul Francesco.

— Ne cerem iertare, se repezi și Bettina cu gura, dar era greu să vă recunoaștem, așa cum v-ați travestit.

— Să-l iertăm, spuse Matteo, de lângă foc, obosit.

*

Păru că de-acum înainte va domni buna învoire între rudele de departe, dar în inimi mocnea dușmănia. Cei ce se bucuraseră atâția ani de toate bunurile lăsate de *„il Vecchio”* în păstrarea unui cumnat de-al său – care-și adusese numeroasa familie în Casa Polo – se vedeau acum constrânși să fie recunoscători că n-au fost izgoniți în modestele lor locuințe din Chioggia. Francesco și Giulio s-ar fi împăcat cu soarta lor, n-aveau mintea prea ageră, dar femeile clocoteau. Bettina mai ales avea o limbă ascuțită, umbla cu prepusuri pe la vecine și prietene.

Vorbele șoptite prindeau, lumea nu mai știa ce să creadă, dar se ferea din calea noilor veniți, erau primiți peste tot cu răceală. Ei tăceau și-și vedeau de treburile lor, și-au chivernisit negoțul, au deschis condicile, s-au așezat temeinic în casă și au încuviințat ca rudele nedorite să se oploșească pe lângă ei. Dar ar fi vrut să-și recâștige locul de frunte pe care-l avuseseră cândva printre negustorii venețieni. S-au sfătuit și au hotărât să dea un ospăț, la care să poftească oameni de vază și cunoscuți.

*

Fortunata nu-și vedea capul de treburi. Dădaca înălțase fruntea, umbla iarăși dreaptă și țanțoșă ca pe vremuri, și o undă de roșeață îi colora obrajii. Până la venirea lui Marco tânjise în chițimia din pod și n-avusese grijă decât de Bertolotto.

Noii stăpâni îi respectaseră ca pe niște rămășițe venerabile lăsate de „il Vecchio”, dar ei nu-i fusese îngăduit să se amestece în treburile casei. De când își pierduse soțul, purta vălul cernit de văduvă. Fiul lor, Ambrogio, fratele de lapte al lui Marco, se însurase cu o fată din Burano; ea nu se împăca de fel cu nora și rămăsese printre străini. Acum glasul ei poruncitor răsuna în toată casa: se făcea curățenie mare; se mai repezea și la cuhnie, ca să mustruluiască slujnicele tinerele.

De la un capăt la altul al sălii de oaspeți, se întocmise o masă lungă și îngustă, din tăblii așezate cap la cap pe capre de lemn, acoperite cu o pânză de in cu alesături.

După praznicul pentru moartea lui *„il Vecchio”*, care fusese iubit și respectat de toată lumea, casa Polo se închisese, în ea domnea calicia și ursuzlucul.

Cu prilejul acestui mare ospăț, ea își recapătă vechea strălucire. Două căldări mari de aramă, zise *braciere*, cu capace anume găurite, pline cu jar,

răspândeau mireasmă de smirnă și o căldură plăcută.

Ziua era umedă și friguroasă. Bertolotto, beteag de amândouă picioarele, ședea în jilțul lui, înfășurat în blănuri. Lângă el, Giulio și Francesco, cu soațele lor.

Oaspeții începuseră să sosească și stăpânii casei nu se arătaseră încă.

Cel ce perora cu glas răsunător ca un dangăt de clopot era Moroni, bărbos, spătos și pântecos, în straie de catifea liliachie, purtând pe piept un lanț gros de aur cu insigna slujbei de staroste al breslei negustorilor, lucru pentru care el se ținea foarte mândru și privea lumea de sus. În tinerețe, fusese prieten cu cei doi frați Polo și după plecarea lor, ajunsese părtaș la negoțul lui *„il Vecchio”*, prea bătrân ca să se mai chivernisească singur.

— Am fost poftiți aici de fiii risipitori ai *Serenissimei*, striga, vrem să le sărbătorim întoarcerea. De ce ne lasă să-i așteptăm? Ar trebui pedepsiți pentru purtarea lor jignitoare. Nu sunteți de părere că ar fi mai bine să plecăm?

Vincenzo Guardia, Ettore Stracca, Giacomo Lutti, bancherul Geronimo Sacile, Domenico Marziale – negustori și armatori bogați – își arătară și ei supărarea.

Chiar în clipa aceea se ivi nesimțit în fața musafirilor un ins mărunțel și iute în mișcări, cu ochii piezișă, pielea măslinie și nasul cât o alună. Purta șalvari și un ilic cu găitane aurite. Se ploconi cu mâna la piept, apoi dădu în lături cele două canaturi ale ușii ce ducea la catul de sus și în prag se arătară cei trei Polo, flăcăi, înveșmântați în anterie de mătase lucie, roșie ca focul, purtând pe cap chiulafuri înalte – căciuli orientale, împodobite cu nestemate – ciudățenie la care-și holbară ochii cei de față.

Gazdele se apropiară cu pași solemni, salutându-și oaspeții, care păreau stânjeniți de acest ceremonial neobișnuit. Parcă le înghețaseră cuvintele pe buze. Cel dintâi care-și veni în fire fu Luigi Moroni. Îl bătu pe umăr pe Niccolò:

— Ho! Ho! Mă bucur că te-ai întors, dragă prietene. Mă temeam că ți-ai lăsat ciolanele pe undeva prin pustie. Te-a uscat soarele fierbinte ca o scovergă.

— Tu în schimb, i-o întoarse Niccolò, arăți ca o balercă. Dacă ți-ai rotunjit și averea, așa cum ți-ai rotunjit pântecul, ești un om fericit.

Cei doi urmară să se întrepe, așa cum făcuseră și în tinerețe, în timp ce un bărbat înalt și șui, cu chipul roșcovan ca și părul și barba, îl îmbrățișă pe Marco:

— Nu mă mai cunoști, *amigo*?

— Nu cumva ești Giacomo Lutti?

— Tot e bine că ți-ai amintit. Nu te-au prostit de tot varvarii cu care te-ai înhăitat.

Numai culoarea înflăcărată a părului și ochii jucăuși, albaștri deasupra obrajilor buhăiți făceau dovada că el ar fi flăcăiandrul subțirel și chipeș, nelipsitul tovarăș de zbenguială al lui Marco. Fața rotofeie, nasul stacojiu, cele trei guși mărturiseau o viață închinată lui Bacchus și plăcerilor gurii.

Se așezară pe lavițe, numai pe o latură a mesei, în fața lor urmând să se pună tăvile cu bucate. Și aici totul se făcea cu chibzuială, așa cum hotărâse Marco, după averea și însemnătatea fiecăruia. La un capăt stătea Niccolò, la celălalt Matteo, iar Marco se afla la mijloc, între oaspeți aleși de el.

O fată în casă trecu cu un lighenaș și un ibric aurit din care turnă apă de trandafiri, alta o urmă cu ștergare.

Pe masă se puse un chiup uriaș cărat de doi slujitori, care scoaseră cu polonicul vinul dres cu mirodenii, în cupe de argint aurit. Oaspeții închinară în sănătatea gazdelor și dădură pe gât băutura aromată și tare, care le înfierbântă sângele.

Moroni vorbi în numele tuturor:

— Ei, și acum suntem nerăbdători să vă aflăm isprăvile. Pe unde v-ați perindat timp de un sfert de veac?

— De ce atâta grabă? spuse Marco, Deocamdată, dragi prieteni – simt că vă pot numi astfel – vă rog să gustați câte ceva și să ne veselim că suntem împreună.

Francesco și Giulio fură îngăduiți să se așeze la un colț al mesei, iar soțiile lor își dădeau ifose de cucoane mari, supraveghind și mustrând slugile, dar de fapt trăgeau cu urechea, să nu piardă un cuvânt din ce spuneau bărbații între ei.

Se aduseră coșuri cu felii groase de pâine albă, pe care urma să-și pună fiecare mezeluri, hălci de friptură sau brânzeturi. Din loc în loc, câte un talger și câte un cuțit.

După toate aceste pregătiri, se ivi Fortunata, îmbujorată, purtând o tablă plină cu felurite gustări, urmată de celelalte fete cu tăvi încărcate cu bunătăți.

Oaspeții nu pridideau să golească talgerele, că altele pline soseau de la cuhnie.

Stridii și *grancevole* – adică homari și crabi –, șunci trandafirii, piftii de pasăre, de iepure, cârnați de Modena, claponi umpluți, rațe în sos de ghimber, mrene marinate, pastete de prepelițe: felurile de mâncare nu se mai sfârșeau. Pocalurile se umpleau și se goleau cât ai clipi din ochi.

— Nu cumva vă e frig? întrebă deodată Matteo, la un semn al lui Marco. Sala asta e foarte rece. N-o putem încălzi cum trebuie.

— Da' de unde! mormăi Moroni, cu gura plină. Eu unul mă topesc de căldură. Își lepădase caftanul tivit cu jder și sufla greu, dar nu contenea să se războiască cu bucatele din fața lui.

— Ba nouă ne este frig, sări și Niccolò. În țările prin care am colindat era un zăduf cumplit și umezeala de aici nu ne prieste.

— Ai dreptate, tată, întări și Marco.

Între timp, Pietro dăduse fuga și adusese trei prea frumoase anterie de damasc, căptușite cu zibelină. Gazdele se ridicară de la masă, scoaseră straiele de atlas, sfâșiindu-le și îmbrăcară veșmintele acelea vrednice de un doge.

Bettina și Vittoria se repeziră să ridice de jos zdrențele scumpe aruncate, însă Marco le opri cu glas aspru:

— Lăsați-le slugilor! Să le împartă între ele. Să aibă parte fiecare de o bucată de mătase.

Ele se supuseră, mușcându-și buzele de ciudă, apoi se retraseră îmbufnate. În sălită, Vittoria întrebă cu năduf:

— De ce nu ni le-a dat nouă?

— Nu vezi? Ne-au făcut de râs în fața musafirilor.

Comesenii priviseră mai întâi curioși, apoi de-a dreptul uluiți la ciudata mascaradă ce le-o ofereau amfitrionii.

Cei trei se așezaseră în chipul cel mai firesc la locurile lor și-și îmbiau oaspeții, zâmbind prietenos, să mai închine o cupă, să mai guste din fripturile rumenite și fragede.

Vinul de Samos era tare și aromat, bucatele prea gustoase ca musafirii să-și mai chinuie mintea să înțeleagă purtarea neobișnuită și necuviincioasă a gazdelor. Se ospătară mai departe, fără a ține seamă de țicneala celor trei.

Pe masă se aduceau alte tăvi: cu dulciuri din miere și migdale, turte presărate cu scorțișoară din belșug, plăcinte și pișcoturi.

— Și acum, zise Giacomo, aplecându-se spre Marco, după ce ne-ai ospătat regește și ne-am îndestulat pântecul, dă-ne, rogu-te, și ceva hrană sufletească, așa cum ai făgăduit.

— Pe unde ați călătorit?

— De ce-ați lipsit atâta vreme?

— Ce întâmplări v-au ținut departe de Veneția?

— Cu ce v-ați îndeletnicit în acest răstimp?

Întrebările se încrucișau.

Marco zâmbea – în sfârșit îi îmblânzise, îi răscolise pe cei ce arătaseră numai răceală și nepăsare la sosirea lor.

— Spune tu, *figlio mio*, zise Niccolò, că ai darul vorbirii. Doar pentru asta te-a prețuit atât Marele-Han.

El atât aștepta: își pusese în gând să povestească acestor înfumurați câte ceva din ciudățeniile întâlnite, dar și lucruri care să-i lumineze, să le sporească înțelegerea.

— *Cari compagni* – începu el cuvântul pregătit îndelung – un sfert de veac petrecut în mijlocul unor seminții străine, cu alte credințe și obiceiuri a făcut din mine alt om. M-am dezbărat de trufia mea de venețian, de tot ce învățasem în Republica *Serenissimă*, socotită de noi întâia din lume; m-am străduit să învăț de la acele noroade, pe care noi le socotim înapoiate, câte ceva din tot ce ele agonisiseră de sute de ani, ca să-și împodobească viața și s-o facă mai ușoară. Asta mi-a îngăduit să-i privesc pe apuseni cu alți ochi, să le văd lipsurile. Viețuind în două lumi atât de deosebite, am pus în cumpănă ce este bine și rău în fiecare…

Făcu o pauză, cercetând chipurile comesenilor, ca să vadă cum au fost primite vorbele lui. Citi pe unele mirare, pe altele o încordare, chiar o nemulțumire.

Numai Amadeo Badoer stătea neclintit cu mâna la ureche și zâmbea, ca să nu se bage de seamă că el nu auzise mai nimic din ce spusese Marco.

— Unde-o fi vrând să ajungă? îi șoptise vecinul său, Stracca giuvaergiul…

— Cum? Cum? Da! Firește! răspunsese într-o doară surdul, care era dintr-o nobilă familie scăpătată.

Marco nu luă în seamă semnele de neînțelegere. Socoti că după ce le dăduse o lecție binemeritată și-i umilise destul, era dator să aducă ceva nou compatrioților săi, să le împărtășească din agonisita minții lui.

Înfierbântat de vin, le povesti mai întâi despre orașe înfloritoare și mândre cetăți. Apoi despre argint și aur, atât de mult aur cât închipuirea nu poate cuprinde și cât n-a văzut Veneția de la întemeierea ei, munți întregi de rubine, mormane de perle…

— Ia ascultă, prietene, bombăni bătrânul Moroni, cu asprimea lui obișnuită. Te cunosc de când erai de-o șchioapă și cred că nu te superi dacă-ți spun că toate astea poate că le-ai văzut în vis. Știm și noi ce e pe acolo, pe la soare-răsare: tătari și alți varvari care se hrănesc cu carne de om și cu lapte de iapă. Au spus-o unii care i-au cunoscut înaintea voastră.

— Tătarii nu mănâncă oameni. Cei ce au spus-o au mințit. Poate că doreau să păstreze taina celor văzute, ca să nu fie ispitiți și alții să meargă pe urmele lor. Eu vă încredințez că neamul Mongolilor nu e de disprețuit, dacă șuvoiul lor a cuprins o bună parte a lumii și a făcut să tremure de groază apusul.

— Ce ziceam eu? Niște fiare cu chip de om. Hoardele de sălbatici au dat navală peste popoarele pașnice, care nu le-au putut ține piept.

— Nu sunt fiare! strigă Marco. Iată! Îl vedeți aici pe slujitorul meu tătar. E un om de ispravă, care m-a urmat cu credință în toate călătoriile mele, un suflet curat, o inimă caldă, cum n-am întâlnit multe în viața mea. Pot spune că-l socot cel mai bun prieten.

— Un păgân! – Un slugoi! – Un rob, să-ți fie prieten? se indignară musafirii.

— Ce zice? Ce ziceți? întreba Amadeo în dreapta și în stânga.

— Înțeleg! făcu Giacomo, ca să-i împace. Îți este credincios ca un câine.

— Nu ca un câine, ca un frate! stărui Marco. Și-a pus uneori viața în primejdie ca s-o apere pe a mea. Dar nu despre asta e vorba, ci despre semenii lui, care au cucerit un imens imperiu. Nu vă întrebați cum de-au izbutit? „Hoardele” lor – cum zicea *messer* Moroni – nu erau niște cete nestrunite, care călăreau după bunul plac, la întâmplare, ci într-o rânduială desăvârșită, ascultând de poruncile căpeteniilor și supunându-se, fără să crâcnească, altfel îi așteptau pedepse aspre. Aici le stă puterea. Așa a ajuns Cublai-Han să-și merite numele de „stăpân al lumii”. E o zicală veche: „În împărăția lui nici un câine nu latră fără să-i ceară voie”.

Giacomo clătină din cap cu milă.

— Și la asemenea stăpân te-ai băgat tu slugă, Marco? Vai de tine!

— Cum de te-ai umilit până-ntr-atât? rosti înecându-se și tușind slăbănogul de Vincenzo Guardi, care suferea de piept. Cum de te-a lăsat inima să slujești unui păgân?

Marco roși, dar răspunse, stăpânindu-se:

— N-am fost sluga nimănui. Hanul Cublai ne-a primit pe tustrei ca pe niște oaspeți de seamă.

Niccolò se amestecă în vorbă, adresându-se lui Moroni:

— Ții minte, Luigi, ce ți-am spus atunci, când ne-am întors prima oară? Că Hanul a stăruit să revenim la el, aducându-i un răspuns de la papă?

— De unde puteam ști că e adevărat? Că nu este o născocire de-a voastră, ca să vă împăunați cu o glorie deșartă?

Marco își pierdu răbdarea:

— Dar eu acolo am avut solii și mai însemnate. Am cârmuit în numele Hanului o întreagă provincie.

— Ce vorbești? O provincie? întrebă blajin Giacomo, făcând cu ochiul celorlalți.

— Dacă nu mă credeți, priviți aceste tăblițe, date de Marele Han la plecare; ele dovedesc trecerea de care ne bucuram în ochii lui. Astfel de tăblițe nu primesc decât marii dregători, ca să poată străbate împărăția și să se bucure de tot sprijinul pretutindeni.

Scoase din buzunarul caftanului și puse pe masă cele trei plăcuțe sclipitoare. Comesenii se aplecară asupra lor, cercetându-le.

— Parc-ar fi de aur, spuse careva.

— E aur curat! țipă cu vocea lui pițigăiată cocoșatul Ettore Stracca. Are pe puțin cinci uncii fiecare bucată. De uimire își înălță capul ca o găină când bea apă. El fiind cel mai vestit giuvaergiu din Veneția, părerea lui nu putea fi pusă la îndoială.

— Nemaipomenit!

— De necrezut!

— Ce zice? Ce zice? răsună glasul plângăreț al lui Amadeo.

— Mie-mi pare o risipă deșănțată, bombăni starostele, care era cunoscut pentru zgârcenia lui. Pesemne că Hanul vostru se scaldă în aur și nu-i cunoaște prețul, dacă-și bate joc de el, dând trimișilor săi asemenea tăblițe, în loc de porunci scrise și adeverite cu pecetea lui, așa cum obișnuiesc monarhii de pretutindeni.

— V-am spus doar: e mai bogat, cred, decât toți monarhii din lume la un loc!

Giacomo puse o mână pe brațul lui.

— Te-a vrăjit rău de tot Hanul ăsta, dacă-l aperi cu atâta înverșunare. Nu-i vorbă că pentru câteva fărâme de aur curat, unii ar fi ispitiți să-și vândă sufletul păgânilor, ba chiar și Satanei.

Marco îi aruncă o privire cruntă, mușcându-și buzele și-i zvârli mâna cât colo.

— Pentru vorba asta, Giacomo, o să ne răfuim noi mai târziu. Sunteți oaspeții noștri cu toții și nu s-ar cuveni să ne aruncați asemenea cuvinte pline de venin… Pietro! strigă. Unde ești, Pietro?

Era chiar în spatele lui și aștepta porunci.

— Adu-mi altă haină, că m-au trecut sudorile, de parcă aș fi în inima deșertului. Adu-mi și tolba de piele.

Zvârli cât colo anteriul de damasc și îmbrăcă peste cămașă o tunică venețiană de catifea adusă de Pietro. Îi arătă veșmântul lepădat:

— Ia-l de acolo și împărțiți-l între voi.

— Acum să ne întoarcem la ale noastre. Vreau să vă destăinuiesc de unde are Hanul Cublai atâta aur. Priviți, vă rog, aici!

Scoase din tolbă o grămăjoară de hârtii scorțoase, murdare, și le risipi pe masă.

— Ce mai sunt și astea? întrebă Moroni, privind cu silă la peticele soioase. Ce festă ne mai pregătiți?

Arnolfo cel atoateștiutor, care fusese student la Universitatea din Padova, apucă între două degete un peticuț și-l cercetă.

— Pare a fi scoarță de copac și poartă pe el o pecete roșie.

— Ai ghicit, *messer*. Este coaja subțire de sub scoarța duzilor, netezită, fățuită și însemnată cu sigiliul Hanului. Și are preț, valorează atâția bani…

Când rosti cuvântul magic *bani*, fiecare puse mâna pe câte o hârtiuță, o suci, o răsuci, o privi la lumânare.

— Ce vrei să zici? Ce fel de bani? se repezi bancherul Geronimo Sacile. Știm și noi că se poate da o țidulă, o recunoaștere ca să depui sau să ridici bani dintr-un loc. Nu e ceva nou.

— Așa este, nu zic ba! Dar aici nu e vorba de un zapis, care face dovada unui împrumut sau unei danii, ci fițuica însăși prețuiește bani, odată ce poartă pe ea pecetea Hanului.

— Eu unul nu pricep nimic, bombăni Moroni.

— Ai să pricepi îndată. Fițuicile acestea au prețuri felurite, după mărimea și pecetea lor. Cea mai mică, pe care o vedeți aici, prețuiește cât un tornese[135], cea de acolo – un argint de Veneția, altele – doi arginți, aceea pe care o ții în mână chiar dumneata, *messer* Moroni, poate fi schimbată pe trei bizanți de aur.

— Unde pot s-o schimb? se grăbi starostele.

Marco râse cu hohot.

— Nu aici, *messer*, ci trebuie să te ostenești până la vistieria Marelui Han, o monetărie cum e *Zecca* la noi. Acolo pot merge negustători care au colindat prin toată împărăția, cumpărând și vânzând și-și pot schimba hârțoagele pe aur sau argint curat. Dar nimeni nu are nevoie s-o facă. Pentru că e mai lesne de călătorit cu fițuicile, decât cu pungile cu galbeni și oricine le primește în schimbul mărfurilor, chiar și a perlelor și a nestematelor.

— N-am ce zice! glăsui Sacile, acru. Marele Cublai i-a întrecut pe toți bancherii cu această scamatorie.

— E foarte adevărat, întări calm Marco. La el aurul curge de pretutindeni și îi umple vistieria. Când i se aduc pietre scumpe, el le plătește cinstit tot cu hârtiuțe de acestea. Și nimeni nu se plânge. Toată lumea e mulțumită.

— Lumea e proastă. Asta nu-i decât un furtișag, se îndărătnici starostele. Cublai al vostru e un hoțoman. Iacă, eu scriu pe un petec de velin că prețuiește cinci bizanți. Cine-o să mă creadă?

— Dacă *Zecca* ți i-ar plăti, așa cum face monetăria Hanului, unde ar fi înșelătoria? Oamenii au încredere în ocârmuirea împăratului lor și în înțelepciunea lui. Totul se bizuie pe încredere. Aurul adunat la vistierie nu stă acolo veșnic. Cu el se fac poduri, canale între fluvii, ca să ude ținuturile secetoase și pe ele plutesc gabare cu mărfuri; se fac drumuri netede ca în palmă, mărginite cu pomi roditori, ca negustorii să circule cu ușurință; clădirile poștelor sunt încăpătoare și mulțime de cai iuți așteaptă să-i schimbe pe cei osteniți. Cu toate lucrările acestea aurul nu seacă în vistierie. Numai țara Mangi, stăpânită de Han, îi aduce un venit de cincisprezece milioane șapte sute de mii de chintale[136] de aur curat pe an. Asta nu-i decât o parte din dările ce le scoate de prin provincii.

Mijindu-și ochii, negustorii făcură de grabă socoteala în minte. Suma era uriașă. Așa ceva nu era cu putință!

Neluând seama la ei, Marco povestea mai departe:

— Așadar nu-i de mirare că în palatele Hanului pereții sunt căptușiți cu aur, ca și tavanele. Apoi tronurile bătute în nestemate și văsăria, talerele, până și balerca în care i se aduce vinul sunt cu totul și cu totul de aur…

Giacomo îl întrerupse râzând:

— Și patul în care doarme și cada în care se scaldă, și mâncarea pe care o mănâncă și femeia lângă care se culcă, toate sunt de aur… Și mai ce?…

Arnolfo, fălindu-se cu știința lui, spuse:

— Legendele povestesc de un rege Midas din vechime, care schimba în aur tot ce atingea. Marele Han îl întrece!…

— Basme… îngăimă Vincenzo Guardi. Tusea îl împiedică să continue.

Marco se îndârji. Vorbea din ce în ce mai tare, ca să acopere șoaptele:

— Socotiți că spusele mele sunt născociri? Dar vă rog, *messeri*, să credeți că noi am văzut toate acestea și multe altele… Un pod – o adevărată minune: șaizeci de lei, ciopliți cu măiestrie, îi străjuiesc arcadele de marmură. Când vom avea și noi unul la fel? Când vom avea și noi măcar unul de piatră? După ce l-am văzut pe acela, Rialto mi s-a părut un biet podeț… Mă doare-n suflet că Veneția noastră, cu toată faima ei, Veneția după care am tânjit, nu e decât un târg, dacă o pun alături de mândrele cetăți din răsărit…

În mânia lui, îi scăpaseră vorbele acestea nesocotite și nedrepte. Îi păru rău pe loc, dar nu le mai putea întoarce. Musafirii amuțiseră. Matteo și Niccolò se priveau amărâți. Fortunata încremenise cu cana de vin fiert în mână. Numai Pietro era nepăsător…

În tăcerea posomorâtă nu se auzea decât răsuflarea hârâită a lui Guardia. Apoi izbucni un murmur indignat.

— Cum e cu putință? mârâi starostele.

— Ce-a zis? întreba întruna Amadeo.

— Rialto e un podeț, îi strigă Sacile în ureche.

— Veneția, un târg? se mânie Giacomo. Marco, se vede că ți-ai pierdut mințile pe-acolo…

— Ea, care-i visul și misterul dăltuit în piatră și oglindit în mare, rosti cu emfază tânărul Amolfo.

Moroni, cel dintâi, vru să se ridice de la masă.

— Niccolò, așa l-ai învățat pe fiul tău să-și primească oaspeții? Eu trebuie să plec, *messeri*! Vă las cu bine!

— Iartă-l, Luigi, vru să-l liniștească bătrânul. I-a scăpat și lui o vorbă necugetată, în focul cuvântării.

— Dați-mi voie! Scumpi prieteni, n-o luați așa, se amestecă și Matteo, împăciuitor. Mai avem să vă arătăm ceva cu totul deosebit și care o să vă bucure ochii. Rogu-vă, rămâneți la locurile domniilor-voastre și așteptați o clipă.

Șopti ceva lui Pietro, într-o limbă necunoscută, apoi puse o mână blândă pe umărul lui Marco:

— Nepotului meu îi pare rău, n-a vrut să supere pe nimeni. L-a luat gura pe dinainte. A băut cam mult, dar avea gânduri bune, vrând să vă povestească despre minunățiile văzute de noi; el nădăjduiește că

Serenissima va trage foloase de pe urma învățăturii agonisite acolo departe. Ar dori să vadă Veneția propășind, depășind în măreție toate orașele latine.

Marco își întoarse spre el privirile arzătoare, dar unchiul nu-i dădu răgaz să spună o vorbă, ci urmă să liniștească oaspeții, și să-i măgulească.

Îl ascultau nehotărâți, împărțiți între dorința de a-l urma pe Moroni, socotindu-se insultați – și curiozitatea de a vedea ce le făgăduise Matteo, când se ivi Pietro, ținând în brațe un vraf de veșminte ponosite și murdare, purtate de stăpânii lui în timpul călătoriei. Le azvârli pe masă, spre spaima și scârba musafirilor, care se feriră în lături. Puteau aduce în ele sămânța groaznicelor boli ce bântuie prin răsărit.

Marco și cei doi bătrâni ai săi, trăgând cu putere de căptușeli, le rupseră și din cusături se rostogoliră pe masă puzderie de nestemate. Oaspeții au înmărmurit. Nu le venea să creadă că văd aievea comoara risipită în fața lor: diamantele înmulțeau flacăra lumânărilor cu scânteierea lor, mărgăritare trandafirii, lăptoase sau negre, alunecau printre stropii de azur ai spirelor, verdele marin al smaragdelor, stropii de sânge închegat ai rubinelor. Cioburi de lapislazuli, ca ieșite din apa mării, peruzele, matostat, hiacint, ametist și multe alte pietre de podoabă îi ispiteau.

Adus de strigătele de admirație, Moroni se întoarse de la ușă.

Cocoșatul Stracca, giuvaergiul, pipăi tremurând grămăjoare de pietre prețioase, le dezmierdă, le prefiră printre degetele lungi și dibace, le jucă în flacăra lumânărilor. Chipul lui livid, chinuit de suferință, se luminase de o fericire fără seamăn.

După el, cutezară și alții să întindă mâinile spre tezaurul de pe masă.

Cu brațele încrucișate, cu un surâs batjocoritor pe buze, Marco le vorbi tuturor:

— După cum vedeți, sunt mai bogat decât mulți principi și regi. Nestematele acestea n-au însă atât de mare preț pentru mine, cum pare că au pentru domniile-voastre. Mă mândresc mai mult cu știința cu care mi-am împodobit mintea în toți anii aceștia. În unele privințe întrece pe a cărturarilor ce stau cu nasul în bucoavnele lor. În tolba asta am strâns mostre de litere tăiate în lemn, cu care se tipăresc mii de cărți, fără osteneala diecilor; semințe de-ale viermilor din care se țese minunata mătase; foi de hârtie albă, subțire, mai fină ca velinul. Iată și o pulbere, care, aprinsă, dă o flacără mare și bubuie. Acestea și multe altele aș fi dorit să vi le arăt, dar văd că nimeni nu mă ascultă. Ochii nu vi se mai dezlipesc

de pe pietre… Rogu-vă dar, alegeți fiecare câte una, ca să vă fie amintire a serii petrecute în Casa Polo. Luați, nu vă sfiiți!

Cu toată maliția cuprinsă în cuvintele lui, oaspeții s-au repezit cu patimă asupra pietrelor prețioase. Mâinile, ca niște gheare, scormoneau, se zbăteau să înhațe ceva mai de soi. Marco abia își stăpâni râsul. Se simțea răzbunat pentru toate răutățile îndurate.

Când sfârșiră de ales, Pietre adună cu mare grijă pietrele rămase pe masă și le puse în tolbă. Marco porunci să se umple din nou cupele. Comesenii își recăpătaseră înfățișarea demnă.

Moroni tuși, își drese glasul și vorbi în numele tuturor:

— Să mulțumim din inimă generoșilor noștri amfitrioni și să închinăm în sănătatea lor că s-au ostenit să ne îmbogățească mintea cu atâtea cunoștințe căpătate la soare-răsare.

Musafirii, în picioare, au golit cupele și fiecare a ținut să laude în cuvinte umflate pe cei trei pribegi.

Târziu, după miezul nopții, s-au gândit la plecare. Și-au luat cu toții rămas bun drăgăstos, cu lacrimi și îmbrățișări. Petrecuți cu facle până la chei, făceau mereu semne de prietenie cu brațele, mergând de-a-ndaratelea, de parcă nu s-ar mai fi îndurat să părăsească o casă atât de primitoare. Gondola încăpătoare a starostelui era priponită cuminte de un pilastru, ca un cal la conovăț. S-au înghesuit în ea cu toții, urmând ca Moroni să-i lase pe rând pe la locuințele lor.

Răcoarea nopții le-a limpezit mințile, limbile s-au dezlegat și în timp ce gondolierul îndrepta barca spre Rialto, care se profila în lumina lunii pline, Moroni arătă într-acolo și pufni cu necaz.

— Hm! priviți, asta numește *messer* Marco Polo un podeț! Dacă nu m-aș fi aflat în casa lui, l-aș fi pălmuit.

— Ei da, recunoscu cu jumătate gură giuvaergiul cocoșat, este un zănatec, un înfumurat, dar pietrele acelea – nu-mi pot lua gândul de la ele! – sunt o dovadă că nu minte.

El înhățase un rubin și o perlă mare.

— Aha! Te-a-cumpărat cu niște pietricele, i-o întoarse starostele cu năduf. A făcut asta ca să ne arunce praf în ochi, să ne umilească. N-aveam noi nevoie de darurile lui. Și ce a fost mascarada aceea cu veșmintele aruncate slugilor?

— Trebuie totuși să recunoști că e mai bogat decât noi toți laolaltă, interveni banchetul Sacile.

— Și ce dacă? strigă roșcovanul Giacomo, ai cărui obraji ardeau, trebuie să ne arunce în obraz milioanele lui și milioanele Hanului? Auzi colo: cincisprezece milioane de chintale de aur pe an! Parc-ar fi vorba de boabe de mazăre!

— *Il Milione*, glumi Arnolfo, care era mereu pus pe șotii și porecle.

— Bine zis! Starostele prinse vorba din zbor. Strașnic! Lăudărosul, îngâmfatul, mincinosul de Marco Polo. *Il Milione* – nici că se putea găsi o poreclă mai nimerită. *„Messer Milione!”*

S-au agățat cu toții de vorba asta, hohotind.

*

…Porecla se răspândi ca fulgerul în toată Veneția. Până și piațeta din fața Casei Polo fu numită *Corte dei Milioni*.

O asemenea faimă cu două tăișuri n-avea cum să-i încânte pe Marco sau pe cei doi frați Polo. Veniseră acasă mânați de dorința de a trăi în mijlocul celor din patrie, sperând să se bucure de stimă și dragoste.

De la ospățul de pomină însă nu mai avură liniște. Venețienii părură împărțiți în două tabere: unii îl socoteau pe Marco cel mai mare mincinos din lume, alții – puțini la număr – îi luau apărarea cu însuflețire, susținând că Republica ar trebui să se mândrească cu un cetățean ca el și să-i dea o slujbă însemnată.

Se află apoi cu uimire și de o parte și de alta că i s-a acordat titlul de procomite și că va comanda o corabie plătită și înarmată de el, în războiul cu Genova.

Porecla nesuferită rămase însă agățată de numele lui.

III. CUM SE NAȘTE „CARTEA MINUNILOR LUMII”

…Marco se zbuciumă în culcușul lui de paie, se întoarce, se răsucește și nu află odihnă.

Până și aici în temniță, poetul acesta amărât i-a spus *Ser Milione*.

„Vanitate! Numai vanitatea mea e de vină. Aș fi vrut ca la Veneția lumea să mi se închine, să fiu privit de patricieni ca unul de o seamă cu ei. Din vanitate am născocit mascarada cu costumele, din vanitate m-am împăunat cu știința mea și tot din vanitate am făcut atâtea daruri scumpe. Ca să-mi umilesc oaspeții.

Virtutea conține și un sâmbure de vanitate. Curajul își ia avântul și din cuibul ei, ascuns vederii. Ea m-a îndemnat să plătesc din banii mei corabia, s-o comand și să pornesc la război, eu, omul pașnic. Și din culmea unde năzuiam, să mă înalț, am căzut atât de jos, că nu știu dacă vreodată am să mă mai ridic. Cine mă va ajuta să ies de-aici? Nici familia, nici seniorii din *Maggior Consiglio*, care ar fi putut s-o facă, n-au mijlocit pentru slobozirea mea din năpasta aceasta. Cine știe dacă voi mai vedea vreodată Veneția? Dacă nu-s sortit să-mi petrec restul zilelor în temniță? Și atunci ce se va alege de acel tezaur adunat în mintea mea?”

Revăzu chipul cu ochi aprinși al pisanului. Cum îi sorbea cuvintele când i-a vorbit de Enrico Dandolo, cum îl ruga să-i povestească ceva din călătoria lui!

Simțea că-i este prieten, un prieten cu inimă curată, fără fățărnicie. În toată nenorocirea sa, cerul i-l dăruise pe acest Rusticiano.

De ce nu i-ar încredința lui tot ce memoria sa adunase? El ar fi în stare să înțeleagă, să prețuiască.

*

În dimineața următoare nimic din zbuciumul acelei nopți nu i se putu citi pe față. Învățase să-și strunească simțămintele.

Zâmbi:

— Ești ca un copil care așteaptă un basm, Rusticiano. Mi se pare și mie uneori că amintirile mele ar prețui milioane, dacă ar fi date în vileag. Din păcate, cum ți-am spus ieri, m-am lovit de neînțelegerea oamenilor din jurul meu… Ești singurul care ai stăruit cu atâta căldură să le asculți și tie, *amigo*, am să ți le încredințez. Tu ești un meșter condeier. Păstrează bine în minte tot ce am să-ți povestesc și poate că, într-o buză zi, când vei fi liber,

vei scrie despre călătoria mea, împodobind-o și înflorind-o după legea voastră, a poeților.

Ochii lui Rusticiano străluceau.

— *Messer*, crede-mă, am avut același gând. Deie Domnul să scap de aici și-ți jur să scriu totul, așa cum îmi vei povesti.

Marco îi strânse mâna.

*

Din clipa aceea, îi unea aceeași patimă. Izbuteau să uite de timp și de loc. De cum se trezeau, începea povestitul, ascultat cu evlavie.

— Ce carte aș putea scrie! spuse într-o zi Rusticiano. Ar fi capodopera vieții mele. „Cartea minunilor lumii”!

Marco râse:

— Ar fi un titlu frumos… Dacă voi trăi până atunci, vom împărți gloria frățește.

Pisanul zâmbea unui gând. Făcu câțiva pași de danț, apoi se înfipse în fața lui Marco, cu o mutră atât de veselă, de fericită, de parcă îl copleșiseră toate noroacele.

— Ce te-a apucat, Rustici? Te-a mușcat vreo tarantulă?

Poetul pocni din degete și fluieră:

— Nicio tarantulă! Ce-ar fi să începem să scriem chiar acum?

— Acum? se miră Marco. Ce tot îndrugi? Ai pană, cerneală, pergament? Aiurezi.

— Ba deloc. Putem cere paznicului, dacă-l plătești bine; văd că ai de unde.

Marco clătină din cap cu neîncredere.

— N-o să se învoiască. Una e mâncarea; în închisoare e îngăduită abaterea asta de la regulă pentru unii prizonieri care plătesc, altceva e scrisul. Paznicul poate fi pedepsit dacă se află; sau chiar să-și piardă slujba.

— Încearcă, totuși… Gândește-te ce minunat ar fi să scriu acum, pe loc, tot ce povestești.

Când veni Luchino cu prânzul. Marco îi strecură în palmă o marcă de argint.

— Capeți încă cinci, dacă ne aduci cele de trebuință pentru scris.

Paznicul ascunse la iuțeală banul și se scărpină în creștet, vădit încurcat.

— Ce să vă aduc? mormăi cu glas șovăielnic.

— Cerneală, pene de gâscă și câteva foi de pergament, repetă Marco. Ah! Uitasem! Și lumânări, o oca de lumânări de ceară.

— Cum v-aș putea aduce toate astea? Porunca e strașnică. Dacă mă prinde gardianul șef, s-a zis cu mine.

— N-ai să te ostenești de pomană. Capeți zece mărci, îl ispiti din nou. Cu mai-marele tău mă descurc eu. Sau poate vrei să-mi dai banul înapoi?

Gardianul oftă: nu se îndura. Cu zece arginți putea cumpăra ciubote și veșminte copiilor și multe alte lucruri.

— O să încerc.

Trecură două zile. Luchino continua să vină cu mâncarea, dar nu aduse cele cerute.

— E greu! Foarte greu! Mai așteptați, șoptea.

Însă într-a treia zi, după ce trânti ușa și trase zăvoarele, rămase acolo. Oare ce-or fi vrând să scrie? Puse urechea la ferestruică și ascultă. Era glasul lui *messer* Marco. Ce tot spunea? Privi prin deschizătura îngustă: celălalt îl urmărea pe povestitor – nemișcat, smerit ca la biserică.

Se căzni să înțeleagă și pe urmă rămase pironit locului, uitându-și îndatoririle, cu urechea ațintită la vorbele bărbatului aceluia care scotea galbenii și arginții așa cum face găina ouă. Îndruga o poveste frumoasă despre un calif – ce-o fi acela?…

— …Și califul din Baudac[137] era zgârcit și hrăpăreț și adunase atâta aur și pietre scumpe câte nici cu gândul nu gândești. Și cum se dusese vestea despre avuțiile lui, dar și despre împilările suferite de poporul său, craiul Alau al Tătarilor din Levant a venit asupră-i cu oaste și l-a biruit, cucerind cetatea de scaun. Când i s-a deschis turnul cu comori, a rămas uluit. L-a certat pe calif cu vorbe aspre pentru răutățile lui și pentru patima de a strânge atâtea bogății, în loc să le folosească pentru a-și apăra țara și supușii. Drept pedeapsă l-a închis în turnul comorilor și l-a lăsat să-și mănânce aurul și nestematele…

Luchino oftă. Strașnică poveste! Bine i-a făcut califului. Se depărtă și-și văzu de treburile lui. Dar câteva zile la rând nu se putu împotrivi ispitei. Se oprea la ușă și asculta cu mare plăcere.

Într-o dimineață, tocmai când era povestea mai atrăgătoare, Luchino se pomeni cu un ghiont în spate.

— Ce faci aici? se răsti o voce temută. Era supraveghetorul care-și făcea rondul.

Speriat, el stătu smirnă și bâigui ceva neînțeles.

— Te-am întrebat de ce căști gura aici, în loc să-ți vezi de treabă? N-ai dus încă pâinea prizonierilor. Hai, mișcă!

Glasul era aspru, dar Luchino își venise în fire și ticlui un răspuns:

— Vă rog de iertare, nu mi-o luați în nume de rău, dacă am ascultat și eu puțin ce vorbeau prinșii între ei, nu cumva să pună la cale vreo evadare. Mai ales bogătanul ăsta, care a mai încercat o dată s-o șteargă.

Galbenii căpătați paznicul trebuise să-i împartă cu mai-marele său, așa că nu prea îi era frică de el.

— S-auziți numai ce lucruri năzdrăvane povestește, de-ți stă mintea-n loc.

Temnicerul-șef trase și el cu urechea și nu se mai putu desprinde:

…„Bătrânul munților[138], spunea Marco, era atât de puternic că niciun rege nu-l putea birui, iar palatele lui – apărate de o citadelă atât de strașnică încât nu se încumeta nimeni să încerce s-o cucerească. La adăpostul ei, se întindeau grădini fără seamăn de frumoase. Acolo curgeau râuri de vin, de lapte și de miere și femei încântătoare dănțuiau. Tineri, pe care bătrânul îi alegea cu grijă, erau lăsați să pătrundă acolo, după ce el le dăduse să bea o licoare vrăjită. Amețiți de acea băutură ei se credeau în raiul făgăduit de Profet și erau fericiți. Dar bătrânul îi ținea ca să-i folosească în scopurile sale necurate. Îi amețea cu hașiș și *haşişinii*[139] erau cu totul supușii voinței lui. Îi trimetea să ucidă pe câte un dușman de-al său; la porunca bătrânului ei și-ar fi omorât și tatăl. Se întorceau apoi în grădinile fermecate, crezând iar că sunt în rai…”

Se mai adunaseră și alți paznici să asculte. Supraveghetorul se răsti la ei și-i risipi, apoi crezu de datoria sa să-l înștiințeze pe guvernator.

La prânz, în locul lui Luchino se arătă gardianul-șef. Când îi ceru lui Marco să-l urmeze, cei doi prinși schimbară o privire îngrijorată. Dacă o fi fost descoperit paznicul și acum drept pedeapsă îl mută în altă carceră pe venețian? Sau poate îl liberează?

Despărțirea li se părea amândurora cea mai mare nenorocire, atât de mult se legaseră în scurtul răstimp cât au stat împreună.

— Noroc, prietene! șopti Rusticiano și-l petrecu cu o privire mâhnită.

Urcară pe trepte de piatră crăpate și șubrede, trecură prin coridoare întortocheate și întunecoase. Alte trepte, roase de pașii osândiților…

Marco încercă să smulgă o vorbă de la supraveghetor, strecurându-i, după obiceiul lui, un galben.

— Unde mă duci?

— Te-a chemat comitele Vicenzo Allerani, *messer*. Pregătește-te să-i vorbești, că doar te pricepi să prinzi oamenii în laț cu poveștile domnieitale. Zâmbi și-i făcu cu ochiul.

„Vicenzo Allerani”… Silabele sunau impetuos, ca o fanfară; își închipui un bărbat falnic, un războinic herculean, călit în lupte, aprig și fără milă.

După bezna sălițelor, se găsi într-o încăpere puternic luminată: lumânări de ceară în sfeșnice mari de aramă. Clipi de câteva ori și – uimit zări așezat la o masă lungă un omuleț, care se pierdea într-un jeț prea înalt pentru el. Un ochi era ascuns sub o fâșie de pânză neagră. Celălalt însă avea o privire vioaie și fără astâmpăr. Părea trecut de șaizeci de ani, după figura boțită, după pletele și barba alb-colilii. Priceput în a judeca oamenii, Marco îl cântări: își spuse că poate încerca să-l cucerească. Farmecul cu care-l înzestrase firea și care-i cucerise pe Marele Han, pe Essia și pe atâția alții – îl va înrâuri și pe bătrânelul acela?

Salută cuviincios și așteptă cu fruntea sus ca omul care hotăra soarta lui să-i vorbească.

Comitele se ridică în picioare și Marco văzu că era tot atât de mărunțel ca atunci când ședea în jeț. Ocoli masa, cu pași repezi, cu mâinile la spate, se apropie de Marco și-l măsură cu singurul lui ochi, foarte ager, de jos în sus: nu-i venea decât până la piept.

— Ești prins de război. Ai încercat să evadezi.

Vocea îi era smucită, ca și mișcările.

— E adevărat. Un prizonier e dator să încerce.

— Din temnița mea nu poate evada nimeni. Zicea „temnița mea”, cum ar fi zis „moșia” sau „castelul meu”. Și deodată, fără tranziție: Ai fost prins la Curzola. Povestește-mi cum de ați fost învinși.

— Cred că știți. Desigur că vi s-a vorbit de bătălia asta.

— Vreau s-aud de la tine. Am fost și eu un lup de mare, am luptat cu venețienii la Acra, acum douăzeci de ani; acolo mi-am pierdut ochiul.

Marco nu se mai codi. Trebuia, cu orice preț să-i câștige bunăvoința.

Ochi pe masă sfeșnicele de aramă și niște condice. Începu să le rânduiască tacticos, privindu-l pe sub gene.

— Vedeți, *senior* comite, aceasta e insula Curzola – arătă un sfeșnic, – iar colo e insula Rissa.

Catastifele închipuiau malul dalmatin îndepărtat. Penele și călimările erau galerele venețiene.

Pregătirile îl încântară pe bătrânul marinar.

— Câte corăbii avea flota voastră?

— Nouăzeci. Pe una o comandam eu.

— Și câte aveam noi?

— Nu le pot ști numărul. În noaptea de 7 septembrie a bântuit o furtună năprasnică. Comitele Andrea Dandolo își așezase galerele la adăpost, în linie de bătaie, cu insula Rissa în spate, după cum vedeți. Poziția în semicerc ne era foarte prielnică. Când s-au apropiat genovezii, i-am primit cu ploaie de săgeți, apoi ne-am ciocnit bord lângă bord, ne-am încleștat într-o luptă pe viață și pe moarte. Vitejii noștri, cățărați pe punțile potrivnicilor, au făcut prăpăd. Vedeam cu ochii izbânda, trâmbițele o și vesteau, dușmanii erau gata să capituleze când, deodată, norocul ne-a părăsit; alte douăzeci de corăbii genoveze, risipite de furtună, au sosit în ajutorul învinșilor, și ne-au atacat cu forțe proaspete. Pe acestea nu mai eram în stare să le înfruntăm, trebuia să ne căutăm scăparea în fugă. Dar, fiind prinși între cele două insule, le-a fost ușor să ne împresoare și să ne poprească.

Marco trăi din nou clipa aceea, arătă cum au fost înconjurați, cum au depus oamenii armele.

— A fost o înfrângere dureroasă, atâtea galere pierdute, șapte mii de oameni uciși, sau luați prizonieri. Comitele Andrea Dandolo n-a vrut să se predea, s-a aruncat din vârful catargului mare. Eu am căzut rănit. Asta e tot…

Senior Vicenzo clătină din cap, înțelegător. Porni să se plimbe cu mâinile la spate. Stratagema lui Marco reușise: bătrânul retrăise o luptă pe mare; din unghiul lui de vedere – o victorie. Se opri din mers și îi vorbi cu glas potolit:

— Mi s-a spus că-ți petreci timpul povestind.

— Oare nu e voie? întrebă Marco. Am încălcat vreo pravilă?

— Nu, nicidecum! Se pare însă că paznicii ce mă slujesc întârzie în fața ușii voastre, ca să prindă măcar un crâmpei din cele ce tot îndrugi.

— Sunt eu vinovat?

— N-am zis că ești vinovat, țipă omulețul. Cred că spusele domniei-tale i-au vrăjit. Am ținut să cunosc și eu omul ce are atâta putere asupra lor și ceva din basmele cu care le-ai împuiat urechile…

— După câte știu, când am capitulat, ni s-a făgăduit că vom fi tratați cu bunăvoință. Căpitănia Genovei a hotărât ca prinșii de război să-și păstreze veșmintele și toate lucrurile ce se află asupra lor, până când li se va hotărî soarta.

— Ai a te plânge că ți s-au luat cumva aceste lucruri?

— Nu, senior comite! Aș fi mulțumit, atât cât poate fi un om lipsit de libertate, dacă chilia în care mă aflu n-ar fi plină de șobolani, împuțită și întunecoasă, dacă mi s-ar da lumânări și cele de trebuință pentru scris.

— Pentru scris? se miră guvernatorul. Ce ai de gând să scrii?

— „Basmele” pe care le povestesc…

În timp ce vorbea, Marco răsucea, jucându-se, inelul ce-l avea pe deget. Era un diamant deosebit de frumos, cu sclipiri ce atraseră privirile lui senior Vicenzo. Tot învârtindu-l, îl scoase și-l puse pe masă.

— Pietricica asta, spuse într-o doară, e un dar al Marelui Han Cublai, de la soare-răsare, în slujba căruia am fost vreme de șaptesprezece ani. Ceea ce au auzit paznicii nu sunt basme, ci întâmplări din călătoria mea și din numeroasele solii încredințate de împărat.

Glasul îi sună semeț. Își înălță fruntea și privi de sus la omulețul pirpiriu de lângă el. Îi istorisi despre bogățiile Stăpânului Lumii.

Guvernatorul recăzu în jețul său. Îl asculta fără să-l întrerupă. Se perindaseră destui osândiți prin fața lui, dar unul ca acesta nu întâlnise încă. Era prins fără voie în mrejele povestirii. Aproape în neștire întinsese mâna, luase diamantul; încercă inelul pe deget, îl sticli în lumină.

Marco simți că pune stăpânire pe mintea genovezului. După înfrângerea de la Curzola, pentru el era o biruință. Cucerirea asta i se păru acum, când era la ananghie, la fel de însemnată ca și aceea a Marelui Han.

Vorbi fără să se sfiască, așa cum ar fi vorbit unuia de o seamă cu el.

— Credeți-mă, seniore, am trecut prin multe încercări în viață. Am cunoscut ispitele dragostei, ale vanității, m-am bucurat de multă cinste, m-am desfătat cu priveliștile altor lumi, am agonisit avuții, mintea mea s-a îmbogățit cu felurite cunoștințe. Un lucru nu-l înțeleg; și acum, în temniță, stând și cugetând, nu-i aflu răspuns: pentru ce se războiesc oamenii? Ca negustor ce-am fost știu că pacea e sfântă, face să înflorească cetățile, aduce popoarelor bunăstare și fericire. Din păcate cârmuitorii nu țin seamă de adevărul acesta și republicile noastre se sfâșie între ele. Oare între oameni de același neam și credință nu s-ar putea încerca o împăcare?

Senior Allerani ascultase din ce în ce mai uimit și catadicsi să-i răspundă:

— Dumneata văd că te încumeți să faci politică în temniță. Uiți că ești prizonier. Și vorbești copilării. Genova nu se poate lipsi de stăpânirea mării pe care i-o răpea *Serenissima*.

— De ce? spuse Marco. Nu e marea destul de întinsă ca să le cuprindă pe amândouă? N-ar putea cele două puternice republici să-și împartă acea stăpânire prin bună înțelegere și să-și vadă în tihnă de negoțul lor, în loc să secere atâtea vieți și să-și sece vistieria într-un război nenorocit?

— Războiul n-a fost nenorocit decât pentru voi, se mânie bătrânul. Uiți că ați fost înfrânți? Acum nimic nu mai stă în calea măririi și propășirii cetății noastre.

— Credeți într-adevăr, senior comite, că poporul lagunelor va răbda înfrângerea? Un război atrage alt război, spre paguba tuturor, mai ales a celor mulți și mărunți.

Guvernatorul nu-l întrerupse. Nu stătuse niciodată atât de vorbă cu un captiv și nici n-ar fi îngăduit să i se spună în față asemenea cuvinte îndrăznețe. Omul însă îi inspira respect: un prins ca el trebuia tratat cu blândețe – putea aduce foloase Genovei.

Mai era și inelul pe care venețianul se prefăcea că-l uitase…

Socoti că e mai nimerit să zâmbească decât să se supere.

— Spuneai că ai fost negustător, dar văd că mai ești și filosof și dacă Veneția s-o grăbi să cerșească pacea, ar trebui să fii solul ei. Dar până atunci ești în temnița mea și ai să te convingi că un om de vază ca domnia-ta va fi prețuit cum se cuvine la Genova. Vei locui într-o cămară luminoasă, vei avea la îndemână tot ce dorești: pene, cerneluri, pergamente, lumânări, un pat bun în care să te odihnești, hrană bună, ca să prinzi puteri.

Marco se înclină.

— Vă sunt recunoscător. Dar mai am o rugăminte. Să mi-l dați pe Rusticiano din Pisa.

— Pe Rusticiano? se miră guvernatorul. Pe ticălosul acela care a ponegrit Republica?

— Am nevoie de el, e diacul meu. Eu dictez și el scrie.

Comitele își mângâie bărbia:

— Să vedem ce pot face. Pisanul nu e prins de război. A adus o gravă jignire Căpităniei. Totuși… Fără voie ochiul lui se opri asupra diamantului. Fie… Am să ți-l dau și pe Rusticiano.

*

— Ce minune mai e și asta? se miră Rusticiano, când îl văzu intrând pe Luchino cu un vraf de pergamente, cu pene și cerneluri.

Minunile se țineau lanț. Mai întâi fuseseră mutați într-o încăpere luminoasă de la catul întâi, în care aflară paturi cu saltele de lână, o masă și câteva jețuri, de parcă ar fi fost nobili, nu niște bieți prizonieri. Mai apoi li se aduseseră bucate alese de la masa lui Ser Vicenzo.

— Mi-am zis eu mai demult că ești un fel de vrăjitor, ai pătruns în tainele magilor din răsărit. Altfel nu înțeleg cum de ai izbutit să-i intri pe sub pielea neîmblânzitului guvernator și să mă scapi pe mine de ticăloșia în care mă zbăteam.

Marco nu se osteni cu răspunsul, zâmbi și sorbi o gură de vin.

Rusticiano râse, își umplu și el ulcica, o înălță spre venețian:

— Să-mi trăiești! Beau pentru opera noastră! Nu-mi mai doresc nimic altceva decât să încep a scrie.

Zilele păreau acum prea scurte celor doi prieteni, adânciți în munca lor. Marco desfășura ghemul amintirilor lui, fără nicio sforțare, cu o limpezime uimitoare, iar pisanul scria, silindu-se să nu piardă un cuvânt. Mai punea și de la el câte o înfloritură. Din când în când lăsa pana, își freca degetele amorțite. Marco potrivea altă lumânare în locul celei care arsese și îndată își reluau lucrul.

Într-o dimineață, Ser Vicenzo însuși veni să asculte istorisirile lui Marco Polo.

Se duse vestea în toată Genova de ceea ce se petrecea în castelul San Giorgio și începură să se perinde prin temniță o sumedenie de curioși – seniori și nobile doamne – dornici să-l vadă pe marele călător și să-i audă poveștile.

Așezat la o măsuță, Rusticiano scria cu iuțeală. Marco se preumbla fălos, gătit cu o giubea nouă, printre musafirii guvernatorului și vorbele lui curgeau șuvoi, aducând plocon celor de față întâmplări și obiceiuri din lumea de la soare-răsare și chiar pe Cublai-Han însuși.

Când rămâneau singuri, poetul își aduna filele scrise și punea deoparte penele. Schimbau între ei câteva cuvinte, prea puține, căci somnul le îngreuna pleoapele după o zi atât de plină. Se culcau degrabă.

Rustici dormea fără vise, iar Marco refăcea în gând călătoria, pregătea ce avea să povestească a doua zi și abia pe urmă adormea împăcat.

*

Trecură trei luni de când se dăruiau cu totul „Cărții”.

De Crăciun senior Allerani le trimisese bucate alese de la masa lui și ei le îmbucaseră în grabă, fără a-și întrerupe lucrul, dând zor să sfârșească.

Zi după zi, ceas după ceas, pisanul îl sâcâise pe Marco cu întrebări, smulgându-i amintirile una câte una. Stând la pândă să culeagă fiecare vorbuliță, oricât de neînsemnată.

În timp ce se ciondăneau pentru un fleac, fu chemat la guvernator.

— Marco Polo, îl întâmpină acesta vesel, frecându-și mâinile, așa cum îi era obiceiul, pot să-ți dau o veste bună: ești liber! Republica Genoveză e generoasă, a încheiat pace cu Veneția și îi înapoiază prinșii de război.

Marco nu păru să se bucure; se uită țintă la senior Vicenzo, nu-i venea să creadă că libertatea, după care tânjise atât, era fapt împlinit.

— Da! Da! reluă acela râzând. Pari uluit. Dacă nu crezi, iată biletul de liberă trecere. Poți părăsi oricând vrei închisoarea. Mărturisesc că-mi pare rău că te pierd. Îmi plăcea să-ți ascult povestirile. Se apropie de el și-l bătu pe umăr: Înapoiază-te la Veneția. Domnul să-ți călăuzească pașii!

Marco își revenise din stupoarea lui.

— Vă mulțumesc, senior comite, pentru bunăvoința ce mi-ați arătat-o. Pot spune că timpul petrecut în temniță n-a fost pierdut, și aceasta numai datorită domniei-voastre. Dar… vedeți că…

— Văd că nu te bucuri. Spune, mai vrei ceva?

— Aș vrea să termin „Cartea”. Nu mă poți lipsi de Rusticiano… Și viscolește… Nu pot ajunge la Veneția.

Guvernatorul izbucni într-un hohot de râs.

— E prima oară când aud că un prins nu vrea să părăsească temnița. Rămâi aici cu noi, prietene, cât îți poftește inima, mie îmi face plăcere să-ți mai ascult băsmuirile…

*

Când îi împărtăși vestea, Rusticiano căzu pe pat și-și luă capul în mâini:

— Mă bucur pentru tine, *caro amigo*, dar eu rămân singur… Și „Cartea”?

— Nu te mai tângui atât, că nu plec nici mâine, nici poimâine. Guvernatorul a îngăduit să rămân până terminăm lucrul. *Rusticello mio*, pune-te pe treabă, n-avem vreme de pierdut.

…Trecu o lună. Vremea se îmblânzise. Marco nu mai povestea. Socoti „Cartea” încheiată. Îl apăsau zidurile închisorii. Ardea de nerăbdare să plece.

Rusticiano întârzia. Copia câte o filă pe curat, colo mai șlefuia, dincolo mai născocea ceva, fiindcă Marco tăcea îndărătnic.

Într-o dimineață, îi spuse:

— *Rusticello*, povestea s-a sfârșit. Eu trebuie să plec.

Chipul pisanului se schimonosi. Era gata să plângă.

Marco adăugă mai blând:

— Crede-mă, *amigo*, nu mai e nimic vrednic de spus. Pune punct și fă o încheiere, știi tu prea bine s-o întorci din condei.

— Cum adică! Și Cogatra? Și Cochecin? Despre ele n-am scris mai nimic. Asta-i partea cea mai frumoasă… Nu ți se pare?

Adulmeca aici o istorie care ar fi fost pe placul cititorilor, dacă o va înflori și împodobi ca pe romanțurile cavalerești scrise mai demult.

Marco îi tăiase scurt avântul:

— Nu mi se pare și nu te privește. Ia arată-mi ce ai scris despre ele.

Părea mânios. Rusticiano se supuse.

După ce-i citi, Marco luă cele trei file, le făcu sul, spre marea uimire a scribului.

— Pe acestea n-au să le vadă niciodată cititorii. Despre domnițe nu trebuie spus altceva decât că au ajuns cu bine în Persia și că le-am lăsat acolo. M-ai înțeles?

Pisanul păru din cale-afară de mâhnit.

— Am înțeles. Dar trebuie să scriu și ceva mai atrăgător la sfârșitul cărții. Îngăduie-mi cel puțin să adaug din închipuirea mea câte ceva, de pildă bătăliile dintre Caidu și Hanul Cublai, sau dintre Argon și Acomat și urmașii lor, despre care mi-ai vorbit în treacăt.

Lui Marco îi trecuse supărarea. Strânse sulul prețios în tașca lui. Apoi, cu un zâmbet:

— Scrie tot ce vrei despre bătăliile acelea, împodobește-le după pofta inimii, avântă-te și tu printre războinici, e dreptul tău, e prețul ostenelii tale. Dar, te rog din suflet, pe domnițe dă-le uitării!

Rusticiano îl privea cu milă. Ce-o fi în inima lui! Era încredințat că Marco suferă din dragoste pentru una din fetele acelea. Pentru Cochecin? Sau poate pentru Cogatra? Oricum, vrea ca amintirea asta să rămână o taină. Că mereu le încurcă numele… Numai așa putea înțelege purtarea lui ciudată. Dar n-avea de gând să-l tulbure, bucuros că a căpătat învoirea să înlocuiască el, cum va ști, cu florile închipuirii, tot ce i se părea că lipsește din povestiri. Se și apucă de treabă și nu-i mai păru rău după filele pierdute.

Pana alerga peste foi și le înnegrea. Scrise și un prolog inspirat din povestiri, de care fu foarte mândru:

„Preamăriți împărați și regi, duci și marchizi, conți și burghezi, și voi oameni care doriți să cunoașteți feluritele seminții și feluritele chipuri ale lumii, luați această carte și puneți să vă fie citită, și veți afla toate măreţele și nemaipomenitele minuni ale Marii Armenii, și ale Persiei, și ale Tartariei, și ale Indiei, și ale multor altor țări, așa cum cartea noastră vi le va înfățișa în bună orânduială, precum decurg din povestirea lui messire Marco Polo, înțelept și nobil cetățean al Veneției, carele toate acestea le-a văzut cu ochii săi. Și ceea ce nu a văzut, a auzit de la oameni cu adevărat vrednici de crezare. Și pentru ca a noastră carte să fie dreaptă și adevărată, fără nicio minciună, vă vom da lucrurile văzute ca văzute, și cele auzite ca auzite. Astfel, toți cei care vor citi sau vor asculta această poveste, vor trebui să-i dea crezământ, căci toate sunt lucruri întemeiate pe adevăr. Și vă fac cunoscut că de când Dumnezeu l-a plămădit pe Adam, tatăl nostru dintâi, n-a fost om pe pământ de niciun neam, nici creştin, nici păgân, nici tătar, nici indian, nici de oricare altă nație, care să fi răscolit ascunse străfunduri ale lumii și marile lor minuni, așa cum a făcut-o messire Marco Polo. Și pentru aceasta s-a gândit că ar fi mare păcat dacă n-ar așterne în scris ceea ce a văzut sau a auzit cu adevărat, așa încât ceilalți oameni, care nici nu le-au văzut și nici nu le-au auzit, să le cunoască din acest manuscript (...) Apoi, aflându-se în închisoare la Genova, a pus să fie scrise toate aceste lucruri, după fireasca lor orânduială, de către messire Rusticianul, pisan, care se afla în aceeași închisoare, în anul 1298 de la întruparea lui Cristos.”[140]

Marco însă ședea pe pat, cu picioarele încrucișate, ca idolii din răsărit, la fel de tăcut și nemișcat. Simțea un gol în suflet. Risipise, deșertase în povestirile lui toată zestrea trecutului, tot ce fusese „el” într-un timp dat; și rămăsese sărac. Bogăția o stăpânea Rusticiano, care o trecuse în „Carte”.

În sfârșit, sosi și clipa plecării. Rusticiano strângea deznădăjduit „Cartea” la piept.

— E copilul meu. Nu mă pot despărți de ea.

— N-ai nicio grijă! îl mângâie Marco. „Cartea” trebuie s-o iau cu mine. Voi pune s-o copieze și-ți înapoiez manuscrisul. Odată scăpat de-aici, trag

nădejde că voi putea să te scot și pe tine. Mi-ai fost cel mai bun prieten, nu te voi uita și vom fi nedespărțiți în glorie, cum am fost în suferință.

Cu ochii în lacrimi i-a încredințat pisanul vraful de file înnegrite, care-i erau mai dragi ca viața. Făcea jertfa asta, gândind că vor avea astfel norocul de a fi cunoscute și prețuite.

IV. O FAMILIE IUBITOARE

Călătorul se apropia de Veneția. Trăgea adânc în piept aerul primăvăratic, adus dinspre mare de un vânt jucăuș.

Calul cumpărat la oborul din Genova, cu tocmeală mare, mergea în trap vioi, iar pe el îl încânta tot ce-i vedeau ochii, o pasăre în zbor, un chiparos înalt și falnic, fire de iarbă abia încolțite, ghiocei și viorele în pădure. Soarele îi mângâia fruntea cu raze călduțe.

Străbătuse Lombardia, oprindu-se la câte un han, unde cina și se odihnea, simțind mereu nouă bucuria de a fi liber.

Ajunse la Veneția în amurg. Lăsă calul la o ospătărie, unde era cunoscut și spuse patronului să caute un mușteriu și să-l vândă.

În orașul lagunelor, caii nu-și aveau rostul decât deasupra portalului bazilicii.

Își luă tolba la spinare – „Cartea” atârna greu – și porni de-a lungul unui *canaletto* să caute o barcă. Un barcagiu se oferi îndată și plutind lin, el gusta revederea unei priveliști mult dorite.

Dar numai câteva palate își răsfrângeau luminile în apă. Cele mai multe de-a lungul lui *Canal Grande* erau întunecate. Nicio serbare, nicio serenadă? Domnea pretutindeni o tăcere ursuză.

Încercă să intre în vorbă cu vâslașul. Îl întrebă ce s-a întâmplat. Bântuie vreo molimă?

Omul răspunse morocănos:

— *Non c’e niente!*

*

Ajungând la schela de la San Giovanni, Marco îi plăti și merse agale spre casă.

Bătu cu ciocanul în ușă. Îi deschise o slujnică tinerică.

— Cine sunteți? Pe cine căutați?

Din odaia comișilor, ieși Matteo, care lăcrima recunoscându-l.

— Tu ești, Marco? Chiar tu? Nu credeam să trăiesc să te mai văd.

În spatele lui se arătă și Niccolò. Fiul se repezi să-i sărute mâna. I se păru că bătrânul nu pune aceeași căldură în îmbrățișarea lui. Era stingherit. Bombăni ceva ca bun venit. Își cănise părul și barba. Se purta îmbrăcat tinerește, cu ciorapi lungi vărgați și o tunică de mătase, în locul caftanului îmblănit de totdeauna.

Merseră tustrei în sala mare și se așezară.

— Să vezi, Marco, trebuie să-ți mărturisesc ceva… Se întrerupse și strigă: …Aduceți vin! Veturia, pregătește-ne o gustare! Apoi reluă: Ai lipsit doi ani și mai bine, fiule. Tot pe mare, tot în bătălii, cu blestemata aia de corabie. Nu credeam că ai să te mai întorci. Ce era să fac? Trebuia să mă îngrijesc să nu ni se stingă neamul. Cine avea să moștenească averea și numele de Polo? Și atunci… atunci…

În clipa aceea, o femeie tânără, roșcovană, durdulie, dădu buzna în încăpere. Se uită mirată la străinul acela. Purta un prunc în brațe.

Niccolò se încurcă în vorbă;.

— Uite, vezi, ea e Veturia, soția mea… și… și… precum vezi, am fost harnici… hi! hi!… Micuțul e Stefano, fratele tău.

Marco se întoarse spre Matteo, cu glas șfichiuitor:

— De ce nu te-ai însurat și tu, unchiule, să torni niște moștenitori?

Matteo își plecă ochii și oftă. El nu putuse împiedica sminteala fratelui.

Femeiușca se dădu pe lângă fiul vitreg, îi aruncă o privire galeșă și pofticioasă, apoi îi atinse obrazul cu buzele. Atunci, el băgă de seamă că pântecele îi e rotund, de parcă ar avea o pernă sub fuste și sânii atârnau ca două săculețe pline.

— E grea iarăși, își spuse.

Niccolò îi dădea zor:

— Monna Veturia e fata argintarului Basilio, cel cu dugheana în colțul pieții San Geronimo. Ea m-a îngrijit în lipsa ta. Singur, ce m-aș fi făcut? Acuma, precum vezi, o să mai avem un urmaș. Așa, așa, îmbrățișați-vă. Știam eu că o să vă împăcați bine. O să fie o mamă și pentru tine.

Marco își mușcă buzele ca să nu izbucnească. Respinse o tavă cu gustări cu care-l îmbia Veturia.

Matteo, temându-se să nu iște o ceartă, îl luă prietenos de braț.

— Ăi fi obosit. Să-ți pregătim odaia, că n-a mai locuit nimeni acolo.

Dar încăperea era goală. Frumosul pat cu coloane, baldachin de brocart și ciucuri de aur, îl luase Niccolò, tânăr însurățel. Scaunele și masa pieriseră și ele, ca și minunatele mătăsuri din Persia.

— *Mio caro*, spunea Matteo întristat, eu m-am împotrivit, dar el a făcut ce a vrut. Știi cum e tatăl tău… Vom pune totul la loc… Pietro! Pietro!

Dinspre cuhnie alergă credinciosul tătar, care, când își văzu stăpânul, se aruncă la picioarele lui și-i îmbrățișa genunchii.

Se apucară tustrei de treabă. Marco nu se lăsă până ce camera nu-și recăpătă înfățișarea pe care o avea la plecarea lui.

Veturia, mama vitregă, plânse și se jeli când i se luă mărețul pat cu coloane, dar Marco nu se lăsă înduplecat.

În prima noapte petrecută sub baldachin nu putu dormi. Își mesteca supărarea:

Bătrân nebun! Căsătorit la șaptezeci de ani cu o fetișcană. Cu cine i-o fi punând coarne? Ai cui or fi copiii cu care va trebui să împartă toată averea? La nerozia asta nu se așteptase. Credea că ține puțin la el și că suferă știindu-l pierdut. Dar, la drept vorbind, dovedise și altădată că n-are prea multă inimă. Nu plecase el să colinde lumea, părăsindu-și soția care aștepta să nască, fără măcar să dorească să-și vadă odrasla, vreme de cincisprezece ani și fără să-i pese de biata femeie, care s-a stins de dorul lui? Acum arătase aceeași nepăsare… Chiar de mâine îi va cere socoteală, va lua frânele negoțului în mâinile sale și va pune rânduială în casa lor.

Purtarea tatălui îl îndreptățea. Descoperi jaful ce se făcuse în averea lor, înlocui comișii, care erau frații și „verii" Veturiei, numind oameni în care se putea încrede. Bătrânul său fu dat în lături de la treburi. Când încercă să se împotrivească, Marco folosi un ton pe care nu și-l îngăduise mai înainte față de tatăl lui, îndemnându-l să-și păzească nevasta prea tinerică și să-și legene plozii, iar pe el să-l lase în fruntea Casei Polo, care altfel se duce de râpă. Niccolò înghiți cu greu morala, dar se știa vinovat și trebui să consimtă la toate.

Încurcăturile de familie și grija de a pune din nou pe picioare negoțul greu încercat în timpul războiului îl făcură să nu întrebe numaidecât ce se întâmplase în Veneția, care i se arătase cernită și jalnică. Dar destul de curând află că nu fusese doar o părere: Matteo îi povesti tristele întâmplări ce tulburaseră viața cetății.

Dogele Pietro Gradenigo izbutise să facă să se voteze *La serrata del Consiglio* – așa-numita restrângere a Consiliului – o lege nedreaptă pentru popor, fiindcă prevedea că în Marele Consiliu care cârmuia Republica să nu mai poată fi aleși decât cei ce mai făcuseră parte din el, cu patru ani urmă. Cu alte cuvinte, puterea avea să fie în întregime în mâna nobililor – și anume a câtorva familii patriciene, din acel for fiind îndepărtați negustorii și meșteșugarii, care mai înainte aveau și ei dreptul să-și aleagă împuterniciți. Măsura aceasta, care tindea să prefacă sfatul suprem într-o formă de cârmuire ereditară, a iscat mari frământări. S-au găsit câțiva tineri curajoși care au urzit un complot, jurând să restabilească vechea egalitate. În jurul lor, s-au adunat toți nemulțumiții; dogele urma să fie prins, silit să

abdice și legea să fie abrogată. Dar cineva a trădat. Totdeauna se găsește un suflet de iudă printre cei buni și drepți. Gradenigo a prins pe capii răscoalei și cei trei conspiratori, Bocconio, Baldovino și Michele di Giada, au plătit cu viața fapta lor vitejească.

— Poporul îi plânge și azi, spuse Matteo, pe luptătorii care s-au ridicat împotriva celor câteva familii patriciene ce țin în mâinile lor cârmuirea *Serenissimei*. Și-ți spun eu, adăugă, răscoalele n-au să înceteze, dimpotrivă, nu-s puțini acei care vor să-i răzbune și să înfăptuiască năzuințele lor… Poporul suferă. Sclipesc luminile ici și colo, dar freamătul petrecerilor, al carnavalului au încetat. Le înlocuiesc închisorile, caznele, spânzurătorile. Acele *bocche del leone* – cumplitele „guri de leu”, plasate pe străzi – înghit în orificiile lor de marmoră pârele anonime, înscrisurile defăimătoare și pe temeiul lor, un om nevinovat e înșfăcat și pus la popreală. Iscoade de-ale dogelui sunt pretutindeni, e de-ajuns o vorbă nesocotită ca să te trezești din patul tău într-o carceră la Piombi, lângă Podul Suspinelor…

Marco, ascultându-l, simți un fior. El știa bine ce înseamnă temnița. Iar soarta Republicii nu-l putea lăsa nepăsător.

V. „CARTEA” ÎȘI CÂȘTIGĂ FAIMA

Trecură câțiva ani. Ca firele de nisip din deșert, s-au risipit zilele în vânt.

În Veneția domnea iarăși liniștea. Din nou, petrecerile nobililor se țineau lanț. Îngrozit de pedepsele grele, poporul părea că a renunțat să mai lupte pentru drepturile lui.

Marco se împăcase cu tatăl său și cu maștera, care nu știau cum să-l alinte și să-i cânte în strună. „Poți să nu scoți pălăria când vorbești cu mine, fiule”, spuse Niccolò într-un rând. Altă dată îi aminti că în lipsa lui a avut grijă de Pietro tătarul.

Marco, în toane bune, zâmbea la aceste așa-zise dovezi de dragoste și nu-i mai purtă pică.

La botezul celui de-al treilea frățior al lui, căci Veturia era bună de prăsilă, o cunoscu pe Donata Badoer, nepoata surdului, care fusese poftit la ospățul de pomină.

Era o ființă firavă, tăcută, cu mișcări line, sfioase. Ochii mari, cenușii, aminteau pe ai Cogatrei. Când se simți privită stăruitor, își plecă genele și obrajii pali se îmbujorară. Un zâmbet înflori în colțul buzelor. Marco se simți atras de ea și pe loc se și hotărî. O ceru de soție bunicului Amadeo Badoer și petrecerea de botez se prefăcu într-una de logodnă. Nobilul scăpătat fu bucuros să-și aurească blazonul prin această căsătorie.

Donata se dovedi o nevastă cum nu sunt multe, veselă, supusă, iubitoare și bună gospodină. Când îi născu o fetiță, Marco se simți și mai legat de ea. Bucuria aceasta era târzie, dar el mulțumi cerului că i-a dăruit-o. După Fantina, urmară alte două copile, Moretta și Bellela. Ele crescură împreună cu unchii lor, Stefano, Maffio și Giacomo – fiii lui Niccolò – căci erau cam de aceeași vârstă.

Părintele lor se topea de dragul copilelor. I se părea că fete frumoase și istețe ca ale sale nu se mai află pe lume și că în sfârșit și-a împlinit menirea. Va avea cine să-i închidă ochii.

Trebuia să se gândească și la sfârșit. Avea cincizeci și doi de ani. I se năzărea uneori că n-a trăit numai o viață, ci mai multe.

Flăcăiandrul zvânturat, setos de isprăvi nemaipomenite și de glorie, era altul decât bărbatul cumpătat și prevăzător, cunoscător al oamenilor și al locurilor, care izbutise să câștige prietenia Marelui Han; și acesta nu era același cu călătorul din drumul întoarcerii, bântuit de o dragoste tinerească și pătimașă. Și parcă străin de ei toți era pro-comitele Polo, belicosul și apoi

prizonierul din temnița genoveză, povestitorul. Prin ce alchimie se topiseră toți acești Polo în ființa lui de azi, un *cittadino* bogat, un om de vază în Veneția?

Trupul i se îngreunase, părul albise… Cincizeci de ani… o jumătate de veac!

În răgazurile pe care i le dădea negoțul, își amintea și de „Carte” – vraful de pergamente asupra cărora a trudit Rusticiano și care zăceau și acum în tolba lui, așa cum fuseseră puse la plecarea din închisoare.

O remușcare îi ardea inima. Bietul Rusticello, poate că se află încă închis. Îi făgăduise că – dacă va fi cu putință – îl va răscumpăra. Dar uitase de el, printre atâtea întâmplări. Vina îl apăsa. Avusese de gând să scoată niște copii după „Carte”. Și iată că trecuseră ani și nu se învrednicise s-o facă.

Își propuse, apoi amână. Cu sprijinul familiei Badoer și zvârlind pungi cu bani în dreaptă și-n stânga, fu ales membru într-unul din puținele locuri vacante din Consiliu.

Aproape că dăduse uitării și „Cartea” și pe Rusticiano, când în toamna anului 1307 un fapt nou veni să-i trezească amintirile și remușcările.

Într-o dimineață, tocmai când se pregătea să plece la *fondaco* unde avea treabă, un necunoscut bătu la ușă și întrebă de el. După înfățișare era un gentilom. Purta haine de călătorie, dar Marco prețui cu ochi de cunoscător postavul fin al mantalei cu glugă, mătasea cămășii brodate, inelul cu stemă din deget:

— Cu ce vă pot fi de folos, seniore?

— Sunt Cavalerul Thiébaud de Cépoy[141], în slujba puternicului prinț Charles de Valois[142] și am de împlinit o solie pe lângă vestitul Marco Polo.

Își alegea cuvintele, silindu-se să se facă înțeles, se vedea că graiul toscan în care vorbea nu-i era familiar.

Marco, mirat și măgulit totodată, îl pofti în sala mare, îl rugă să se așeze într-un jeț și, bătând din palme, porunci lui Pietro să aducă vin roșu dres cu mirodenii.

Străinul privea vădit impresionat bogăția covoarelor, a mătăsurilor ce acopereau pereții, pocalurile de aur încrustate cu pietre, figurinele din jad și matostat risipitele credențe și mese.

— Vă rog să mă scuzați, *messire*, că vă răpesc timpul. Îmi vine tare greu să mă exprim. Mai demult vorbeam jargonul florentinilor ca pe apă, dar au trecut atâția ani de când n-am avut prilejul să-l folosesc!… Am însoțit atunci pe prințul de Valois la Florența, fusese chemat în ajutor de Sfântul

Părinte ca să intervină în luptele dintre partidele locale, care se războiau între ele. Prea frumos oraș! Mi-a lăsat o amintire neștearsă. Eram pe atunci foarte tânăr și mândru că se răsfrânge și asupra mea o fărâmă din gloria seniorului meu.

Pietro adusese vinul și un taler cu nuci și migdale, care ațâță pofta de băutură.

Cavalerul sorbi însetat, apoi deșertă cupa și Pietro i-o umplu din nou la iuțeală.

— Un om mare, își încredință Thiébaud de Cépoy gazda. Era încălzit de vinul turnat din belșug pe gâtlej: Un general vestit, un adevărat cavaler, acesta e stăpânul meu, fratele regelui…

Evocă figura marcantă a acelui principe, care nu cunoscuse înfrângeri – zicea el – și-și înspăimânta dușmanii numai ivindu-se în fruntea oștirii lui, într-o armură lucitoare, călare pe un armăsar alb, întocmai ca Sfântul Gheorghe.

Marco îl asculta cuviincios. Din păcate, știa și el tot ce-i povestise un bancher florentin despre acel glorios și neînfricat Charles de Valois, din pricina căruia Florența avusese atât de suferit cu șase ani în urmă.

Sosise acolo chemat într-adevăr de papa Bonifaciu al optulea ca *pacier*, pacificator între *guelfii negri*, partidul suveranului pontif și *guelfii albi* – partid al poporului – care dețineau puterea. Printre aceștia, un loc de frunte îl ocupa Dante Alighieri, despre care îi vorbise cu atâta înflăcărare Rustici. Dar în locul împăcării făgăduite – venise pentru *guelfii albi* surghiunul, însoțit de pârjolul și prădăciunea săvârșite de strălucita călărime a prințului, ce purta flamuri cu floarea de crin a regilor Franței.

Cavalerul continua să-l proslăvească pe principe, fiu și frate de rege.

— În curând va porni o cruciadă cum n-a mai fost alta. Vom elibera Sfântul Mormânt, iar el se va încorona împărat al Bizanțului – coroana aceasta i-a fost adusă de zestre de soția sa, contesa Catherine de Courtenay, nepoata lui Baldovin, ultimul împărat latin…

Marco nu se îndura să-l întrerupă. Totuși ardea de nerăbdare să afle din gura lui ce dorea acel înalt personaj și-și frământa mintea să închipuie cam ce ar putea fi. Vreo comandă însemnată… Arme? Armuri? Mătăsuri? Giuvaeruri?

Sfârșind apologia seniorului său, cavalerul se înduplecă să treacă la pricina vizitei sale.

— Pe lângă toate aceste virtuți deosebite, prințul este iubitor al artelor, prețuiește o carte bună și are o bibliotecă, ceea ce e un lucru foarte rar.

Marco tot nu pricepea unde vrea să ajungă.

— Și atunci s-a gândit să cumpere un manuscris din „Cartea" domniei-voastre. Spuneți-mi, rogu-vă, cât cereți pe el?

La toate s-ar fi așteptat Marco, dar la asta nu.

— Dar de unde ați aflat de „Cartea" mea? întrebă uluit și încântat.

— A venit la prinț un bancher genovez, cu care are relații de afaceri și i-a lăudat-o, a spus că v-a auzit povestind despre călătoriile domniei-voastre și a rămas fermecat. Acele istorisiri minunate, zicea el, au fost dictate unui scrib pe nume Rusticiano și adunate într-o *Carte*. Aflând acestea, monseniorul a dorit neapărat s-o aibă. L-a însărcinat pe bancher să-i aducă manuscrisul. Însă diacul domniei-voastre, care se mai află în temniță la Genova, a spus că nu-l mai are, că vi l-a dat la despărțire. De aceea, venind eu la Veneția cu o solie, v-am căutat și voiesc să cumpăr Cartea.

— Domnul meu, îmi pare rău, dar manuscrisul nu-l pot da, nu am nicio copie.

— Nu trebuie să vă faceri griji. Vom scoate copii după el. Nu-l puteți refuza pe prinț, care ține morțiș s-o aibă în biblioteca lui. E scrisă cumva în grai venețian?

— Nu. Prietenul meu a scris-o în limba francezilor de la miazăzi, în care el mai compusese numeroase poeme.

— Cu atât mai ușor va fi. Voi aduce eu un scrib, un tălmaci, de va fi nevoie. Deși mă miră faptul că de când a fost scrisă o operă atât de însemnată, după câte am înțeles, nu ați luat măsuri ca s-o faceți cunoscută.

— Adevărat! Dar eu am avut alte griji în tot răstimpul acesta…

— A venit vremea să o scoateți la lumină. Și fără întârziere, fiindcă monseniorul de Valois e foarte grăbit și nu-i place să aștepte.

Pe de o parte Marco se bucura, pe de alta, se mustra. Prietenul credincios mai era, deci, la închisoare. Dar bucuria clipei copleși simțământul de vină și îi răspunse cavalerului că va copia manuscrisul, numai să găsească un scriitor care să cunoască limba franc[143] în care e scrisă.

— Nimic mai ușor. Veneția îi atrage pe compatrioții mei. Se va afla printre ei și un cărturar, dornic să câștige un ban. Am putea pune la treabă și un monah, care, călăuzit de domnia-ta, să redea o lucrare cât mai îngrijită, vrednică de biblioteca seniorului meu. El plătește regește. Iată aici o pungă

cu trei sute de livre. Aur, nu glumă! Dar se pare că povestea domniei-tale face prețul!

Marco luă punga și făgădui să înceapă cât mai curând copierea. Nu banii îl încântau, ci faima. Lumea întreagă va afla cine-i Marco Polo, cel poreclit în derâdere *Il Milione*. Trebuia să fie recunoscător acelui prinț măreț, îngâmfat, rafinat, deșucheat și care se credea erou și bazileu, că l-a trezit din amorțeală și l-a silit să scoată la lumină *Cartea*…

În zilele următoare, cavalerul îi găsi tălmaci pe un călător de la Marsilia, bun cunoscător al limbilor locale, fiind el dascăl venit să studieze la Padova. Abatele Giustini îi recomandă doi monahi iscusiți, în stare să facă o transcriere frumoasă.

De a doua zi, după ce își alese oamenii potriviți, sfătuindu-se și cu Thiébaud, începură să copieze manuscrisul.

Într-o sală dosnică, tălmaciul citea din *Carte* în fața lui Marco, el asculta cu luare-aminte, îl oprea din timp în timp, schimba câte un cuvânt sau adăuga ceva.

Treaba aceasta îl înviora, parcă întinerise, și când se așeza să bea o cupă cu vin și să ia o gustare cu cavalerul, era foarte vesel și vorbăreț. Nici acela nu era un om tăcut sau ursuz. Legaseră prietenie, sporovăiau ceasuri întregi, mai ales seara; uneori Thiébaud stătea până noaptea târziu și Pietro împreună cu scutierul său îl duceau acasă, că se întâmpla să fie amețit de-a binelea. Odată chiar, vrând să sară în gondolă, nimerise alături și se alesese cu o baie.

Într-un rând, oaspetele său îi vorbi despre regele Argon. Era în ziua când se scriseseră capitolele despre Persia. Cavalerul era mirat că Marco dă atât de puține amănunte în „Carte” despre acel mare cârmuitor din dinastia *Ilkhanilor*.

— Îți pot povesti unele fapte de care cred că n-ai avut cunoștință, dar pe care eu le-am aflat, fiind unul din oamenii de casă ai prințului; îndemnat de fratele său, Filip cel Frumos, regele Franței, i-a trimis o solie persanului, spunându-i că dacă are cumva de gând să se războiască cu sarazinii din Egipt, el i se va alătura cu toată oastea. Argon i-a răspuns printr-o scrisoare, plină de noblețe dar și de prudență, că se învoiește bucuros și că va porni în luna cea din urmă a anului tigrului – 1291, și cu ajutorul cerului, va fi în fața Damascului către jumătatea primei luni de primăvară.

„Dacă te vei ține de cuvânt, scria el anume, și vei trimite oștile la timpul sorocit, vom cuceri Ierusalimul și ți-l voi dărui. Dar a lipsi de la întâlnire

înseamnă a istovi ostașii în zadar și ce folos am putea trage din așa ceva?”…

— Când a trimis acea scrisoare? Ai văzut-o cumva? întrebă Marco mișcat.

— În vara anului 1289! Dar a ajuns destul de târziu la Curtea Franței. Alianța nu s-a mai putut face. Argon a murit, după câte știu, în 1291.

— Se crede că ar fi fost otrăvit.

— De sarazini?

— Poate chiar de fratele său, care i-a luat locul pe tron.

— Atunci n-a moștenit domnia prințul Gazan? Acel prinț foarte înțelept și cărturar mi-a fost lăudat de unul din soli, care e prietenul meu. Vorbește cu ușurință limba franceză și în afară de graiul țării lui cunoaște temeinic pe cel mongol, arab, tibetan și din Catai. Crezi că n-a ajuns să domnească?

Marco duse o mână la frunte și-și apăsă cuta dintre sprâncene, ca și cum ar fi vrut să potolească o durere vie. Cuvintele cavalerului îl răscoliseră fără voie și scormoniseră o rană nevindecată.

— Cine știe? îi răspunse, cu glasul schimbat. Am trecut prin Persia cu treisprezece ani în urmă. De-atunci, multe s-au putut întâmpla.

— Poate că vom avea în curând vești de-acolo. Prințul de Valois ține la alianța cu Persia, care i-ar fi de mare folos în cruciada pe care o pregătește. Era hotărât să trimită o solie regelui care domnește în locul lui Argon. Și atunci vei putea întregi, dacă dorești, capitolul despre dinastia *Ilkhanilor* în Persia.

Marco clătină din cap, mulțumindu-i cu un zâmbet trist. Capitolul acela era încheiat, ca și *Cartea* întreagă.

*

Transcrierea se apropia de sfârșit Manuscrisul lui Charles de Valois era deosebit de frumos, caligrafiat cu mare măiestrie, cu literele majuscule aurite și împodobite cu cerneluri colorate. Când grămăticul ajunse la ultimele rânduri și scrise cuvântul „Amen”, frumos înflorit, Thiébaud exclamă și el: „Deo Gratias!” – ca în carte – și-l îmbrățișă cu efuziune pe Marco.

— Prietene! Ce bucuros va fi seniorul! Opera domniei-tale va sta la loc de cinste în biblioteca lui, care e foarte bogată.

— Și ce anume conține acea faimoasă bibliotecă? vru să știe Marco.

— Stai să-mi amintesc. Sunt vreo douăsprezece tomuri *in folio*. Mai întâi și întâi Biblia, apoi „Viețile Sfinților”, „Romanul Vulpii”, „Copilăria lui Ogier”, „Tristan și Ysolda”, „Povestea Violetei” și alte câteva. Vezi dar că se va afla în bună tovărășie și-ți promit că va face mare vâlvă la Paris această Călătorie în țara Marelui Han.

Foile scrise fură legate în piele de vițel aurită, așa cum numai meșterii venețieni se pricepeau și evenimentul fu sărbătorit printr-un ospăț.

După care trimisul își luă rămas bun și purcese la drum cu prețiosul volum, bine împachetat și încredințat scutierului său, care-l păzea ca ochii din cap.

Marco trimise un comis la Genova să-l caute pe Rusticiano, ca să-i înmâneze o copie și o pungă cu galbeni. Apoi se întoarse la vechile lui îndeletniciri.

Cartea, scrisă în atâtea copii, italiene și franceze, își urmă calea ei: trecând din mână în mână, povestită, nu o dată răstălmăcită, socotită la început un basm frumos, ca să ajungă să câștige cu vremea o faimă nepieritoare.

VI. SFÂRȘITUL CĂLĂTORIEI

Într-o seară ploioasă de toamnă, Marco mergea încet, cu ochii în pământ, ferindu-se să calce prin băltoacele întâlnite în drum. Fusese chemat la o adunare a Senatorilor. Întrunirea a fost furtunoasă. Cele două partide – al nobililor și al negustorilor și meșteșugarilor – se luptau să-și pună oamenii lor în *Consiliul Celor Zece*, înființat pentru a veghea la salvarea Republicii. Măsura fusese luată în urma răscoalei din 15 iunie 1310, când fusese urzită o nouă conspirație, în frunte cu Bajamonte Tiepolo, care urmărea să-l ucidă pe doge, să desființeze *Maggior Consiglio* și, sub cuvânt că va ocroti poporul, să cârmuiască Veneția ca un tiran. Numeroși oameni de bine se alăturaseră conjuraților și poate că lovitura de stat ar fi izbutit dacă – așa cum se întâmplă uneori – un fapt neînsemnat și comic n-ar fi intervenit, potolind zelul răsculaților.

În timp ce mulțimea înarmată se îndrepta spre piața San Marco, strigând: „Moarte Dogelui!” o bătrânică, aplecându-se speriată pe fereastră, scăpă din mâini o piuliță grea de aramă, care sparse capul port-drapelului. Acela căzu, se iscă învălmășeală.

Oamenii șovăiau, își făceau cruce: „Semn rău!” Cei mai mulți au luat-o la fugă, văzând garda dogelui, care se apropia. Din răscoală, nu s-a ales nimic, iar Tiepolo a fost surghiunit pe viață.

La toate acestea se gândea Marco, strecurându-se pe lângă ziduri, ca să se ferească de ploaia rece.

…Dacă n-ar fi fost piulița bătrânei, poate că răzmerița n-ar fi fost înăbușită și astăzi Tiepolo ar fi stăpân pe Veneția, iar Consiliul Celor Zece – patricieni, în covârșitoarea majoritate – care desigur va fi de-acum încolo mai puternic decât dogele și *Maggior Consiglio*, nici n-ar fi existat. Va fi mai bine sau mai rău? Sfatul Celor Zece va aduce o cârmuire mai dreaptă sau și mai mari împilări? Pentru cei mulți și săraci, nimic nu se va schimba. Ei îndură toate, până într-o zi…

Bocconio fusese și el un răsculat; era cu adevărat amicul poporului. Tiepolo în schimb râvnise puterea numai pentru sine. Cei de bună credință, ca Badoer, vărul Donatei, care-l urmaseră și-l sprijiniseră, erau închiși la Piombi.

Se opri sub un balcon să-și scuture mantaua udă și să-și aștepte gondola, ce trebuia să vină să-l ia. Tremura. În jurul lui, Veneția se făcea tot mai mândră, așa cum ar fi dorit-o, cu ani în urmă. Palate de marmură se înălțau,

poduri noi de piatră se arcuiau peste canale, cetatea fremătă de o viață nepotolită, dar el se simțea obosit și cuprins de *malinconia*. Totuși nu trebuia să-i dezamăgească pe cei ce-l aleseseră. Pentru cei mai mulți era un erou. Gloria înseamnă și răspundere. Datoria lui era să lupte până la capăt, ca libertățile să nu fie prea grav încălcate de patricieni.

*

În vatră Pietro a îndesat cu sila un butuc uriaș, care ardea trosnind și răspândind scântei.

Încotoșmănat în blănuri, Marco șade ghemuit în jețul încăpător care fusese înainte vreme al bunicului, apoi al lui Bertolotto și mai târziu al lui Matteo.

Privește țintă la mormanul de jar în care descoperă comori de nestemate. Din jocul capricios al flăcărilor se aleg palatele aurite ale Marelui Han.

În fața galbenă și scorojită ca un pergament, numai ochii sunt vii, și-au păstrat privirea ageră și se rotesc neîncetat în găvanele adânci, urmărind tot ce se petrece în jurul lui.

Trupul a scăzut, s-a uscat, nu e mai mare decât al unui copil de zece ani.

Viața o trăiește zgârcit, picătură cu picătură. Nu-i mai poate dărui nimic, dar n-ar vrea s-o piardă. E ca o licoare prețioasă pe fundul unui flacon. N-au rămas decât câțiva stropi, ce nu trebuie risipiți.

A zăcut de curând de o aprindere la plămâni și a rămas tare slăbit. Tremură în blănurile lui. Își întinde mâinile înghețate spre flacără și tot nu izbutește să le încălzească.

Vântul vuiește, chiuie și fluieră prin horn, trântind un oblon care a rămas deschis.

O slujnică învârtește frigarea, în care se rumenesc trei pui. Donata ține în mână un săculeț cu făină, în care prăsește gândaci, să hrănească papagalul din colivie.

El o așteaptă nerăbdător, zburlindu-și penele și țipând răgușit: *„Ser Milione! Ser Milione!”*

Cu mulți ani în urmă, cineva necunoscut și neprieten îl adusese în colivia lui și o atârnase de cârligul din fața porții. Acolo o găsise Marco, întorcându-se din port. Nu se supărase, luase pasărea în casă și o îndrăgise. Îi amintea de insula fermecată Seilan, de timpuri fericite.

După ce și-a primit tainul de gândaci, vânați de Donata în săculeț, papagalul a tăcut și ciugulește cu lăcomie.

Ser Milione este acum un om de vază. Nimeni nu mai cârtește împotriva lui. Popularitatea lui a crescut. Împarte bani cu mărinimie la spitale, la mănăstiri. Nu respinge niciodată o cerere de ajutor. Lădița cu aur s-a cam golit, dar lui nu-i pasă.

Deunăzi a împlinit șaizeci și nouă de ani. L-au sărbătorit soția și fiicele și frații vitregi, al căror epitrop este, de la moartea lui Niccolò. Fetele i-au dăruit bonete de lână, cămăși cusute de ele cu fir, și horbote; băieții i-au adus hulubi călători, care-i plac lui. Se uită cu îngrijorare la tot tineretul acesta. Cum se vor descurca în viață? Stefano a împlinit douăzeci și cinci de ani, pe el ar fi dorit Marco să-l lase să conducă negoțul, dar flăcăul e molâu, n-a moștenit istețimea, nici spiritul negustoresc al tatălui, niciunul nu-i seamănă, nefiind pesemne fiii lui. Nu se poate bizui pe ei. Singur își strunește comișii, încheie afaceri de pe patul său de suferință, le poruncește și supraveghează toate întreprinderile. Treaba asta l-a vlăguit însă de tot. Răsuflă greu. Nu-l mai bucură nici cinstirile, nici câștigurile.

Fetele au venit să se așeze lângă el. Fantina îi dă să bea o fiertură de ierburi, care-i amintește de Essia, scumpul lui prieten și sfătuitor. E înaltă și bălaie ca maică-sa. S-a logodit de curând. Bellela e roșcată și zvăpăiată. Iar mica Moretta, oacheșă, cu ochi negri, neastâmpărați, îi seamănă lui, și de aceea îi e mai dragă decât celelalte. E alintată și lipicioasă, vine și-și pune obrazul lângă al lui și-l dezmiardă. Îi mângâie părul negru, lucios, cu gândul la o prințesă din neamul Sung.

Deodată tresare. Deschide ochii mari. Peste căpșorul copilei, privește un chip care plutește în ceață, un chip văzut numai de el. Buzele prind să șoptească tremurând vorbe neînțelese pentru cei din jur: „Ai venit, Rusta! M-ai iertat. Mi-era dor. Tu singur m-ai înțeles. M-ai însoțit cu închipuirea, acolo departe… Am împărțit cu tine toate bucuriile călătoriei. Acum, ce-a mai rămas din mine? Numai gândul nepotolit.” Se zbate, vrea să refacă tot ce a fost odată. „De-aș fi avut un fiu! L-aș fi trimis la soare-răsare. Ar fi aflat și el bucuria cunoașterii. Ar fi străbătut tărâmuri uimitoare. Ar fi năzuit să meargă tot mai departe, purtat de un avânt nestăvilit. Păcat! Nu am decât trei fiice. Și trei nepoți nevolnici. Cine mă va urma? Tu spui că se vor naște alți călători. Da! Se vor ivi alții. Citind *Cartea* scrisă de tine, *Cartea* mea, vor fi mânați de aceeași patimă. Să știi să călătorești e o artă! Să știi să vezi în jurul tău oameni, obiceiuri… Alții! Vor călca pe urmele mele, le vor depăși. Vor cerceta necunoscutul, minunile lumii… Unde ești, Rusticiano? De ce ai plecat?”

Se zbuciumă în jeț. Moretta s-a retras speriată de privirea lui fixă, de vorbele întretăiate și parcă fără înțeles. Tustrele fetele îl pândesc îngrijorate. Curând însă ochii i se sting și cade în mutenia și amorțeala de mai înainte.

*

Din ziua aceea păru mai slăbit, mai retras în sine, mistuit de cine știe ce dorință. I se aduceau bucatele preferate, dar de-abia se atingea de ele. Se plângea că mâncarea n-are gust, că vinul e zborșit. Ar fi dorit soarele, aerul Veneției, dar acum era frig și nu putea fi scos din casă. Bătrânețea era un dușman, care-l înșfăcate de grumaz și-l pironise acolo în jeț. Degetele tremurau, numărând boabele mătăniilor de fildeș, pleoapele se zbăteau peste ochii lăcrimoși. Buzele se mișcau întruna, dar nu rosteau rugăciuni.

Într-o zi ceru să fie așezat în pat.

Stătea nemișcat între perne zile întregi, dar nu dormea. Gânduri… „Sunt bătrân, prea bătrân. Unde-i Marco cel zdravăn? A fost cândva. A pierit. Viața a ajuns un chin. Toate mădularele mă dor. Somnul fuge de mine. Vederea mi-e împăienjenită, abia măi zăresc, ca prin sită. Măruntaiele mi se răscolesc și resping mâncarea. Dinții i-am pierdut pe rând, mi-a rămas gura ca o scorbură. Doar mintea e trează. Trebuie să-mi închei socotelile cu lumea asta, înainte ca Domnul să mă cheme la el. Nu mai doresc nimic altceva decât somnul de veci.”

Familia se adunase în jurul lui. Fetele plângeau. Donata trimise după abatele Giustini, ca să-l împărtășească.

După liturghie, abalele de la San Proculo veni cu mare pompă, purtând Sfintele Daruri și urmat de un copil, care suna clopoțelul.

Marco fu ridicat în capul oaselor, sprijinit între perne. Se trezi. Deschise ochii, se uită în jur. Văzu că Donata trage un scaun lângă pat și apropie o măsuță acoperită cu un șervet alb, pe care canonicul așează împărtășania, lângă un sfeșnic cu trei lumânări aprinse. Privirea muribundului se opri asupra lui don Giovanni. Înțelese. Mintea îi era limpede. Inima își înteți bătăile. Avu puterea să se rupă slăbiciunii care-l cuprinsese. „Mai am o datorie de împlinit”, își zise. O voință aprigă îl ținu treaz.

În lumina puternică, obrajii supți erau livizi, ochii adânciți în orbite, buzele vinete. Abatele clătină din cap cu mâhnire, îl binecuvântă și rosti cu glas lugubru:

— Văd, fiule, că a sosit vremea să te pregătești pentru ultimul drum. Mă bucur că am fost chemat ca să-ți mântuiesc sufletul. Repede, spovedește-te,

ca să-ți pot da iertarea și împărtășania.

Ochii mici, vicleni, ascunși în osânza obrajilor, îl cercetau lacom. Marco vorbi cu efort:

— Sufletul mai poate aștepta puțin, *padre*, mai întâi să întocmim o diată. Vreau să fac împărțeala dreaptă a bunurilor mele.

— Bunurile? repetă îmbufnat abatele. La bunuri lumești ți-e gândul într-o clipă solemnă ca aceasta? Nu te temi de înfricoșata judecată a lui Cristos?

— De ce să mă tem, *padre*? Nu știu să fi săvârșit nicio fărădelege. Am greșit și eu, ca oricare, dar de asta ești aici, ca să mă absolvi. Vreau însă ca mai înainte să-mi scrii diata.

— Vom face și asta. Să lași averea bisericii noastre și mănăstirilor, ca să ți se ierte păcatele…

— Care păcate?

— Minciunile pe care le-ai povestit tuturor și le-ai scris în „Cartea" aceea a ta. Ar fi trebuit să scoți din ea toate băsmuirile și înșelăciunile cu care ai împuiat capetele oamenilor.

— Nu știu să fi înșelat pe nimeni. Tot ce stă scris acolo în „Carte" e adevărul curat.

— Adică susții și acum, în ceasul morții, că tot ce ai îndrugat despre oamenii cu capete de câini, și despre șerpi uriași cu labe și dinți ascuțiți și despre păsări fabuloase nu sunt născocirile minții tale?

— *Padre!,* mă jur pe ce am mai scump pe lume că acele minunății sunt aievea și că n-am scris nici jumătate din câte am văzut.

— Vrei să mori fără iertare și fără împărtășanie? îl amenință abatele, și luând Sfintele Daruri de pe măsuță, se îndreptă spre ușă, urmat de băiatul cu clopoțelul.

— Fie și-așa, *padre!* Dumnezeu va ști mai bine să aleagă adevărul de minciună și să privească în sufletul meu. Eu te-am rugat să scrii o diată pentru mine, reveni el îndărătnic. Dacă nu vrei, nu voi dărui nimic sfintelor așezăminte.

Abatele își stăpâni mânia, nu voia să piardă un suflet și mai ales un enoriaș bogat și darnic, care, desigur, avea de gând să lase o sumă însemnată de bani bisericii și lui însuși.

Astfel că rosti, după o lungă rugăciune, cuvintele izbăvitoare: *„Absolvo te!"* și-l împărtăși, în timp ce familia îngenunchease.

Apoi, cu aceeași pompă, cu copilul sunând din clopoțel, se îndreptă spre ușă.

Marco păru înviorat și strigă:

— *Padre!* Cu diata cum rămâne?

— Ai răbdare! Am să revin, fiule!

Într-adevăr se întoarse curând, în chip de notar, purtând o rasă neagră, aducând cele de trebuință pentru scris, își rândui penele, cerneala și hârtia și începu să caligrafieze preambulul:

„Cu mila lui Dumnezeu eu, Marco Polo, din parohia Sfântului Ioan Gură de aur, simțindu-mi sfârșitul apropiat”…

În timp ce scria silabisea cuvintele, ca să fie auzite de Marco și de cei de față.

„…am dat însărcinare lui don Giovanni Giustini, paroh la Sfântul Proculo și notar, să scrie această diată, așa cum i-o dictez”…

Marco dădu din cap mulțumit, apoi începu să înșire legatele, pe care le vor distribui moștenitoarele de drept: prea iubita lui soție Donata și cele trei „prea iubite” fiice, *peramabiles* Fantina, Bellela și Moretta.

În afară de darea pentru episcopie și cler, din două mii de livre venețiene, ele trebuiau să facă donații mănăstirii San Lorenzo, unde voia să fie înmormântat, mănăstirii San Giovanni e Paolo, unor spitale, unor călugări, cărora le ierta datoriile, breslelor din care făcea parte.

Nu-l uita nici pe abatele Giustino, care se ostenise să scrie acea diată. Dăruia o sută de lire lui Pietro tătarul, servul său, pe care-l libera din robie, putând lua cu el tot ce câștigase între timp.

Soției Donata îi stabilea o rentă pe tot timpul vieții, și pe lângă mobilele ei, îi lăsa toate albiturile, lucrurile din gospodărie și trei paturi…

Obosise. Abia își mai trăgea sufletul.

Abatele puse jos pana, după ce scrise data: Făcut în anul 1323, într-a noua zi a lunii ianuarie.

Marco, cu mâna tremurândă, izbuti să scrie ceva ce semăna a iscălitură, apoi spuse:

— *Padre*, rogu-te, nu uita să pui un *post scriptum*:

„Afurisenie pentru oricine ar încerca să schimbe sau să adauge ceva la această diată.”

Don Giovanni se ridică în picioare.

— N-ai nicio grijă, fiule, voi face o copie și o voi păstra și anatema celor trei sute optsprezece părinți ai Bisericii va lovi pe cel ce se va atinge de ea.

Marco se lăsă în perne și închise ochii.

Făcuse cele de cuviință. Putea muri liniștit.

În jurul lui stăteau de veghe rubedeniile.

Donata îi șterse fruntea îmbrobonată de sudoare. Moretta își lipi obrazul de mâna lui. Bellela și Fantina îngenunchiară, sărutară cealaltă mână, lăcrimând. Nu se auzea decât răsuflarea grea a muribundului.

Cei trei frați stăteau lângă coloanele patului. Tătarul plângea înăbușit într-un colț.

Buzele lui Marco se mișcau, șopteau ceva. Donata s-a aplecat să audă ce spune:

— Pietro, dragul meu, du-mă pe *loggia*!

Toți rămaseră uluiți. Ce dorință nesăbuită!

Donata încercă să se împotrivească:

— E frig, *caro*, e iarnă! Rămâi în patul tău! se rugă.

Pietro o dădu binișor la o parte și-l luă în brațe. Era ușor ca un copil. Soția și fetele grămădiră peste el șaluri și pături, frații duseră jețul încăpător de lângă vatră și potriviră pernele.

Chipul chinuit se însenină, când putu privi cerul. Soarele, vechiul prieten, îi sărută fruntea cu raze palide. El ar fi dorit soarele arzător al deșertului.

Essia zicea că în clipa morții – o singură clipă – îți retrăiești viața întreagă, cu bucuriile și tristețile, cu biruințele și înfrângerile ei.

Cu ochii închiși, Marco parcă ascultă sunete numai de el auzite. Amintiri, crâmpeie descusute… Icoane din lumea pe care a străbătut-o în lung și-n lat și a iubit-o. Cochecin… ochii ei prelungi, catifelați… Urmărește fuga norilor mânați de vânt, pribegi cum a fost el.

Un fâlfâit de aripă chiar deasupra capului. Deschide ochii. Porumbelul cel mai drag vine de se așază pe brațul jețului, cerșind firimituri. Ies și alții din hulubăria pe care le-a clădit-o. În jurul lui – numai gângurit și fluturări de aripi. Se rotesc pe lângă *loggia*, apoi se duc departe.

Deodată se face întuneric. Mâinile zgârie pătura, trupul se chircește, apoi se destinde împăcat.

Ultima suflare se risipește în văzduhul plin de zborul păsărilor.

Un surâs tainic[144] îi rămâne întipărit pe buze, în timp ce pornește în marea călătorie.

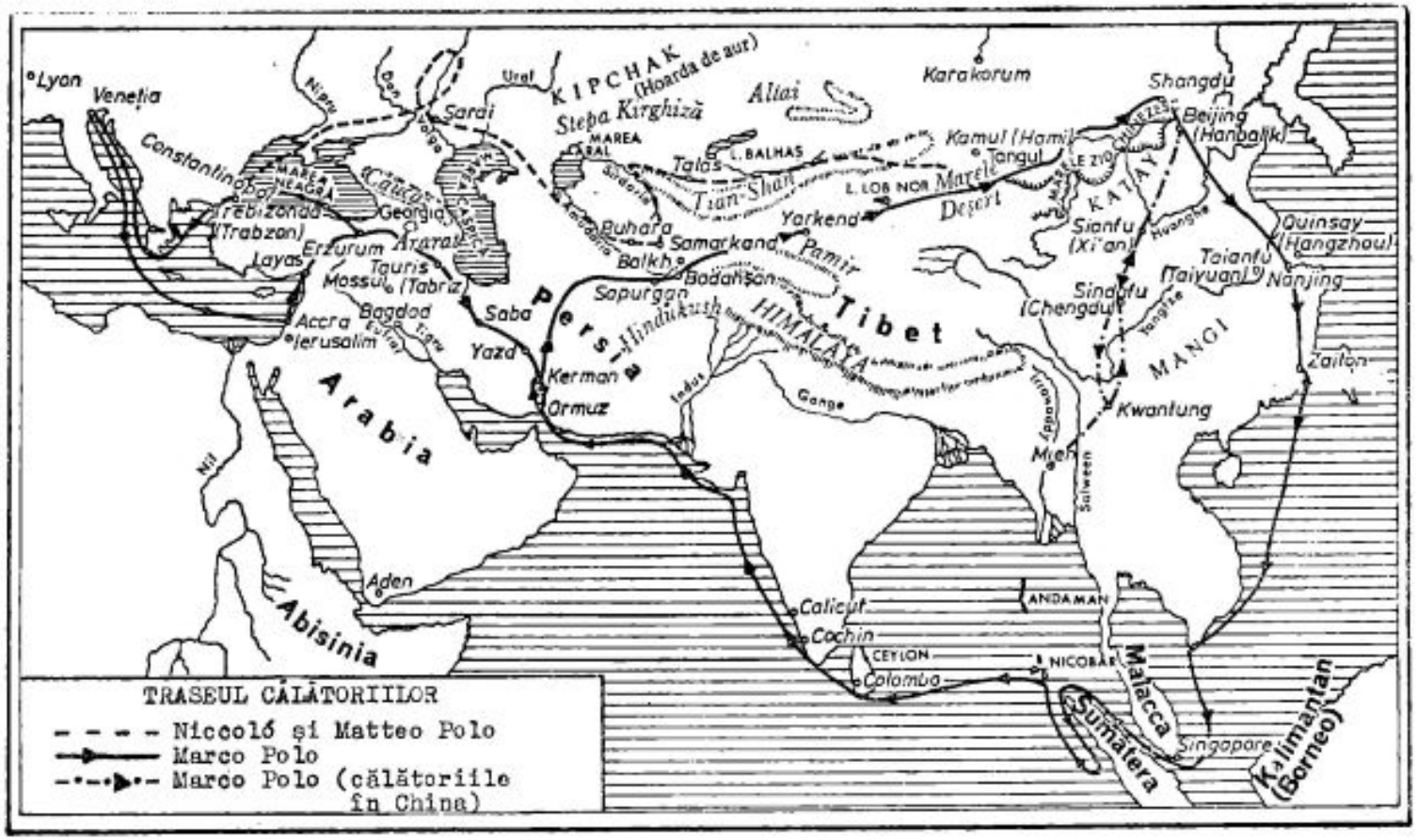
Lyon
Veneția
Constantinopol
Trebizonda (Trabzon)
Georgia
Erzurum
Ararat
Layas
Tauris (Tabriz)
Mossul
Bagdad
Accra
Ierusalim
Eufrat
Tigru
Saba
Yazd
Kerman
Ormuz
Arabia
Nil
Aden
Abisinia
Nipru
Don
Volga
Sarai
Ural
KIPCHAK (Hoarda de aur)
Stepa Kirghiză
Aral
Talas
L. BALHAS
Caucaz
Caspica
Sirdaria
Buhara
Samarkand
Balkh
Badahșan
Sapurgan
Hindukuș
Persia
Tibet
HIMALAIA
Indus
Gange
Altai
Karakorum
Kamul (Hami)
Tangut
Tian-Shan
L. LOB NOR
Marele Desert
Yarkend
Pamir
Shangdu
Beijing (Hanbalik)
KATAY
Sianfu (Xi'an)
Huanghe
Quinsay (Hangzhou)
Taianfu (Taiyuan?)
Nanjing
Sinanfu (Chengdu)
Yangtze
MANGI
Zaitun
Kwantung
Mien
Salween
Irrawaddy
Gange
ANDAMAN
Calicut
Cochin
CEYLON
NICOBAR
Malacca
Sumatera
Singapore
Kalimantan (Borneo)
TRASEUL CĂLĂTORIILOR
Niccolò și Matteo Polo
Marco Polo
Marco Polo (călătoriile în China)

NOTE EXPLICATIVE

Dintre lucrările de referință consultate ca material documentar, o mențiune specială se cuvine volumului *Milionul* (Ed. Științifică, 1958), firește completat prin utilizarea unor lucrări lexicografice aduse la zi – pentru notele cu caracter geografic. O seamă de date se datorează lucrărilor lui A.J.H. Charignon (*Le livre de Marco Polo* – Albert Nachbaur, Pekin, 1924), V. Chklovski (*Le voyage de Marco Polo* – Payot, 1938), Ch. Diehl (*Veneția* – Ed. Națională Gh. Mecu, 1941), H. Lamb (*Gengis Han* – Stock, 1929) și H. Yule (*The travels of Marco Polo* – Hakluyt, London, 1875). Am luat în considerație și o versiune antebelică a „Cărții" lui Marco Polo: *Minunata călătorie a lui Marco Polo*, ediție îngrijită de Gh.I. Georgescu-Buzău (Ed. „Cuvântul românesc", 1939). Ne-am orientat, printre altele, și după *The Peoples of China*, hartă comentată apărută în „National Geographic Magazine" (Washington, iulie, 1980), precum și după *Map of The People's Republic of China* (Beijing, iunie 1981).

Observații

[←1]

Shangdu (Ciandu): localitate la cca 200 km nord de Beijing, la marginea estică a Podișului Mongoliei. Aici se află ruinele reședinței de vară a lui Cublai-Han (Kubilai), lângă fosta așezare K'ai-p'ing („Orașul păcii"), pentru o scurtă perioadă (1260–1264) capitala statului feudal mongol.

[←2]

Denumirile geografice – așa cum apar în textul nostru – se orientează, în bună parte, după cele două versiuni românești ale „Cărții" lui Marco Polo, apărute după 1944: *Milionul. Cartea minunatelor călătorii ale lui Marco Polo*, traducere din italiană (după versiunea apărută la ed. Giulio Einaudi, 1955) de Romolo Ottone, note după ediția sovietică, îngrijită de I. Maghidovici (Ed. Științifică, 1958) și *Cartea lui Marco Polo* sau *Descoperirea lumii*, traducere din franceză (după versiunea realizată de A. t'Serstevens) de Traian Filip și Gh. E. Gussi (Ed. Eminescu, București, 1972). (n.red.).

[←3]

Cublai-Han (Kubilai, Qubilai) – (1214–1294): mare han mongol, stăpânitor al unei vaste împărății în estul și centrul Asiei, și împărat al Chinei sub numele de Shizu. A domnit în „Katai" (China de Nord) din anul 1260. A întemeiat dinastia Yuan (Mongolă), extinzându-și stăpânirea asupra întregii Chine după cucerirea (în 1279) a „țării Mangi" (China de Sud), condusă de dinastia Song de sud.

[←4]

Islam: religia musulmană bazată pe preceptele „Coranului", care-l recunoaște pe Allah ca singurul dumnezeu.

[←5]

Sarazini (Saracini): denumire dată musulmanilor în Evul mediu, în vestul Europei.

[←6]

Mahomed (în arabă *Mohammed*, „Cel lăudat" – cca 570–632, n. Mecca): reformator religios arab. Fondatorul islamismului (mahomedanismului) – în textul ns. *Islam* – religia musulmană bazată pe preceptele „Coranului", care-l recunoaște pe Allah ca singurul dumnezeu.

[←7]

Clement IV: papă (1265–1268). Documentul trimis de Cublai-Han (Kubilai) – în care acesta promitea să se creștineze cu întreg poporul său, dacă o sută de învățați vor putea dovedi că „religia de la Roma este cea mai bună" – a fost descoperit în arhivele Vaticanului de către sinologul P. Pelliot (1878–1945), confirmând astfel relatarea din „Cartea" lui Marco Polo.

[←8]

Creştini nestorieni: adepți ai doctrinei „eretice” a lui Nestorius, patriarh de Constantinopol (423–431). În Evul mediu nestorianismul s-a răspândit în Orientul Apropiat, în China și la mongoli.

[←9]

Campicion, Campiceon (Ganciu): oraș (azi Jinchang) în centrul provinciei chineze Gansu; în vremea lui Marco Polo, capitala *Țării Tanguților*.

[←10]

Cvesitani: nobili, formând un corp de elită de douăsprezece mii de oameni, care alcătuiau garda Hanului.

[←11]

Hoarda de Aur: stat feudal al mongolo-tătarilor, întemeiat de Batu-Han în perioada 1236–1243. În epoca sa de maximă putere cuprindea un vast teritoriu, de la Dunărea de Jos și Golful Finic (la V) la cursul fluviului Obi (la E) și de la Oceanul Înghețat (la N) la Marea Neagră, Marea Caspică și Lacul Aral (la S). Denumită uneori și *Kâpciak* (Kipchak), după numele unor triburi locale.

[←12]

Sakia (Șakia) Muni Fo (în sanscrită – *înțelept, pustnic* din neamul Sakia): denumire sub care era venerat, în China, Buddha, întemeietorul religiei budiste. Născut la sfârșitul sec. V î.e.n. în India, făcea parte din neamul Sakia, condus de tatăl său Suddhodana, din familia Gautamizilor (el însuși se numea Siddhartha Gautama).

[←13]

Singeap: denumire turcească, folosită în texte românești vechi pentru prețioasa blană de jder.

[←14]

Bondocdar (Beibar) – (1223–1277): sultan mameluc (1260–1277) al Egiptului (și nu al Babilonului, cum afirmă, în „Carte”, Marco Polo), pe numele său adevărat az-Zahir Rukn ad-Din Baibars I al Bundukdari. *Mamelucii* erau membrii unui grup de oaste special creat în Egipt, în timpul dinastiei Ayyubizilor (1171–1253), din care mai târziu s-au ridicat conducători ai Egiptului.

[←15]

Gombara (gabară): ambarcațiune mare, folosită în trecut pentru transportul mărfurilor. Azi, navă pentru transportul pietrei, la lucrări hidrotehnice.

[←16]

Soldaia: port în Peninsula Crimeea, azi Sudak.

[←17]

Fattoria: punct de schimb, în care se cumpără produse locale în schimbul altora.

[←18]

Moreea: denumire a teritoriului din Peninsula Peloponez stăpânit de bizantini, în perioada 1343–1460.

[←19]

Mihail VIII Paleolog: împărat al Imperiului bizantin de la Niceea (1258–1261) și apoi al Imperiului bizantin (1261–1282).

[←20]

Baldovin al II-lea (Balduin II de Courternay): împărat al Imperiului latin de Constantinopol (1228–1231; 1237–1261).

[←21]

Marea cea Mare: denumire dată în vremea lui Marco Polo Mării Negre (în antichitate *Pontus Euxinus*).

[←22]

Levant: denumire dată în trecut litoralului răsăritean al Mării Mediterane, ocupat de musulmani.

[←23]

Camarlingo: cardinal procurator, administrator al bunurilor papale.

[←24]

Accra (Saint-Jean-d'Acre): veche localitate în nordul Palestinei, cetate a cruciaților; azi Akko (Israel).

[←25]

Layas: mic port turcesc pe țărmul Golfului Iskenderun (Asia Mică); azi Payas.

[←26]

Metoc (mitoc): mănăstire mică, subordonată administrativ unei mănăstiri mai mari.

[←27]

Sys (Sis): capitală a Regatului armean, în epoca lui Marco Polo; azi Kozan (Turcia).

[←28]

Cormos (Ormuz, Hormaz sau Hormoz): localitate antică în sudul Persiei, azi în ruine lângă Bandar-Abbas, port iranian la strâmtoarea Ormuz (Golful Persic).

[←29]

Cherman (Kerman): oraș în sudul Iranului central, centrul administrativ al provinciei omonime.

[←30]

Reobar (Reobarles): localitate în sud-vestul Iranului, în apropierea Golfului Persic; azi Rudbar.

[←31]

Șșeng: înalt dregător la curtea lui Cublai-Han (Kubilai).

[←32]

Caraoni: triburi nomade de sciți. Mongolii desemnau astfel populațiile rezultate din amestecul lor cu indigenii.

[←33]

Conosalmi: azi localitatea Khanat-ash-Sham (după părerea lui Henry Yule, remarcabil comentator britanic al textelor lui Marco Polo, opinie sprijinită pe a geografilor arabi din sec. X).

[←34]

Molah (mulah): titlu care desemna, la musulmani, pe cel ce exercita o funcție juridică sau religioasă.

[←35]

Ceagatai (Ciaghatai, Cagatai): han mongol (1227–1241), fiu al lui Gingis-Han și întemeietor al dinastiei Ciaghataizilor, ce a domnit în Asia Centrală.

[←36]

Hulagu (Hülegü, Huleu, Alau) – (1256–1265): nepot de fiu al lui Gingis-Han, întemeietorul dinastiei mongole a Ilhanilor în Persia.

[←37]

Balc (Balac, corect Balkh): localitate, azi în ruine, la 23 km vest de orașul Mazar-i-Sharif, la nord de actualul Wazirabad (Afghanistan). Este antica Bactra, cucerită de Alexandru cel Mare și devenită (cca. 250 î.e.n.) capitala unui regat elenistic, desmembrat pe la 130 î.e.n. Cucerită de arabi, ajunge un înfloritor centru musulman, distrus în anul 1221 de către Gingis-Han.

[←38]

Samarkand: vestită cetate în Asia Centrală, cucerită în 1220 de Gingis-Han; mai târziu reconstruită de Timur Lenk (1336–1405), a devenit capitala imensului imperiu creat de el. Astăzi, oraș în R.S.S. Uzbekă (U.R.S.S.)

[←39]

Balahșan sau *Badahșan (Badascian):* regiune la poalele munților Pamir (U.R.S.S. și Afghanistan), de o parte și alta a râului Ab-i Panja (Piandj), de fapt cursul superior al Amu Dariei. (În „Carte", Marco Polo numește și râul tot Balahsan, ca și pe afluentul său Vahdjir, azi Vakhan). În U.R.S.S. se află, azi, regiunea autonomă Gorno-Badachșan (R.S.S. Tadjikă).

[←40]

Cumaș: cuvânt de origine turcească, folosit în textele vechi românești, desemnând o stofă (din bumbac sau mătase) pentru rochii.

[←41]

Oi sălbatice: subspecia de muflon *(Ovis ammon)*, ce trăiește și azi în zona Podișului Pamir. Numită din sec. XIX „Ovis ammon Polii", în cinstea lui Marco Polo.

[←42]

Cotan: oază întinsă, azi localitatea Hotan, în Depresiunea Kașgaria (azi Kaxgaria) din vestul Chinei, regiune renumită pentru resursele sale naturale. Jadul, dar și alte pietre semiprețioase au contribuit din vechime la faima acestui ținut. În „Carte" Marco Polo vorbește și despre „nobila *cetate* Cotan", cetatea de scaun a regatului.

[←43]

Deșertul Lop (Lob): Marco Polo denumește astfel deșertul Gobi, la vest de lacul Lobnor (azi Lop Nui). Niciun comentator nu a izbutit, cu argumente suficiente, să identifice „cetatea Lop", despre care pomenește Marco Polo, cu vreo localitate istoricește atestată în Evul mediu.

[←44]

Ciarcian (Cercen), în Turcia Mare: oază în sud-estul Kașgariei, azi localitatea Qiemo (Qarqan).

[←45]

„Turcia Mare" era denumirea ce se dădea în general Turkestanului (în cazul de față este vorba despre partea sa estică, azi regiunea autonomă chineză Xinjiang Uygur).

[←46]

Dalai Lama (Marele lama): titlu purtat de șefii supremi ai lamaismului, cu reședința în orașul *Lhasa*, azi centrul administrativ al regiunii autonome Tibet (Xizang) din R.P. Chineză.

[←47]

Țara Tanguților (Tangut): țara tibetanilor din nord-est.

[←48]

Saciu: oraș în partea central-nordică a Chinei, azi Dunhuang (provincia Gansu).

[←49]

Camul (Kamul): oază, cuprinzând localitatea omonimă (azi Hami sau Kumul) la marginea de nord-est a deșertului Gobi (regiunea autonomă Xinjiang Uygur).

[←50]

Marea Ocean: denumire veche a Oceanului Pacific, corespunzătoare Mării Chinei de Est (Dong Hai).

[←51]

Li: măsură itinerantă chineză (cca 575 m).

[←52]

Cambaluc (Hanbalik): veche denumire a capitalei mongole (1264/1267–1368), semnificând „Capitala Hanilor” sau „Orașul Împăratului” *(Han-Balug)*; azi Beijing, capitala R.P. Chineze.

[←53]

Cinchinialas: așezare pe versantul nord-vestic al Munților Tian Șan (Tian Shan); azi probabil Saiyintala.

[←54]

Popa Ioan (Regele-preot-Ioan): v. mai jos Presbyter Johannes.

[←55]

Cara Corum, Karakorum (Qara-Qorum): veche localitate în Mongolia centrală, capitala (1220–1260) Imperiului mongol sub Gingis-Han și sub urmașul său Ogodai (Ugedey), care a clădit aici un palat. Ruinele (azi Char Chorin) au fost descoperite abia în sec. XIX de savantul rus Kadlov.

[←56]

Câmpiile Bangu: ținuturi în jurul Lacului Baikal (Siberia).

[←57]

Mecriți: tunguși.

[←58]

Steaua tramontană: steaua polară; de la *stella tramontana* (it.) = steaua de dincolo de munți.

[←59]

Noua capitală mongolă: numită *Dadu* și zidită de Cublai-Han, era despărțită de mai vechea parte chineză a Cambaluc-ului (Hanbalik – azi Beijing) printr-un braț al fluviului Weihe.

[←60]

Presbyter Johannes (în „Cartea" lui Marco Polo – *Popa Ioan*): rege-preot legendar (cunoscut și ca *regele-preot Ioan* sau *João da India*); aceste numiri, menționate în cronicile creștine din Evul mediu, sunt atribuite lui Togrul-Han, care domnea peste poporul creștin (nestorian) al Chereiților (în nord-estul Asiei). Cum rezultă din textul nostru, Togrul a purtat și titlul de Van-Han (Van = rege, în chineză), conferit de împăratul din Katai.

[←61]

Împăratul de aur: cârmuitor din Imperiul Jurchenilor (Jin) – „dinastia de aur" – care domnea în Katai în sec. XII–XIII, pe vremea lui Togrul și Gingis-Han.

[←62]

Boccara: vestită cetate medievală în Asia Centrală: azi *Buhara*, oraș în R.S.S. Uzbekă (U.R.S.S.)

[←63]

Marea Gheluchelan: Marea Caspică.

[←64]

Alexandru III: papă (1159–1181); a luptat alături de „Liga Lombardă" împotriva împăratului Germanici.

[←65]

Frederic I „Barbarossa" (cca 1152–1190): împărat al „Sfântului Imperiu romano-german" (1152–1190). A întreprins o suită de campanii militare în Italia și a fost înfrânt la Legnano (1176). A comandat trupele în cea de a treia Cruciadă (1189) și a murit înecat în Asia Mică, în râul Cydnus (azi Tartus Cayi – Turcia).

[←66]

Taianfu: cetate situată pe cursul superior al râului Fenhe (afluent al fluviului Huanghe); azi orașul Taiyuan (provincia Shanxi).

[←67]

Tebet (Tibet): regiune autonomă chineză (azi Xizang), la nord de Himalaya, formată dintr-o serie de podișuri înalte, aride, străbătute de lanțuri montane, înalte și ele (Kunlun, Nanshan). Marco Polo nu a vizitat decât partea de sud-est, azi provincia chineză Sichuan.

[←68]

Pulisanghin: râul Yongdinghe (la sud-vest de Beijing), cu vestitul *pod cu lei* (Lukouchiao), supranumit și azi „Podul lui Marco Polo”.

[←69]

Olăcar: cuvânt vechi românesc, de origine turcească, semnificând: curier special, sol, ștafetă.

[←70]

Gigui: oraș la sud-vest de Beijing; azi Xiongxian (provincia Hebei).

[←71]

Cormoran (Caramoran): nume dat de mongoli Fluviului Galben (Huanghe).

[←72]

Sen-sin: inițial, titlu acordat unor preoți ai cultului *tao (dao)*; ulterior termenul și-a lărgii accepțiunea, implicând și sensul laic de „om învățat”.

[←73]

Quengianfu (Sianfu): veche capitală a țării Katai, azi Xi’an, centrul administrativ al provinciei chineze Shaanxi.

[←74]

Sindafu (cetatea și ținutul): oraș situat în bazinul râului Minjiang, afluent al Fluviului Albastru (Yangtze), azi Changjiang. Orașul se numește azi Chengdu, fiind centrul administrativ al provinciei chineze Sichuan.

[←75]

Gaindu: Vale rodnică afluență în regiunea cursului superior al fluviului Yangtze, numit în acest capitol al „Cărții” lui Marco Polo Bruis; azi râul Zhanjiang.

[←76]

Saggio: monedă venețiană, valorând cca 20 centime.

[←77]

Avicenna: numele latinizat al lui Abu-Ali-al-Husein ibn Abdulah Ibn Sina (cca 980–1037, n. lângă Buhara), filosof și medic tadjic-persan, vestit în tot Evul mediu. Opere principale: *Canonul medicinii* și *Filosofia iluminativă*.

[←78]

Albert cel Mare (*Albertus Magnus, Albert von Bollstädt*) – (1193 sau 1207–1280); teolog, filozof și naturalist german. A inițiat direcția aristostelică a scolasticii.

[←79]

Abu Musa Giafar el Sufi (780–846): geometru, astronom și alchimist arab.

[←80]

Saianfu (Sianian-fu): cetate pe râul Hanshui; azi Xiangfan (provincia Hubei). După unii autori, cetatea ar fi fost cucerită în 1274, când cei trei Polo nu ajunseseră încă la Shangdu. Istoricul persan Vassaf însă afirmă că orașul s-a predat abia după 1278, când mongolii au pătruns în capitala „țării Mangi". Marco Polo susține în „Cartea" lui că ei trei, împreună cu un german și un creștin nestorian localnic, au avut în cucerirea orașului un rol hotărâtor, mașinile construite de ei învingând rezistența asediaților.

[←81]

Ahmed: Funcția importantă deținută de Ahmed la curtea lui Cublai-Han (Kubilai), abuzurile și asasinarea lui nu sunt menționate în „Cartea" lui Marco Polo. Paginile capitolului „Capcana" din textul nostru au fost inspirate de Chklovski *(Le voyage de Marco Polo)*, care citează din „Analele dinastiei mongole" paragrafe despre Ngai-Sie, despre sarazinul Ahmed și despre un ministru Po-lo. Chklovshi consideră că ar putea fi vorba de venețianul Polo, întrucât faptele s-au petrecut în anii când acesta se bucura de mare trecere.

[←82]

Sigui (Singui): oraș în China centrală; azi Yichang (provincia Hubei). După părerea lui Yule, era situat pe malul stâng al Fluviului Albastru (Yangtze), fluviu numit uneori în „Cartea" lui Marco Polo și Quian, după cum îi spuneau localnicii.

[←83]

Yangui: oraș situat pe malurile Marelui Canal; azi Yangzhou (provincia Jiangsu).

[←84]

Cinaglu: oraș situat în estul Chinei; azi Jinan, centrul administrativ al provinciei chineze Shandong, regiune saliferă.

[←85]

Condinfu (Tandingu): localitate neidentificată cu precizie. Răscoala provocată de Litan Sangon se pare că a avut loc la Jinan.

[←86]

Cingigui (Ciangiu): oraș în sud-estul Chinei; azi Zhangzhou (provincia Fujian). După alte izvoare, răscoala ar fi avut loc la Cienciao (Zhengjiao).

[←87]

Alani: triburi de origine sarmată, strămoși ai Osetilor, creștini folosiți de mongoli, încă de pe vremea lui Ogodai (Ugedey), în oștirile lor.

[←88]

Facfur (Bagfur): „Fiul lui dumnezeu”; numele ce apare în „Cartea” lui Marco Polo este traducerea în persană veche a titlului împăraților Jin („fiul cerului”).

[←89]

Cung Fu-țzî (cca 551–479 î.e.n.); renumit filosof chinez, cunoscut mai ales sub numele de *Confucius*. Sistemul său moral a propovăduit, printre altele, continua autoperfecționare, prin etică, a omului, capabil – prin modestie, înțelepciune, iubirea aproapelui, echitate și respectarea unor norme riguroase de conduită – să se integreze societății.

[←90]

„Culege ierburi draga mea…”: versurile sunt extrase dintr-un străvechi cântec popular chinez, „La cules de plante”, cuprins în prima antologie de poezie chineză, Shijing – „Cartea Poemelor”. Traducerea este semnată de Mira și Constantin Lupeanu.

[←91]

Quinsay: oraș în estul Chinei, azi Hangzhou, centrul administrativ al provinciei chineze Zhejiang, situat pe fluviul navigabil Fuchunjiang, la sud de Marele Canal. În epoca lui Marco Polo, Quinsay – cum rezultă din textul nostru – păstrase o deosebită strălucire din anii, încă deloc îndepărtați, când fusese cetatea de scaun a „țării Mangi”.

[←92]

Caraian (Caragian): parte din provincia Yunnan; cealaltă parte se numea *Zardandan*.

[←93]

Balaurii din Caraian: gaviali (*Gavialis gangeticus*), reptile din aceeași specie cu crocodilul.

[←94]

Din „Cartea” lui Marco Polo (n. red.)

[←95]

Mien (provincia și orașul): provincia (ținutul) este Birmania de astăzi, orașul, numit și Tagaun (Toungoo), sau Pogan este azi Pegu. Expediția mongolă ar fi avut loc în 1283–1234.

[←96]

Soitar (suitar): cuvânt românesc vechi, semnificând (la curtea fanariotă) măscărici care acompania petrecerile și vânătorile.

[←97]

Argon (corect *Arghun*): șah al Persiei (1284–1291) din dinastia Ilhanilor, întemeiată de Hulagu, nepot al lui Gingis-Han.

[←98]

Cogatra și *Cochecin*: în privința *miresei lui Argon*, informațiile diferă: în „Cartea” lui Marco Polo parcă ar exista o confuzie voită. E vorba de două prințese. Textul francez (Pauthier), folosit de t'Sterstevens în ediția lui, menționează pe „Cogatra din neamul reginei Bolgara”, care, la despărțire, a dat venețienilor patru tabule de aur – și pe Cocacin, „fata regelui din Mangi”. Versiunea italiană menționează pe regina Cociese (Cocacin) și pe „fata regelui din Mangi”. Confuzia e vădită. Am adoptat prima versiune, care se găsește și în cartea *„Le voyage de Marco Polo”* a lui Chklovski, comentator bine informat, unde se vorbește de Gogatra, tânără prințesă de 17 ani, căreia i s-a dat ca însoțitoare o prințesă din dinastia Song. Chklovski a folosit desigur un text francez și probabil arhivele chineze. De remarcat faptul că numele Cochecin (Cocacin) nu are rezonanță mongolă, ci chineză, pe când Cogatra pare mai degrabă un nume mongol.

[←99]

Țara Mutfili: regiune în estul Indiei, pe coasta Coromandel, numită Telingania; aici se varsă fluviul Krishna (Kistna).

[←100]

Zaiton: oraș în sud-estul Chinei, important port la gurile fluviului Jinjiang (în fața insulei Taiwan); azi Quanzhou (provincia Fujian).

[←101]

Teck: arbore exotic (Tectona grandis), originar din sudul Asiei, cu lemnul dens, dur și foarte rezistent, utilizat mai ales în construcții navale.

[←102]

Mirobolane: felurite fructe uscate, provenind din India; de aici derivă cuvântul francez *mirobolant* (minunat, uimitor).

[←103]

Ciamba (corect *Champa* sau *Tjampa*): denumire dată de Marco Polo unei regiuni din Peninsula Indochina, vechi stat în partea centrală a Vietnamului.

[←104]

Locat: este vorba probabil de Siam (Thailanda de astăzi), împreună cu o parte din Peninsula Malacca.

[←105]

Malavir (Malaiur): zonă și oraș în insula indoneziana Pentam (azi Bintan), la sud-est de Singapore. Este vorba, în text, despre trecerea prin strâmtoarea Malacca.

[←106]

Tamarin (tamarind): arbore exotic de talie înaltă (Tamarindus indica), din fructele căruia se prepară unele băuturi răcoritoare, scoarța sa utilizându-se în medicină.

[←107]

Angaman (corect *Andaman*): arhipelag indian în Oceanul Indian, între Golful Bengal și Marea Andaman, format din cinci insule vulcanice și coraligene.

[←108]

Unicorn: este vorba de rinocer. Marco Polo citează în glumă legenda inorogului, care spunea că fiara putea fi îmblânzită de o fecioară.

[←109]

Sagotier: denumire dată mai multor specii de palmieri *(Metroxilon)*, din măduva trunchiului cărora se extrage *sago (sagu)*, o substanță făinoasă, foarte hrănitoare.

[←110]

Saadi (pe numele adevărat Muslih-ad-Din) – (1213–1292, n. Shiraz), poet clasic persan-tadjic. Întemeietor al *gazelului*. Autor al celebrelor culegeri de poeme didactice: *Golestan* („Grădina florilor") și *Bustan* („Grădina fructelor"). Echivalența românească a citatelor din textul nostru aparține autoarei.

[←111]

Samatra (Sumatra, Sumatera): insulă indoneziană în Arhipelagul Malaez. Marco Polo numește Sumatra numai *o parte* din insulă. În întregul ei, este numită, în „Carte", „Java Mică" – aceasta este „insula fericită" din textul nostru –, Borneo (azi Kalimantan) fiind considerată de Marco Polo „Java Mare".

[←112]

Brazil: arborele indian *sappan* cu lemn roșcat, tare, era numit în Evul mediu „arbore de brazil". Când portughezii au descoperit pe coasta răsăriteană a Americii de Sud un arbore asemănător, au numit această parte a continentului Brazilia.

[←113]

Seilan (Ceylon): insulă în Oceanul Indian, în sud-estul Peninsulei India. Astăzi formează statul Sri Lanka. Cunoscută grecilor și romanilor sub numele *Taprobane*, în poemele indiene antice este numită *Langka* („insula unde afli fericirea"). Pliniu cel Bătrân povestește că o corabie romană a naufragiat lângă coastele ei și, după spusele a patru soli care au venit la Roma să însoțească naufragiații salvați, regele însuși a poruncit să fie tratați cu cinste.

[←114]

Mango, goiave (guava): fructe ale unor arbori tropicali, care se consumă crude sau din care se prepară băuturi răcoritoare.

[←115]

Comari: Capul Comorin, din extremitatea sudică a Peninsulei India.

[←116]

Malabar (Melibar): coasta de sud-vest a Peninsulei India. Niciun fluviu mare nu se varsă aici, cum greșit afirmă în „Carte” Marco Polo. Este un țărm jos, lagunar, la sud de Calicut, unde, în realitate, par să fi făcut popas corăbiile.

[←117]

Eli: cap pe Coasta Malabar, în trecut reper pentru navigatori.

[←118]

Zanghibar (corect Zanzibar): insulă în vestul Oceanului Indian, în apropierea țărmului estic al Africii, care face parte din actualul stat Tanzania.

[←119]

Madagascar (Mogdasio): se pare că Marco Polo a confundat numele insulei Madagascar cu cel al orașului *Mogadiscio (Muqdisho)*, capitala Somaliei, situată mult mai la nord. Polo nu a pus piciorul pe insula Madagascar și informațiile sale privind flora și fauna se potrivesc mai bine pentru o parte a Africii orientale.

[←120]

Scotra (Socotra): insulă în nord-vestul Oceanului Indian, în sudul Peninsulei Arabia, pe atunci popas pentru corăbiile negustorilor, care făceau schimb de mărfuri, oferindu-le băștinașilor chihlimbar și pânzeturi de bumbac.

[←121]

Arborele uscat: este vorba de platanul oriental. A dat numele unui ținut la hotarul dintre Persia și Turcia Mare (Turkestan), în vremea lui Marco Polo regatul lui Kaydu (Caidu), nepotul lui Cublai-Han.

[←122]

Iasdi (Iadis): oraș în Iranul central, la est de lanțul muntos Kuhrud; azi Yazd.

[←123]

Tebriz, Tabriz (Toris, Tauris): oraș în nord-vestul Persiei (azi în Iran); cel mai important centru persan în Evul mediu, capitală a lui Hulagu după pustiirea Bagdadului (1258).

[←124]

Trapezunt (Trebizond): stat feudal în regiunea pontică din nord-estul Asiei Mici, numit Imperiul bizantin de Trapezunt sau Imperiul Marilor Comneni (1204–1261); azi orașul Trabzon, port turcesc pe coasta sudică a Mării Negre.

[←125]

Negroponte: denumirea italiană a insulei Eubeea (Evvia) din Arhipelagul grecesc și a orașului ei principal, Khalkis.

[←126]

Mare fără pește, munți fără lemn, oameni fără credință, femei fără rușine. (n.red.)

[←127]

Guelfi (în sec. XII-XV, în orașele italiene): membri ai unei grupări politice formată mai ales din păturile meșteșugărești și comerciale, care au sprijinit pe papă în lupta împotriva împăraților germani și a *Ghibelinilor* (grupare politică alcătuită mai ales din seniorii feudali, susținători ai împăraților germani, adversari ai papei).

[←128]

Ciudată întâlnire! Un negustor și un făcător de rime! (n. red.)

[←129]

Enrico Dandolo (cca 1107–1205): doge al Veneției (din 1192), personalitate remarcabilă, reprezentativă a caracterului și spiritului venețian.

[←130]

Marca de argint: în acea epocă moneda ar fi reprezentat cca 44 mărci germane de la începutul sec. XX. Datoria cruciaților, de 85.000 mărci, era egală cu 20.803.920 tone argint pur.

[←131]

Zara: denumire italiană a actualului oraș iugoslav Zadar, port la Marea Adriatică.

[←132]

Epir: regiune muntoasă în nord-vestul Greciei.

[←133]

Etolia (Aetolia): ținut antic în Grecia centrală, în nordul Golfului Patras.

[←134]

Hellespont: denumirea antică a strâmtorii Dardanele.

[←135]

Tornese: moneda bătută în orașul francez Tours.

[←136]

Chintal: unitate de măsură pentru masă, egală cu 100 de kilograme.

[←137]

Baudac (Baghdad): oraș situat pe malurile Tigrului, fondat (762) de califul Al-Mansur, centru de seamă al civilizației arabe sub dinastia Abbasizilor (sec. VIII-XIII), azi capitala Iraq-ului.

[←138]

Bătrânul munților: denumire dată de cruciați unui conducător al unei ramuri a sectei musulmanilor ismailiți. Cunoscut arabilor din Munții Libanului sub numele de Seikh-ul-Djebel.

[←139]

Hașișini: hașișul este un alcaloid, folosit ca excitant psihic, extras dintr-o specie de cânepă (*Cannabis sativa var. indica*). În sec. VIII a luat ființă în Califatul de Bagdad o sectă secretă a ismailiților șiiți, care reflecta nemulțumirile poporului față de împilările feudalilor, ale marilor negustori și ale capilor bisericii. Membrii sectei își puneau nădejdea în cei șapte „profeți ai omenirii" (Adam, Noe, Avraam, Moise, Iisus Hristos, Mohamed și Ismail – descendentul califului Ali), în care s-ar fi întrupat „rațiunea universală". Cu timpul secta s-a transformat într-o organizație militară, care lupta împotriva sultanilor musulmani și a cruciaților. La porunca conducătorilor lor, membrii sectei – drogați cu hașiș, cum reiese din text – ajungeau să ucidă fără milă (de aici, de la *hașișini*, derivă cuvântul *asasini*, care a trecut în limbile europene).

[←140]

Citat după traducerea românească a versiunii t'Serstevens (n.red.).

[←141]

Thiébaud de Cépoy: cavaler franc. Numele lui este menționat în prefața copiei „Cărții" lui Marco Polo, făcută pentru prințul Charles; este socotit ca fiind „unul din cei mai străluciți cavaleri, care a mers la Veneția pentru monseniorul de Valois și Doamna Împărătească". Thiébaud a stat la Veneția doi ani, în care timp s-au făcut copiile într-o limbă franceză corectă. O copie a „Cărții" a fost predată lui Charles de Valois de fiul cavalerului, Jehan de Cépoy, care a păstrat copia originală, revăzută de Marco Polo; această copie a servit geografului G. Pauthier (1801–1873) pentru a-și întocmi ediția.

[←142]

Charles de Valois (1270–1325): unul dintre cei mai mari căpitani de oaste ai sec. XIV. Fiul regelui Filip III Cutezătorul, fratele regelui Filip IV cel Frumos, tatăl regelui Filip VI de Valois.

[←143]

Limba franceză: în sec. IX, limba vorbită în sudul Franței, în zona de la sud de linia Poitiers-Grenoble, era așa-numita *langue d'oc* (limba *oc*); la nord se vorbea *langue d'oïl* (limba *oïl*). Denumirea provine de la formele diferite ale cuvântului *da* (*oc*, în sud, *oïl*, în nord). Din sec. XII, dialectul franc din Île-de-France (regiunea Parisului) a predominat, odată cu creșterea puterii regale; el a format limba franceză de azi.

[←144]

Un surâs tainic: după unii autori, moartea lui Marco Polo s-a situat în 1324, după alții (Chklovski) chiar în 1325. Am preferat, pentru economia povestirii, să apropii sfârșitul lui Marco Polo de testamentul redactat la dictarea sa – document păstrat, care are o datare certă: 1323.